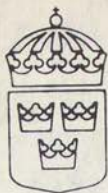

Ny

Konsument-
köplag

Betänkande av
konsumentköpsutredningen

SOU_{1984:25}

Statens offentliga utredningar
1984:25
Justitiedepartementet

Ny konsumentköplag

Betänkande av konsumentköpsutredningen
Stockholm 1984

Omslag: Johan Ogden
ISBN 91-38-08172-5
ISSN 0375-250X
Liber Tryck Stockholm 1984 319012

Till
Statsrådet och chefen för
justitiedepartementet

Enligt regeringens bemyndigande den 30 juni 1977 tillkallade t.f. chefen för justitiedepartementet statsrådet Mundebo genom beslut den 24 augusti 1977 justitierådet Anders Knutsson att som särskild utredare göra en översyn av lagstiftningen om konsumentköp. Utredaren arbetade under namnet konsumentköpsutredningen.

Genom tilläggsdirektiv den 7 december 1978 utvidgade regeringen utredningsuppdraget till att också omfatta frågan om hur en utvidgning av konsumenternas rättigheter påverkar förhållandet mellan olika led på näringsidkarsidan samt en översyn av de mindre företagens rättsliga ställning. I samband härmed beslöts att utredningen skulle ombildas till en kommitté, och chefen för justitiedepartementet bemyndigades att tillkalla högst två ledamöter att jämte Knutsson ingå i kommittén. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 15 januari 1979 dåvarande riksdagsledamöterna Ingegärd Fraenkel och Anna Lisa Lewén-Eliasson som ledamöter i kommittén varjämte Knutsson utsågs till kommitténs ordförande. Även kommittén har arbetat under namnet konsumentköpsutredningen.

Som sakkunniga åt utredningen förordnades den 26 september 1977 numera justitierådet Bo Broomé, ställföreträdande konsumentombudsmannen Axel Edling, direktören Lars Erik Fyrberg, civilekonomen Lars Hillbom, utredningssekreteraren Yngve Hjalmarsson samt direktörerna Gustav Persson, Åke Sundquist och Lennart Wiberg. Den 12 januari 1979 entledigades Fyrberg och förordnades i stället direktören Ernst Olaf Holm som sakkunnig. Direktören Knut-Elis Bergström förordnades den 19 januari 1979 till sakkunnig. Den 30 augusti 1979 entledigades Broomé och förordnades numera hovrättsrådet Jörgen Beck-Friis till sakkunnig i hans ställe. Denne entledigades den 12 september 1980 och i stället förordnades numera kanslirådet Olov Hertzman som sakkunnig. Fr.o.m. den 1 oktober 1980 t.o.m. den 30 juni 1981, då Edling ej kunde delta i utredningsarbetet, var byråchefen Lars Viklund förordnad som sakkunnig. Den 26 april 1982 entledigades Edling och förordnades i stället avdelningschefen Thomas Utterström som sakkunnig. Samma dag entledigades Hjalmarsson och förordnades utredningssekreteraren Jan-Erik Nyberg som sakkunnig. Den 20 januari

1983 entledigades Sundquist och förordnades direktören Lars Lindahl som sakkunnig.

Hovrättsassessorn Leif Carbell förordnades som expert åt utredningen den 26 september 1977.

Som sekreterare åt utredningen har tjänstgjort revisionssekreteraren Marianne Adolfsson (fr.o.m. den 24 augusti 1977 t.o.m. den 26 augusti 1981 och fr.o.m. den 1 april 1983) samt numera hovrättsrådet Göran Olsson (fr.o.m. den 1 maj 1979 t.o.m. den 31 maj 1983). Olsson förordnades den 16 maj 1983 med verkan från den 1 juni samma år som expert åt utredningen.

I delbetänkandet (SOU 1981:31) Avtalsvillkor mellan näringsidkare redovisades det uppdrag utredningen fått genom tilläggsdirektiven. På grundval av betänkandet har lagts fram prop. 1983/84:92 om avtalsvillkor mellan näringsidkare.

Utredningen har sedan delbetänkandet överlämnades avgett yttranden över varuprovningsskommitténs betänkande (SOU 1982:38) Fakta för konsumenter och konsumentverkets rapport (Rapport 1982:7-01) Information på säljstället samt över riktlinjekommitténs betänkande (SOU 1983:40) Konsumentpolitiska styrmedel - utvärdering och förslag.

Utredningen får härmed överlämna betänkandet Ny konsumentköplag. Under utredningsarbetet har samråd skett med beredningen inom justitiedepartementet av konsumenttjänstutredningens förslag till konsumenttjänstlag och med den nordiska arbetsgrupp som utarbetar förslag till nya allmänna köplagar.

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande av de sakkunniga Bergström och Holm samt ett särskilt yttrande av de sakkunniga Lindahl och Wiberg.

Konsumentköpsutredningen har härigenom slutfört sitt uppdrag.

Stockholm i april 1984.

Anders Knutsson

Ingegärd Fraenkel

Anna Lisa Lewén-Eliasson

/Marianne Adolfsson

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	9
SUMMARY	19
FÖRSLAG TILL KONSUMENTKÖPLAG	29
1 INLEDNING	41
1.1 Utredningens uppdrag	41
1.2 Utredningens arbete	50
2 BAKGRUND	55
2.1 Gällande rätt	55
2.1.1 Köplagen	55
2.1.2 Konsumentköplagen	56
2.1.3 Viss annan lagstiftning	60
2.1.4 Metoder för konfliktlösning	70
2.2 Föreliggande lagförslag	73
2.2.1 Förslag till ny köplag	73
2.2.2 Förslag till konsumenttjänstlag	73
2.3 Pågående utredningsarbete	78
2.4 Köprättsliga och konsumentköprättsliga regler i Danmark, Finland och Norge	79
2.4.1 Köplagarna	79
2.4.2 Reglerna om konsumentköp	80
3 UTREDNINGENS ÖVERVÅGANDEN	89
3.1 Allmänt om lagstiftningens uppläggning	89
3.1.1 En särskild konsumentköplag eller konsumentköpsregler i den allmänna köplagen?	89
3.1.2 Förhållandet till den allmänna köplagen	92
3.1.3 "Normalregler" och tvingande "minimiregler"	93
3.2 Tillämpningsområdet	95
3.2.1 Parterna	95
3.2.2 Köpeobjektet	95
3.2.3 Avtal om byte	98
3.2.4 Avgränsning mot tjänster	98
3.2.5 Förmedling	99
3.3 Avlämnande och faran för godset	103
3.3.1 Avlämnande	103
3.3.2 Faran för godset	110
3.4 Godsets beskaffenhet	113
3.4.1 Allmänna krav på godset	113
3.4.2 Farligt gods m.m.	117
3.4.3 Säljarens ansvar för uppgifter om godset	120
3.4.4 "Befintligt skick"	128

3.4.5	Köparens skyldighet att undersöka godset före köpet	129
3.4.6	Den för felbedömningen avgörande tidpunkten, verkan av garanti	131
3.4.7	Rättsliga fel	137
3.5	Påföljder av säljarens dröjsmål med avlämnandet	139
3.6	Påföljder av fel i godset	146
3.6.1	Inledning	146
3.6.2	Reklamation m.m.	146
3.6.3	Allmänt om påföljderna	153
3.6.4	Avhjälpan av fel och omleverans ..	154
3.6.5	Övriga påföljder	164
3.6.6	Rättsliga fel	168
3.7	Säljarens skadeståndsskyldighet	168
3.7.1	Inledning	168
3.7.2	Gällande rätt och föreliggande lagförslag	168
3.7.3	Skadeståndsskyldighetens omfattning	172
3.7.4	Förutsättningarna för skadeståndsansvar	179
3.7.5	Skadeståndets beräkning	183
3.8	Produktansvar	185
3.8.1	Inledning	185
3.8.2	Gällande rätt och föreliggande lagförslag	186
3.8.3	Överväganden	191
3.9	Betalning av priset	199
3.10	Avbeställning	202
3.10.1	Gällande rätt och föreliggande lagförslag	202
3.10.2	Rätt att avbeställa	205
3.10.3	Säljarens rätt till ersättning vid avbeställning	210
3.11	Påföljder av köparens avtalsbrott	217
3.12	Andra frågor om förhållandet mellan säljaren och köparen	224
3.12.1	Vissa speciella frågor om avtalsbrott	224
3.12.2	Vissa frågor rörande hävning och omleverans	227
3.12.3	Ränta	231
3.12.4	Godsets vård	233
3.12.5	Godsets avkastning m.m.	235
3.13	Köparens förhållande till tidigare led i säljkedjan	237
3.13.1	Inledning	237
3.13.2	Gällande rätt m.m.	238
3.13.3	Direktkrav mot tidigare led	240
3.13.4	Andra frågor om förhållandet till tidigare led	247

3.14	Kostnadseffekter	252
3.15	Ikraftträdande	253
4	SPECIALMOTIVERING	255
	SÄRSKILDA YTTRANDEN	337
	Bilaga Utkast (1983-09-15) till köplag	345

SAMMANFATTNING

Särskilda lagregler om förhållandet mellan näringsidkare och konsumenter vid köp av varor finns f.n. i konsumentköplagen (1973:877), vilken trädde i kraft den 1 januari 1974. I detta betänkande läggs fram förslag till en ny konsumentköplag. Förslaget ansluter i stora delar till det förslag till ny allmän köplag som f.n. utarbetas inom en nordisk arbetsgrupp på grundval av bl.a. köplagsutredningens betänkande (SOU 1976:66) Köplag. Hänsyn har också tagits till innehållet i det förslag till konsumenttjänstlag som remitterades till lagrådet den 29 mars 1984. En redogörelse för utredningsarbetets uppläggning lämnas i avsnitt 1.2.

Den gällande konsumentköplagen behandlar ett antal frågor som är av central betydelse från konsumentskyddssynpunkt men innehåller inte någon fullständig reglering rörande konsumentköp. Vid sidan av konsumentköplagen är också den allmänna köplagen tillämplig på konsumentköp. Bestämmelserna i denna lag är dispositiva, dvs. de tillämpas bara om inte parterna har kommit överens om något annat. Reglerna i konsumentköplagen däremot är tvingande till konsumenternas förmån. Detta innebär att avtalsvillkor som begränsar de befogenheter lagen ger konsumenten är ogiltiga. Lagen garanterar härigenom konsumenterna ett minimiskydd.

Nuvarande system med två delvis parallella lagar som gäller förhållandet mellan säljare och köpare vid konsumentköp har kritiserats som svårt att förstå och överblicka. Vi föreslår att lagreglerna om konsumentköp samlas i en fristående konsumentköplag och att den allmänna köplagen inte skall gälla sådana köp. För att inte konsumentköplagen skall bli alltför omfattande och svåröverskådlig har vi emellertid avstått från att där behandla vissa särskilda frågor som mera sällan får aktualitet vid konsumentköp. I den mån sådana frågor uppkommer bör de kunna lösas genom att reglerna för allmänna köp tillämpas analogt.

Även om konsumentköpen skall regleras i en särskild lag är det värdefullt om regleringen så nära som möjligt anknyter till vad som gäller om köp i allmänhet. Vi har därför som nämnt utformat vårt förslag i nära anslutning till det förslag till ny allmän köplag som f.n. är under utarbetande. Eftersom detta arbete ännu inte är slutfört har vi fått bygga på ett inom den nordiska arbetsgruppen upprättat preliminärt utkast till köplag. Vi räknar emellertid inte med att arbetsgruppens slutliga förslag skall i någon mera betydande mån avvika från detta utkast. Vi utgår också från att den samordning med köplagsförslaget som vi av tidsskäl inte har kunnat fullfölja skall kunna komma till stånd vid den fortsatta beredningen av vårt lagförslag.

Ett väsentligt syfte med en särskild konsumentköplag är att skydda konsumenterna mot att säljarna genom kontraktsformulär och på annat sätt betingar sig förmåner som oskäligt missgynnar köparen. För att detta syfte skall tillgodoses föreslår vi att reglerna i konsumentköplagen i princip skall vara tvingande till konsumentens förmån. På några punkter lämnas dock utrymme för avtal som avviker från lagen, även om konsumenten därigenom får en mindre förmånlig ställning än lagen ger honom.

I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för den föreslagna lagens huvudsakliga innehåll.

Lagen skall gälla köp mellan en säljare som är näringsidkare och en köpare som är konsument. Köpeobjektet skall vara lös egendom - enligt gängse köprättslig terminologi betecknat gods. Detta innebär att lagen får ett något vidare tillämpningsområde än gällande konsumentköplag, som är begränsad till köp av varor. Bl.a. kommer lagen att omfatta vissa husköp, t.ex. köp av hus på arrenderad mark och köp av monteringsfärdiga hus. Frågan om särskild lagreglering för sådana köp övervägs emellertid f.n. av 1983 års småhusköpsutredning.

I likhet med den gällande konsumentköplagen föreslås den nya lagen bli tillämplig även på köp med en privatperson som säljare, såvida köpet förmedlas för säljaren av en näringsidkare. Till skillnad från vad som nu gäller föreslås att den förmedlande näringsidkaren i så fall skall vara ansvarig jämte säljaren för de förpliktelser som på grund av köpet åvilar denne. Konsumenten skall alltså alltid kunna vända sig till förmedlaren med sina krav i anledning av köpet.

Huvuddelen av lagens innehåll utgörs av regler om de skyldigheter som åvilar säljaren och de befogenheter som tillkommer köparen ifall säljaren åsidosätter sina förpliktelser.

Vid de flesta konsumentköp överlämnas godset till köparen i samband med att köpeavtalet träffas. För de fall då leverans skall ske senare innehåller lagförslaget vissa regler om tid och plats för avlämnandet.

Om inte annat får anses avtalat gälla att köparen skall hämta godset hos säljaren. Till dess godset hämtas är det säljaren som står faran, dvs. han bär risken för att det kommer bort eller förstörs. Detta gäller även om köparen underlåter att hämta godset enligt vad som har överenskomits. I så fall är dock säljaren inte ansvarig för en försämring av godset som beror enbart på dettas egen beskaffenhet.

Om parterna har kommit överens om att säljaren skall ordna med en transport av godset, anses detta enligt förslaget avlämnat först när det kommer fram. Denna regel, vilken avviker från vad som gäller om köp i allmänhet, medför bl.a. att säljaren får bära risken för eventuella skador och förluster under transporten. Det är också säljaren som har att svara för transportkostnaderna. Denna regel är dock inte tvingande. Parterna kan alltså komma överens om att köparen skall betala dessa kostnader.

Beträffande tidpunkten för leveransen gäller i första hand vad parterna har kommit överens om. Har någon bestämd tidpunkt inte avtalats - säljaren har t.ex. åtagit sig att leverera så snart godset är färdigt eller så snart han har fått leverans från fabriken - gäller att godset skall avlämnas inom skälig tid. Köparen är alltså inte skyldig att finna sig i att leveransen dröjer längre än vad som är skäligt.

Om säljaren inte avlämnar godset i rätt tid och detta inte beror på köparen, exempelvis på att denne inte har betalat vad han är skyldig, föreligger ett dröjsmål med avlämnandet. Köparen kan i detta läge hålla fast vid sitt krav på leverans, och säljaren är alltjämt leveransskyldig. Detta gäller dock inte om det skulle vara omöjligt att leverera godset, exempelvis därför att det har gått förlorat, eller leveransen skulle kräva orimliga uppoffringar från säljarens sida. I avvaktan på att säljaren avlämnar godset får köparen hålla inne betalning som skulle erläggas vid eller efter tidpunkten för avlämnandet. Om säljarens dröjsmål är av väsentlig betydelse för köparen eller om säljaren inte levererar inom skälig tid efter det att köparen har krävt leverans har köparen rätt att häva köpet. Beträffande gods som skall tillverkas eller anskaffas särskilt för köparens räkning gäller vissa inskränkningar i hävningsrätten. Vare sig leveransen försenas eller helt uteblir kan köparen vidare ha rätt till skadestånd av säljaren. Skadestandsreglerna redovisas närmare längre fram.

En fråga av central betydelse är vilka krav köparen har rätt att ställa på det sålda godset eller, med andra ord, hur detta skall vara beskaffat för att inte vara att anse som felaktigt. Avgörande är härvid i första hand vad som får anses avtalat mellan parterna. Vi har övervägt om man i lagen bör ange vissa allmänna normer för bedömningen i fall då avtalet inte ger särskild ledning men stannat för att inte föreslå några bestämmelser av detta slag. Däremot föreslår vi vissa specialregler, vilka delvis har motsvarigheter i gällande konsumentköplag och köplagsförslaget.

En sådan regel gäller gods som inte är tillförlitligt från säkerhetssynpunkt. Den omfattar dels gods som säljs i

strid mot ett försäljningsförbud enligt 4 § marknadsföringslagen eller mot ett annat försäljningsförbud som motiveras av säkerhetshänsyn dels annat gods som är så bristfälligt att dess användning medför allvarliga risker för liv och hälsa. Sådant gods skall alltid anses felaktigt, även om köparen har haft godsets beskaffenhet klar för sig. En sådan regel är ägnad att utmönstra farliga varor från konsumentmarknaden. Regeln motsvarar i huvudsak vad som redan nu gäller enligt konsumentköplagen.

En annan regel föreskriver att godset skall var åtföljt av erforderliga monteringsföreskrifter, bruksanvisningar och skötselråd. Ett sådant krav torde få anses gälla redan nu, men någon uttrycklig bestämmelse härom finns inte i gällande lag.

Förslaget innehåller vidare, liksom den gällande konsumentköplagen, bestämmelser om säljarens ansvar för uppgifter som har lämnats om godset i samband med köpet eller marknadsföringen, t.ex. i annonser eller annan reklam. Ansvar sträcker sig i vissa avseenden längre än enligt gällande lag. Det omfattar endast uppgifter som rör godsets egenskaper eller användning, inte exempelvis uppgifter om prisets förmånlighet. Om godset inte överensstämmer med lämnade uppgifter skall det anses felaktigt, såvida uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. Detta gäller även om uppgiften har lämnats av någon annan än säljaren, under förutsättning att detta har skett som led i marknadsföringen av godset. Säljaren blir sålunda ansvarig exempelvis för felaktigheter i tillverkarens reklam, om han inte gör konsumenten uppmärksam på felaktigheten.

Även underlåtenhet från säljarens sida att lämna information om godset kan medföra att detta blir att anse som felaktigt. Säljaren åläggs med andra ord en viss upplysningsplikt mot köparen. Har säljaren underlåtit att upplysa köparen om något förhållande rörande godsets egenskaper eller användning som han själv kände till eller borde ha känt till och som köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om, skall godset sålunda anses felaktigt, såvida säljarens underlåtenhet kan antas ha inverkat på köpet.

Liksom gällande konsumentköplag innehåller lagförslaget en särskild bestämmelse som inskränker säljarens möjligheter att friskriva sig från ansvar för godsets beskaffenhet genom en allmän klausul om att godset säljs i befintligt skick eller liknande. Även om en sådan klausul har använts skall godset anses felaktigt, om det är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till priset och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta.

Vid köp av framför allt kapitalvaror av olika slag är det vanligt att säljaren lämnar en garanti för viss tid. Innebörden och räckvidden av sådana garantier är inte alltid klar. Konsumenterna uppfattar nog i regel garantin som en utfästelse att godset skall vara fullt funktionsdugligt under hela garantitiden. I lagen föreslås nu en regel som slår fast att en tidsbegränsad garanti som har lämnats av säljaren eller av någon annan, t.ex. tillverkaren, för säljarens räkning skall anses ha denna innebörd. Om säljaren inte är beredd att ta ett sådant ansvar för alla detaljer eller alla egenskaper hos godset, får han se till att garantin begränsas i enlighet härmed. Den föreslagna bestämmelsen innebär vidare att en avvikelse från vad som har garanterats skall betraktas som ett fel i godset och alltså ge köparen alla de befogenheter som lagen ger honom i ett sådant fall. Garantin kan sålunda inte begränsas exempelvis till en rätt att få eventuella fel reparerade. Säljaren är dock inte ansvarig för en försämring av godset under garantitiden, om det görs sannolikt att försämringen beror på en olyckshändelse, felaktig behandling från köparens sida eller liknande.

Om godset är felaktigt står enligt lagförslaget olika möjligheter köparen till buds. En nyhet i förhållande till gällande lag är att köparen ges en rätt att kräva att säljaren avhjälper felet. En motsvarande regel finns i köplagsförslaget. Säljaren är skyldig att tillmötesgå en sådan begäran, om inte detta skulle medföra oskäliga kostnader eller olägenheter för honom.

I praktiken är det redan nu mycket vanligt att säljaren eller någon annan, exempelvis tillverkaren, åtar sig att avhjälpa eventuella fel i sålt gods. De konsumentgarantier som förekommer tillförsäkrar regelmässigt garantigivaren en sådan befogenhet. Vi har funnit att detta system har fördelar av bl.a. ekonomisk art. Vi föreslår därför att säljaren ges befogenhet att avhjälpa fel och därigenom undgå andra påföljder på grund av felet, även om konsumenten inte själv begär att få felet avhjälpt utan kräver exempelvis att få häva köpet eller att få annat gods.

Vare sig det är köparen eller säljaren som tar initiativ till ett avhjälpande krävs att felet avhjälps inom skälig tid och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen. Denne skall inte behöva finna sig i att säljaren upprepade gånger tar tillbaka godset för att reparera samma fel. Han kan få ta på sig visst besvär i sammanhanget, exempelvis för att lämna in godset för reparation, men han skall ha rätt till ersättning för eventuella utlägg och inte vara skyldig att betala något för reparationen.

Om felet är av väsentlig betydelse för köparen kan han, i stället för att begära att få felet avhjälpt, kräva att få godset utbytt, s.k. omleverans. Säljaren har också rätt att företa omleverans i stället för att avhjälpa felet. Även här gäller att rättelsen skall ske inom skälig tid och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

Om varken felet avhjälpes eller omleverans sker har köparen rätt att kräva en prisnedsättning som svarar mot felet eller ersättning för vad det kostar att avhjälpa detta, i den mån denna kostnad inte är oskäligt hög. Är felet av väsentlig betydelse för honom kan han häva köpet, med vissa begränsningar för fall då godset har tillverkats eller anskaffats särskilt för hans räkning. Liksom vid säljarens dröjsmål kan köparen hålla inne betalningen till säkerhet för sitt krav, och vidare kan han ha rätt till skadestånd.

En förutsättning för att köparen skall få göra ett fel gällande är att han har reklamerat. Reklamation skall ske inom skälig tid från det köparen märkt eller borde ha märkt felet. Alltför stränga krav i detta hänseende bör dock inte ställas på en köpare som är konsument. Det bör sålunda inte krävas att han omgående efter köpet gör en noggrann genomgång av godset för att förvissa sig om att det är felfritt.

I gällande lag föreskrivs att reklamation måste ha skett inom ett år från köpet. Vi föreslår, i överensstämmelse med köplagsförslaget, att denna tid sträcks ut till två år. Det kan givetvis med en sådan regel inte undvikas att i enstaka fall köparen går miste om sin rätt att göra ett fel gällande därför att felet kommer till synes först sedan mer än två år har förflutit. Vi har dock ansett att fördelarna med en klar regel överväger dessa olägenheter. Ifall säljaren har handlat i strid mot tro och heder eller felet består i att godset inte är tillförlitligt från säkerhetssynpunkt skall dock bristande reklamation inte kunna åberopas mot köparen.

Ett dröjsmål med avlämnandet eller ett fel i godset kan vålla köparen ekonomiska förluster av olika slag, vilka inte kompenseras genom en hävning av köpet eller andra påföljder av de slag som hittills har behandlats. Ersättning för sådana förluster kan utgå i form av skadestånd. Den gällande allmänna köplagens dispositiva regler om skadestånd är ganska gynnsamma för köparen. De sätts emellertid i stor omfattning ur spel genom friskrivningsklausuler i avtalen, och konsumentköplagen ger f.n. ett ganska svagt skydd mot sådana klausuler. Vi föreslår att köparens ställning i skadeståndshänseende förstärks. Med hänsyn till bl.a. risken för kostnadskrävande utredningar och

svårlösta tvister har vi emellertid ansett att säljarna alltjämt bör kunna friskriva sig från skadeståndsansvar i viss omfattning.

Vårt förslag innebär att konsumenterna i första hand tillförsäkras en rätt till ersättning för sådana skador som typiskt sett blir en följd av säljarens kontraktsbrott och som köparen därför normalt inte kan undgå. En typ av sådan skada är den förlust som kan uppstå om priset på godset har stigit efter köpet och köparen därför måste betala ett högre pris, om han efter en hävning av köpet skall skaffa sig annat likvärdigt gods genom s.k. täckningsköp. Hit hör vidare direkta utgifter som köparen får, t.ex. för resor och transporter eller för hyra av en ersättningsvara medan det köpta godset repareras, samt inkomstförlust som beror exempelvis på att köparen måste stanna hemma för att ta emot en reparatör. När det gäller förluster av nu nämnda slag skall skadeståndsreglerna vara tvingande och alltså inte medge friskrivning från säljarens sida.

Beträffande s.k. följdskador ger lagförslaget däremot säljaren möjlighet att friskriva sig från skadeståndsansvar. Som exempel på en sådan skada kan nämnas att köparen på grund av ett fel i en bil inte kan utnyttja redan betalda biljetter för en resa med bilfärja. Hit hör också sådant som att köparen går miste om avsett utbyte av sin semester därför att en segelbåt inte levereras i tid. Följdskadorna har i allmänhet samband med särskilda förhållanden på köparens sida och är därför svåra att förutse för säljaren. Det förhållandet att friskrivningsklausuler i och för sig är tillåtna innebär inte att en sådan klausul alltid skall godtas. Klausulen kan av särskilda skäl vara att betrakta som oskälig och därför sättas åt sidan med stöd av allmänna regler om oskäliga avtalsvillkor.

Säljarens skadeståndsansvar är inte betingat av att det har förekommit någon vårdslöshet på hans sida. Efter mönster av köplagsförslaget föreskrivs dock att säljaren går fri från skadeståndsansvar, om dröjsmålet eller underlåtenheten att avlämna felfritt gods beror på ett oförutsett hinder utanför såväl hans egen som i förekommande fall hans leverantörs kontroll, vars följder de varken har kunnat undvika eller övervinna.

Varken köplagens eller konsumentköplagens regler om skadestånd vid fel i godset är i dag i princip tillämpliga på s.k. produktskador. Härmed avses skador som godset orsakar på person eller annan egendom. I produktansvarskommitténs betänkande (SOU 1979:79) Produktansvar II har föreslagits en lagstiftning om skadeståndsansvar för produktskador. Förslaget lägger i första hand ansvaret på godsets tillverkare eller importör. Det omfattar emellertid endast

skador som drabbar person. Vi föreslår att detta kompletteras med regler i konsumentköplagen om skadestånd för produktskador som drabbar egendom.

Enligt vårt förslag skall konsumentköplagens bestämmelser om skadestånd på grund av fel i godset täcka också skador som det felaktiga godset orsakar på annan egendom, vilken tillhör köparen eller någon medlem av hans hushåll och är avsedd för enskilt ändamål. Ett typiskt exempel är att ett klädesplagg färgar av sig i samband med tvätt. För produktskador som drabbar egendom blir alltså säljaren ansvarig mot konsumenten, men vi förutsätter att han i sin tur skall kunna föra ansvaret tillbaka till tillverkaren eller importören, om det är fråga om ett tillverkningsfel. Regeln föreslås bli tvingande och alltså inte möjliggöra friskrivning. I stor omfattning torde ansvaret komma att täckas av försäkring.

Den huvudsakliga skyldighet som åvilar köparen är att betala priset. I regel framgår priset av parternas avtal. I lagförslaget upptas en särskild regel för det fall att något bestämt pris inte får anses avtalat - säljaren har exempelvis förbehållit sig att debitera efter leverandagens pris. Köparen skall då betala vad som är skäligt med hänsyn bl.a. till vad som är gängse pris för sådant gods som köpet avser.

Om köparen inte betalar i rätt tid har säljaren i princip rätt att hålla inne godset. Vid väsentligt dröjsmål med betalningen eller om betalning dröjer utöver en av säljaren utsatt skälig tilläggstid får säljaren häva köpet. Om godset redan har kommit i köparens besittning får dock säljaren häva bara om han har förbehållit sig rätt till detta, exempelvis genom ett återtagandeförbehåll vid avbetalningsköp, eller om köparen har avvisat godset. Efter det att köparen har betalat hela priset kan säljaren inte häva på grund av att betalningen var försenad. Enligt bestämmelser i räntelagen kan säljaren ha rätt att debitera köparen dröjsmålsränta. Vi föreslår att han vid hävning av köpet dessutom skall kunna kräva skadestånd för förlust på grund av hävningen.

När ett köpeavtal har slutits är parterna på ömse sidor skyldiga att fullfölja avtalet. Avtalet kan emellertid ha karaktären av ett öppet köp och köparen har då rätt att inom viss tid lämna tillbaka godset och få igen betalningen. Det är numera vanligt att säljarna går med på att återta sålt gods även utan att öppet köp uttryckligen har avtalats. Vi har inte ansett oss böra föreslå några allmänna regler om en sådan återlämningsrätt. Däremot föreslår vi en bestämmelse som ger köparen rätt att avbeställa ett köp innan leverans har skett. Säljaren skall alltså

inte kunna påfordra att få fullfölja leveransen, om köparen deklarerar att han inte längre vill stå fast vid sitt köp. Däremot skall säljaren ha rätt till viss ersättning av köparen vid dennes avbeställning. Ersättningen skall täcka säljarens särskilda kostnader för köpet och en del av den förlust som han gör genom avbeställningen. För att underlätta den ekonomiska uppgörelsen i händelse av en avbeställning ges i lagförslaget parterna möjlighet att på förhand avtala om ersättningsens beräkning.

En grundläggande tanke i vårt lagförslag är att en konsument alltid skall kunna vända sig med sina anspråk i anledning av ett köp mot den som har sålt godset till honom. Han skall inte av denne kunna hänvisas att i stället rikta sina anspråk mot någon annan. I vissa fall kan det emellertid vara omöjligt att få någon rättelse hos säljaren därför att denne är på obestånd eller har upphört med sin rörelse eller inte går att anträffa. För sådana situationer föreslår vi en regel som ger konsumenten rätt att rikta anspråk på grund av fel i godset mot tillverkaren eller något annat bakre led i säljkedjan. Härvid förutsätts dock att felet förelåg redan när godset lämnade det bakre ledet. Även i vissa andra hänseenden blir konsumentens rättsställning mot det bakre ledet något svagare än mot säljaren. Den föreslagna möjligheten till s.k. direktkrav innebär en principiell nyhet för svensk rätt.

Vi anser det önskvärt att den föreslagna nya konsumentköplagen träder i kraft så snart som möjligt. Det är i och för sig lämpligt att lagen träder i kraft samtidigt med den nya köplag som f.n. utarbetas. Skulle arbetet med köplagsförslaget dra ut på tiden kan dock en ny konsumentköplag på grundval av vårt förslag genomföras utan att slutresultatet av detta arbete avvaktas.

SUMMARY

Special rules governing the relation between tradesmen and consumers in the sale of goods are at present contained in the Consumer Sales Act (1973:877) which entered into force on 1 January 1974. This report presents a proposal for a new consumer sales act. The proposal largely follows the draft of a new general sale of goods act that is being drawn up by a Nordic working group established by the Ministries of Justice of the Nordic countries, on the basis, inter alia, of the commission report "Sale of Goods Act" (SOU 1976:66) and of the 1980 UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Attention has also been paid to the draft of a consumer services act which was submitted to the Law Council on 29 March 1984.

The present Consumer Sales Act deals with a number of issues that are of vital importance from the consumer protection aspect, but does not contain complete regulations governing sales to consumers. In addition to the Consumer Sales Act the general Sale of Goods Act is applicable to sales to consumers. The regulations in the latter Act apply only if the parties have not made any other agreement. The rules of the Consumer Sales Act, on the other hand, are mandatory in favour of consumers. Contract conditions which limit the consumer's right as provided by law are therefore invalid. The Act thus guarantees consumers a minimum protection.

The present system with two partly parallel acts governing the relation between seller and buyer in consumer sales has been criticized as difficult to understand and get a grasp of. We propose that the rules governing consumer sales be brought together in a separate consumer sales act and that the Sale of Goods Act should not apply to such sales. In order that the consumer sales act shall not be too comprehensive and complicated, however, we have refrained from including in it certain special issues which seldom arise in conjunction with consumer sales. Insofar as such issues do arise, they should be resolvable by analogous application of the rules for sales of goods in general.

Even if consumer sales are to be regulated in a separate act, it is of value if the legislation is linked as closely as possible to the rules governing sales in general. We have therefore, as noted, formulated our proposal so as to comply closely with the draft of the new general sale of goods act that is being drawn up. As this work has not yet been completed we have had to base our proposals on a preliminary draft drawn up by the Nordic working group. We do not, however, expect that the working group's final

proposal will to any significant extent deviate from this draft.

An essential object of a separate consumer sales act is to protect consumers against sellers who, through standard contracts or otherwise, stipulate for benefits which unduly disfavour the buyer. To ensure this object we propose that the rules of the consumer sales act be in principle mandatory in favour of consumers. In some respects, however, scope is allowed for contracts which deviate from the act, even if the consumer's situation is thereby rendered less favourable than under the act.

A summary account is presented below of the main contents of the proposed act.

The act shall relate to sales of goods by a seller who is a tradesman and a buyer who is a consumer. The field of application will include certain sales of houses, e.g. houses on leased ground and prefabricated houses. The question of special legislation governing such sales is, however, at present being considered by a special commission.

Like the present Consumer Sales Act, it is suggested that the new act be applicable also to sales by a private person provided that the sale is mediated by a tradesman as agent for the seller. In contradistinction to the present regulations it is suggested that the intermediary tradesman in such case be liable, in addition to the seller, for the obligations the latter incurs by reason of the sale. The consumer shall thus always be able to address his claims to the intermediary.

The greater part of the contents of the act consists of rules governing the obligations incumbent upon the seller and the rights accruing to the buyer in the event that the seller disregards his obligations.

In most consumer sales the goods are delivered to the buyer in conjunction with the conclusion of the contract. For cases when delivery is to be made later, the draft act contains certain rules concerning the time and place for the delivery.

Unless it may be considered otherwise agreed, the buyer shall collect the goods from the seller. Until the goods are collected, it is the seller who bears the risk, i.e. of disappearance or destruction of the goods. This applies also if the buyer fails to collect the goods as agreed. In such case, however, the seller is not liable for deterioration due solely to the nature of the goods.

If the parties have agreed that the seller shall arrange transport of the goods, the goods are not considered to have been delivered until their arrival. This rule, which differs from that applying to sales in general, implies, among other things, that the seller bears the risk of any damage and loss in transport. It is also the seller who stands for the transport cost. This rule, however, is not mandatory. The parties may thus agree that the buyer shall pay this cost.

As regards the time for delivery, the primary factor is what the parties have agreed upon. If no specific date has been agreed upon - if, for example, the seller has undertaken to deliver as soon as the goods are ready or have been received from the factory - the rule is that they shall be delivered within a reasonable time. The buyer is thus not obliged to accept that delivery is delayed beyond a reasonable time.

If the seller does not deliver the goods at the proper time and this is not due to default of the buyer, e.g. that he has not paid what he owes, a delay in delivery exists. In such case the buyer can uphold his claim for delivery and the seller is still under an obligation to deliver. This does not apply, however, if it is impossible to deliver the goods, for example because they have been lost, or if delivery would entail unreasonable sacrifices on the part of the seller. Pending delivery by the seller the buyer may suspend payment which would be due at or after the time of delivery. If delay in delivery is of fundamental importance to the buyer or if the seller does not deliver within a reasonable time after demand by the buyer, the buyer is entitled to declare the contract avoided. Certain restrictions in the right of avoidance exist in the case of goods that are to be specially manufactured or procured for the buyer's account. Whether the delivery is delayed or does not take place at all, the buyer may furthermore be entitled to damages from the seller. The rules governing damages are presented later on.

An issue of vital importance is what the quality of the goods should be in order that they shall not be regarded as defective. The decisive point is what must be considered to have been agreed upon between the parties. We have considered whether the act should indicate certain general norms regarding the quality of the goods in cases when the contract provides no special guidance, but decided to propose no provisions of this kind. On the other hand we propose certain special rules which to some extent have counterparts in the present Consumer Sales Act and in the draft sale of goods act.

One such rule relates to goods which are undependable from the safety aspect. It applies to goods which are sold contrary to a prohibition of sale due to considerations of safety, and to other goods so defective that their use involves serious risks to life and health. Such goods shall always be regarded as defective even if the buyer has been aware of their nature. This rule is calculated to eliminate hazardous goods from the consumer market. The rule is essentially similar to that now in force under the Consumer Sales Act.

Another rule stipulates that the goods shall be accompanied by the necessary instructions for assembly and installation, directions for use, and maintenance instructions. Such requirements may be regarded as already applying, but no express provision to this effect exists in present legislation.

Like the present Consumer Sales Act, the proposal also contains regulations governing the seller's responsibility for correctness of information delivered about the goods in connection with sale or marketing, e.g. in advertisements or other publicity. The responsibility extends further in some respects than under current legislation. It relates solely to information concerning the properties or use of the goods, not for example concerning the favourableness of the price. If the goods do not comply with the information given, they shall be considered defective insofar as the information may be considered to have influenced the purchase. This applies also if the information was delivered by a person other than the seller provided that this was done as a step in the marketing of the goods. The seller is thus responsible, for example, for errors in the manufacturer's publicity if he does not draw the consumer's attention thereto.

Failure on the part of the seller to deliver information about the goods may also have the result that they are considered defective. Thus a certain obligation to disclose information to the buyer is imposed on the seller. If the seller has neglected to inform the buyer about some fact relating to use or properties of the goods which he himself knew or should have known, and which the buyer could reasonably count on being informed of, the goods shall thus be considered defective insofar as the seller's neglect may be assumed to have influenced the purchase.

Like the present Consumer Sales Act, the draft act contains a special regulation limiting the seller's possibility to exonerate himself of responsibility for the quality of the goods through a general clause to the effect that the goods are sold in existent state

("as is") or the like. Even if such a clause has been used, the goods shall be considered defective if in essentially worse state than the buyer, having regard to the price and other circumstances, had reason to suppose.

In conjunction with the sale of, in particular, capital goods of different kinds it is usual that the seller furnishes a guarantee for a certain period. The purport of such guarantees is not always clear. Consumers usually consider the guarantee as an engagement that the goods will be fully serviceable during the entire guarantee period. The draft act now proposes a rule which establishes that a guarantee of restricted duration furnished by the seller or any other, e.g. the manufacturer, on the seller's behalf shall be considered to have this purport. If the seller is not prepared to take such responsibility for all components or all properties of the goods, he must ensure that the guarantee is limited accordingly. The proposed rule also entails that a deviation from what has been guaranteed shall be regarded as a defect in the goods and thus give the buyer all the rights furnished him by law in such a case. The guarantee can thus not be limited, for example, to a right to have any defects repaired. The seller is, however, not responsible for deterioration of the goods during the guarantee period if it is likely that the deterioration is due to an accident, wrong handling by the buyer, or the like.

If the goods are defective, the draft act offers different remedies to the buyer. An innovation in relation to current legislation is that the buyer is entitled to demand that the seller remedy the defect by repairing the goods. A corresponding rule exists in the draft sale of goods act. The seller is obliged to comply with such a request unless this would entail unreasonable costs and inconvenience to him.

In practice it is already very common that the seller or someone else, e.g. the manufacturer, undertakes to repair defective goods. The existing consumer guarantees regularly assure the guarantor such a right. We have found this system to have advantages of an economic nature. We therefore propose that the seller be entitled to repair the goods and thus avoid other remedies by reason of the defect, even if the consumer does not himself request a reparation but wishes, for example, to declare the contract avoided or to receive other goods in exchange.

Whether it is the buyer or seller who takes the initiative to rectification, the goods must be repaired within a reasonable time and without cost or essential inconvenience to the buyer. The latter shall not need to put up

with the seller repeatedly taking back the goods for repair of the same defect. He may have to accept some trouble in the context, e.g. for delivering the goods for repair, but he shall be entitled to compensation for any expenditure he incurs and shall not be obliged to pay anything for the repair.

If the defect is of fundamental importance to the buyer he may, instead of requesting to have it repaired, demand to have the goods replaced, so-called redelivery. The seller is also entitled to make redelivery instead of repairing the goods. Here, again, the redress shall be effected within a reasonable time and without cost or essential inconvenience to the buyer.

If the defect is neither repaired nor redelivery takes place, the buyer is entitled to demand a price reduction, corresponding to the defect, or compensation for the cost of repairing the goods, provided that this cost is not unreasonably high. If the defect is of fundamental importance to him he may declare the contract avoided, with certain restrictions for cases when the goods have been manufactured or procured especially for his account. As in the case of seller's delay, the buyer may suspend payment as security for his claim and he may also be entitled to damages.

A condition for the buyer's right to claim by reason of a defect is that he has given notice to the seller. This shall be done within a reasonable time after he has or should have discovered the defect. Too strict requirements in this respect should, however, not be placed on a buyer who is a consumer. It should accordingly not be required of him that he immediately make a thorough examination of the goods to ensure that they are free from defects.

In current legislation it is stipulated that notice of a defect must have been given within a year after the purchase. We propose, in accordance with the draft sale of goods act, that this period be extended to two years. With such a rule it is, of course, unavoidable that a buyer occasionally loses his right of claim if a defect becomes apparent only after more than two years have elapsed. But we have considered that the advantages of a clear rule outweigh this disadvantage. In the event that the seller has not acted in good faith or if the goods are undependable from the safety aspect, however, the failure to give notice may not be held against the buyer.

Delay in delivery or a defect in the goods may cause the buyer losses of various kinds that are not compensated for

by avoidance of the contract or other remedies considered hitherto. Compensation for such losses may be paid in the form av damages. The rules of the present Sale of Goods Act concerning damages are fairly favourable to the buyer. They are, however, rendered ineffective to a large extent by exoneration clauses in contracts, and the Consumer Sales Act at present provides rather weak protection against such clauses. We suggest that the buyer's position with regard to damages be reinforced. Having regard, among other things, to the risk of costly investigations and difficultly resolved disputes, however, we have considered that the seller should still be able to exonerate himself of liability to some extent.

Our proposal entails that consumers are primarily ensured a right to compensation for such losses as typically result from a seller's breach of contract and which the buyer, therefore, can normally not avoid. One type of such loss is that which may occur if the price of the goods has risen after the sale and the buyer must therefore pay a higher price if, after declaring the contract avoided, he is to acquire other equivalent goods by covering purchase. Other such losses are direct expenditure incurred by the buyer on, for example, travel and transport or for leasing a substitute product during repair of the purchased goods, and loss of earnings due, for example, to his having to stay at home to receive a repairman. In the case of such losses the rules governing damages shall be mandatory and thus not allow exoneration on the part of the seller.

As regards so-called consequential loss, however, the draft act permits the seller to exonerate himself of liability for damages. An example of such loss is that, owing to a defect in a car, the buyer cannot utilize already paid tickets for a journey by car-ferry. Another such loss is that the buyer misses the benefit of his holidays because a sailing boat is not delivered in time. Consequential losses generally relate to special circumstances affecting the buyer and are therefore difficult for the seller to foresee. The fact that exoneration clauses are allowed does not mean that such a clause shall always be accepted. For special reasons the clause may be considered unreasonable and therefore be set aside by virtue of general rules governing unreasonable contract conditions.

The seller's liability for damages is not conditional on negligence on his part. On the pattern of the draft sale of goods act, however, it is stipulated that the seller shall be free from liability if the delay in delivery or

failure to deliver non-defective goods is due to an unforeseen impediment beyond both his own and, if pertinent, his supplier's control, the consequences of which could neither have been avoided nor overcome.

The rules neither of the Sale of Goods Act nor of the Consumer Sales Act governing damages are today, in principle, applicable to so-called products liability. By this is meant liability for personal injury or damage to property caused by defective goods. In the report (SOU 1979:79) of the Products Liability Committee, "Products liability, II", legislation is suggested governing such liability. The proposal places the liability in the first place on the manufacturer or importer of the product. But the proposal relates solely to personal injury. We suggest that this be supplemented by rules in the Consumer Sales Act concerning damage to property.

According to our proposal the provisions of the Consumers Sales Act concerning damages will cover also compensation for damage caused by the defective goods to other private property belonging to the buyer or to a member of his household. A typical example is that an article of clothing gives off its colour when being laundered. For damage to property, accordingly, the seller is liable to the consumer, but we assume that he in turn can convey the responsibility back to the manufacturer or importer in the event of a fault in manufacture. It is proposed that the rule be mandatory and thus not permit exoneration. To a large extent the liability should be coverable by insurance.

The chief obligation resting upon the buyer is to pay the price. The price is usually apparent from the parties' contract. In the draft act a special rule is incorporated for the event that no specific price can be considered to have been agreed upon - the seller has, for example, reserved the right to charge the price ruling on the delivery date. The buyer shall then pay a reasonable price having regard, among other factors, to what is the current price for goods of the kind to which the contract relates.

If the buyer does not pay at the proper time, the seller is in principle entitled to withhold the goods. In the event of substantial delay in payment, or if payment is not made within a reasonable additional time determined by the seller, the seller may declare the contract avoided. If the goods have already come into the buyer's possession, however, the seller may declare the contract avoided only if he has reserved the right thereto, for example by a reservation of title clause in a hire

purchase contract, or if the buyer has rejected the goods. Once the buyer has paid the full price, the seller may not declare the contract avoided on the grounds of delay in payment. Under the Interest on Debts Act the seller is entitled to charge the buyer interest. We propose that, in the event of avoidance of the contract, he also be entitled to claim damages for loss by reason of the avoidance.

When a contract of sale has been concluded, each party is bound to abide by it. The contract may, however, be on a sale-and-return basis, the buyer being entitled within a given time to return the goods and obtain repayment. It is now common that a seller agrees to take back sold goods even when no sale-and-return clause exists. We have not considered that we should propose any general rules concerning such right of return. On the other hand we suggest a rule entitling the buyer to cancel a contract before delivery has been made. The seller may thus not demand performance of a contract if the buyer declares that he no longer wishes to stand by it. On the other hand the seller shall be entitled to some compensation from the buyer for the cancellation. The compensation shall cover the seller's special costs for the sale and part of the loss he incurs through the cancellation. To facilitate the financial settlement in the event of cancellation the draft act gives the parties the possibility to agree in advance on the calculation of the compensation.

A basic idea in our draft is that a consumer having a claim by reason of a purchase shall always be able to address it to the person who sold the goods to him. The latter may not direct him to have recourse instead to another. In some cases, however, it may be impossible to obtain redress from the seller because he is insolvent or has closed down his business or is inaccessible. For such situations we propose a rule which entitles the consumer to direct claims by reason of defective goods against the manufacturer or some other person in the sales chain. In such case, however, the defect must have existed at the time when the goods left this person. In certain other respects as well the consumer's legal status will be somewhat weaker than in relation to the seller. The proposed possibility of so-called direct claim is a new principle in Swedish law.

We consider it desirable that the proposed new consumer sales act enter into force as soon as possible. It is advisable that the act enter into force concurrently with the new sale of goods act that is at present under preparation. In the event, however, that the work on the draft sale of goods act becomes protracted, a new consumer sales act based on our proposal is realizable without waiting for the final result of that work.

Förslag till

KONSUMENTKÖPLAG

Inledande bestämmelser

1 §

Denna lag gäller köp av lös egendom, som är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål, om köparen är konsument och säljaren en näringsidkare som säljer godset i sin yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller även om säljaren inte är en näringsidkare som avses i första stycket, såvida köpet förmedlas för säljaren av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I sådana fall svarar näringsidkaren jämte säljaren för de skyldigheter som enligt lagen vilar på denne och meddelanden som enligt 18 eller 20 § skall lämnas till säljaren kan i stället lämnas till näringsidkaren.

Lagen gäller i tillämpliga delar även byte. Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt.

2 §

Beställning av gods som skall tillverkas anses som köp, om inte beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Avtal om uppförande av en byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten anses dock aldrig som köp.

Ett avtal enligt vilket den som skall leverera gods även skall utföra arbete eller någon annan tjänst anses inte som köp, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

3 §

Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen.

4 §

Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren eller någon annan enligt 16, 18, 20, 22 eller 41 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får köparen åberopa meddelandet, även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Motsvarande gäller ett sådant krav på betalning från säljarens sida som avses i 34 och 35 §§.

Avlämnande

5 §

Godset skall hållas tillgängligt för avhämtning hos säljaren, om inte annat får anses avtalat.

Godset är avlämnat när det har tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning eller på annat sätt har överlämnats till köparen.

6 §

Om det inte får anses avtalat att godset skall avlämnas vid en bestämd tidpunkt eller utan uppskov, skall det avlämnas inom skälig tid.

Säljaren är inte skyldig att lämna ut godset förrän köparen betalar priset. Detta gäller dock inte vid kreditköp eller om köparen har fått anstånd med betalningen och inte heller i den mån köparen har rätt att hålla inne betalningen enligt 29 §.

7 §

Säljaren svarar för kostnaderna för godset tills det är avlämnat, om inte annat får anses avtalat.

Faran för godset

8 §

Står köparen faran för godset, skall han betala priset även om godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda.

Faran för godset går över på köparen när godset avlämnas.

Har öppet köp avtalats och godset avlämnats, står köparen faran för godset tills det lämnas tillbaka.

Godsets beskaffenhet

9 §

Godset skall med hänsyn till art, mängd, kvalitet och andra egenskaper samt förpackning överensstämma med vad som får anses avtalat. Det skall vara åtföljt av de anvisningar som behövs för dess montering, användning och skötsel.

Godset är felaktigt, om det avviker från vad som sägs i första stycket.

10 §

Godset är felaktigt, om det

1. säljs i strid mot ett förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (1975:1418) eller mot ett annat försäljningsförbud, som har meddelats i författning eller av en myndighet väsentligen i syfte att förebygga att den som använder godset drabbas av ohälsa eller olycksfall eller för att annars hindra användning av gods som inte är tillförlitligt från säkerhetssynpunkt, eller

2. är så bristfälligt att dess användning medför allvarlig fara för köparens eller någon annans liv eller hälsa.

11 §

Godset är även felaktigt,

1. om det inte överensstämmer med en uppgift om godsets egenskaper eller användning, som säljaren har lämnat vid köpet, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet, eller

2. om säljaren före köpet har underlåtit att lämna upplysning om något förhållande rörande godsets egenskaper eller användning, som han kände till eller borde ha känt till och som köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om, samt underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet.

Vad som sägs i första stycket 1 gäller även en uppgift som säljaren eller någon annan, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, har lämnat vid marknadsföringen av godset före köpet, om inte uppgiften har rättats i tid på ett tydligt sätt.

Godset är också felaktigt, om någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, vid marknadsföringen av godset har underlåtit att lämna information om godsets egenskaper eller användning, som han enligt 3 § marknadsföringslagen (1975:1418) har ålagts att lämna, och denna underlåtenhet kan antas ha inverkat på köpet.

12 §

Har godset sålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll, anses det trots detta felaktigt, om

det är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till dess pris och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta.

När begagnat gods säljs på auktion skall det anses sålt i befintligt skick.

13 §

Godset skall vara felfritt när det avlämnas. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt, även om felet visar sig först senare.

Om köparen underlåter att i rätt tid hämta eller ta emot gods som hålls tillgängligt för hans räkning, svarar säljaren dock inte för försämring, som inträder därefter och som beror enbart på godsets egen beskaffenhet.

Uppkommer en försämring av godset efter avlämnandet, skall fel anses föreligga, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott.

14 §

Har säljaren eller någon annan för hans räkning genom en garanti eller liknande utfästelse åtagit sig att under en viss tid svara för godset eller en del därav eller för en egenskap hos godset, skall fel anses föreligga, om godset under den angivna tiden försämras i det avseende som utfästelsen omfattar. Detta gäller dock inte, om det görs sannolikt att försämringen beror på en olyckshändelse eller på felaktig behandling eller något liknande förhållande på köparens sida.

Påföljder av dröjsmål med avlämnandet

15 §

Avlämnas inte godset eller avlämnas det för sent och beror detta inte på köparen eller på ett förhållande på hans sida, får köparen enligt vad som sägs i 16-18 §§ kräva att godset avlämnas eller häva köpet. Dessutom har han rätt till skadestånd enligt 26 och 28 §§. Han får hålla inne betalningen enligt 29 §.

16 §

Har godset inte avlämnats, får köparen kräva att det avlämnas. Säljaren är dock inte skyldig att avlämna godset så länge det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller avlämnandet skulle förutsätta upppoffringar som är orimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren avlämnar godset.

17 §

Köparen får häva köpet, om säljarens dröjsmål är av väsentlig betydelse för honom. Detsamma gäller, om köparen har krävt avlämnande enligt 16 § men godset inte avlämnas inom en av köparen utsatt skälig tilläggstid eller, om någon sådan tid inte har satts ut, inom skälig tid efter det att kravet framställdes.

Har godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning, så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan, får köparen häva köpet endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

18 §

Har säljaren avlämnat godset men har detta skett för sent, får köparen häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet endast om han inom skälig tid efter det han fick kännedom om avlämnandet meddelar säljaren att han vill återopa dröjsmålet.

Påföljder av fel i godset

19 §

Är godset felaktigt, får köparen enligt vad som sägs i 20-25 §§ kräva avhjälpande av felet, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom har han rätt till skadestånd enligt 26-28 §§. Han får hålla inne betalningen enligt 29 §.

20 §

Vill köparen återopa att godset är felaktigt, skall han lämna säljaren meddelande om felet (reklamera). Reklamerar köparen inte inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, får han inte återopa felet.

Har någon annan än säljaren åtagit sig att för dennes räkning avhjälpa fel i godset, kan reklamationen i stället göras hos honom.

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har mottagit godset, förlorar han rätten att återopa fel i godset, såvida inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

21 §

Utän hinder av vad som sägs i 20 § får köparen återropa fel i godset, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder eller om felet är sådant som avses i 10 §.

22 §

Köparen får kräva att säljaren avhjälpel felet, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Är felet av väsentlig betydelse för köparen, får han i stället kräva omleverans.

Avhjälpande eller omleverans skall ske inom skälig tid efter det att köparen framställde sitt krav och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för denne.

23 §

Även om köparen inte kräver det, får säljaren avhjälpa felet eller företa omleverans, om han när köparen reklamerar genast erbjuder sig att göra detta samt åtgärden kan ske inom skälig tid efter reklamationen och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

24 §

Om varken felet avhjälpes eller omleverans sker enligt 22 eller 23 §, får köparen kräva prisavdrag som svarar mot felet eller enligt vad som sägs i 25 § häva köpet.

I stället för prisavdrag får köparen kräva ersättning för vad det kostar att avhjälpa felet, i den mån denna kostnad inte är oskäligt hög.

25 §

Köparen får häva köpet, om felet är av väsentlig betydelse för honom.

Har godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning, så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan, får köparen häva köpet endast om felet medför att hans syfte med köpet är väsentligen förfelat.

Säljarens skadeståndsskyldighet

26 §

Lider köparen skada genom säljarens dröjsmål med avlämnandet eller genom att godset är felaktigt, har han rätt

till skadestånd av säljaren. Sådan rätt föreligger dock inte i den mån dröjsmålet eller underlåtenheten att avlämna felfritt gods beror på ett hinder utanför säljarens kontroll, som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet eller underlåtenheten att avlämna felfritt gods på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet eller på säljarens leverantör eller någon annan i tidigare säljled, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den andre skulle vara fri enligt första stycket.

27 §

Säljarens skadeståndsskyldighet enligt 26 § på grund av fel i godset omfattar även skada, som till följd av felet uppkommer på annan egendom, vilken tillhör köparen eller någon medlem av dennes hushåll och är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål.

Lagen är inte tillämplig på personskada.

28 §

Skadestånd på grund av säljarens dröjsmål eller fel i godset omfattar ersättning för

1. utgifter och inkomstförlust som beror på dröjsmålet eller felet,
2. sådan prisskillnad som avses i andra stycket samt,
3. i fall som avses i 27 § första stycket, egendomens värde eller reparationskostnad och värdeminskning.

Har köpet hävts och köparen gjort ett tackningsköp till högre pris, omfattar skadeståndet ersättning för prisskillnaden mellan de båda köpen. Har något tackningsköp inte gjorts och överstiger gängse pris för sådant gods som köpet avser vid tiden för hävningen priset enligt köpet, omfattar skadeståndet denna prisskillnad.

Om inte annat har avtalats, omfattar skadeståndet även annan förlust till följd av dröjsmålet eller felet än sådan som avses i första och andra styckena.

Rätt att hålla inne betalningen

29 §

Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att godset är felaktigt och skall priset helt eller delvis betalas vid eller efter tiden för avlämnandet, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som fordras för att ge honom säkerhet för kravet.

Betalning av priset

30 §

Om bestämt pris inte får anses avtalat, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, ~~gångse~~ pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

Om inte annat får anses avtalat, skall priset betalas vid anfordran, dock inte förrän godset hålls köparen till handa.

Avbeställning

31 §

Intill dess godset avlämnas eller eljest hålls tillgängligt för köparen har denne rätt att avbeställa köpet.

32 §

Om köparen avbeställer köpet enligt 31 §, har säljaren rätt till ersättning för de särskilda kostnader han har haft för att ingå och fullgöra avtalet, i den mån han inte kan tillgodogöra sig dessa på annat sätt, samt för sina särskilda kostnader till följd av avbeställningen.

Säljaren har vidare rätt till ersättning för sin förlust i övrigt på grund av avbeställningen med ett belopp som är skäligt med hänsyn till priset för godset, tidpunkten för avbeställningen, omfattningen av nedlagt arbete och omständigheterna i övrigt.

33 §

Säljaren får förbehålla sig en på förhand bestämd ersättning vid avbeställning (avbeställningsavgift), om den är skälig med hänsyn till vad som vid avbeställning normalt kan antas tillkomma en säljare som ersättning enligt 32 §.

Påföljder av dröjsmål med betalningen

34 §

Betalar inte köparen priset i rätt tid och beror detta inte på säljaren eller på ett förhållande på hans sida, får säljaren kräva betalning eller enligt vad som sägs i 35-37 §§ häva köpet och kräva skadestånd. Han får hålla inne godset enligt 6 §.

35 §

Säljaren får häva köpet, om köparens dröjsmål är väsentligt. Detsamma gäller, om säljaren har krävt betalning men köparen inte betalar inom en av säljaren utsatt skälig tilläggstid.

Har godset kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han nar förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar godset. Är priset i sin helhet betalt, får säljaren inte häva köpet.

36 §

Häver säljaren köpet och lider han skada genom köparens dröjsmål med betalningen, har han rätt till skadestånd av köparen. Sådan rätt föreligger dock inte i den mån dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller något annat liknande hinder, som köparen inte skäligt kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligt kunde ha undvikit eller övervunnit.

Har avtal träffats om avbeställningsavgift enligt 33 §, får säljaren i stället för skadestånd kräva att köparen betalar denna avgift.

37 §

Skadestånd på grund av köparens dröjsmål med betalningen omfattar ersättning för säljarens utgifter, förlorad vinst och annan förlust med anledning av dröjsmålet. Om köparen vid tiden för hävningen hade kunnat avbeställa köpet, får skadeståndet dock inte överstiga den ersättning som säljaren skulle ha varit berättigad till vid en avbeställning.

Skadeståndet kan jämkas i den mån det är oskäligt högt med hänsyn till den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall och köparens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt till omständigheterna i övrigt.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

38 §

Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att avlämna godset och köparens skyldighet att betala priset.

I den mån köpet har fullgjorts får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Var och en får därvid hålla inne vad han har tagit emot tills den andre ger ifrån sig vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlægga.

Kräver köparen omleverans, får han hålla inne vad han har tagit emot tills omleverans sker.

39 §

Om köpet hävs eller omleverans sker, skall köparen lämna ifrån sig den avkastning han har fått och betala skälig ersättning för annan nytta som han har haft av godset.

40 §

Köparen förlorar rätten att häva köpet eller kräva omleverans, om han inte kan lämna tillbaka godset väsentligen oförändrat och oförminskat.

Första stycket gäller inte,

1. om godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda, endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av något annat förhållande som inte beror på köparen, eller

2. om godset har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd, som har varit nödvändig för att undersöka godset, eller till följd av att det har använts av köparen för avsett bruk innan han insåg eller borde ha insett att det förelåg ett fel, som ger honom rätt att häva köpet eller kräva omleverans.

Har godset försämrats eller minskat av annan anledning än som sägs i andra stycket, förlorar köparen inte rätten att häva köpet eller kräva omleverans, om han ersätter säljaren för minskningen i godsets värde.

Anspråk mot näringsidkare i tidigare säljled

41 §

Om säljaren är på obestånd, har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas, har köparen rätt att rikta anspråk på grund av fel i godset mot en näringsidkare i tidigare säljled.

Vad som sägs i första stycket gäller endast i den mån motsvarande anspråk på grund av felet hade kunnat göras gällande mot näringsidkaren i tidigare säljled av den som har förvärvat godset från honom. Avtal som inskränker rätten att göra anspråk gällande får dock åberopas mot köparen endast om en sådan inskränkning med bindande verkan hade kunnat avtalas mellan denne och säljaren. Brisande reklamation i tidigare led är utan betydelse för köparens rätt.

Vill köparen rikta anspråk enligt denna paragraf mot en näringsidkare i tidigare säljled, kan reklamation enligt 20 § göras hos denne eller hos säljaren. Har reklamation inte gjorts hos näringsidkaren i tidigare säljled, förlorar köparen sin rätt mot denne, om han inte underrättar honom om sitt anspråk inom skälig tid efter det att han insett eller borde ha insett att han hade anledning att framställa anspråket.

Denna lag träder i kraft den

Genom lagen upphävs konsumentköplagen (1973:877). I fråga om köp som har ingåtts före ikraftträdandet gäller dock äldre bestämmelser.

1 INLEDNING

1.1 Utredningens uppdrag

I lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom (köplagen) regleras rättsförhållandet mellan säljare och köpare. Lagen tar främst sikte på de frågor som uppstår när någon av parterna inte fullgör sina skyldigheter. Lagens bestämmelser gäller endast i den mån inte annat är eller får anses avtalat eller följer av handelsbruk eller annan sedvänja. De är sålunda dispositiva.

Reglerna i 1905 års köplag kompletteras sedan 1974 av konsumentköplagen (1973:877). Denna lag innehåller bestämmelser om köp av varor där säljaren är en näringsidkare och köparen en konsument. Lagen ger inte någon fullständig reglering för konsumentköp. Den uppstår bestämmelser i ett antal frågor där det har ansetts viktigt att skapa ett skydd för konsumenterna. Reglerna är tvingande till köparens förmån. Vid sidan av konsumentköplagen är också reglerna i den allmänna köplagen tillämpliga på konsumentköp. Detta gäller inte bara frågor som är oreglerade i konsumentköplagen utan också frågor som behandlas i båda lagarna.

I december 1976 lämnade köplagsutredningen ett slutbetänkande (SOU 1976:66) med förslag till ny allmän köplag. Förslaget bygger på samma grundsatser och systematik som 1905 års lag. Det innehåller dock i sakligt hänseende flera principiella nyheter och åtskilliga detaljändringar. Köplagsutredningen utgick från att de tvingande köprättsliga reglerna till skydd för konsumenterna även i framtiden skall bilda en fristående lag och ansåg det falla utanför utredningens uppdrag att föreslå andra ändringar i konsumentköplagen än sådana som var en direkt konsekvens av förslaget till ny allmän köplag. Utredningen fäste emellertid i sitt betänkande uppmärksamheten på vissa andra ändringar beträffande konsumentköpen som kunde tänkas komma i fråga.

I anförande till statsrådsprotokollet den 30 juni 1977 (Dir 1977:83) anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Romanus bl.a. följande:

För Sveriges del förestår nu att ta ställning till förslaget till ny allmän köplag. Som nämnts har köplagsutredningen utgått från att de tvingande köprättsliga reglerna till skydd för konsumenterna även för framtiden skall bilda en fristående lag. Utredningen har ansett det falla utanför sitt uppdrag att föreslå andra ändringar i konsumentköplagen än sådana som är en direkt konsekvens av förslaget till ny

allmän köplag. Emellertid är det enligt utredningen motiverat att göra mera djupgående överväganden angående det konsumenträttsliga minimiskyddets utformning i förhållande till det delvis nya dispositiva regelsystemet. Utredningen har i sitt betänkande fäst uppmärksamheten på vissa ändringar beträffande konsumentköpen som sålunda kan tänkas komma i fråga (se särskilt s. 135, 353 och 354).

Som utredningen framhåller finns det även andra skäl att göra en översyn av de särskilda bestämmelserna om konsumentköp. Det kan sålunda finnas anledning att beakta innehållet i genomförd och planerad lagstiftning på området i de andra nordiska länderna. Vidare kan erinras om det arbete med en konsumenttjänstlag som bedrivs inom konsumenttjänstutredningen (Ju 1972:07). Avsikten är att denna lag skall innehålla till stor del tvingande bestämmelser om avtal om bl.a. arbete på lös sak som näringsidkare har åtagit sig att utföra åt konsument. Likheter mellan köp och avtal om tjänst är betydande, och det kan inte sällan vara tveksamt huruvida ett avtal är att hänföra till den ena eller den andra avtalstypen. Bl.a. med hänsyn härtill är det uppenbarligen lämpligt att eftersträva så likartade regler som möjligt på köp- och tjänsteområdena.

Ytterst är det givetvis intresset av att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning på marknaden som utgör motivet för en revision av konsumentköprätten. Det bör vara möjligt att som led i en aktiv konsumentpolitik ytterligare förstärka det civilrättsliga skyddet för konsumenterna vid köp.

Efter samråd med chefen för handelsdepartementet, som inom regeringen är huvudansvarig för konsumentpolitiken, föreslår jag att en särskild utredare tillkallas för att se över lagstiftningen om konsumentköp. I och för sig kunde det synas naturligt att låta utredningsarbetet anstå i avvaktan på statsmakternas ställningstagande till förslaget till allmän köplag. Övervägande skäl talar emellertid för att reformerna av den allmänna köprätten och av konsumentköprätten genomförs i ett sammanhang. För att detta skall bli möjligt och för att onödigt tidsutdräkt inte skall uppkomma, bör utredningsarbetet beträffande konsumentköprätten sättas igång redan nu.

Den särskilda regleringen av konsumentköpen bör i huvudsak ha samma rättsliga karaktär som f.n. Bestämmelserna bör alltså i allmänhet vara tvingande till köparens förmån. Det kan emellertid inte ute-

slutas att också dispositiva regler som speciellt gäller konsumentköp skulle kunna vara berättigade. Enligt min mening bör man vid utformningen av det skydd för konsumenten, som inte skall kunna rubbas genom avtalsvillkor i säljarens intresse, i första hand överväga lämpligheten av att göra de allmänna dispositiva bestämmelserna om köp tvingande vid konsumentköp. Som framhölls vid tillkomsten av konsumentköplagen bör emellertid tvingande regler införas bara i den mån erfarenheten visar att det finns ett klart behov av sådana regler.

Vad härefter gäller det sakliga innehållet i den på konsumentköp inriktade regleringen bör utredarens uppgift vara att närmare överväga vilka förstärkningar av konsumenternas skydd i förhållande till gällande rätt som är påkallade. Därvid bör utredaren i första hand kunna hämta ledning i de uppslag som har förts fram i köplagsutredningens slutbetänkande. I det följande skall jag, delvis i anslutning till vad som har anförts i betänkandet, peka på några punkter där reformer kan vara motiverade. Det bör emellertid stå utredaren fritt att överväga även andra ändringar.

Av central betydelse för konsumenterna är vilka anspråk de kan ställa på den köpta varan och vilka befogenheter de kan göra gällande om varan inte motsvarar kraven.

Varken den allmänna köplagen eller konsumentköplagen innehåller någon allmän definition av begreppet fel i godset. I 7-10 §§ konsumentköplagen finns dock specialbestämmelser som på vissa punkter anger när en vara skall "anses behäftad med fel". Utredaren bör pröva om inte ytterligare stadga kan ges åt felbegreppet. Härvid torde det ligga närmast till hands att fortsätta på den inslagna vägen med specialbestämmelser av angivet slag. Särskild uppmärksamhet bör härvid ägnas näringsidkarnas ansvar för uppgifter som har lämnats om varan och för underlåtenhet att lämna information om denna. Det kan hävdas att de bestämmelser härom som nu finns i 7 § är alltför snävt inriktade och behöver byggas ut. Även föreskrifterna i 8 § om ansvar för brister i produktsäkerheten m.m. kan behöva ses över. Utredaren bör emellertid också vara oförhindrad att föreslå mera generellt hållna föreskrifter om hur godset skall vara beskaffat. Mycket talar dock för att allmänna definitioner av felbegreppet skulle bli av begränsat värde.

Som nämnts har köplagsutredningen föreslagit allmänna regler om rätt för köpare att kräva att säljaren på egen bekostnad avhjälpel fel i godset. Sådan rätt föreligger enligt förslaget om avhjälpande kan ske utan oskäligen kostnad eller olägenhet. Utredaren bör överväga om och i vad mån säljarens skyldighet att avhjälpel fel kan göras tvingande i fråga om konsumentköp.

Även när det gäller rätten att kräva skadestånd vid fel i godset - liksom f.ö. vid säljarens dröjsmål med leveransen - synes en förstärkning av köparens ställning ha fog för sig. Enligt den nuvarande bestämmelsen i 6 § konsumentköplagen är rätten till skadestånd tämligen begränsad. Säljaren kan sålunda friskriva sig från skyldighet att ersätta annat än "utgift" som köparen har ådragit sig. Inte heller rätten till ersättning för utgift är för alla fall obetingad. Utredaren bör bl.a. överväga om inte konsumenten, sedan han har hävt köpet och gjort täckningsköp till högre pris, i princip bör, oavsett friskrivning från säljarens sida, vara berättigad till ersättning för prisskillnad mellan de båda köpen, dvs. för vad som enligt köplagsutredningens förslag betecknas som direkt förlust. Själva befogenheten att häva köpet kan nämligen vara ett otillräckligt vapen för att tvinga fram en riktig prestation, särskilt i tider då prisökningar förekommer som gör det omöjligt för konsumenten att efter hävning köpa motsvarande vara till samma pris som ursprungligen hade avtalats.

Såväl enligt köplagen som enligt konsumentköplagen (11 §) skall köpare som vill göra gällande befogenhet på grund av fel i varan lämna säljaren underrättelse senast ett år efter det att köparen har tagit emot varan. Denna tid föreslås av köplagsutredningen förlängd till två år. Det kan för konsumentköpens del ifrågasättas om inte även en tvåårsfrist i vissa fall kan vara för kort när fråga är om dolda fel som inte visar sig förrän efter förhållandevis lång tid.

I belysning av den tvingande reglering som utredaren kan komma att föreslå beträffande skyldighet att avhjälpel fel, rätt för köparen till ersättning i samband därmed och tid inom vilken fel senast skall påtalas bör utredaren överväga behovet av särskilda regler om garantiutfästelser. Innebörden av en garanti kan ofta vara oklar. Inte sällan bibringas köparen den oriktiga föreställningen att han genom "garanti" tillerkäms förmåner som går utöver hans

rättigheter enligt lag. En tanke som bör prövas är att en garantiutfästelse när inte annat uttryckligen anges i avtalet skall ha den innebörden att säljaren svarar inte bara för s.k. ursprungliga fel, dvs. fel som omfattas av det legala ansvaret, utan också för andra brister i varans funktionsduglighet som har uppkommit under garantitiden.

Enligt 19 § konsumentköplagen är lagen inte tillämplig på ersättning för förlust som köparen lider genom personskada eller skada på annan egendom än den sålda varan. Också för framtiden synes lämpligast att frågan om ansvar för s.k. skadebringande egenskaper i sålt gods i huvudsak behandlas inom den allmänna skadeståndsrätten, låt vara att sambandet med köprätten är påtagligt. Jag avser att senare i dag föreslå att uppdrag ges åt produktansvarskommittén (Ju 1973:08) att pröva om det är lämpligt att genom lag införa ett allmänt objektivt produktansvar för tillverkare och andra näringsidkare i fråga om skador som åsamkas enskilda konsument. Avsikten är att produktansvarskommittén skall bedriva sitt arbete inom konsumentområdet i nära samråd med den utredare som får i uppdrag att se över konsumentköprätten.

En viktig fråga inom köprätten är när en vara skall anses avlämnad av säljaren. Nära samband härmed har bl.a. spörsmålet om vid vilken tidpunkt faran för att godset av våda förstörs eller kommer bort m.m. går över från säljaren till köparen. Utredaren bör pröva om inte speciella regler i dessa hänseenden behövs vid konsumentköp. Särskilt bör övervägas om inte godset, även när det skall sändas till köparen från en ort till en annan, skall anses avlämnat först när det har kommit i köparens besittning, med verkan bl.a. att säljaren fram till dess står faran för godset.

Utredaren bör också närmare undersöka i vad mån särskilda regler för konsumentköp erfordras beträffande prisets bestämmande. Jag tänker främst på de fall där priset inte framgår av avtalet. Inte minst i denna fråga kan det finnas anledning till nära samråd med konsumenttjänstutredningen.

De särskilda bestämmelserna om konsumentköp gäller f.n. endast vid köp av vara eller vad som ibland kallas lösöre. Tillämpningsområdet är således snävare än den allmänna köplagens som omfattar även annan lös egendom, exempelvis byggnad på annans mark, värdepapper och rättigheter av olika slag.

Utredaren bör vara oförhindrad att pröva i vad mån det är lämpligt att utvidga konsumentreglernas tillämpningsområde.

Konsumentköpsreglerna är i visst fall tillämpliga även vid köp från annan än näringsidkare, nämligen om köpet förmedlas av näringsidkare. Köparen kan i sådant fall åberopa reglerna mot den privatperson som är säljare. Han kan dock inte under åberopande av dessa regler göra gällande några befogenheter mot den förmedlande näringsidkaren. Den nuvarande ordningen ger ofta köparen ett otillfredsställande skydd. Utredaren bör därför överväga i vad mån det är rimligt och tekniskt möjligt att införa särskilda lagregler om förmedlarens ansvar för säljarens prestation.

I direktiven tog statsrådet också upp frågan om en samordning mellan den allmänna lagstiftningen på köprättens område och den konsumenträttsliga. Han förklarade emellertid att han för dagen inte var beredd att ta ställning till vilken lagteknik som var den lämpligaste utan ville i denna fråga avvakta bl.a. den då pågående remissbehandlingen av förslaget till ny allmän köplag. Vidare skulle nordiska överläggningar om det köprättsliga reformarbetet äga rum.

Sedan nämnda remissbehandling avslutats och nordiska överläggningar skett återkom statsrådet till samordningsfrågan. Om denna fråga anförde han i tilläggsdirektiv till konsumentköpsutredningen den 7 december 1978 (Dir 1978:98) bl.a. att man både i Finland och i Norge övervägde att på den allmänna köprättens område gå ifrån den systematik på vilken de gällande skandinaviska köplagarna bygger och i stället anknyta till en planerad konvention rörande internationella köp som förberetts av Förenta nationernas kommission för internationell handelsrätt (UNCITRAL).

Statsrådet pekade vidare på att de nordiska länderna redan i viss mån hade valt olika vägar vad gällde konsumentköp. I Sverige fanns särskilda bestämmelser i ämnet i konsumentköplagen. I Norge hade regler om konsumentköp tagits in i den allmänna köplagen i anslutning till lagens olika paragrafer varvid i princip de allmänna bestämmelserna om säljarens dröjsmål och om felaktigt gods gjorts tvingande till konsumentens förmån. I Danmark fanns ett kommittéförslag om att föra in konsumentregler i den allmänna köplagen varvid vissa av reglerna fick bilda ett särskilt avsnitt i lagen. I Finland hade vissa regler om konsumentköp tagits in i en konsumentskyddslag innehållande såväl civilrättsliga som näringsrättsliga

och processuella bestämmelser på konsumentområdet.

Statsrådet upplyste att det svenska köplagsförslaget hade fått ett blandat mottagande vid remissbehandlingen och fortsatte därefter:

Vid överläggningar mellan företrädare för de danska, finländska, norska och svenska justitiedepartementen har nåtts enighet om att man i Danmark, Norge och Sverige inte nu bör göra några ändringar i den allmänna köprätten. Jag ansluter mig till denna bedömning. Det får anses lämpligt att avvakta den planerade konventionen om internationella köp och utvecklingen på konsumentköpsområdet innan frågan om reformer av de allmänna reglerna tas upp på nytt. Finland fullföljer dock sina planer på en allmän köplag. Samråd äger härvid rum med de övriga nordiska länderna.

En metod för samordning av konsumentköprätten med köprätten i övrigt är, som har framgått, att föra in bestämmelser om konsumentköp i den allmänna köplagen och att därvid ange att vissa av lagens bestämmelser är tvingande vid konsumentköp. Härigenom vinner man bl.a. den fördelen att de köprättsliga reglerna blir samlade på ett ställe. Denna teknik, som alltså har begagnats i Norge och som övervägs även i Danmark, kan från systematisk synpunkt te sig tilltalande också för svensk del. Den har fått stöd av några av de instanser som har yttrat sig över förslaget till ny allmän köplag.

Det finns dock skäl som talar emot en sådan lösning och som kan motivera att konsumentköpen åtminstone t.v. behandlas i en särskild lag. Om man, som jag nyss förordade, uppskjuter reformarbetet när det gäller den allmänna köprätten, innebär det att det för en tid framåt förblir osäkert hur den allmänna köplagen i ett längre perspektiv kommer att vara uppbyggd och vilka sakliga förändringar som kommer att göras i normalregleringen. Att under sådana förhållanden söka inarbeta konsumentköpsregler i den allmänna köplagen får anses mindre lämpligt. Vidare är att beakta att under remissbehandlingen av förslaget till allmän köplag åtskilliga remissinstanser har hävdats att bestämmelserna om kommersiella köp och konsumentköp bör hållas isär. De har härvid förordat en fullständig lagteknisk åtskillnad med en dispositiv köplag för köp mellan näringsidkare och en särskild, i princip uttömmande, reglering av konsumentköpen.

Enligt min mening talar övervägande skäl för att man inte nu frångår tekniken med en särskild konsumentköplag. Skulle det i framtiden visa sig ändamålsenligt att ta in konsumentköpsreglerna i en reviderad allmän köplag, kan frågan tas upp på nytt. Konsumentköpsutredningen bör emellertid i och för sig vara oförhindrad att redan nu pröva en lösning som innebär att reglerna placeras i den allmänna köplagen.

Stannar utredningen för alternativet med en särskild konsumentköplag ligger det nära till hands att söka åstadkomma en mera fullständig reglering av förhållandet mellan konsument och säljare än som innefattas i den nuvarande konsumentköplagen, även om det skulle innebära att en del av den allmänna köplagens bestämmelser upprepas i konsumentköplagen. Målet bör vara att parterna i allmänhet inte skall behöva söka ledning i annan lag än konsumentköplagen. Som exempel på spörsmål som inte nu regleras i konsumentköplagen men som utredningen bör överväga att behandla där kan jag nämna frågorna om prisets bestämmande, tid och plats för varans avlämnande till konsumenten, vem som står risken för att varan förstörs av våda eller liknande och hur det går till att häva köpet. Däremot bör inte mera speciella frågor som endast i undantagsfall aktualiseras vid konsumentköp tas upp.

Erfarenheterna av nuvarande förhållanden visar att olika nivåer på rättskyddet i dispositiv resp. tvingande lagstiftning gör köprätten svårtillgänglig och oklar. Sålunda uppfattas ofta rättsläget felaktigt så, att konsumentköplagen gäller även vid köp där konsumenten har möjlighet att åberopa regler i 1905 års köplag som är fördelaktigare för honom. Vidare vill jag peka på att med nuvarande system säljarsidan i sina kontrakt frestas att hänvisa till minimireglerna. Detta kan innebära att man på konsumentområdet allmänt sett får en sänkning av den nivå på köparens rättskydd som den dispositiva normalregleringen ger uttryck för.

När man skall skapa en ny och mera fullständig konsumentköplag är det därför viktigt att man väljer en sådan teknik att olägenheter av nu berört slag undviks. Det kan vara lämpligt att gå till väga så att man först fastställer vilka normalregler som bör gälla mellan parterna för att balans skall råda i rättsförhållandet. Därefter får övervägas om och i vad mån man kan tillåta avtalsvillkor som innebär avvikelser från normalbestämmelserna till nackdel för

konsumenten, eller med andra ord i vilken utsträckning bestämmelserna bör vara dispositiva. Arbetet bör även helt allmänt inriktas på att få fram så klara och lättillgängliga regler som möjligt.

Statsrådet tog härefter i tilläggsdirektiven upp frågor om hur en utvidgning av konsumenternas rättigheter påverkar förhållandet mellan olika led på näringsidkarsidan och om de mindre företagens rättsliga ställning. Dessa frågor har vi behandlat i delbetänkandet (SOU 1981:31) Avtalsvillkor mellan näringsidkare. Vidare diskuterades i tilläggsdirektiven konsumentens förhållande till en näringsidkare i ett bakre led. Statsrådet erinrade om att man i svensk rätt utgår från att ett ingånget avtal ger upphov till ett rättsförhållande endast mellan de parter som har ingått avtalet och att konsumenten alltså i princip har att hålla sig till den näringsidkare som är hans avtalspart, om han exempelvis vill göra gällande påföljder på grund av fel i en köpt vara. Härefter fortsatte statsrådet.

Konsumentköplagen innehåller emellertid ett par bestämmelser som ålägger näringsidkare i bakre led ett direkt ansvar mot konsumenten. Har varans tillverkare eller annan för säljarens räkning åtagit sig att avhjälpa ett fel i varan och visar han försummelse när han skall fullgöra åtagandet, skall han sålunda ersätta konsumentens skada, om denna inte är ringa (12 §). Vidare kan tillverkaren eller annan som i tidigare säljled har tagit befattning med en vara bli skadeståndsskyldig mot konsumenten, om han har lämnat vilseledande uppgift om varan (14 §).

I norsk rätt har man gått längre på denna punkt. Enligt 49 a § norska köplagen kan sålunda konsumenten oberoende av garanti göra gällande krav på grund av att en vara är felaktig också mot producent, importör eller annan i tidigare säljled, dock i princip endast under förutsättning att den som har sålt varan till konsumenten kan göra gällande motsvarande krav.

Enligt min mening bör det övervägas om inte också enligt svensk rätt tillverkare och andra näringsidkare i tidigare säljled bör ha ett ansvar mot konsumenterna som är mera direkt och oberoende av garantier än vad som f.n. är fallet. För detta talar att det är tillverkaren som har det avgörande inflytandet på produktens utformning. Också importörer och grossister torde i många fall ha väl så goda möjligheter att påverka och kontrollera kvaliteten

hos masstillverkade industrivaror som en enskild detaljist. Särskilt när det gäller tekniskt mer komplicerade produkter torde resurserna att avhjälpa fel ofta vara större i ett bakre led än i detaljistledet. Till detta kommer att köparen får ökad trygghet för den händelse detaljisten - som naturligtvis köparen liksom nu alltid skall kunna vända sig mot - inte vill eller kan fullgöra sitt ansvar, exempelvis på grund av insolvens.

Det får anses ingå i konsumentköpsutredningens uppdrag att pröva frågan om vilket ansvar mot konsumenterna som bör läggas på tidigare led i distributionen.

Avslutningsvis framhöll statsrådet, vilket också anförts i de ursprungliga direktiven, att utredningen borde med uppmärksamhet följa rättsutvecklingen i övriga nordiska länder beträffande konsumentköp. Härvid borde utredningen enligt statsrådet sträva efter att så långt möjligt uppnå rättslikhet.

Till utredningen har för övervägande inom ramen för utredningsuppdraget överlämnats konsumentverkets rapport (KOV 1977:8-04) Att minska antalet reklamationer.

1.2 Utredningens arbete

Konsumentköpsutredningen inledde sitt arbete hösten 1977. Utredningen bestod då av Knutsson som särskild utredningsman. I januari 1979 ombildades utredningen till en kommitté med tre ledamöter. I utredningsarbetet har alltsedan begynnelsen såsom sakkunniga deltagit företrädare för konsument- och näringsidkarintressen.

Ett väsentligt motiv för att utredningen tillsattes var önskemålet att få till stånd en samordning mellan lagstiftningen om konsumentköp samt dels den nya lagstiftning om köp i allmänhet som köplagsutredningens nyligen framlagda förslag väntades leda till dels den lagstiftning om konsumenttjänster som konsumenttjänstutredningen höll på att utarbeta. Dessa båda samordningsfrågor har i hög grad präglat utredningsarbetet.

Under det första skedet av utredningsarbetet gjordes en genomgång av olika reformfrågor inom konsumentköprätten mot bakgrund av köplagsutredningens förslag till ny allmän köplag. Fortlöpande kontakter hölls också med konsumenttjänstutredningen. Någon egentlig samordning mellan de båda utredningarnas arbete kunde dock inte genomföras, eftersom konsumenttjänstutredningen när konsumentköpsutredningen inledde sin verksamhet redan hade kommit så långt i sitt arbete att slutlig ställning tagits i de flesta grundläggande frågorna.

Genom tilläggsdirektiven ändrades förutsättningarna för utredningsarbetet på olika sätt. Förutom att utredningen ombildades till en kommitté och att uppdraget utvidgades till nya frågor klargjordes att tanken på revidering av den allmänna köprätten hade ställts på framtiden. Någon samordning med en ny allmän köplag var därför inte längre aktuell utan vårt arbete fick i stället inriktas på en mera fristående översyn av konsumentköpslagstiftningen.

Konsumenttjänstutredningen lade i juni 1979 fram betänkande (SOU 1979:36) med förslag till konsumenttjänstlag. Under hösten 1979 ägnade vi åtskilligt arbete åt att utforma ett remissyttrande över detta förslag. Härvid fick vi anledning att ta preliminär ståndpunkt till en rad frågor inom ramen för vårt eget utredningsarbete.

Sedan remissbehandlingen av konsumenttjänstutredningens förslag avslutats valde vi efter samråd med företrädare för justitiedepartementet att något avvakta med vårt fortsatta arbete på konsumentköpsområdet för att om möjligt få till stånd en samordning med departementets beredning av förslaget till konsumenttjänstlag. Vi bedömde inte reformbehovet på konsumentköpsområdet som så angeläget att det talade emot en sådan ordning. Under år 1980 och första halvåret 1981 ägnade vi oss därför huvudsakligen åt de särskilda utredningsuppgifter vi hade fått genom tilläggsdirektiven. Resultatet av vårt arbete i denna del redovisades i betänkandet (SOU 1981:31) Avtalsvillkor mellan näringsidkare. På grundval av detta betänkande har sedermera lagts fram prop. 1983/84:92 med förslag till lag om avtalsvillkor mellan näringsidkare.

Under år 1980 återupptogs arbetet på den allmänna köprättens område. Bakgrunden härtill var att en konvention om avtal rörande internationella köp av gods, grundad på det i tilläggsdirektiven berörda arbetet av UNCITRAL, hade antagits vid en av Förenta nationerna anordnad diplomatisk konferens i Wien i april 1980. Konventionen, som enligt en uttrycklig undantagsregel inte omfattar konsumentköp, har sedermera undertecknats av Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Efter beslut av de nordiska justitieministrarna tillsattes senare under år 1980 en särskild arbetsgrupp med företrädare för Danmark, Finland, Norge och Sverige, som fick i uppdrag att bedöma de nordiska ländernas inställning till konventionen och undersöka möjligheterna att åstadkomma gemensamma köplagar. Den senare delen av uppdraget preciserades sedermera till att arbetsgruppen skulle utarbeta förslag till nya köplagar för de fyra länderna. Island deltar i gruppens arbete genom observatörer.

Sedan arbetet på den allmänna köprättens område återupptagits förelåg återigen förutsättningar för en samordning mellan vårt arbete och arbetet på en ny allmän köplag. Vi har fortlöpande tagit del av de lagutkast som arbetats fram inom den nordiska köplagsgruppen och - framför allt genom vår sakkunnige Hertzman, som tillhör gruppen - under hand fått information om gruppens arbete. Vi har av skäl som kommer att redovisas närmare i det följande (3.1) stannat för att föreslå att konsumentköpen i princip uttömmande regleras i en särskild lag och sålunda utesluts från den allmänna köplagens område. Vi har emellertid samtidigt ansett det angeläget att reglerna om konsumentköp och allmänna köp inte onödigtvis skiljer sig åt. Vårt förslag har därför utformats i nära anslutning till det inom den nordiska köplagsgruppen utarbetade förslaget till ny svensk köplag.

Vi har tidigare varit inriktade på att lägga fram vårt förslag efter det att den nordiska köplagsgruppen slutfört sitt arbete. Enligt den tidsplan för köplagsgruppen som angavs vid ett nordiskt justitieministermöte i november 1982 beräknades ett betänkande med förslag till nya allmänna köplagar kunna föreligga i september 1983, och vi räknade för vår del med att kunna avsluta vårt arbete ungefär ett halvår därefter. Köplagsarbetet har emellertid tagit längre tid än beräknat. Vid ett nordiskt justitieministermöte i juni 1983 anmäldes att förslaget kunde föreligga först vid årsskiftet 1983/84 och härfter har ytterligare förskjutning skett. F.n. räknar man med att arbetet skall kunna avslutas i början av hösten 1984.

I samband med att vi i juni 1983 fick besked om att köplagsgruppens arbete hade försenats uttrycktes från justitiedepartementets sida önskemålet att vi skulle slutföra vårt arbete så snart som möjligt. Vi beslöt därför att färdigställa vårt förslag utan att avvakta det slutliga förslaget till ny köplag. Vi har därvid byggt på det utkast till köplag som förelåg inom den nordiska köplagsgruppen i september 1983. Utkastet fogas till betänkandet som bilaga. Vi har emellertid fortlöpande tagit del av senare revideringar av lagtexten och på vissa punkter anpassat vårt eget lagförslag efter dem. Revideringarna har inte innefattat några sakliga ändringar av större betydelse, och inte heller det fortsatta arbetet inom köplagsgruppen väntas medföra några sådana ändringar.

Ett särskilt problem som uppläggningsarbetet har fört med sig är att vi inte som underlag för vårt förslag har haft tillgång till några av köplagsgruppen antagna motiv till köplagsförslaget. När det gäller förslagets närmare innebörd har vi därför i huvudsak fått bygga på upplysningar som vi har inhämtat under hand. Tidsutdräkten med

det nordiska köplagsarbetet har gjort det omöjligt för oss att fullfölja den samordning med köplagsförslaget som i och för sig hade varit önskvärd. Vi utgår emellertid från att en sådan samordning skall kunna komma till stånd vid den fortsatta beredningen av vårt lagförslag.

När det gäller lagstiftningen om konsumenttjänster har beredningsarbetet inom justitiedepartementet fortsatt under den tid som vårt utredningsarbete har pågått. Vi har fortlöpande följt även detta arbete och på olika punkter tagit hänsyn till vad som har framkommit där. Arbetet har nu resulterat i en den 29 mars 1984 beslutad remiss till lagrådet med förslag till konsumenttjänstlag.

Beträffande vårt arbete kan i detta sammanhang i övrigt nämnas följande.

Från den gällande konsumentköplagens tillämpningsområde utesluts genom en uttrycklig bestämmelse i 19 § s.k. produktskador, dvs. skador på person eller egendom som den köpta varan förorsakar. I våra direktiv sägs att det också för framtiden synes lämpligast att frågan om ansvar för skadebringande egenskaper i sålt gods i huvudsak behandlas inom den allmänna skadeståndsrätten. Frågor om ersättning för produktskador har utretts av produktansvarskommittén. I sitt slutbetänkande (SOU 1979:79) Produktansvar II. Produktansvarslag har kommittén kommit till uppfattningen att produktansvaret såvitt rör skador på egendom lämpligen kan regleras i konsumentköplagen. Vi har såväl vid samråd med produktansvarskommittén som vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande ansett oss kunna godta denna ståndpunkt. Vi har därför utarbetat ett förslag till reglering inom konsumentköplagens ram av ansvaret för sakskador som orsakats av defekta produkter.

Till belysning av frågor om produktskador och vissa andra frågor där försäkringsförhållanden är av intresse har ordföranden och sekreteraren haft vissa kontakter med företrädare för försäkringsbranschen.

I juni 1982 höll vi överläggningar med representanter för ett antal konsumentvarubranscher, varvid främst frågor om avhjälpande av fel i sålt gods behandlades.

Något utredningsarbete motsvarande vårt har inte bedrivits i de andra nordiska länderna. Inom ramen för den nordiska köplagsgruppen har emellertid vissa frågor om konsumentköp aktualiserats. Ordföranden och sekreteraren har deltagit i ett sammanträde med den nordiska köplagsgruppen i Köpenhamn i oktober 1983. Härvid redovisades innehållet i vårt då föreliggande lagutkast och inhämtades synpunkter på detta. Från de andra ländernas sida redogjordes för där föreliggande planer för det fortsatta arbetet på konsumentköpsområdet.

- 2 BAKGRUND
- 2.1 Gällande rätt
- 2.1.1 Köplagen

De grundläggande bestämmelserna om köp av lös egendom är meddelade i lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom (köplagen). Denna lag gäller i princip alla slag av köp och omfattar således både köp som sluts mellan köpmän i och för deras rörelse (handelsköp) och andra köp (s.k. civila köp). Den innehåller inte några regler som tar sikte direkt på konsumentköp. Sådana köp hänförs enligt lagens systematik under den mera vidsträckta kategorin civila köp.

Köplagen syftar inte till att ge en uttömmande reglering av alla spørsmål rörande köp av lös egendom. Utanför lagen faller t.ex. frågor om ingående av köp och om verkan av vissa kontraktsbrott. Lagen reglerar vidare endast köparens förhållande till säljaren. Frågor om köparens förhållande till tillverkaren av den sålda varan - om denne är en annan än säljaren - är att bedöma enligt andra regler. Lagen gäller såväl kontantköp som kreditköp. (Dessutom finns särskilda regler för kreditköp som konsument gör från näringsidkare i konsumentkreditlagen.) Köplagens bestämmelser är dispositiva, dvs. de gäller endast om parterna inte har avtalat annat.

Någon definition av begreppet "köp" ges inte i lagen. Av 2 § framgår emellertid att även s.k. beställningsavtal är att räkna som köp. Ett sådant avtal föreligger när någon av annan har betingat sig att denne skall mot vederlag i pengar förfärdiga något och bestå ämnet därtill själv. Undantag görs dock beträffande uppförande av byggnad. Vad som innefattas i begreppet "lös egendom" preciseras inte heller i lagen. Allmänt kan sägas att begreppet täcker all slags egendom som inte är att räkna som fast egendom (jfr 1 kap. 2 § och 2 kap. jordabalken). Lagen är således tillämplig på både köp av lösöre och överlåtelse av värdepapper, rättigheter, byggnad på ofri grund m.m. Det kan tilläggas att lagen utöver köp även avser byte av lös egendom.

Köplagen skiljer mellan köp av bestämt gods (speciesköp) och leveransavtal (genusköp eller generiskt köp). Till den senare kategorin räknas enligt 3 § första stycket köp som inte avser bestämt gods utan endast viss myckenhet av angivet slag. För speciesköp och leveransavtal meddelas i viss utsträckning skilda regler i lagen, t.ex. i fråga om farans övergång (17 §) och säljarens skadeståndsskyldighet vid dröjsmål (23 och 24 §§) eller fel i godset (42 och 43 §§).

Utöver det inledande avsnittet om lagens tillämpningsområde m.m. (1-4 §§) består köplagen grovt sett av tre huvuddelar. I en första del ges utfyllande regler om förhållandet mellan parterna i följande hänseenden, nämligen i fråga om köpeskillningens bestämmande i vissa fall (5-8 §§), platsen för godsets avlämnande (9-11 §§), tiden för köpets fullgörande (12-13 §§), rätten att innehålla godset eller köpeskillningen (14-16 §§), faran för godset (17 §) och godsets avkastning (18-20 §§). I den andra huvuddelen meddelas främst regler om påföljder av kontraktsbrott från endera partens sida. Här regleras sålunda frågor om dröjsmål på säljarens (21-27 §§) eller köparens sida (28-37 §§), ränta på köpeskillningen (38 §), verkan av köparens obestånd (39-41 §§), fel eller brist i godset (42-54 §§), avvisande av gods och hävande av köp (55-58 §§) samt säljarens skadeståndsskyldighet mot köparen när godset vid köpet tillhörde någon annan än säljaren (59 §). Efter ett par bestämmelser om öppet köp (60 §) och om ansvaret för vissa meddelanden som befordras med post eller telegraf m.m. (61 §) innehåller lagen i en avslutande del föreskrifter om betydelsen av vissa vid köp brukliga uttryck (62-71 §§), bl.a. transportklausuler.

2.1.2 Konsumentköplagen

Trots att man vid köplagens tillkomst inte var särskilt inriktad på att tillgodose konsumenters intresse och behov av skydd kan köplagens regler i stort sett anses tillfredsställande även för konsumentköp. Avvägningen mellan rättigheter och skyldigheter för köpare och säljare avser nämligen att ge vardera parten tillräckliga befogenheter i händelse av kontraktsbrott från den andra partens sida. Det förhållande som framför andra gjorde att det så småningom framstod som önskvärt med särskilda lagregler i syfte att stärka konsumenternas rättsskydd var att köplagen är dispositiv och att detta förde med sig att det i näringslivet i stor omfattning användes standardiserade säljvillkor intagna i olika slag av standardkontrakt som i mycket gav andra lösningar än köplagen. Man talar ibland om en "formulärrätt" vid sidan av köplagen. Före konsumentköplagens tillkomst var det inte ovanligt att standardformulärens villkor hade slagsida till förmån för säljaren. I stället för att vara en bättre lösning än köplagens dispositiva regelsystem kunde då standardvillkoren bli en fara för den svagare parten -

konsumenten.¹ Denna fara med standardiserade villkor var ett av skälen till att särskilda regler till köparens skydd vid konsumentköp ansågs behövliga.² Att köplagen år 1974 kompletterades med en särskild konsumentköplag (1973:877, ändrad senast 1977:983) berodde förutom på nyss nämnda skyddsbehov också på det förhållandet att vissa för konsumenten viktiga frågor över huvud taget inte reglerades i lag, exempelvis konsumentens förhållande till tillverkare eller annan tredje man som lämnat garanti för varan. Ett tredje väsentligt skäl var att tydliga regler saknades för det fallet att köparen förmåtts köpa varan genom vilseledande uppgifter i reklam eller på annat sätt.

Konsumentköplagens tillämpningsområde och karaktär av minimiskydd (1-2 §§)

Konsumentköplagen garanterar konsumenten ett minimiskydd som han alltid skall ha när han för enskilt bruk köper varor från en näringsidkare. Alla regler i konsumentköplagen är tvingande till köparens förmån, dvs. de kan inte sättas ur spel genom avtal som berövar köparen hans rättigheter enligt lagen. På åtskilliga punkter är konsumentköpreglerna emellertid mindre förmånliga för köparen än den allmänna köplagens dispositiva regler. Konsumentköplagen innehåller inte heller någon fullständig reglering av alla frågor som kan uppkomma vid konsumentköp. Man ansåg vid lagens tillkomst att en del frågor liksom dittills borde kunna bedömas med stöd av den allmänna köplagen eller principer som hade utbildats i praxis. Exempel på detta är spörsmål om successiv leverans och om verkningarna av att ett köp hävs, om platsen och tiden för avlämnande av varan och om vem som står faran för att varan skadats genom olyckshändelse.

I lagen avses med konsumentköp köp av vara, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk, när köparen är en konsument och säljaren en näringsidkare som handlar i sin yrkesmässiga verksamhet. Med köp från en näringsidkare

¹ I SOU 1972:28 Bilaga 3 redovisas en undersökning av vissa villkor i standardformulär insamlade under åren 1968-1970. Information om standardvillkor som i dag används i olika branscher vid konsumentköp finns i ett särstryck ur nr 3/80 - 6/82 av konsumentverkets tidskrift Konsumenträtt & Ekonomi, som innehåller en översikt över konsumentverkets förhandlingsverksamhet enligt avtalsvillkorslagen. (Se vidare härom i avsnitt 2.1.3.)

² SOU 1972:28 s. 51 och prop. 1973:138 s. 113.

jämställer lagen köp från en privatperson, vilket sker genom förmedling av en näringsidkare.

Köparens förhållande till säljaren (3-11 §§)

Lagen ger i princip köparen omedelbar hävningsrätt vid väsentligt dröjsmål från säljaren med leverans av varan, om dröjsmålet inte beror av köparen eller av omständigheter som han svarar för (3 §). Det krävs dessutom att köparen har uppmanat säljaren att leverera men leverans inte har skett inom skäligen tid därefter eller att det måste ha stått klart för säljaren att dröjsmålet är av väsentlig (ej ringa) betydelse för köparen. Vid köp av specialtillverkad vara eller vara som säljaren annars inte kan antas ha möjlighet att sälja på rimliga villkor till annan kan hävningsrätten begränsas genom avtal. Köparen har rätt att hålla inne betalningen tills varan hålls honom till handa. Sistnämnda befogenhet har köparen oavsett om dröjsmålet är av ringa betydelse eller inte. Regeln gäller dock inte vid köp som slutits på villkor att priset skall betalas i förskott.

Det centrala avsnittet i lagen rör köparens ställning när en vara är behäftad med fel. Konsumentköplagen innehåller inte någon allmän regel om när en vara skall anses felaktig.

Vissa speciella felregler finns dock upptagna i lagen. Sålunda gäller enligt 7 § att en vara anses felaktig, om säljaren vid köpet eller på förpackning eller annars vid marknadsföringen har lämnat en vilseledande uppgift om varans beskaffenhet eller användning, vilken inte sedermera har rättats, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. Även uppgifter som vid marknadsföringen har lämnats av någon i tidigare säljled kan medföra att varan anses felaktig. Här för krävs att säljaren har åberopat uppgiften eller att han har underlåtit att rätta den, fastän han insett eller uppenbarligen bort inse att den var vilseledande. 7 § innehåller också en regel om att varan är felaktig, om åläggande enligt marknadsföringslagen att lämna information om varan har åsidosatts. En vara skall också anses felaktig, om den säljs i strid mot förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (avser vara, som på grund av sina egenskaper medför särskild risk för skada på person eller egendom eller vara som är uppenbart otjänlig för sitt nuvudsakliga ändamål) eller mot försäljningsförbud meddelat i författning eller av myndighet väsentligen i syfte att skydda mot ohälsa, olycksfall m.m. eller om varan är så bristfällig att dess användning medför uppenbar fara för liv eller hälsa (8 §).

Köparen har också tillförsäkrats skydd vid köp av en vara "i befintligt skick", "som den är" eller med liknande förbehåll. Skyddsregeln (9 §) innebär att varan anses felaktig om den inte är sådan som köparen har haft anledning att räkna med samt säljaren måste ha insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet. Detsamma gäller om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till priset och övriga omständigheter hade skäl att räkna med.

Någon rätt att kräva att säljaren skall avhjälpa ett fel i en vara ger inte lagen, utan en sådan rätt förutsätter att säljaren eller annan för hans räkning har åtagit sig att avhjälpa fel. Om avhjälpningsskyldighet föreligger enligt åtagande i avtal men felet inte avhjälpas inom skälig tid (med avhjälpande likställs leverans av felfri ersättningsvara) från det köparen påtalade felet, har köparen rätt till hävning, prisnedsättning eller ersättning för avhjälpningskostnad (4 §). Det markerats i lagtexten att det endast är fråga om skälig ersättning för avhjälpande. Om felet är ringa föreligger dock inte hävningsrätt. Vidare gäller att hävningsrätten får inskränkas genom avtal, om betydande skada skulle åsamkas säljaren genom hävning och säljaren erbjuder köparen skälig ersättning för felet samt det inte är uppenbart att varan inte kan användas för sitt ändamål.

Om någon skyldighet att avhjälpa fel inte föreligger har köparen rätt till prisavdrag eller hävning (5 §). För rätt till hävning krävs att felet är väsentligt. Hävningsrätten begränsas vidare vid beställningsköp och liknande på samma sätt som i 4 § vid avhjälpningsåtagande.

Aven om avhjälpningsskyldighet inte föreligger kan säljaren undgå hävning eller prisavdrag genom att avhjälpa felet eller leverera felfri vara. Det krävs då att sådan rättelse sker genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

Köparen har rätt att innehålla köpesumman till dess ett fel har blivit avhjälppt. Om det är uppenbart att felet är av endast ringa betydelse för köparen, får han dock innehålla högst vad som kan antas motsvara dubbla kostnader för felets avhjälpande.

För utlägg som föranleds av dröjsmål eller fel har köparen rätt till skälig ersättning (6 §). Säljaren kan undgå ansvar härför genom att visa att någon försummelse inte ligger honom till last.

Konsumentköplagen innehåller i 10 § regler om verkan av tidsbegränsade garantier eller liknande utfästelser. Reglerna innebär att en avvikelse från vad som följer av garantin presumeras utgöra fel i varan. För att undgå felansvar måste säljaren göra sannolikt att avvikelsen beror på en olyckshändelse eller på en omständighet som är att hänföra till köparen.

Reklamation skall vid fel i princip göras inom skälig tid från det köparen märkt eller bort märka felet. Endast neutral reklamation krävs. Köparen behöver sålunda inte tala om vilken påföljd han önskar göra gällande. Köparens rätt att göra gällande befogenhet på grund av fel preskriberas om reklamation inte har skett inom ett år från mottagande av varan (11 §).

Köparens rättigheter mot bl.a. tillverkare av varan (12-14 §§)

Vad angår förhållandet mellan köparen och tidigare säljled så har köparen rätt att göra gällande avhjälpningsåtagande av varans tillverkare eller annan, om han har fullgjort sin reklamationsplikt enligt vad som gäller i förhållande till säljaren (13 §). Lagen innehåller också regler om skadeståndsrätt för köparen då annan än säljaren har försummat att fullgöra ett avhjälpningsåtagande (12 §). Härför krävs att skadan inte är ringa. Vidare finns regler om skadeståndsansvar för tidigare säljled som vid marknadsföringen uppsåtligen eller av vårdslöshet har lämnat vilseledande uppgift om varans beskaffenhet eller användning, om uppgiften kan antas ha inverkat på köpet (14 §). Motsvarande skadeståndsskyldighet gäller vid underlåtenhet att fullgöra informationskyldighet som har ålagts enligt marknadsföringslagen.

Avslutningsvis ges i konsumentköplagen en bestämmelse om att vissa underrättelser går på mottagarens risk (18 §) och en regel som från lagens tillämpningsområde undantar ersättning för förlust på grund av skadebringande egenskaper i såld vara (19 §).

2.1.3 Viss annan lagstiftning

Under 1970-talet har i syfte att stärka konsumenternas ställning i förhållande till näringsidkarna tillkommit ett flertal lagar förutom konsumentköplagen. Konsumentlagstiftningen är i huvudsak av antingen näringsrättslig eller civilrättslig natur. Den näringsrättsliga lagstiftningen är avsedd att stärka hela konsumentkollektivets ställning och reglerar förhållandet mellan näringsidkarna och det allmänna. Hit hör främst lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor och marknadsföringslagen

(1975:1418). Till den civilrättsliga lagstiftning som är inriktad på att stärka enskilda konsumenters ställning hör generalklausulen i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) och konsumentförsäkringslagen (1980:38). Av både näringsrättslig och civilrättslig karaktär är konsumentkreditlagen (1977:981) och hemförsäljningslagen (1981:1361). Vid sidan av den näringsrättsliga och civilrättsliga lagstiftningen finns lagar av processrättslig natur som har särskild betydelse just på konsumentområdet. Hit hör lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (den s.k. småmålslagen) och rättshjälpslagen (1972:429; lagen omtryckt 1983:487).

I det följande skall i första hand den lagstiftning som har mer direkt betydelse för det lagförslag vi lägger fram beröras.

Lagen (1971:112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor (avtalsvillkorlagen) och marknadsföringslagen (1975:1418)

Huvudsyftet med avtalsvillkorlagen är att ge underlag för en förbättrad avvägning mellan konsument- och företagarintressen vid utformningen av kontraktsformulär inom olika branscher. Lagen innehåller i detta syfte i 1 § en s.k. generalklausul, enligt vilken marknadsdomstolen vid vite kan förbjuda en näringsidkare att vid erbjudande av vara, tjänst eller annan nytthet till konsumenter använda avtalsvillkor som han tidigare har använt men som med hänsyn till vederlaget och övriga omständigheter är att anse som oskäligt mot konsumenten. För att förbud skall kunna meddelas förutsätts att det är påkallat från allmän synpunkt. Detta innebär att ingripande med stöd av lagen inte bör ske mot villkor som används av ett företag i enstaka fall, om inte saken har principiell betydelse.

Vid avgörandet av om visst avtalsvillkor är att anse som oskäligt förutsattes i förarbetena¹ att dispositiva rättsregler, bl.a. köplagens regler, skulle ha en vägledande funktion. När konsumentköplagen kom till diskuterades denna lags förhållande till avtalsvillkorlagen. Konsumentombudsmannen anförde i sitt remissyttrande över lagförslaget² att det kunde bli svårt att ingripa mot avtalsvillkor som visserligen formellt uppfyller minimikraven i konsumentköplagen men vid en bedömning enligt avtalsvillkorlagens generalklausul ändå är att betrakta som otillbörliga (i lagens dåvarande lydelse talades om "otillbörliga" avtalsvillkor, vilket uttryck i samband

1 Prop. 1971:15 s. 71.

2 Prop. 1973:138 s. 117.

med konsumentköplagens tillkomst ändrades till "oskäliga") i ett köpeavtal av viss typ. I propositionen³ till konsumentköplagen uttalade föredragande statsrådet att de tvingande civilrättsliga reglerna självfallet inte fick lägga hinder i vägen när det gällde att med stöd av avtalsvillkorslagen genomdriva kontraktsvillkor som gav konsumenterna en starkare ställning än dessa regler innebar. Ett avtalsvillkor som uppfyllde de minimikrav som den tvingande civilrättsliga lagstiftningen uppställde kunde ändå vara att betrakta som oskäligt i avtalsvillkorslagens mening med hänsyn till exempelvis den särskilda branschens förhållanden, den sålda varans art eller den begagnade försäljningsmetoden.

Marknadsföringslagen, liksom dess föregångare lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring, har till ändamål att främja konsumenternas intressen i samband med näringsidkares marknadsföring av varor, tjänster och andra nyttigheter och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare (1 §).

Marknadsföringslagens centrala bestämmelser utgörs av tre s.k. generalklausuler. Redan i 1970 års lag fanns en generalklausul mot otillbörlig marknadsföring. Denna klausul utgör nu 2 § marknadsföringslagen. Klausulen ger marknadsdomstolen möjlighet att vid vite förbjuda en näringsidkare att företa reklamåtgärd eller annan handling som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. Härfter följer en generalklausul om informationsskyldighet (3 §) som möjliggör för marknadsdomstolen att vid vite ålägga en näringsidkare att vid marknadsföring lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt. Åläggande får innehålla att informationen skall "1. lämnas genom märkning på vara eller tillhandahållas i annan form på säljställe, 2. lämnas i annonser eller andra framställningar som näringsidkaren använder vid marknadsföringen, 3. i viss form lämnas till konsument som begär det". Lagen ger alltså numera möjlighet inte bara att stävja otillbörliga positiva reklamåtgärder i säljande syfte utan även att komma till rätta med näringsidkare som vid marknadsföring underlåter att lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt. Beträffande annonser och andra framställningar märks att informationsskyldigheten är relativ i den meningen att den får betydelse endast i den mån näringsidkaren väljer att använda sig av sådana marknadsföringsmetoder.⁴ Han kan alltså inte åläggas att i sin marknadsföring an-

³ Prop. 1973:138 s. 118.

⁴ Prop. 1975/76:34 s. 127.

vända annons eller annan framställning med ett av domstolen bestämt innehåll. Uttrycket "andra framställningar" har en vidsträckt innebörd. Även om därmed i första hand avses framställningar som riktas till en större krets - t.ex. affischer eller massdistribuerad direktreklam - kan det också tänkas att föreskrifter meddelas rörande innehållet i personliga säljbrev eller muntlig argumentation vid försäljning i hemmen eller per telefon. Genom möjligheten att ålägga näringsidkare att i viss form lämna information till konsument som begär det uppnås att en konsument, i fall då näringsidkaren avstår från annonsering, ändå kan få tillgång till den åsyftade informationen utan att behöva besöka säljstället.

Den tredje generalklausulen handlar om produktsäkerhet (4 §). Enligt denna bestämmelse kan marknadsdomstolen vid vite förbjuda näringsidkare att till konsument för enskilt bruk saluhålla eller hyra ut vara, som på grund av sina egenskaper medför särskild risk för skada på person eller egendom. Detsamma gäller om varan är uppenbart otjänlig för sitt huvudsakliga ändamål.

Marknadsföringslagen innehåller vidare bl.a. straffbestämmelser som riktar sig mot speciella marknadsföringsåtgärder, nämligen uppsåtlig användning av vilseledande framställning, erbjudande av vissa slag av rabattmärken och köpbevis samt vissa kombinerade erbjudanden av varor eller tjänster (6-8 §§).

Tillämpningen av avtalsvillkorslagen och marknadsföringslagen är anförtrodd marknadsdomstolen och konsumentombudsmannen (KO).

Marknadsdomstolen är en specialdomstol för bl.a. ärenden om konkurrensbegränsning, marknadsföring och oskäliga avtalsvillkor. Domstolen består enligt lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m. av jurister, ekonomer samt företrädare för företagarintressen och konsument- och löntagariintressen. Den är i nyss nämnda frågor den enda dömande instansen. Dess beslut vinner dock inte rättskraft på samma sätt som en dom av allmän domstol. När ändrade förhållanden eller något annat särskilt skäl ger orsak därtill kan samma fråga prövas på nytt av marknadsdomstolen.

Förfarandet i marknadsdomstolen följer i stort sett allmänna domstolsmässiga former. Fråga om förbud eller åläggande tas upp efter ansökan. I ärenden enligt marknadsföringslagen eller avtalsvillkorslagen har KO primärt exklusiv talerätt. Först om denne för visst fall beslutar att inte göra ansökan får ansökan göras av annan, dock i

allmänhet endast sammanslutning av näringsidkare, konsumenter eller löntagare.

Konsumentombudsmannen och konsumentverket sammanfördes den 1 juli 1976 till en myndighet, konsumentverket, vars chef samtidigt är KO. Konsumentverket är central förvaltningsmyndighet för konsumentfrågor och har enligt sin instruktion (SFS 1976:429, ändrad senast 1981:494) till uppgift att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning på marknaden.

För den formella rättsbildningen enligt avtalsvillkorslagen och marknadsföringslagen står marknadsdomstolen. Till grund för både avtalsvillkorslagen och marknadsföringslagen ligger emellertid tanken att en förstärkning av konsumenternas ställning i första hand skall ske på frivillighetens väg efter informella förhandlingar mellan konsumentverket/KO och näringslivssidan. De maktmedel som har ställts till förfogande kan sägas utgöra basen för dessa förhandlingar. När marknadsföringslagen utformades år 1975 konstaterades⁵ att den verksamhet som bedrivits inom ramen för lagen om otillbörlig marknadsföring samt avtalsvillkorslagen till stor del utgjorts av förhandlingar mellan KO och berörda företag eller branschorganisationer. Flertalet ärenden hade klarats av genom att företagen eller organisationerna inför KO frivilligt utfäst sig att ändra marknadsföringen eller avtalsvillkoren. Betydelsen av de allmänna riktlinjer rörande produktutformning och produktinformation som kommit att utformas av KO framhölls, liksom det produktpåverkande arbetet i övrigt av KO och konsumentverket.

Den nya marknadsföringslagen grundades på att riktlinjer m.m. också i fortsättningen skulle vara ett av de främsta medlen för samhällets påverkan på marknadsföringen. Den valda lösningen bygger på att de flesta fall som kunde tänkas komma under marknadsdomstolens prövning antogs bli sådana där ett företag inte följt riktlinjer som konsumentverket lämnat för ett visst område. Utgångspunkten blev därför att meddelade riktlinjer normalt skulle komma att ligga till grund för marknadsdomstolens bedömning. Det underströks dock i förarbetena att avgörandet helt skulle ligga hos domstolen.⁶

Riktlinjerna har inte fått någon uttrycklig författningsmässig reglering utöver vad som framgår av 3 § instruktionen för konsumentverket, vari bl.a. sägs: "Det åligger

5 Prop. 1975/76:34 s. 93 f.

6 Prop. 1975/76:34 s. 108 och 126.

verket särskilt att utarbeta riktlinjer för företagens marknadsföring och utformning av varor, tjänster och andra nyttigheter samt för företagets tillämpning av konsumentkreditlagen." Vissa grundläggande principer för verkets arbete med riktlinjer fastställdes av dess styrelse den 21 april 1977. Dessa principer finns intagna i en särskild skrift som verket har gett ut. Av konsumentverket antagna riktlinjer utfärdas i konsumentverkets författningssamling (KOVFS).

Frågan om riktlinjernas rättsliga ställning berördes inte närmare under förarbetena till marknadsföringslagen. Frågan togs emellertid upp av lagrådet vid dess granskning av förslaget till konsumentkreditlag. Genom uttalanden av lagrådet och föredragande departementschefen klargjordes att riktlinjer har karaktären av rekommendationer. Formellt sett, framhöll departementschefen, kan riktlinjerna inte tvinga en enskild näringsidkare att handla på ett visst sätt eller binda marknadsdomstolens prövning av t.ex. huruvida ett visst förfarande skall anses lagstridigt och därför förbjudas. Såväl lagrådet som departementschefen påpekade emellertid att enligt sakens natur en riktlinje ofta måste få en väsentlig betydelse eller en särskild auktoritet när den återspeglar även en berörd branschorganisations uppfattning eller när den i övrigt, t.ex. genom att den faktiskt blivit normbildande i branschen, ger uttryck för vad som får anses vara god sed på marknaden.⁷ Frågan om riktlinjernas rättsliga ställning har också berörts i departementspromemorian (Ds Ju 1982:11) Större klarhet i fråga om olika reglers rättsliga karaktär och syfte samt i den därpå grundade prop. 1983/84:119.

En granskning och utvärdering av systemet med riktlinjer har utförts av riktlinjekommittén i betänkandet (SOU 1983:40) Konsumentpolitiska styrmedel - utvärdering och förslag. Kommittén anför sammanfattningsvis bl.a. att den inte kunnat finna några grundläggande brister i den nuvarande ordningen och föreslår att denna behålls samtidigt som näringsidkarna och deras organisationer stimuleras att mera aktivt engagera sig i arbetet att förbättra konsumenternas ställning. Såsom ett kompletterande styrmedel vid sidan av riktlinjerna anser kommittén det önskvärt att näringslivets organisationer ges möjlighet till en självreglering genom att i vissa fall själva ta fram normer och svara för normövervakning under överinseende av konsumentverket. Kommittén har särskilt övervägt om riktlinjerna om produktsäkerhet bör ersättas med formellt bindande regler. Kommittén har stannat för att riktlinjer

⁷ Prop. 1976/77:123 s. 349 ff och 370 f.

bör vara förstahandsalternativet även i dessa fall. En minoritet i kommittén anser att det därutöver bör finnas en möjlighet för regeringen att utfärda bindande föreskrifter när det gäller produktsäkerhetsfrågor. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs för närvarande i finansdepartementet.

En redogörelse för den tidigare nämnda förhandlingsverksamhet som med stöd av avtalsvillkorslagen äger rum mellan konsumentverket/KO och näringslivssidan har lämnats i en serie artiklar i konsumentverkets tidskrift Konsumenträtt & Ekonomi under åren 1980-1982. Av redogörelserna framgår bl.a. följande.⁸

I de flesta fall tas ärendena upp på initiativ av myndigheten. Verket samlar systematiskt in och granskar ordersedlar, avbetalningskontrakt, garantisedlar, leveransvillkor, kvittensformulär, inlämningsbevis och andra handlingar, som företag använder i sina avtal med konsumenter. Det händer också att enskilda konsumenter begär att konsumentverket skall pröva om ett visst avtalsvillkor är förenligt med avtalsvillkorslagen. Det är inte heller ovanligt att näringsidkare vänder sig till verket för att få synpunkter på villkoren i formulär som de tänker trycka upp. Av alla ärenden hos verket är det bara ett litet antal som förs vidare till marknadsdomstolen. De ärenden som underkastas domstolens prövning gäller främst viktiga prejudikatfrågor eller sådana där en positiv lösning inte kunnat uppnås vid förhandlingar.

Många ärenden som verket handlägger med stöd av avtalsvillkorslagen gäller de individuella villkor som används av olika företag. Förhandlingsverksamheten har dock ofta en vidare inriktning. Genom överläggningar med samtliga företag i en viss bransch eller företagens branschorganisationer försöker verket uppnå att de formulär som används i hela branschen är utformade på ett välavvägt sätt. De uppgörelser som träffas med näringslivets branschorganisationer innebär ofta att parterna enas om ett helt regelkomplex. Branchorganisationerna åtar sig också att rekommendera sina medlemmar att vid viss tidpunkt börja använda de överenskomna avtalsvillkoren. Enligt verkets erfarenheter har medlemsföretagen lojalt brukat följa sådana rekommendationer. När en uppgörelse har träffats försöker verket se till att den slår igenom i hela branschen. Verket tar därför upp förhandlingar med

⁸ Särtryck ur nr 3/80 - 6/82 av konsumentverkets tidskrift Konsumenträtt & Ekonomi, s. 1-3 och 60-63.

företag som står utanför organisationerna och som inte omfattas av uppgörelsen. Sådana överläggningar har lett till ett stort antal överenskommelser med enskilda företag.

Verkets bedömning av om ett avtalsvillkor kan godtas görs i första hand med utgångspunkt i marknadsdomstolens praxis. Om ett visst villkor inte har prövats av marknadsdomstolen, kan granskningen ibland ske efter principer för oskälighetsbedömningen som fastslagits av domstolen. I annat fall tar man ledning av vad som sagts om bedömningen i förarbetena till avtalsvillkorlagen. Detta innebär, att villkor som strider mot tvingande lagstiftning eller allmänna rättsprinciper anses oskäligen. Här har konsumentköplagen, konsumentkreditlagen och hemförsäljningslagen särskilt stort intresse. Också annan lagstiftning, såsom jordabalken, kan få betydelse. En annan jämförelsenorm är den dispositiva rätten. Ett avtalsvillkor som väsentligt inskränker eller t.o.m. helt tar ifrån konsumenten någon av de rättigheter, som han har enligt dispositiv rätt, bedöms ofta som oförenligt med avtalsvillkorlagen. Vid sidan om köplagen spelar jordabalken stor roll också här. Många gånger grundar sig bedömningen på rena skälighetsavvägningar, där bl.a. sociala hänsyn kan spela in. På vissa områden finns ingen lagstiftning. Så är det t.ex. i fråga om tjänster. Vid villkorsgranskningen hämtas då jämförelsenormerna ofta från angränsande rättsområden. Särskilt vanligt är det att bedömningen sker efter de principer som uttrycks i köplagstiftningen - både den tvingande och den dispositiva.

Verket försöker också utmönstra villkor som till sin innebörd inte är oskäligen, men som har en sådan utformning att de kan vilseleda konsumenterna om vad de innebär. Man försöker över huvud taget få till stånd en så klar och lättillgänglig språklig presentation av avtalsvillkoren som möjligt. Ofta försöker verket också påverka den redaktionella utformningen (t.ex. i fråga om lay-out och stilstorlek) så att formulären blir överskådliga.

Avtalsvillkor som genomgående ägnas uppmärksamhet vid förhandlingarna är de som handlar om när parterna blir bundna vid avtalet, om den avtalade varans (tjänstens, nyttighetens) beskaffenhet och om konsumentens rättigheter vid fel och brist. Andra sådana villkor är de som reglerar hur priset skall bestämmas och hur och när betalning skall ske. Hit hör också villkor som handlar om leveranstiden och konsumentens rättigheter vid försening, liksom om tid och sätt för reklamation. Den skyddsnivå som kommer till uttryck i uppgörelserna är i sådana frågor, där konsumenternas rättigheter och skyldigheter på

området regleras av tvingande lagstiftning, många gånger densamma som i lagstiftningen. Förhandlingsresultatet består normalt inte heller bara i att man får en anpassning av avtalsvillkoren till den tvingande lagstiftningen utan sträcker sig ofta mycket längre.

Mer än 70 standardavtalsformulär för särskilda branscher har utformats efter förhandlingar mellan konsumentverket/KO och skilda branschorganisationer. De flesta överenskommelserna gäller villkoren vid försäljning av varor och tjänster. Men det finns också uppgörelser om villkoren vid t.ex. uthyrning av egendom (bl.a. av bilar och båtar). Förhandlingarna har inte varit begränsade till den privata sektorn. Villkoren har också granskats på avtalsområden där staten eller en kommun är eller kan vara konsumentens motpart. Det gäller t.ex. SJ:s villkor och televerkets, liksom de leveransbestämmelser som används av el- och värmeverken.

36 § avtalslagen

Genom den s.k. generalklausulen i 36 § avtalslagen, som trädde i kraft den 1 juli 1976 (SFS 1976:185), har domstolarna fått ökade möjligheter att jämka eller sätta åt sidan oskäligen avtalsvillkor. Enligt paragrafen får avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid skälighetsprövningen skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller eljest intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. I samband med att paragrafen infördes i avtalslagen upphävdes en rad bestämmelser av motsvarande innebörd i lagar om särskilda avtalstyper. I motiven anfördes att man rent principiellt borde undvika särskilda jämningsregler i andra lagar än avtalslagen.⁹

Generalklausulen kan tillämpas inom hela förmögenhetsrätten. Klausulen ger således domstolarna möjlighet att komma tillrätta med oskäligen avtalsvillkor inte bara i konsumentförhållanden utan också när avtal träffats mellan näringsidkare eller mellan privatpersoner. I avtalsförhållanden mellan näringsidkare förutsätts den emellertid komma till användning mer återhållsamt än i konsumentförhållanden. Särskilt gäller detta i fall då ett

⁹ SOU 1974:83 s. 126.

medvetet risktagande måste antas ligga bakom det träffade avtalet.¹⁰

Konsumentkreditlagen (1977:981)

Konsumentkreditlagen trädde i kraft den 1 juli 1979. Den ersätter lagen om avbetalningsköp när det gäller kreditköp som konsumenter gör från näringsidkare. Lagen gäller emellertid inte bara avbetalningsköp i traditionell mening, dvs. köp där säljaren ger konsumenten anstånd med betalningen. Den omfattar också köp där konsumenten till någon del betalar säljaren med belopp, som han har lånat av denne eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan kreditgivaren och säljaren. Hit hör t.ex. köp med användande av olika typer av kontokort. Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om den lägsta kontantinsats som säljaren skall ta ut vid kreditköp, om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren samt om förbud mot användning av växlar och vissa andra fordringsbevis. Vidare finns regler om förutsättningarna för att säljaren skall ha rätt att återta en vara som har sålts på kredit och om förfarandet vid sådant återtagande. Lagen ger också vissa allmänna föreskrifter om den information som en näringsidkare skall lämna vid marknadsföring av kredit till konsumenter.

Hemförsäljningslagen (1981:1361)

Den 1 juli 1982 trädde en ny hemförsäljningslag i kraft som ersatte en tidigare lag från år 1971. Lagen gäller vid yrkesmässig försäljning av lös egendom för enskilt bruk samt vid avtal om vissa periodiskt utförda tjänster. En förutsättning för lagens tillämplighet är att försäljningen sker vid besök i konsumentens bostad, på dennes arbetsplats eller på annan plats där konsumenten inte endast för stunden befinner sig, eller vid telefonsamtal som utgör led i telefonförsäljningsverksamhet. Lagen gäller såväl kontant- som kreditköp under förutsättning att det sammanlagda pris konsumenten skall betala ej understiger 200 kr. Lagen gäller inte försäljning av livsmedel.

Konsumenten ges i lagen rätt att inom en vecka, den s.k. ångerveckan, frånträda ett bindande avtal genom ett skriftligt meddelande om detta till näringsidkaren. Ångerveckan börjar i regel löpa den dag då konsumenten fick tillfälle att undersöka den vara han köpt eller en likadan vara. Säljaren är skyldig att lämna konsumenten

¹⁰ Prop. 1975/76:81 s. 105, 119.

skriftlig information om innehållet i lagen samt en ångerblankett för utnyttjande av ångerrätten. Dessa handlingar skall överlämnas vid besöket. Vid telefonförsäljning skall de, tillsammans med en bekräftelse på vad som avtalats per telefon, översändas inom tre dagar. Handlingarna skall vara utformade i enlighet med av konsumentverket fastställda formulär. Överlämnas inte handlingarna inom föreskriven tid och på föreskrivet sätt är konsumenten inte bunden av avtalet.

2.1.4 Metoder för konfliktlösning

Genomslagskraften hos den civilrättsliga lagstiftning som vuxit fram för att stärka enskilda konsumenters ställning är naturligen ytterst beroende av att konsumenten på ett snabbt, enkelt och billigt sätt kan klara upp eventuella tvister med sin motpart. Under senare år har genomförts vissa reformer på rättegångsområdet för att bl.a. tillgodose detta syfte.

Tvister i anledning av konsumentköp kan självfallet liksom varje annan civilrättslig tvist bli föremål för rättegång vid allmän domstol. De höga kostnader som en process vid domstol kan föra med sig har emellertid varit ett problem för enskilda människor som velat få sin sak rättsligt prövad. En väsentlig reform på detta område innebär därför antagandet av rättshjälpslagen (1972:429), vilken ger enskild person eller dödsbo rätt att erhålla allmän rättshjälp i rättsliga angelägenheter där sådant bistånd behövs. Hjälpen består i att kostnaderna för advokathjälp, ersättningar till vittnen och sakkunniga samt vissa andra kostnader som kan uppkomma i anledning av en tvist betalas av det allmänna. Den som får allmän rättshjälp skall själv bidra till kostnaderna för rättshjälpen genom att betala en rättshjälpsavgift, vars storlek beror på sökandens ekonomiska förhållanden, och i vissa fall dessutom en tilläggsavgift. Den allmänna rättshjälpen omfattar inte kostnader som en part av domstol kan åläggas att betala sin motpart om han förlorar en rättegång. Inte heller ersätts motparts kostnader som sökanden frivilligt åtagit sig att betala vid en uppgörelse utom rätta.

För den som på grund av sina inkomstförhållanden inte är berättigad till allmän rättshjälp eller som ett kompletterande stöd när rättshjälp utgår är rättsskyddsförsäkringen av stor praktisk betydelse. Rättsskydd ingår regelmässigt som ett moment i hem- eller villaförsäkring och även i t.ex. motorfordons- eller båtförsäkring, varför de flesta enskilda personer i någon form torde åtnjuta detta försäkringskydd. Rättsskydd innebär att försäkringsbolaget med vissa undantag efter avdrag för själv-

risk betalar nödvändiga och skäliga advokat- och rättegångskostnader vid domstol, även i högre instanser, i den mån den försäkrade inte kan få kostnaderna ersatta av statsverket eller av motpart. Till skillnad från den allmänna rättshjälpen betalas genom rättsskyddet även motpartens kostnader om den försäkrade förlorar ett mål och därför ådöms utge rättegångskostnadsersättning till motparten.

Ett ytterligare steg på vägen att eliminera kostnadsrisken som ett hinder för den enskilde att få sin sak prövad rättsligt utgör lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen). Denna lag är tillämplig då tvisteföremålets värde uppenbart inte överstiger ett halvt basbelopp enligt lagen (1962:331) om allmän försäkring. Lagen får tillämpas även i andra fall, om tvisten huvudsakligen rör fråga varöver utlåtande avgivits av allmänna reklamationsnämnden eller om parterna kommit överens om att lagen skall tillämpas och rätten finner detta lämpligt. Förfarandet är utformat så att den enskilde skall kunna föra sin talan utan rättegångsombud. Domaren skall aktivt leda processen för att få tvistefrågorna klarlagda och målet utrett. Han skall också försöka förlika parterna. Det finns ett stort utrymme för valfrihet mellan skriftlighet och muntlighet i processen. Mer än ett sammanträde skall förekomma endast i undantagsfall. En part som har svårt att själv upprätta erforderliga rättegångsskrifter m.m. kan få viss hjälp från domstolen. I fråga om rättegångskostnaderna gäller även vid småmål att förlorande part skall ersätta motparten dennes kostnader. Emellertid begränsas ersättningsskyldigheten kraftigt. Sålunda ersätts biträdeskostnad endast i mycket begränsad utsträckning. Mål som avgjorts i tingsrätt genom förenklat förfarande får prövas av hovrätt endast efter särskild tillståndsprovning.

Om en tvist mellan en konsument och en näringsidkare rör ett mindre belopp och därför skulle kunna handläggas enligt småmålslagen, får enligt 3 a § lagen (1929:145) om skiljemän en skiljeklausul i princip inte göras gällande. Detta för att vid konsumenttvister förhindra att de tankar som ligger bakom småmålslagen sätts åt sidan. Ett skiljeförfarande är ju ofta förenat med avsevärda kostnader för parterna eftersom även skiljemännen skall arvoderas och dessa kostnader inte täcks av vare sig allmän rättshjälp eller rättsskydds försäkring. I detta sammanhang kan nämnas att såväl marknadsdomstolen som högsta domstolen har bedömt skiljeklausuler i avtal mellan näringsidkare och konsumenter som oskäliga i fall då

konsumenten skulle bära fullt ansvar för skiljedoms-kostnaderna.¹

Som ett alternativ till domstolsprövning kan konsumenten vända sig till allmänna reklamationsnämnden (ARN). Denna inrättades år 1968 av dåvarande statens konsumentråd, som hade samordnande uppgifter till konsumentombudet. Redan dessförinnan hade man inom vissa branschorganisationer inrättat reklamationsorgan. ARN bedrevs från början på försök. De redan verksamma branschreklamationsnämnder som uppfyllde vissa minimikrav - bl.a. innehöll konsumentrepresentation - fick fortsätta sin verksamhet med statligt stöd. När konsumentverket inrättades 1973 och tog över huvudmannaskapet för ARN uppgick emellertid flertalet av de särskilda branschreklamationsnämnderna i ARN.

År 1980 beslöt riksdagen att ARN skulle få en stadigvarande karaktär och bli en från konsumentverket fristående myndighet.² Enligt den instruktion som sedan den 1 januari 1981 gäller för verksamheten (SFS 1980:872) har nämnden till uppgift att på begäran av konsument pröva tvister mellan konsumenter och näringsidkare rörande varor, tjänster eller andra nyttigheter samt att ge rekommendationer om hur tvisterna bör lösas. Dess beslut kan inte överklagas. Eftersom avgörandena endast är rekommendationer till parterna om hur en tvist bör lösas kan besluten inte verkställas tvångsvis på samma sätt som en dom från allmän domstol. I allmänhet följer företagen nämndens rekommendationer, men graden av följsamhet växlar mellan olika branscher.

Nämnden är numera uppdelad på elva avdelningar, var och en med högst åtta ledamöter jämte ordförande. Ledamöterna representerar till lika delar konsumenter och näringsliv. Som opartisk ordförande fungerar en jurist med domarkompetens. Allmänhetens kontakt med nämnden sker genom ARN:s kansli. Kanslipersonalen bereder och föredrar de ärenden som behandlas av nämnden. Kansliet lämnar också i betydande omfattning råd åt allmänheten. Under år 1982 kom det in ca 7 700 skriftliga anmälningar till de olika nämndavdelningarna. Nämnden avgjorde närmare 4 000 ärenden genom beslut, medan drygt 3 400 ärenden avslutades på annat sätt. Det totala antalet telefonsamtal i nya och pågående ärenden uppskattas till drygt 32 000 per år.

¹ Se t.ex. Marknadsdomstolens avgöranden 1979:17 och NJA 1981 s. 711; i rättsfallet NJA 1983 s. 510 godtogs en skiljeklausul som bl.a. innebar att det sattes ett ganska lågt tak för konsumentens kostnadsansvar.

² Prop. 1979/80:114.

2.2 Föreliggande lagförslag

2.2.1 Förslag till ny köplag

Som nämnts i avsnitt 1.2 arbetar sedan 1980 en särskild arbetsgrupp med företrädare för Danmark, Finland, Norge och Sverige på att i nordisk samverkan utforma ett förslag till ny allmän köplag. Ett utkast till svensk lagtext är fogad som bilaga till vårt betänkande.

Enligt förslaget kommer den nya köplagens systematik att avvika från systematiken i 1905 års köplag. Liksom i sistnämnda lag är bestämmelserna i förslaget dispositiva och på samma sätt som den gällande köplagen inleds förslaget med bestämmelser om tillämpningsområdet m.m. I 4 § anges t.ex. att köplagen gäller konsumentköp endast i den mån annat inte följer av konsumentköplagen (1973:877) eller i övrigt är särskilt föreskrivet. Efter inledningsavsnittet följer sedan i köplagsförslaget bestämmelser om säljarens förpliktelser. I särskilda avsnitt behandlas godsets avlämnande (8-13 §§), faran för godset (14-18 §§) och godsets beskaffenhet (19-25 §§). Härfter följer tre avsnitt vari meddelas regler om kontraktsbrott från säljarens sida. I det första av dessa avsnitt regleras påföljder av dröjsmål med avlämnandet (26-32 §§), i det andra påföljder av fel i godset (33-48 §§) och i det tredje avsnittet har sammanförts vissa gemensamma bestämmelser om påföljder av säljarens avtalsbrott (49-51 §§). Härfter följer bestämmelser om köparens skyldigheter, nämligen fem paragrafer om betalning av priset (52-56 §§) och en paragraf om godsets mottagande (57 §), samt ett avsnitt om påföljder av köparens dröjsmål (58-65 §§). De två därpå följande avsnitten innehåller för parterna gemensamma bestämmelser dels om befarat avtalsbrott (66-68 §§) dels om hävning och omleverans (69-71 §§). Härfter följer ett särskilt avsnitt om skadeståndets beräkning (72-76 §§) följt av en bestämmelse om ränta (77 §). Avslutningsvis regleras i köplagsförslaget frågor om godsets vård (78-84 §§) och godsets avkastning m.m. (85-87 §§).

Det materiella innehållet i köplagsförslagets regler behandlas i det följande i anslutning till övervägandena av sakfrågorna i avsnitt 3 och i specialmotiveringen.

2.2.2 Förslag till konsumenttjänstlag m.m.

Enligt beslut den 29 mars 1984 överlämnade regeringen till lagrådet för yttrande ett förslag till konsumenttjänstlag, vilket bygger på konsumenttjänstutredningens betänkande SOU 1979:36. Lagrådsremissen innehåller också förslag till ändringar i 54 § köplagen och 11 § konsumentköplagen samt i konsumentkreditlagen och marknadsföringslagen.

Konsumenttjänstlagens tillämpningsområde och karaktär av minimiskydd (1-3 §§)

Konsumenttjänstlagen skall gälla tjänster som näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet utför åt konsumenter. Lagen är med vissa undantag tillämplig på avtal som avser dels arbete på lösa saker, dels arbete på fast egendom eller byggnad m.m. (1-2 §§). Som huvudprincip är reglerna i lagen tvingande till konsumenternas förmån. I vissa avseenden ges dock parterna frihet att avtala även om sämre villkor än lagens bestämmelser anvisar (3 §).

Kraven på näringsidkarens prestation (4-8 §§)

I konsumenttjänstlagen tas in vissa uttryckliga bestämmelser om standarden på näringsidkarens prestation. Den grundläggande regeln är att näringsidkaren skall utföra tjänsten på ett fackmässigt tillfredsställande sätt. Vidare skall näringsidkaren med tillbörlig omsorg ta till vara konsumentens intressen samt vid behov samråda med konsumenten (4 §). Ett utflöde av denna omsorgsplikt är bl.a. att näringsidkaren i vissa fall skall avråda konsumenten från att låta utföra tjänsten (6 §) och att näringsidkaren i andra fall skall rådgöra med konsumenten om behovet av att utföra tilläggsarbete (8 §). I tjänsten ingår, om inte annat får anses avtalat, att näringsidkaren skall tillhandahålla behövligt material av normalt god beskaffenhet (4 §). Det uppställs också ett särskilt krav att meddelade säkerhetsföreskrifter skall iakttas (5 §).

Fel hos tjänsten (9-15 §§)

Tjänsten skall anses felaktig, om resultatet av tjänsten avviker från vad som får anses avtalat eller från vad konsumenten annars har rätt att begära med hänsyn till de uppställda kraven på näringsidkarens prestation (9 §). Vidare skall tjänsten anses felaktig, om resultatet inte överensstämmer med sådana uppgifter av betydelse för bedömningen av tjänstens beskaffenhet eller ändamålsenlighet som näringsidkaren har lämnat vid marknadsföring. Detsamma skall gälla, om uppgifterna har lämnats av annan näringsidkare eller av branschorganisation e.d. för näringsidkarens räkning eller av materialleverantör eller annan i tidigare led (10 §). Tjänsten skall också anses felaktig, om näringsidkaren har underlåtit att lämna konsumenten upplysning om ett sådant förhållande rörande tjänstens beskaffenhet eller ändamålsenlighet som näringsidkaren kände till eller borde ha känt till och som konsumenten rimligen kunde räkna med att bli upplyst om (11 §). Slutligen skall tjänsten också anses felaktig om näringsidkaren har lämnat en tidsbestämd garanti beträf-

fande tjänsten och resultatet av tjänsten försämras under garantitiden. Näringsidkaren är dock fri från ansvar enligt garantin, om han gör sannolikt att försämringen beror på en olyckshändelse eller på vanvård e.d. (14 §).

Frågan om tjänsten är felaktig skall - bortsett från garantifall - bedömas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då uppdraget avslutades eller, om det har inträffat en försening på grund av något förhållande på konsumentens sida, då uppdraget annars skulle ha avslutats (12 §).

Är tjänsten felaktig kan konsumenten kräva kostnadsfritt avhjälpande av felet, om det inte medför olägenheter eller kostnader för näringsidkaren som är oskäligt stora i förhållande till felets betydelse för konsumenten. Näringsidkaren får, även om konsumenten inte kräver det, avhjälpa felet för att undgå eller begränsa andra påföljder (20 §). I stället för att kräva avhjälpande kan konsumenten göra prisavdrag eller, vid väsentliga fel, häva avtalet helt eller för återstående del (21 §). Prisavdraget skall i princip motsvara vad det kostar att få felet avhjälpt (22 §). Konsumenten kan hålla inne betalning till säkerhet för sina anspråk på grund av felet (19 §). Om konsumenten vill åberopa att tjänsten är felaktig, skall han reklamera inom skälig tid efter det att han märkt eller bort märka felet (17 § första stycket). Gör konsumenten inte det, förlorar han rätten att åberopa felet. Detta gäller dock ej, om näringsidkaren har handlat i strid mot tro och neder (18 §). Konsumentens rätt att åberopa att tjänsten är felaktig går förlorad (preskriberas), om han inte har reklamerat inom två år eller, om näringsidkaren har handlat i strid mot tro och heder, inom tio år från den tidpunkt som är avgörande för felbedömningen. Vid byggnadsarbeten o.d. skall dock alltid gälla en preskriptionstid av tio år (17 § andra stycket och 18 §).

Dröjsmål på näringsidkarens sida (24-30 §§)

Dröjsmål på näringsidkarens sida föreligger, om uppdraget inte har avslutats inom den tid som följer av avtalet eller, om någon tid inte har avtalats, inom den tid som är skälig med hänsyn särskilt till vad som är normalt för en tjänst av ifrågavarande art och omfattning. Dröjsmål på näringsidkarens sida föreligger också, om han inte iakttar överenskommen tid för påbörjande av tjänsten eller för arbetets framskridande (24 §).

Vid dröjsmål på näringsidkarens sida kan konsumenten välja mellan att kräva att näringsidkaren utför tjänsten och att häva avtalet helt eller för återstående del. För rät-

ten att häva fordras dock att dröjsmålet är väsentligt (29 §), och för rätten att kräva utförande av tjänsten fordras att det inte medför olägenheter eller kostnader för näringsidkaren som är oskäligt stora i förhållande till konsumentens intresse av att avtalet fullföljs (28 §). Konsumenten kan vidare hålla inne betalning till säkerhet för sina anspråk på grund av dröjsmålet (27 §). Om konsumenten vill återropa ett dröjsmål på näringsidkarens sida för att häva (eller fordra skadestånd, se nedan), måste han reklamera inom skälig tid efter det att näringsidkaren har slutfört tjänsten (26 §). Innan tjänsten har slutförts gäller däremot inte någon sådan reklamationskyldighet.

Näringsidkarens skadeståndsskyldighet m.m. (31-35 §§)

Näringsidkaren skall ersätta konsumenten skada som denne tillfogas på grund av fel eller dröjsmål, om inte näringsidkaren kan visa att skadan ej beror på försummelse på hans sida, s.k. presumtionsansvar. Skadeståndsskyldigheten omfattar även skada på föremålet för tjänsten eller annan egendom som tillhör konsumenten eller medlem av hans hushåll (31 §). Skadas konsumentens egendom av annan anledning än fel eller dröjsmål, medan den är i näringsidkarens besittning eller annars under dennes kontroll, är näringsidkaren skyldig att ersätta konsumenten dennes skada. Även för detta fall gäller att skadeståndsskyldighet inte föreligger om näringsidkaren kan visa att skadan inte beror på försummelse på hans sida. Tillfogas konsumenten i övrigt skada av annan anledning än fel eller dröjsmål, är näringsidkaren skyldig att ersätta skadan om den har vållats genom försummelse på hans sida (32 §). Ersättningskyldigheten omfattar i princip all skada. Skadeståndet kan dock jämkas, om skyldigheten att utge fullt skadestånd skulle vara oskäligt betungande (34 §).

En materialleverantör eller en branschorganisation e.d. som vid marknadsföring uppsåtligen eller av vårdslöshet lämnar vilseledande uppgifter av betydelse för bedömningen av tjänstens beskaffenhet eller ändamålsenlighet skall ersätta konsumenten skada som denne därigenom tillfogas. Detsamma skall gälla, om en materialleverantör eller en branschorganisation e.d. vid marknadsföring underlåter att lämna sådan information av betydelse för bedömningen av tjänstens beskaffenhet eller ändamålsenlighet som vederbörande enligt marknadsföringslagen har ålagts att lämna (33 §).

Konsumentens betalningsskyldighet (36-41 §§)

Om inte annat följer av avtalet, är konsumenten skyldig att betala vid anfordran sedan näringsidkaren har slut-

fört tjänsten. Har konsumenten i tid begärt en specificerad räkning, är han inte skyldig att betala förrän räkningen har kommit honom till handa (41 §).

Om inte priset för tjänsten följer av avtalet, är konsumenten skyldig att betala vad som är skäligt med hänsyn till tjänstens art, omfattning och utförande, gängse pris eller prisberäkningssätt för motsvarande tjänster vid avtalstillfället samt omständigheterna i övrigt. Har näringsidkaren lämnat en ungefärlig prisuppgift får det angivna priset inte överskridas med mer än 15 procent, om inte någon annan prisgräns har avtalats (36 §). Näringsidkaren har rätt till pristillägg för vissa tilläggsarbeten samt för fördyringar av tjänsten som näringsidkaren inte bort förutse när avtalet träffades och som beror på omständigheter som är att hänföra till konsumenten (38 §). Konsumenten är inte skyldig att betala för arbete eller material som försämras eller går förlorat genom olyckshändelse som inträffar innan uppdraget har avslutats eller, om uppdragets avslutande har försenats på grund av något förhållande på konsumentens sida, innan uppdraget annars skulle ha avslutats (39 §).

Avbeställning (42-44 §§)

Avbeställer konsumenten en tjänst innan den har slutförts, har näringsidkaren rätt till ersättning för utfört arbete och för förluster som han gör på grund av att han har inrättat sig efter uppdraget. Ersättning för sådana förluster skall dock inte utgå, om konsumentens syfte med tjänsten har förfelats på grund av vissa omständigheter som konsumenten inte kan lastas för (42 §). Genom en särskild bestämmelse (43 §) möjliggörs att parterna på förhand träffar särskild överenskommelse om vilken ersättning köparen skall erlagga vid avbeställning.

Övrigt

Utöver de områden som ovan i sina huvuddrag redovisats innehåller förslaget till konsumenttjänstlag vissa regler om verkan av konsumentens dröjsmål (45-51 §§). Vidare skall lagen gälla också avtal mellan näringsidkare och konsumenter om förvaring av egendom. De särskilda regler som behövs beträffande förvaringsavtalen tas in i de avsnitt av lagen där de sakligt hör hemma.

Av lagrådsremissen framgår att avsikten är att frågan om näringsidkarnas möjligheter att göra sig av med egendom, som kunden har lämnat in för reparation eller förvaring och som sedan inte hämtats, inom kort skall tas upp i en särskild lagrådsremiss på grundval av departementspromemorian (Ds Ju 1981:2) Rätt att sälja kvarlämnat gods.

De ändringar som föreslås i köplagen och konsumentköplagen innebär att preskriptionstiden för anspråk på grund av fel förlängs från ett till två år.

2.3 Pågående utredningsarbete

Enligt beslut av regeringen i början av 1983 skall konsumentpolitikens roll och uppgifter i samhället nu ses över samtidigt som konsumenternas skydd skall kompletteras. Arbetet med översynen av konsumentpolitiken bedrivs av en kommitté (Dir. 1983:15), vars uppgift är att överväga hur konsumentpolitiken skall kunna anpassas till de förändrade förutsättningar som gäller för konsumenterna beroende på dels en kärvare ekonomisk situation, dels ett ökat varuutbyte med utlandet, introduktion av nya reklammedia, marknadsföring över gränserna m.m. En utgångspunkt enligt direktiven är att det inte är realistiskt att räkna med att verksamheten totalt sett skall kunna tilldelas större resurser än f.n. Förutom de avvägningar mellan olika konsumentpolitiska medel som skall göras har kommittén till uppgift att pröva förhållandet mellan de insatser som görs och kan göras från det allmännas sida och vad som bör ankomma på frivilliga initiativ, exempelvis inom olika folkrörelseorganisationer. På marknadsföringsområdet finns frågor som varit föremål för åtskillig debatt under senare år. Det gäller bl.a. behovet av särskilda regler rörande marknadsföring som är riktad till barn och ungdom och av åtgärder mot könsdiskriminerande reklam. Också det ökande inslaget av s.k. livsstilsreklam och andra reklambudskap som har ringa eller inget samband med den vara eller tjänst som reklamen avser har väckt debatt. Kommittén skall ta ställning till om de etiska kraven på marknadsföringsområdet kan och bör skärpas och om detta kräver lagstiftning. Bland de mer avgränsade frågor kommittén har att pröva märks också standardiserad konsumentinformation, den snabbt ökande användningen av datateknik och datakommunikation i handeln samt allmänna reklamationenämndens verksamhetsområde.

I början av år 1983 tillsattes en kommitté (Dir. 1983:01) med uppgift att utreda frågan om vilka lagregler som behövs vid förvärv av småhus. Kommittén arbetar under namnet 1983 års småhusköpsutredning. Kommitténs främsta uppgift är att åstadkomma en ändamålsenlig reglering av konsumenters förvärv av nybyggda småhus från näringsidkare.

Kontokortskommittén (Dir. 1980:24 och 1983:8) överväger vissa konsumentpolitiska och sociala frågor rörande kontokortshandeln.

År 1982 beslutade regeringen att tillkalla en kommitté med uppdrag att utreda frågan om återkallelse av farliga

varor. Kommittén bör enligt direktiven (Dir. 1982:60) ta ställning till om den nuvarande ordningen behöver kompletteras med någon form av lagstadgad återkallelse av sådana varor som har visat sig vara farliga.

Enligt beslut den 1 mars 1984 har en särskild utredare tillkallats för att se över räntelagen. I uppdraget (Dir 1984:12) ingår bl.a. att överväga om lagens regler kan göras tvingande till förmån för konsumenterna och om reglerna kan förenklas för konsumentförhållanden.

2.4 Köprättsliga och konsumentköprättsliga regler i Danmark, Finland och Norge

2.4.1 Köplagarna

De danska och norska köplagarna har kommit till i nordiskt samarbete och har samma uppbyggnad och i allt väsentligt samma innehåll som den svenska. Den danska köplagen trädde i kraft 1906 och den norska 1907. Finland har inte någon särskild köplag, men de regler som kommit till uttryck i de skandinaviska köplagarna har i praktiken i stor utsträckning blivit gällande rätt också i Finland. År 1961 började man i Finland arbeta med att utforma en köplag efter samma linjer som de gällande skandinaviska. Utredningar tillsattes sedermera ungefär samtidigt i Danmark, Norge och Sverige med uppdrag att göra en begränsad översyn av köplagarna. Utredningarnas uppdrag omfattade dessutom vissa andra frågor. Utredningarna skulle i samverkan söka bevara den rättslikhet på köprättens område som hittills varit rådande. Utredningarna lyckades i allt väsentligt nå enighet. Ungefär samtidigt som köplagsutredningen i Sverige i slutbetänkande (SOU 1976:66) lade fram förslag till ny köplag avgav kjøpslovutvalget i Norge ett förslag (NOU 1976:34) Lov om kjøp, medan i Danmark något förslag ännu inte lagts fram. En väsentlig olikhet mellan det svenska och det norska förslaget ligger i att det norska förslaget innehåller stadganden om konsumentköp. Den finländska kommittén avlämnade år 1972 ett betänkande med utkast till köplag (Kommittébetänkande 1973:12). En arbetsgrupp tillsatt av justitieministeriet utarbetade senare ett reviderat förslag till en finländsk köplag (Justitieministeriets lagstiftningsavdelnings publikation 13/1977). Förslaget motsvarade i huvudsak de norska och svenska förslagen bortsett från att det följde en annan systematik. De avgivna förslagen ledde inte till lagstiftning i något av länderna.

Som nämnts tidigare (1.2) tillsatte de nordiska justitieministrarna år 1980 en arbetsgrupp med uppdrag att undersöka möjligheterna att åstadkomma gemensamma köplagar. Arbetsgruppen skall också bedöma de nordiska ländernas in-

ställning till FN:s i april 1980 antagna konvention om avtal rörande internationella köp av gods. Arbetsgruppens uppdrag har senare preciserats så, att gruppen skall göra upp förslag till köplagar. Detta arbete pågår alltjämt och beräknas kunna slutföras under år 1984.

2.4.2 Reglerna om konsumentköp

Numera finns särskilda regler om konsumentköp i både Danmark, Finland och Norge. I Finland utgör konsumentköpsreglerna ett kapitel i en konsumentskyddslag, som behandlar också andra ämnen. Lagen trädde i kraft den 1 september 1978. Reglerna är tvingande till köparens förmån. De norska reglerna, som trädde i kraft den 1 januari 1975, är inarbetade i köplagen. Till stor del görs lagens allmänna dispositiva bestämmelser tvingande till köparens förmån. Dessutom finns vissa regler som bara gäller konsumentköp. Dessa är placerade i lagen där de systematiskt hör hemma. Även de danska reglerna är inarbetade i köplagen. Specialbestämmelserna om konsumentköp är dock här samlade i en särskild avdelning i slutet av lagen. Vissa av reglerna för köp i allmänhet görs tvingande vid konsumentköp men inte lika många som i den norska lagen. Reglerna trädde i kraft den 1 januari 1980.

I det följande lämnas en jämförande översikt över de nordiska ländernas lagregler om konsumentköp.

Begreppet konsumentköp

I samtliga lagar avses med konsumentköp köp av vara avsedd huvudsakligen för privat bruk när köparen är konsument och säljaren näringsidkare som handlar i sin yrkesmässiga verksamhet. Definitionerna är något olika formulerade, men den sakliga innebörden torde vara i stort sett densamma. Den danska regeln täcker dock även vissa fall där juridisk person är köpare, nämligen när varan inte är avsedd att användas i förvärvsverksamhet. Vidare omfattar de danska reglerna - till skillnad från de två andra lagarna - också annan lös egendom än varor. I Danmark åläggs dessutom säljaren bevisbördan för att köpet inte är ett konsumentköp.

Samtliga lagar jämställer med köp från näringsidkare köp från privatpersoner som sker genom förmedling av näringsidkare.

Enligt den norska lagen omfattar konsumentköpsbegreppet också övriga fall där säljaren inte är näringsidkare. I dessa fall är dock regleringen inte tvingande, och vissa av specialbestämmelserna om konsumentköp gäller inte denna grupp av köp.

Varans pris

Den danska lagen innehåller en dispositiv särregel om bestämmande av varans pris då detta inte framgår av avtalet eller omständigheterna i övrigt. Köparen skall då betala vad som är skäligt med hänsyn till varans beskaffenhet, gångse pris vid avtalstillfället och omständigheterna i övrigt. I övriga länder finns ingen sådan regel. För norsk del gäller därför 5 § köplagen även vid konsumentköp (det pris säljaren begär, om det inte är oskäligt).

Avlämnande, faran m.m.

I den danska lagen föreskrivs att, om säljaren skall sända varan, avlämnande anses ha skett när varan har kommit i köparens besittning. Denna regel, som bl.a. innebär att säljaren skall svara för transportkostnaden, är dispositiv. I övriga länder finns ingen motsvarande särregel. För Norge innebär detta enligt 10 och 11 §§ köplagen att varan anses avlämnad vid distansköp när den har omhändertagits av självständig fraktförare (resp. bragts innanför fartygets sida) och vid platsköp när den har kommit i köparens besittning.

Enligt den finländska lagen skall, om varan inte avlämnas vid köpet och inte heller tid för avlämnandet har avtalats, avlämnande ske inom skälig tid från köpet. I övriga länder saknas motsvarighet till denna regel. Där gäller i stället enligt 12 § köplagen att avlämnande i sådant fall skall ske vid anfordran.

Om priset skall erläggas i samband med eller efter avlämnandet, har köparen enligt de finländska och norska lagarna rätt att innehålla betalningen tills varan har avlämnats. Den danska lagen innehåller ingen motsvarande regel.

Enligt den norska lagen är också bestämmelserna om faran i 17 § köplagen tvingande till köparens förmån. Enligt den danska lagen gäller 17 § 2 st. köplagen inte vid konsumentköp. Den åsyftade regeln innebär att faran vid köp av bestämt gods som skall hämtas av köparen under vissa förutsättningar övergår redan före avlämnandet.

Hävningsrätt vid säljarens dröjsmål

Samtliga lagar ger i princip köparen omedelbar hävningsrätt vid dröjsmål som inte beror av köparen eller av omständighet som han svarar för. Vidare finns bestämmelser om verkan av att köparen vid dröjsmål kräver säljaren på leverans. Samtliga lagar torde innebära att säljaren kan undgå hävning genom att leverera inom skälig tid efter leveransupplmaning.

Enligt den finländska lagen får köparen häva dels om säljaren inte avlämnar varan inom en av köparen förelagd skälig tilläggsfrist, dels omedelbart om dröjsmålet medför väsentlig olägenhet för köparen.

Enligt den norska lagen har köparen hävningsrätt dels om han har betingat sig noggrant iakttagande av leveranstiden, dels i övrigt om inte dröjsmålet är av ringa betydelse för honom eller säljaren har grundad anledning att anta det. Har köparen efter dröjsmålets inträde krävt leverans, får han dock inte häva, om varan avlämnas inom av honom utsatt tid eller, om någon tid inte har satts ut, inom skälig tid.

Enligt den danska lagen kan köparen häva dels om han sedan dröjsmålet har inträtt kräver leverans men sådan inte äger rum inom av honom utsatt tid eller, om någon tid inte har satts ut, inom skälig tid, dels om det av annan anledning måste stå klart för säljaren att dröjsmålet är av väsentlig betydelse för köparen.

Enligt den finländska lagen kan hävningsrätt begränsas genom avtal vid köp av specialtillverkad vara eller vara som säljaren eljest inte kan antas ha möjlighet att sälja på rimliga villkor till annan. Den norska lagen har en undantagsregel av motsvarande innehåll, men den fordrar inte att särskilt avtal har träffats om begränsning av hävningsrätten. Vidare gäller enligt den norska lagen inte sådan begränsning, om det är uppenbart att köparens syfte med avtalet skulle väsentligen förfelas genom dröjsmålet. I Danmark har någon motsvarighet till dessa regler inte ansetts behövlig, eftersom vederbörlig hänsyn till säljarens särskilda svårigheter kan tas vid tillämpningen av de allmänna reglerna.

Den danska lagen förutsätter att säljaren genom avtal kan förbehålla sig rätt att flytta fram leveranstiden. Har säljaren utnyttjat denna rätt kan köparen häva köpet, om säljaren inte levererar inom skälig tid efter krav från köparens sida. Någon motsvarande regel finns inte i övriga lagar.

Felbegreppet

Den norska lagen innehåller inte någon allmän definition av fel. Inte heller den finländska lagen ger någon allmän sådan definition. Den innehåller emellertid en bestämmelse som säger att lagens felregler är tillämpliga, om varan av annan orsak än fel inte är sådan som köparen i allmänhet har skäl att förmoda vid köp av sådan vara. Den danska lagen upptar däremot en föreskrift av innehåll att varan är felaktig, om den är av annan eller sämre beskaffenhet el-

ler användbarhet än den enligt avtalet eller omständigheterna i övrigt skulle vara.

Enligt samtliga lagar gäller att varan anses felaktig, om säljaren vid köpet eller på förpackningen eller eljest vid marknadsföringen har lämnat oriktig eller vilseledande uppgift om varan eller dess användning, vilken inte sedermera har rättats, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. Den danska lagen omfattar även uppgifter om annat än varans beskaffenhets eller användning, t.ex. prisförhållanden.

Även uppgifter som vid marknadsföringen har lämnats av någon i tidigare säljled kan medföra att varan anses felaktig. Säljaren ansvarar här för uppgifter av tidigare säljled som om han hade lämnat dem själv, även om han inte har medverkat till att sprida dem. Säljaren undgår dock skadeståndsskyldighet, enligt den norska lagen om det får antas att han inte har känt till att uppgiften lämnades och enligt den finländska lagen om han inte har varit vårdslös. Skadestandsreglerna i den danska lagen är utformade på sådant sätt att skadestånd endast sällan kommer i fråga i fall av detta slag.

I den danska lagen finns en regel om säljarens "lojala upplysningsplikt". Enligt regeln, som är dispositiv, är varan felaktig om säljaren har underlåtit att upplysa köparen om ett förhållande som är av betydelse för köparens bedömning av varan och som säljaren kände eller borde känna till.

Enligt den finländska lagen skall en vara anses felaktig, om den inte överensstämmer med föreskrifter, som har meddelats till skydd för hälsan, eller om den är så bristfällig eller eljest till sin kvalitet sådan att den inte kan användas på åsyftat sätt utan att äventyra hälsan. Regeln ger köparen obetingad hävningsrätt i dessa fall. I Norge och Danmark har någon särregel om farliga varor inte ansetts behövlig.

Samtliga lagar innehåller bestämmelser till köparens skydd vid försäljning av vara "i befintligt skick", "som den är". De innebär bl.a. att varan anses felaktig om säljaren har underlåtit att lämna köparen upplysningar om förhållanden rörande varan, som han kände till och som det var av betydelse för köparen att få del av, samt om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till priset och övriga omständigheter hade skäl att räkna med. Det förstnämnda rekvisitet är något olika formulerat i de olika texterna. Sakligt sett torde dock skillnaden vara obetydlig.

Påföljder vid fel (utom skadestånd)

Enligt den danska lagen har köparen rätt att kräva att säljaren avhjälper fel, om inte detta skulle medföra oskälig kostnad eller väsentlig olägenhet för säljaren. Säljaren är skyldig att svara för eventuella transportkostnader i samband med avhjälpandet. Någon motsvarande rätt att kräva avhjälpande föreligger inte enligt de finländska och norska lagarna. Dessa innehåller dock särbestämmelser för det fall att säljaren eller annan för hans räkning har åtagit sig att avhjälpa fel.

Om avhjälpningskyldighet föreligger (i Danmark enligt lag, i övriga länder enligt avtal) men felet inte avhjälpas inom skälig tid (med avhjälpande likställs leverans av felfri ersättningsvara) från det köparen påtalade felet (enligt den norska lagen dessutom utan oskälig kostnad eller olägenhet för köparen), har köparen rätt till hävning, prisnedläggning (nämns ej i den danska lagen men däremot i motiven) eller ersättning för avhjälpningskostnad. I samtliga texter utom den finländska markeras att avhjälpningskostnaden inte får vara oskäligt stor. Enligt en särbestämmelse i den norska lagen har köparen i visst fall rätt till ersättning för avhjälpningskostnad även om han inte har hänvänt sig till säljaren och påtalat felet. Förutsättning härför är dels att skadeståndsrätt föreligger enligt 42 eller 43 § köplagen dels att det med hänsyn till omständigheterna skulle ha varit oskäligt att fordra sådan hänvändelse. Hävningsrätt föreligger enligt den norska lagen inte om felet är ringa. Vidare gäller enligt den norska lagen att köparen vid köp av specialtillverkad eller specialbeställd vara som säljaren inte kan sälja till annan utan väsentlig förlust har hävningsrätt bara om hans syfte med köpet skulle bli väsentligen förfelat genom felet i varan. Den danska lagen innehåller inte något motsvarande undantag. Hänsyn till säljarens speciella problem skall emellertid kunna tas vid bedömningen av vad som är skälig tid för avhjälpande.

Om någon skyldighet att avhjälpa fel inte föreligger har köparen rätt till prisavdrag eller hävning. För rätt till hävning krävs enligt de norska och danska lagarna i princip att felet är väsentligt. Hävningsrätten begränsas vidare enligt den norska lagen vid beställningsköp och liknande på samma sätt som vid avhjälpningsåtagande. Enligt den finländska lagen krävs för rätt till hävning att inte annan påföljd med hänsyn till omständigheterna kan anses skälig mot köparen.

Även om avhjälpningskyldighet inte föreligger kan säljaren undgå hävning eller prisavdrag genom att avhjälpa felet eller leverera felfri vara. Enligt den finländska la-

gen (som bara nämner avhjälpande) skall rättelsen ske på säljarens bekostnad, utan dröjsmål, utan att varans värde minskas och utan väsentlig olägenhet för köparen. Enligt den norska lagen skall rättelse ske innan det har gått så lång tid att köparen kan häva på grund av dröjsmål samt utan oskälig kostnad eller olägenhet för köparen. Den norska lagen innehåller också en regel för den situationen att köparen har begärt rättelse eller satt ut en frist för rättelse. Han får då inte häva eller göra prisavdrag, om rättelse sker inom fristen eller, om någon frist inte har satts ut, inom skälig tid. Vidare ger den norska lagen säljaren rätt att fråga köparen om denne godtar rättelse eller meddela köparen att han kommer att företa rättelse inom viss tid. Om köparen inte protesterar inom skälig tid har säljaren då rätt att företa rättelsen inom den angivna tiden eller, om någon tid inte har angetts, inom skälig tid. Enligt den danska lagen kan säljaren undgå hävning eller prisavdrag genom att avhjälpa felet eller leverera ny vara. Detta gäller dock bara om rättelsen sker inom skälig tid och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

Samtliga lagar ger köparen rätt att innehålla köpesumman till dess ett fel har blivit avhjälppt. Enligt den norska lagen får dock köparen inte innehålla mer än vad man kan räkna med att det skulle kosta att avhjälpa felet jämte vad som ger betryggande säkerhet för vad köparen i övrigt har att fordra enligt avtalet.

Skadestånd vid säljarens kontraktsbrott

Enligt den finländska lagen har köparen rätt till ersättning för utlägg. Dessa skall avse erforderliga åtgärder till följd av dröjsmål eller fel eller sådana åtgärder som har blivit onyttiga till följd av dröjsmål eller fel. Ansvariet synes vara strikt. Säljaren är ansvarig även för annan köparens skada, om han inte visar att han har förfarit med omsorg. Anses en vara felaktig på grund av att den inte överensstämmer med någon uppgift som har lämnats av någon annan än säljaren, svarar dock säljaren bara om det visas att han har förfarit vårdslöst. Lagen gör undantag för personskada och skada på annan egendom än den sålda varan.

Enligt den norska lagen är köplagens regler om skadestånd vid dröjsmål och fel tvingande vid konsumentköp. Säljaren får dock friskriva sig från ansvar dels för skada som uppstår genom avsaknad av den sålda varan dels för skada på egendom som används i förvärvsverksamhet och förlust som föranleds av sådan skada.

Den danska lagen innehåller specialregler om skadestånd bara vid fel. Skadestånd skall då utgå, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder eller gett köparen vilseledande upplysningar, som han inte hade fog för att anse korrekta, eller har försummat att upplysa köparen om ett fel som han kände till eller borde känna till. Detsamma gäller om varan saknar en egenskap som får anses tillförsäkrad eller felet har uppkommit efter köpet genom säljarens försummelse. Det är inte avsett att ansvaret skall omfatta produktskador.

Garanti

Den finländska lagen innehåller regler om verkan av garanti eller liknande utfästelse. Reglerna innebär att en avvikelse från vad som följer av garantin presumeras utgöra fel i varan. För att undgå felansvar måste säljaren visa att avvikelsen beror på en olyckshändelse eller på en omständighet som är att hänföra till köparen. I de norska och danska texterna finns inga motsvarigheter till dessa regler.

Reklamation

Enligt samtliga lagar gäller att reklamation vid fel i princip skall göras inom skälig tid från det köparen märkt eller bort märka felet.

Den finländska lagen innehåller en föreskrift om att köparen så snabbt som möjligt skall anmäla sina krav på grund av fel eller dröjsmål och grunden för dem. Enligt den norska lagen krävs särskilt meddelande inom skälig tid, om köparen på grund av fel vill häva köpet eller fordra leverans av felfri vara. Den danska lagen kräver endast neutral reklamation.

Reklamation kan enligt samtliga lagar ske även hos den som för säljarens räkning har åtagit sig att avhjälpa fel. Enligt den danska lagen kan reklamation också ske hos näringsidkare som har förmedlat försäljning från privatperson.

Köparens rätt att göra gällande påföljd på grund av fel preskriberas i princip, om reklamation inte har skett inom ett år från mottagandet av varan enligt den danska lagen och inom två år enligt den norska lagen. Den finländska lagen innehåller inte någon motsvarande preskriptionsregel. Detta innebär att den allmänna preskriptionstiden på tio år blir tillämplig.

Förhållandet till tidigare säljled

Enligt en regel i den norska lagen ges köparen rätt att rikta anspråk på grund av fel mot säljarens "hemulsmän" i tidigare säljled ("hoppande regress"). En förutsättning härför är att de förhållanden på vilka kravet grundas ger säljaren motsvarande anspråk mot hemulsmannen. Eventuella friskrivningar i det tidigare säljledet gäller inte mot konsumenten i vidare mån än de hade kunnat avtalas mellan säljaren och honom. Vill köparen utnyttja denna regressrätt, skall hemulsmannen underrättas så snart det finns skäl till det och senast inom två år från det köparen mottog varan. Motsvarighet till denna regel saknas i övriga lagar. I Danmark finns dock visst stöd i rättspraxis för en befogenhet för köparen att inträda i säljarens rätt mot tidigare säljled.

Enligt samtliga lagar har köparen rätt att göra gällande avhjälpningsåtagande av tredje man, om han har fullgjort sin reklamationsplikt enligt vad som gäller i förhållande till säljaren.

Den finländska lagen innehåller regler om skadeståndsrätt för köparen då annan än säljaren har försummat att fullgöra ett avhjälpningsåtagande. Regeln hänvisar till vad som gäller om säljarens skadeståndsansvar.

De finländska och norska lagarna innehåller regler om skadeståndsansvar för tidigare säljled som vid marknadsföringen har lämnat en oriktig eller vilseledande uppgift om varan eller dess användning, om uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. I båda lagarna hänvisas till vad som gäller om säljarens skadeståndsskyldighet vid fel. I Danmark finns ingen motsvarande skadeståndsregel. Där finns emellertid visst stöd i rättspraxis för att köparen enligt allmänna skadeståndsregler kan rikta ersättningskrav mot tidigare säljled som har handlat uppsåtligt eller vårdslöst.

- 3 UTREDNINGENS ÖVERVÄGANDEN
- 3.1 Allmänt om lagstiftningens upplägning
- 3.1.1 En särskild konsumentköplag eller konsumentköpsregler i den allmänna köplagen?

Den gällande konsumentköplagen innehåller inte någon fullständig reglering rörande konsumentköp. Lagen upptar bestämmelser i ett antal frågor där det har ansetts särskilt viktigt att skapa ett skydd för konsumenterna. Sålunda anges bl.a. vilka grundläggande befogenheter köparen skall ha när varan är felaktig eller leveransen är försenad. Lagens regler är tvingande till köparens förmån, vilket innebär att avtalsvillkor som inskränker dennes befogenheter enligt lagen blir ogiltiga. Däremot är det ingenting som hindrar att parterna avtalar om villkor som är gynnsammare för köparen. Lagen ger med andra ord konsumenten ett minimiskydd.

Vid sidan av konsumentköplagen är också reglerna i den allmänna köplagen tillämpliga på konsumentköp. Detta gäller inte bara frågor som är oreglerade i konsumentköplagen utan också frågor som behandlas i båda lagarna. Den allmänna köplagens bestämmelser är dispositiva, dvs. de gäller endast när inte något annat har avtalats. I vissa avseenden är den allmänna köplagens dispositiva regler förmånligare för köparen än konsumentköplagens bestämmelser. I sådana fall blir den allmänna köplagens regler tillämpliga även på konsumentköp. I princip innebär alltså den gällande ordningen följande. I första hand är parternas avtal bestämmande för deras ömsesidiga rättigheter och skyldigheter. Om avtalet innehåller någon föreskrift som är oförmånligare för köparen än konsumentköplagens regler gäller emellertid inte den föreskriften. Då tar nämligen lagens regler över. Beträffande frågor där parterna inte har kommit överens om någon särskild reglering i avtalet har man att hålla sig till vad lagen föreskriver. I första hand blir härvid den allmänna köplagen tillämplig, men om konsumentköplagen innehåller en bestämmelse i ämnet som är förmånligare för köparen tillämpas i stället den bestämmelsen.

I Danmark och Norge har man valt en annan lagstiftningsteknik än i Sverige. Särregler om konsumentköp har där placerats in i de allmänna köplagarna. De danska och norska reglerna skiljer sig emellertid åt inbördes. I Norge har den allmänna köplagens dispositiva bestämmelser till stor del gjorts tvingande till köparens förmån vid konsumentköp, och dessutom finns vissa specialregler för sådana köp inplacerade i anslutning till de paragrafer i lagen där de systematiskt hör hemma. I Danmark har spe-

cialbestämmelser om konsumentköp samlats i ett särskilt avsnitt i lagen, och reglerna för allmänna köp har inte gjorts tvingande i samma omfattning som i Norge. I Finland, som saknar motsvarighet till de andra nordiska ländernas köplagar, har man i 1978 års konsumentskyddslag samlat en rad olika bestämmelser om konsumentskydd, däribland regler om konsumentköp.

Det system som nu gäller i Sverige och som innebär att både den allmänna köplagen och konsumentköplagen är tillämpliga på konsumentköp och att vissa frågor regleras bara i den ena lagen, medan andra frågor behandlas i båda lagarna, har kritiserats som svårt att förstå och överblicka. Även om de praktiska olägenheterna med nuvarande ordning kanske inte har varit särskilt framträdande, anser vi att man i fortsättningen bör inrikta sig på en annan lösning. En möjlighet är att den allmänna köplagen får gälla också för konsumentköp och att de specialregler som behövs för sådana köp tas upp i den lagen och inte i en särskild lag. En annan möjlighet är att konsumentköpen undantas från den allmänna köplagen och regleras uteslutande i en särskild lag om konsumentköp. En mellanlösning, innebärande att vissa frågor behandlas uttömmande i en separat konsumentköplag medan andra frågor regleras i köplagen, är också tänkbar. Den torde dock knappast ha några avgörande fördelar framför de två huvudalternativen.

I våra ursprungliga direktiv berörde departementschefen något frågan om lagstiftningstekniken. Han förklarade sig emellertid då inte beredd att ta ställning till vilken ordning som var den lämpligaste. Frågan togs upp på nytt i tilläggsdirektiven. När dessa utfärdades hade frågan om en revision av den allmänna köplagen skjutits på framtiden och valet stod därför närmast mellan att inarbeta konsumentköpsreglerna i den gällande 1905 års köplag eller att behålla tekniken med en särskild konsumentköplag. I detta läge ansåg departementschefen övervägande skäl tala för det senare alternativet. Skulle det i framtiden visa sig ändamålsenligt att ta in konsumentköpsreglerna i en reviderad allmän köplag kunde frågan tas upp på nytt. Departementschefen tillade dock att utredningen i och för sig borde vara oförhindrad att redan nu pröva en lösning som innebar att reglerna placerades i den allmänna köplagen. Sedan arbetet på en revision av den allmänna köplagen har återupptagits väger de skäl som talar för den av departementschefen i första hand anvisade lösningen med en fristående konsumentköplag inte längre lika tungt. Vi har därför inte ansett oss av direktiven bundna att ge företräde åt denna lösning.

Både alternativet med en inarbetning i den allmänna köplagen och alternativet med en fristående konsumentköplag har såväl fördelar som nackdelar.

En fördel med att inarbeta konsumentköpsreglerna i den allmänna köplagen är att man därmed får en komplett reglering även för konsumentköp. En nackdel är att det blir ganska svårt att överblicka vad som gäller för sådana köp. Detta beror dels på att lagen kommer att innehålla åtskilligt som är av mycket ringa intresse för konsumentköp dels på att vissa modifikationer, tillägg och undantag kommer att behövas i förhållande till de allmänna reglerna.

En särskild konsumentköplag har den fördelen att regleringen kan begränsas till vad som är av mera central betydelse för konsumentköp. Även i övrigt kan vissa förändringar göras som underlättar läsningen av lagtexten. Lagen lär dock knappast kunna göras helt lättillgänglig. Vidare innebär en sådan lagteknisk lösning att man får vissa luckor, som får fyllas ut genom en analog tillämpning av de regler som gäller för köp i allmänhet. Detta kan leda till vissa otydligheter. Om konsumentköplagen saknar motsvarighet till en regel i den allmänna köplagen, kan ju detta bero på att köplagsregeln har ansetts inte böra gälla vid konsumentköp. I så fall skall givetvis inte någon analog tillämpning komma i fråga.

Med en särskild konsumentköplag blir det lättare att med avvikelse från köplagsförslaget införa lösningar som särskilt tar hänsyn till konsumenternas förhållanden. Sålunda kan det t.ex. på vissa punkter vara motiverat att låta konsumentköpsreglerna följa förslaget till konsumenttjänstlag i stället för köplagsförslaget. Det kan också vara lättare att i framtiden genomföra reformer i konsumentskyddet vid köp, om detta inte kräver ingrepp i den allmänna köplagen. En annan synpunkt som har förts fram är att den allmänna köplagen kan ges en bättre anpassning till näringslivets behov, om man inte där behöver ta hänsyn till särskilda konsumentskyddsaspekter.

Ett skäl som i viss mån talar emot alternativet med en särskild konsumentköplag är att man i de andra nordiska länderna åtminstone f.n. räknar med att låta den allmänna köplagen omfatta också konsumentköp. Någon enhetlig reglering blir det dock inte fråga om. Planerna i Danmark och Norge går ut på att konsumentköp skall regleras uttömmande i köplagen, och de förslag till ny köplag som utarbetas där upptar vissa särbestämmelser för sådana köp. Det finländska förslaget bygger däremot på att de särskilda bestämmelserna om konsumentköp i konsumentskyddslagen skall bibehållas och att konsumentköpen alltså - i likhet med vad som nu gäller i Sverige - skall regleras av båda lagarna. Det är dock möjligt att fortsätta överväganden i Finland kan leda till att konsumentskyddslagens reglering byggs ut så att konsumentköpen kan lämnas utanför den allmänna köplagen. Oavsett vilken lös-

ning man väljer i Sverige förefaller det alltså inte möjligt att nå fram till ett enhetligt nordiskt system.

Vi har, efter att ha övervägt de skäl som talar i olika riktningar, slutligt stannat för att förorda alternativet med en fristående konsumentköplag.

3.1.2 Förhållandet till den allmänna köplagen

Även om man, som vi föreslår, väljer att införa en fristående konsumentköplag, bör utgångspunkten vara att i möjligaste mån samma regler skall gälla för konsumentköp och andra köp. Köplagsförslaget tar visserligen i första hand sikte på köp mellan näringsidkare, men det är inte begränsat till sådana köp. Även om konsumentköpen undantags, skall lagen omfatta exempelvis fall där säljaren är en privatperson och köparen en näringsidkare, fall där bägge parter är privatpersoner och fall där köparen är en juridisk person som inte driver näring, t.ex. en ideell förening. Man bör kunna räkna med att lagregler som utformas för ett sådant giltighetsområde i väsentliga delar blir godtagbara för konsumentköp.

Det finns också andra argument som talar för att lagreglerna om konsumentköp och andra köp i möjligaste mån bör stämma överens. För säljare som avtalar ömsom med konsumenter ömsom med näringsidkare är det givetvis en fördel att ha enhetliga lagregler att rätta sig efter. Vidare har köplagen av gammalt legat till grund för analogier på andra, icke detaljreglerade avtalsområden. Sådana analogier kompliceras om det finns två alternativa rättsordningar för köp. Det kan också bli svårare att utnyttja domstolsprejudikat och förarbetsuttalanden som hänförs till det ena området, när det gäller att belysa lagstiftningens innebörd på det andra området. Över huvud taget är det angeläget att man inte onödigtvis komplicerar den rättsliga regleringen utan försöker få till stånd ett någotsånär enhetligt system. De skyddssynpunkter som ligger till grund för särregler om konsumentavtal gör sig i viss mån gällande också för andra avtalsparter, t.ex. näringsidkare i underlägsen ställning. Vi har visserligen inte anledning att ta ställning till i vilken mån de särskilda reglerna om konsumentköp bör kunna influera på lagtillämpningen i sådana fall. Vi vill emellertid framhålla att det blir svårare att göra jämförelser, om man väljer ett mycket avvikande system för konsumentköp.

Av betydelse är också vad som föreslås för konsumentköpens del i de andra nordiska länderna. Även om den redaktionella utformningen inte blir enhetlig är det önskvärt att de nordiska ländernas konsumentköpsregler i fråga om det sakliga innehållet ligger så nära varandra som möjligt.

Vi anser att konsumentköplagen bör ges den omfattningen att den fristående reglerar alla i praktiken vanligen förekommande problem. Det är emellertid också angeläget att inte lagen görs onödigt omfattande. Med hänsyn härtill bör mera udda företeelser som endast sällan uppkommer i konsumentköpsammanhang inte tas med i lagen. När sådana frågor någon gång ändå blir aktuella bör de kunna lösas genom en analog tillämpning av allmänna köprättsliga regler. Härvid måste emellertid beaktas att särskilda hänsyn gör sig gällande när säljaren är en näringsidkare och köparen är en konsument. Man bör sålunda exempelvis vara försiktig med att kräva att en konsument skall iaktta ett visst handlingsmönster i olika situationer med risk för att annars gå förlustig sin rätt.

Av skäl som framgår av det förut anförda har vi i vårt lagförslag anpassat oss efter köplagsförslagens systematik och i stor utsträckning också anslutit oss till dess formuleringar. Vi har disponerat betänkandet så att vi i det följande går igenom köplagsförslagens regler avsnitt för avsnitt. Vid denna genomgång tar vi också upp frågor om i vilken mån köplagsregler som vi inte föreslår intagna i konsumentköplagen bör kunna ges analog tillämpning på konsumentköp. Huvuddelen av de regler vi föreslår för konsumentköp har motsvarigheter i köplagsförslaget. Konsumentköplagen bör emellertid också ta upp vissa frågor som inte behandlas där. Vi återkommer härtill i det följande.

3.1.3 "Normalregler" och tvingande "minimiregler"

Ett väsentligt syfte med särskilda konsumentköpsregler är att motverka de olägenheter som kan uppstå för enskilda konsumenter genom att säljare i kontraktsformulär använder villkor som inskränker köparens rättigheter enligt köplagen eller på annat sätt missgynnar köparen. För att detta syfte skall tillgodoses bör lagens regler i stor utsträckning vara tvingande till köparens förmån. En annan ordning skulle för övrigt innebära en försämring för konsumenterna i förhållande till vad som nu gäller.

Syftet med en dispositiv lagstiftning sådan som den allmänna köplagen är att tillhandahålla regler som skall fylla ut "luckor" i parternas avtal. Vid utformningen av sådana regler gäller det att finna en lösning som för normala fall innebär en rimlig avvägning mellan parternas motstående intressen. Det ligger i sakens natur att sådana "normalregler" kan leda till mindre lämpliga resultat i mera särpräglade situationer. Tvingande lagregler av den typ konsumentköplagen f.n. innehåller fyller i

viss mån en annan funktion. De skall tjäna till skydd för den typiskt sett svagare parten och förhindra avtal som oskäligt missgynnar den parten. Sådana regler får en karaktär av "minimiregler" representerande en skyddsnivå som aldrig får underskridas.

En betydelsefull fråga vid utformningen av en fristående konsumentköplag är om de dispositiva normalregler som skall gälla om inte annat är avtalat också kan göras till tvingande minimiregler. Det har hävdats att detta kan medföra svårigheter; normalreglerna skulle ge köparen en så stark ställning att det inte är rimligt att de görs till minimiregler ens för konsumentköp. Ett system med olika "nivåer" på normalregler och tvingande minimiregler har emellertid klara nackdelar. Det gör regelsystemet komplicerat och svårtillgängligt och medför en påtaglig risk att minimireglerna utvecklas till normalregler, bl.a. genom slentrianmässiga hänvisningar till dem i avtalsvillkor. Erfarenheten har också visat att det är svårt att med stöd av avtalsvillkorlagen genomföra avtalsvillkor som ger köparen en bättre ställning än konsumentköplagens minimiskydd. Man bör därför i möjligaste mån undvika ett sådant dubbelt regelsystem. I detta sammanhang kan också nämnas att förslaget till konsumenttjänstlag jämställer normalregler med minimiregler och att man i Danmark och Norge arbetar efter förutsättningen att köplagens normalregler på viktiga punkter också kan tjäna som minimiregler för konsumentköp.

Enligt vår uppfattning bör huvudprincipen vara att konsumentköplagens regler är tvingande till konsumenternas förmån. Detta innebär att villkor som är sämre för konsumenterna än lagens regler blir ogiltiga. Däremot är det naturligtvis ingenting som hindrar att parterna kommer överens om villkor som är mera förmånliga för konsumenterna. I vissa avseenden bör dock parterna ges frihet att avtala även om sämre villkor än lagens bestämmelser anvisar. Sådana avsteg från huvudprincipen får komma till uttryck i lagtexten.

Reglerna i köplagsförslaget är - liksom gällande köplag - i sin helhet dispositiva eller med andra ord normalregler som skall gälla om inte annat är avtalat. Detta kommer till uttryck i förslagets 3 §. Där föreskrivs att lagen inte skall tillämpas i den mån annat får anses avtalat. Med avtal jämställs handelsbruk och annan sedvänja som måste anses bindande för parterna. Inte bara avtal utan också sedvänja kan alltså sätta lagens regler ur spel. Det kan tänkas att sedvänjor kan ha viss betydelse även vid konsumentköp i den mån lagens bestämmelser är dispositiva. Utrymmet härför blir dock mycket begränsat och vi har därför inte ansett det motiverat att i konsumentköplagen ta upp någon bestämmelse härom.

3.2 Tillämpningsområdet

3.2.1 Parterna

Den nuvarande konsumentköplagen är enligt 1 § första stycket tillämplig när en konsument av en näringsidkare köper en vara, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som säljs i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Detta överensstämmer i princip med vad som gäller enligt avtalsvillkorslagen, konsumentkreditlagen och hemförsäljningslagen. Även i förslaget till konsumenttjänstlag görs en motsvarande avgränsning av tillämpningsområdet.

I de danska och norska köplagsförslagen, som skall gälla också vid konsumentköp, görs i sak samma avgränsning av tillämpningsområdet. Den danska definitionen är dock något vidare och täcker även fall då köparen är en juridisk person, exempelvis en ideell förening, som inte handlar i förvärvssyfte.¹ I de danska och norska förslagen anges vidare uttryckligt att säljaren skall ha insett eller bort inse att det var fråga om ett köp för enskilt bruk. Också i svensk rätt gäller krav på en viss synbarhet, även om detta inte kommer till direkt uttryck i lagtexten.² Den finländska konsumentskyddslagens tillämpningsområde är likaledes i huvudsak detsamma som den svenska konsumentköplagens.

Avgränsningen av tillämpningsområdet till att omfatta transaktioner mellan näringsidkare och konsumenter överensstämmer sålunda med vad som allmänt gäller inom lagstiftningen på konsumentskyddsområdet. Vi anser att en motsvarande bestämning bör göras beträffande de regler som i fortsättningen skall gälla för konsumentköp. Vi vill i detta sammanhang erinra om att vi i vårt delbetänkande Avtalsvillkor mellan näringsidkare diskuterade frågan om införande av civilrättsliga regler som jämställer vissa näringsidkare med konsumenter.³ Vi fann då inte skäl att förorda sådana lagregler vid sidan av den lagstiftning om skydd mot oskäligen avtalsvillkor mellan näringsidkare som vi föreslog. Vi har inte funnit någon anledning att nu inta en annan ståndpunkt.

3.2.2 Köpeobjektet

Den nuvarande konsumentköplagen är tillämplig på en konsumentens köp från en näringsidkare av en vara. I förarbetena till konsumentköplagen⁴ framhöll köplagsutredning-

¹ Købelovudvalget, Betaenkning nr 845/1978 s. 57.

² Prop. 1973:138 s. 161 f.

³ SOU 1981:31 s. 125 ff.

⁴ SOU 1972:28 s. 88.

en att behovet av särskilda köprättsliga regler till skydd för konsumenterna främst gör sig gällande beträffande köp av s.k. varaktiga konsumtionsvaror, t.ex. bilar, båtar, hushållsmaskiner, televisions- och radioapparater, möbler, sportredskap etc. Även kläder, skor och textilier borde enligt utredningen omfattas av lagen. Särskilt med tanke på lagens bestämmelser om säljarens och tillverkarens ansvar för oriktiga uppgifter om en vara borde lagen i princip också gälla köp av s.k. dagligvaror, t.ex. livsmedel. Den borde dock enligt utredningen inte ges samma vidsträckta tillämpningsområde som köplagen, vilken omfattar köp av allt slags lös egendom, dvs. allt som inte är att räkna som fast egendom, utan föremålet för köpet borde i stället betecknas som "vara". Med "vara" åsyftade utredningen då vad som enligt juridiskt språkbruk vanligen betecknas som "lösöre". Detta innebär att den gällande konsumentköplagen är tillämplig på köp av fysiska föremål eller saker - härunder inbegripet levande djur.

Det ligger i sakens natur att lagregler av det slag det här är fråga om, vilka rör avvecklingen av enskilda transaktioner, får sin största betydelse för köp av mera dyrbara produkter. Lagen gäller emellertid som nämnts också vid köp av s.k. dagligvaror. Konsumenternas behov av skydd vid sådana köp, vilka för de flesta hushåll har en dominerande ekonomisk betydelse, tillgodoses dock i högre grad genom annan lagstiftning, som tar sikte mera på varuutbudet i stort än på enskilda köpeavtal. Hit hör exempelvis regler om varuinformation och produktkontroll samt om prisförhållanden.

Utanför den gällande konsumentköplagens giltighetsområde faller förvärv av byggnad på annans mark och av rättigheter av olika slag, t.ex. bostadsrätt och andra nyttjanderätter. Detsamma gäller köp av aktier, obligationer och andra värdepapper. Den allmänna köplagen har således vad gäller objektet för köpet ett mera vidsträckt tillämpningsområde än konsumentköplagen och i detta avseende ansluter köplagsförslaget helt till gällande köplag. Enligt vår bedömning är det nu motiverat att anpassa konsumentköpsreglerna till vad som gäller för allmänna köp. En utvidgning av konsumentköpsreglerna från att gälla köp av varor till att gälla köp av lös egendom torde i och för sig endast få begränsad praktisk betydelse, men det är också svårt att finna några egentliga skäl mot en sådan reform. Det finns knappast anledning att, om man inför en fristående konsumentköplag, likväl låta vissa konsumentköp av lös egendom regleras av den allmänna köplagen. Vi föreslår alltså att de nya konsumentköpsreglerna skall vara tillämpliga vid köp av lös egendom.

Som beteckning för köpeobjektet används liksom i köplagsförslaget uttrycket "gods".

Teoretiskt är tomträtt att räkna till lös egendom. Enligt 13 kap. 7 § jordabalken skall emellertid balkens bestämmelser om fast egendom tillämpas i fråga om bl.a. överlåtelse av tomträtt, om inte annat följer av särskilda bestämmelser rörande tomträtt. Av 13 kap. 9 § andra stycket jämfört med 2 kap. jordabalken framgår vidare att byggnader m.m. som tillhör tomträttshavaren skall behandlas som tillbehör till tomträten. Tomträtt har alltså i väsentliga hänseenden likställts med fast egendom. I konsekvens härmed föreskrivs i 1 § tredje stycket köplagsförslaget att detta inte skall gälla för överlåtelse av tomträtt. Ett motsvarande undantag bör göras i konsumentköplagen.

Köplagsförslaget omfattar liksom köplagen också försäljning av byggnader på annans mark, exempelvis fritidshus som har uppförts på arrenderad mark, eftersom dessa rättstekniskt är att hänföra till lös egendom. Motsvarande kommer att gälla för konsumentköpsreglerna om dessa, som vi föreslår, utsträcks till att gälla lös egendom, såvida man inte gör något särskilt undantag. De problem som aktualiseras vid köp av hus är i stor utsträckning desamma vare sig marken skall innehåsa med äganderätt eller någon form av nyttjanderätt. Från konsumentskyddssynpunkt framstår det därför som naturligt att likartade regler skall gälla för köp av byggnader på annans mark som för köp av fast egendom. Regeringen har under våren 1983 tillsatt en särskild kommitté med uppdrag att utreda frågor om förbättrat konsumentskydd vid förvärv av småhus m.m. (1983 års småhusköpsutredning). Enligt direktiven (Dir 1983:1) har utredningen bl.a. att överväga om inte reglerna om överlåtelse av byggnad på annans mark kan bringas i närmare överensstämmelse med dem som gäller för fastighetsöverlåtelse. Det blir sålunda en uppgift för småhusköpsutredningen att överväga behovet av konsumentskyddsregler vid köp av byggnader på annans mark och att lägga fram förslag till erforderlig lagstiftning härom. Vad vi närmast har att överväga är om de konsumentköpsregler vi föreslår - i avvaktan på resultatet av småhusköpsutredningens arbete - bör göras tillämpliga också när en privatperson köper en byggnad på annans mark från en näringsidkare eller genom förmedling av en näringsidkare. Undantas sådana överlåtelser från konsumentköplagens tillämpningsområde medför detta att de i stället kommer att följa den allmänna köplagen. Enligt vår uppfattning är det inte motiverat att utforma regleringen på detta sätt. Vi föreslår därför inte något särskilt undantag för byggnader på annans mark. Med hänsyn till att frågor om konsumentskydd vid köp av småhus utreds i särskild ordning har vi emellertid inte ansett oss ha anledning att överväga några särregler i detta ämne. Vi behandlar där-

för i fortsättningen inte särskilt de problem som är förenade med konsumenters köp av byggnader på annans mark. Vi vill emellertid framhålla att, såsom framgår av högsta domstolens dom i rättsfallet NJA 1977 s. 138, köpeobjektets speciella karaktär kan motivera avsteg från de regler som gäller i fråga om köp av lös egendom i allmänhet.

Vad nu sagts gäller åtminstone i viss mån också köp av monteringsfärdiga hus (byggsatser). Sådana köp omfattas f.n. av konsumentköplagen. Enligt vad vi har inhämtat överväger småhusköpsutredningen att föreslå en lagstiftning som omfattar också köp av detta slag. Förslaget torde dock endast komma att gälla hus för bostadsändamål. Fristående köp av exempelvis garage- och uthusbyggnader kan alltså antas även i fortsättningen komma att regleras av lagstiftning om köp av lös egendom.

3.2.3 Avtal om byte

I köplagen och köplagsförslaget anges uttryckligt att lagen i tillämpliga delar gäller även byte av lös egendom (1 § andra stycket köplagsförslaget). Den gällande konsumentköplagen är däremot inte direkt tillämplig på bytesavtal. I förarbetena uttalas att renodlade bytesavtal mellan näringsidkare och privatpersoner är sällsynta och i varje fall så särpräglade att de inte bör falla in under lagen.⁵ Den omständigheten att en person vid köp av t.ex. en ny bil lämnar sin gamla bil som dellikvid hindrar dock inte att köparens förvärv från bilhandlaren omfattas av lagen.

Ställningstagandet vid konsumentköplagens tillkomst bör ses i samband med att man då endast avsåg att genom vissa kompletterande regler tillförsäkra konsumenterna ett minimiskydd vid köp. När det nu är fråga om att skapa mera heltäckande regler för konsumentköp bör dessa - på samma sätt som den allmänna köplagen - i tillämpliga delar gälla även byte.

3.2.4 Avgränsning mot tjänster

Ett avtal kan innehålla moment av såväl köp som utförande av ett visst arbete, en tjänst. Detta gäller exempelvis ett avtal om att gods skall tillverkas eller framställas. I dessa fall anses enligt 2 § köplagen avtalet utgöra ett köpeavtal, ifall den som tillverkar godset skall bestå materialet. Om material skall tillhandahållas både av tillverkaren och av beställaren anses avtalet som köp, såvida tillverkaren består den huvudsakliga delen.⁶ - Av-

⁵ Prop. 1973:138 s. 160 f.

⁶ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl., 1960, s. 56.

tal om uppförande av hus, vattenverk eller annan byggnad skall dock aldrig anses som köp. - På detta sätt dras gränsen mellan s.k. tillverkningsavtal (beställningsköp) och arbetsbeting. En liknande regel tas upp i 2 § första stycket köplagsförslaget, där det anges att avtalet anses som köp, om inte beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Förslaget till konsumenttjänstlag innehåller i 2 § första stycket 1 en korresponderande regel, som föreskriver att den lagen inte gäller tillverkning av lösa saker, såvida inte konsumenten skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet.

En annan situation är den där man avtalat att den som skall tillhandahålla godset även skall utföra en tjänst, t.ex. montera in en såld diskmaskin. För detta fall föreskrivs i 2 § andra stycket köplagsförslaget att avtalet inte skall anses som köp, om tjänsten utgör den övervägande delen av förpliktelsen. Detta motsvaras i förslaget till konsumenttjänstlag av en bestämmelse där det anges att lagen inte gäller installation, montering eller annat arbete som en näringsidkare utför för att fullgöra ett avtal om köp av en lös sak. I 2 § första stycket 3 konsumenttjänstlagen anges därutöver att lagen inte blir tillämplig på ett arbete som en näringsidkare utför för att sätta såld egendom i avtalsenligt skick (avhjälpande av fel).

Det kan alltså konstateras att de i 2 § köplagsförslaget intagna reglerna är väl anpassade till det tillämpningsområde konsumenttjänstlagen är avsedd att få. Vi föreslår att vad som föreskrivs i 2 § köplagsförslaget får gälla också för konsumentköp.

3.2.5 Förmedling

Konsumentköplagen är enligt 1 § andra stycket tillämplig också när en konsument köper egendom från någon som inte är näringsidkare men köpet förmedlas av en näringsidkare som ombud för säljaren. Liknande regler gäller i de andra nordiska länderna. Bestämmelsen har främst till syfte att hindra att lagen kringgås vid försäljning av begagnat gods. Det förekommer inte sällan att begagnat gods säljs av privatpersoner genom förmedling av näringsidkare. Om alla köp av detta slag föll utanför lagen skulle denna lätt kunna kringgås. Den som sysslar med försäljning av t.ex. begagnade båtar skulle sålunda, i stället för att köpa in båtarna och sälja dem i eget namn, kunna uppträda som ombud för den enskilde säljaren. I de fall då näringsidkaren aktivt handhar försäljningen av en vara torde köparen sällan uppmärksamma, att näringsidkaren inte uppträder i eget namn utan bara som ombud för en privatperson. Genom den gällande regeln motverkas också risken att en näringsidkare kringgår konsumentköplagen genom

att anlita en privatperson som bulvan och framställa sig själv som ombud för denne.

Den gällande bestämmelsen blir tillämplig om förmedlaren uppträder som fullmäktig för säljaren, dvs. i dennes namn och för dennes räkning. Det är emellertid inte nödvändigt att köpeavtalet har slutits av näringsidkaren. Regeln inbefattar också fall då säljaren själv har deltagit t.ex. genom att underteckna avtalet men en förmedlande näringsidkare aktivt medverkat vid köpet och exempelvis ställt ett kontraktsformulär till förfogande. Om näringsidkaren endast satt köpare och säljare i förbindelse med varandra utan att direkt ha deltagit i förhandlingarna om köpet, är regeln däremot inte tillämplig.⁷ - Handlar näringsidkaren som kommissionär föreligger inte något förmedlingsfall. Näringsidkaren är då att betrakta som säljare, och konsumentköplagen blir tillämplig redan på grund av huvudregeln i första stycket.

Vid en reformering av konsumentköpsreglerna kan det knappast komma i fråga att inskränka reglernas tillämpningsområde i förmedlingsfallen. Däremot finns det anledning att överväga om inte konsumentens ställning bör stärkas i de situationer där säljaren är en privatperson men köpet förmedlas av en näringsidkare. Enligt gällande rätt kan köparen i sådana fall åberopa lagens regler mot den privatperson som är säljare, men han kan inte göra gällande några köprättsliga befogenheter mot den förmedlande näringsidkaren. Vi har enligt våra direktiv att överväga i vad mån det är rimligt och tekniskt möjligt att införa särskilda lagregler om förmedlarens ansvar för säljarens prestation.

Den ordning som närmast bör övervägas är att den näringsidkare som har förmedlat ett köp mellan privatpersoner får svara solidariskt med säljaren för dennes förpliktelser mot köparen. Om det vid ett sådant köp skulle föreligga dröjsmål med avlämnandet eller fel i godset skulle således köparen kunna välja om han vill vända sig mot den private säljaren eller näringsidkaren/förmedlaren med sina krav på grund av avtalsbrottet. För säljaren - som är en privatperson - skulle ansvaret mot köparen bli detsamma som det är i dag. Anlitar han en näringsidkare för att genomföra försäljningen får han finna sig i att svara enligt konsumentköplagen. Från hans sida sett blir nyheten att näringsidkaren blir ansvarig jämte honom. Om köparen gör krav gällande mot näringsidkaren/förmedlaren får säljaren räkna med att denne i sin tur regressvis riktar krav mot honom. Om köparen t.ex. häver köpet på grund av ett väsentligt fel, och näringsidkaren betalar tillbaka priset, kan alltså näringsidkaren i sin tur

⁷ Prop. 1973:138 s. 163.

vända sig mot den private säljaren med ett krav på ersättning. I praktiken kan man nog räkna med att regress mot säljaren skulle vara utesluten i huvudsak endast i sådana fall då ett avtalsbrott föreligger på grund av en utfästelse från näringsidkaren som inte har täckning i förhållandet till säljaren. Frågorna om regress kan naturligtvis regleras i ett uttryckligt avtal mellan den private säljaren och förmedlaren.

Några särskilda lagtekniska svårigheter medför en sådan ordning som den skisserade knappast. I en bestämmelse motsvarande 1 § andra stycket konsumentköplagen kan man tillfoga att näringsidkaren i förmedlingsfallen svarar jämte säljaren för de skyldigheter som enligt lagen åvilar denne. Åläggs förmedlaren ett med säljaren solidariskt ansvar bör rimligen köparen också kunna reklamera direkt till förmedlaren. I lagen bör därför anges att reklamation kan framföras, förutom till säljaren, också till den näringsidkare som har förmedlat köpet.

Om man förutsätter att förmedlaren i allmänhet har regressrätt mot den privatperson som är säljare, medför de aktuella påföljdernas konstruktion knappast några större problem. Detta gäller även om man som i köplagsförslaget inför en legal rätt för köparen att få ett fel avhjälpt. Den näringsidkare som förmedlat köpet torde i de flesta fall ha betydligt bättre möjligheter än den privatperson som är säljare att avhjälpa fel. Enligt köplagsförslaget föreligger vidare inte någon skyldighet att avhjälpa fel, om detta skulle medföra oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Motsvarande skulle gälla om köparen riktar sina krav mot förmedlaren i stället för mot säljaren. Man kan alltså konstatera att det rent tekniskt går väl för sig att låta den näringsidkare som förmedlat ett köp från en privat säljare svara solidariskt med säljaren.

För förmedlaren skulle en sådan skärpning av ansvaret som den beskrivna naturligtvis medföra nackdelar, trots att han som regel har regressrätt mot säljaren. Förflyter det en tid innan påföljd görs gällande mot förmedlaren, innebär den skisserade regeln att förmedlaren kommer att bära risken för den private säljarens insolvens. Man kan exempelvis tänka sig att en privatperson säljer en båt genom en förmedlare men underlåter att upplysa denne och köparen om att båten har ett väsentligt fel, som inte upptäcks vid en vanlig undersökning. Efter en tid upptäcks felet, och köparen kräver avhjälpan eller häver köpet. Om säljaren då har försvunnit eller saknar pengar kommer förlusten att stanna på förmedlaren. Den ökade risk för förmedlaren som en ändrad ordning skulle medföra kan göra det svårare att få näringsidkare att åta sig att förmedla försäljning av begagnade varor för privatpersoners räk-

ning. Det är emellertid i och för sig ett konsumentintresse att ha tillgång till sådana försäljningskanaler.

Mot de nu berörda negativa konsekvenserna får ställas de fördelar reformen skulle medföra för köparna. Ofta är köparen inte medveten om att den näringsidkare som han har kontakt med inte är säljare, och även om så skulle vara fallet inser han ofta inte att den omständigheten att säljaren är en privatperson försämrar hans rättsliga ställning i förhållande till den näringsidkare han har att göra med. En skärpning av den förmedlande näringsidkarens ansvar kan vidare föranleda denne att visa större försiktighet vid granskning av varan och återgivande av uppgifter som säljaren har lämnat om den, något som är ägnat att minska risken för att konsumenten skall bli vilseledd. Vi har kommit till den uppfattningen att den ökade trygghet som den ifrågasatta regeln skulle ge konsumenterna uppväger de olägenheter för dem som skulle kunna uppstå genom minskade möjligheter att anlita förmedlare för att få till stånd avtal.

I allmänna reklamationsnämnden förekommer förmedlingsfallen på bil- och båtavdelningarna. För att godta en invändning om att näringsidkaren endast förmedlat köpet kräver nämnden att detta klart har kommit till uttryck före avtalsslutet; enbart det förhållandet att en kvittens eller en köpehandling undertecknats för annans räkning anses inte tillräckligt. Detta innebär att förmedlaren redan i dag enligt reklamationsnämndens praxis i viss utsträckning får svara framför allt för fel i godset. Det är därför inte säkert att nya regler om de förmedlingsfall den gällande bestämmelsen närmast tar sikte på skulle innebära någon särskilt stor förändring.

I det danska köbelovudvalgets förslag till regler om konsumentköp upptogs en bestämmelse om att den förmedlande näringsidkaren skulle svara jämte säljaren för dennes förpliktelser enligt lagen. Efter remisskritik fick dock denna regel utgå.⁸ Vi anser emellertid för vår del att de fördelar som är förenade med en sådan regel överväger nackdelarna och föreslår därför att ett ansvar av denna innebörd införs.

Vi har övervägt om det skulle finnas behov av att begränsa regelns räckvidd och utesluta vissa fall där de allmänna skäl som ligger till grund för den inte gör sig så starkt gällande. Vi har härvid haft i tankarna sådana fall då köpeobjektet är av en typ som normalt endast överläts från en privatperson till en annan och alltså

⁸ Justitsmin. L.A. 1978-46002-8. Lovforslag, s. 11.

inte säljs som led i näringsverksamhet men där det å andra sidan är ganska vanligt att en yrkesmässig förmedlare medverkar. Som exempel kan nämnas överlåtelse av bostadsrätt och liknande. Efter vad vi har kunnat inhämta är det emellertid mycket sällsynt att frågor om köprättsliga påföljder aktualiseras vid sådana överlåtelser, och vi har därför stannat för att inte föreslå något särskilt undantag härför.

3.3 Avlämnande och faran för godset

3.3.1 Avlämnande

Begreppet avlämnande har betydelse inom köprätten i flera olika avseenden. Om godset inte avlämnas i rätt tid innebär det som regel att säljaren är i dröjsmål, vilket ger köparen rätt att göra gällande olika påföljder. Vid avlämnandet övergår i princip faran för godset från säljaren till köparen, dvs. i fortsättningen är det denne som får stå risken för att godset förstörs genom en olycks-händelse etc. Vidare är det godsets beskaffenhet vid avlämnandet som är avgörande för om det föreligger fel i godset.

Avlämnande sker i princip genom att godset tas om hand av köparen eller någon som företräder honom. Den gällande konsumentköplagen innehåller inte några bestämmelser om tid och plats för avlämnandet. I köplagen finns emellertid vissa regler härom. Köplagsförslaget behandlar avlämnande av godset i 8-13 §§. Dessa regler är relativt omfattande och en fråga är i vilken utsträckning de kan förenklas för konsumentköpens del. I övrigt är det framför allt tre problem beträffande avlämnande som behöver behandlas närmare: var skall avlämnande ske och bör man därvid skilja mellan platsköp och distansköp, när skall godset avlämnas samt vem skall svara för kostnaderna för avlämnandet.

I fråga om platsen för avlämnandet gäller som huvudregel att godset, om inte annat har avtalats, avlämnas genom att köparen hämtar eller låter hämta det hos säljaren. I 8 § första stycket första meningen köplagsförslaget föreskrivs att godset skall hållas tillgängligt för avhämtning hos säljaren. Av 6 § i förslaget framgår var hos säljaren godset skall hämtas. Om säljaren har ett affärsställe skall avlämnandet ske där, och i annat fall skall det ske där säljaren har sitt hemvist. I 8 § första stycket andra meningen upptas ett undantag från huvudregeln att godset skall hållas tillgängligt hos säljaren. Om godset eller det varuparti som godset skall tas från vid köpet fanns på en annan plats än hos säljaren och parterna kände till detta, skall godset hållas tillgängligt för avhämtning där det fanns. Regeln blir tillämplig

även om godset skall tillverkas eller framställas på en annan plats. För konsumentköpens del bör man kunna nöja sig med en enklare reglering och endast föreskriva att godset skall avhämtas hos säljaren, om inte annat får anses avtalat. Definitionsmässigt har konsumentköpen samband med säljarens rörelse och konsumenten bör kunna utgå från att han kan hämta godset i säljarens butik eller liknande, om man inte har kommit överens om att det skall hämtas någon annanstans. I 8 § andra stycket köplagsförslaget anges vilka krav som ställs på säljaren när köparen skall hämta godset utan dennes medverkan. Han skall då se till att godset finns tillgängligt för avhämtning och underrätta köparen om när det kan hämtas. Några uttryckliga regler härom torde inte behövas i konsumentköplagen. Situationen är föga praktisk för konsumentköpens del. Skulle den någon gång aktualiseras - det kan t.ex. gälla köp av egendom som förvaras hos tredje man - bör köplagsförslagets regel kunna tillämpas analogt.

Även om huvudregeln är att köparen skall hämta godset hos säljaren kan skyldighet för säljaren att sända godset till köparen följa av avtalet eller av sedvänja eller handelsbruk. I 9 § köplagsförslaget ges regler om när avlämnande skall anses ha skett i ett sådant fall. Reglerna, som i huvudsak överensstämmer med gällande rätt, gör skillnad mellan platsköp, då godset bara skall transporteras inom samma ort eller inom ett område där säljaren vanligen ombesörjer transport av liknande gods, och distansköp, då godset skall sändas från en ort till en annan. Vid platsköp sker avlämnandet genom att godset överlämnas till köparen, medan det vid distansköp sker genom att godset lämnas till en fristående fraktförare, som har åtagit sig transporten från avsändningsorten. Om säljaren utför hela transporten själv och alltså inte anlitar någon fristående fraktförare blir sistnämnda regel inte aktuell, utan då sker avlämnandet först när godset överlämnas till köparen.

Det kan vara svårt att avgöra när det är fråga om försändelse inom en ort resp. från en ort till en annan. Kommungränser eller andra liknande gränser har ingen utslagsgivande betydelse. Avgörande torde snarare vara om avståndet är större än att säljare inom branschen i allmänhet brukar utföra transporter med eget folk.¹ Det ligger i sakens natur att variationerna mellan olika företag är stora och att det därför kan vara svårt att säga vad som "i allmänhet" tillämpas. Över huvud taget föreligger stora olikheter i det sätt på vilket företagen

¹ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl., 1960, s. 119.

organiserar sina kundleveranser. Detta gäller både vid kortare och längre avstånd. Inom många branscher torde det vara ovanligt att säljaren utför ens rent lokala transporter själv. När det gäller föga skrymmande varor, t.ex. böcker, anlitas nog regelmässigt postverket också för transporter inom orten. På andra områden torde säljarna utföra även långväga transporter själva. Som exempel kan nämnas monteringsfärdiga hus. Varuhus och större detaljhandelsföretag i exempelvis möbelbranschen upprätthåller ofta en transportservice inom ett ganska vidsträckt område kring den ort där företaget har sitt affärsställe. Det förekommer härvid både att transporterna utförs av säljaren själv med egna fordon och egen personal och att fristående transportföretag anlitas. Det sagda visar dels att det kan vara svårt att dra gränsen mellan platsköp och distansköp, dels att det kan bero på från köparens synpunkt ganska ovidkommande omständigheter om en transport mellan två orter utförs av säljaren själv eller av ett fristående transportföretag. För vissa typer av försäljningsverksamhet, såsom hemförsäljning och postorderförsäljning, framstår gränsdragningen mellan platsköp och distansköp som mycket konstlad. Nu berörda olägenheter skulle undgå om man hade enhetliga regler för alla köp där säljaren skall sända godset till köparen.

Även om nu gällande regler om avlämnande, som i detta avseende överensstämmer med vad som skall gälla enligt köplagsförslaget, i stort sett synes ha fungerat utan större problem, kan det ifrågasättas om den i 9 § köplagsförslaget intagna regeln om distansköp skall ges en motsvarighet i konsumentköplagen. Med bibehållande av principen att faran för godset övergår på köparen vid avlämnandet leder en sådan regel till att transporten sker på köparens risk. En konsument som köpt gods av en säljare, vilken har åtagit sig att ombesörja transport av godset, torde emellertid inte räkna med att det förhåller sig på detta sätt och att han därför har anledning att teckna försäkring för transporten, om denna skall utföras av ett fristående transportföretag. Skulle godset skadas eller gå förlorat under transporten är risken därför stor för att köparen blir helt utan ersättning för sin förlust. Om reglerna om avlämnande vid konsumentköp utformades så att transporten även vid distansköp gick på säljarens risk, skulle konsumenterna skyddas mot följder av detta slag.

Från försäkrings synpunkt synes goda skäl tala för att låta säljaren vid konsumentköp stå risken för transporten också vid distansköp. Det är regelmässigt lättare för honom att ordna försäkringsfrågan, och de ekonomiska villkoren för en eventuell försäkring av godset under transporten torde också kunna bli gynnsammare för säljaren

än för köparen. De vanliga företags- och hemförsäkringarna innehåller i allmänhet inte något inbyggt försäkringskydd för den risk som en part eventuellt står för skada på gods under transport. Det behövs sålunda en särskild transportförsäkring för att man skall vara skyddad. De transportförsäkringar som i dag tecknas av företagare är i allmänhet uppbyggda så, att försäkringsavtalet innehåller de principiella grunderna för premieberäkningen och för hur ersättning skall utgå vid skada under transporter av viss typ och av visst slag av gods. Försäkringstagaren rapporterar i efterhand för viss tidsperiod vilka transporter som företagits och vilka eventuella skador som uppstått. Detta system har stora administrativa fördelar och premierna kan bl.a. därför hållas nere. Enligt vad vi erfarit skulle en eventuell försäkring, som säljaren skulle behöva teckna, om faran för godset under transporten lades på honom, kunna utformas efter modell av dagens transportförsäkring för företagare. Den skulle därför inte behöva bli dyrbar eller medföra nämnvärda problem. Skulle faran för godset under transporten läggas på köparen blev denne tvungen att teckna försäkring för den enstaka transport det för hans del vanligtvis är fråga om. Detta skulle vara ganska krångligt och bli förhållandevis dyrt. Därtill kommer att säljaren vanligtvis är bättre rustad att förhandla med ett försäkringsbolag, om förhandlingar blir aktuella efter ett inträffat skadefall.

Nu anförda synpunkter motiverar enligt vår uppfattning att vid konsumentköp godset, även då det genom säljarens försorg skall sändas från en ort till en annan, bör anses avlämnat först då det överlämnas till köparen. En regel av denna innebörd finns redan i den danska köplagen (§ 73) och ingår i de finländska och norska förslagen till ny köplag, vilka till skillnad från det svenska omfattar också konsumentköp. Det norska köplagsförslaget gör dock undantag för en speciell situation, nämligen att köparen efter transporten är skyldig att hämta godset på bestämmelseorten. Avlämnande anses då ske senast när denna skyldighet inträder. Vi har inte ansett det påkallat att föreslå en särskild regel för denna ganska speciella situation. Slutligen kan i detta sammanhang nämnas att den av oss föreslagna regeln också motsvarar vad som föreslås gälla för konsumenttjänster (12 § första stycket andra meningen förslaget till konsumenttjänstlag).

En särskild fråga är om regeln att gods som skall av säljaren sändas till köparen anses avlämnat först när godset överlämnas till köparen bör göras tvingande vid konsumentköp. Om regeln inte är tvingande kan den sättas ur spel genom en leveransklausul eller en annan uttrycklig avtalsbestämmelse. Det enda nordiska land som för närvarande har särregler om avlämnande vid konsumentköp är

Danmark. Den där gällande regeln om att avlämnande vid distansköp sker först när varan kommer i köparens besittning är inte tvingande. Motivet för denna ordning synes framför allt ha varit att man velat tillåta avtalsfrihet beträffande transportkostnaderna.² Detta argument saknar för oss betydelse, eftersom vi vill föreslå att frågan om transportkostnaderna regleras särskilt på ett sätt som ger parterna avtalsfrihet. Andra argument kan emellertid anföras såväl för som emot att göra regeln tvingande.

Även om säljaren ges rätt att genom avtal förebehålla sig att debitera köparen kostnader för transporten, inklusive transportförsäkring, kan det tänkas att en tvingande reglering gör denne obenägen att åta sig att sända godset till köparen. Ett sådant åtagande medför ju bl.a. att säljaren blir ansvarig för eventuella förseningar under transporten. Om en avsevärd sådan försening inträffar riskerar han att köparen häver köpet på grund av väsentligt dröjsmål. En försening kan vidare leda till att gods med begränsad hållbarhet är i väsentligt sämre skick vid framkomsten än vad parterna haft anledning att räkna med. Eftersom frågan om fel i godset skall bedömas med hänsyn till dettas beskaffenhet när faran övergår, dvs. i princip vid avlämnandet, blir säljaren ansvarig för en sådan försämring. Trots vad som sålunda kan anföras för en möjlighet att avtala om avvikelser från den föreslagna regleringen har vi kommit till den uppfattningen att övervägande skäl talar för att regleringen bör vara tvingande. Om säljaren inte är beredd att ta ansvaret för förseningar under transporten får han avstå från att åta sig hemsändning av godset. Detta hindrar inte att han bistår konsumenten genom att förmedla kontakt med en transportör, men han måste då göra klart för konsumenten att det är denne som har att träffa avtal med transportören.

Beträffande tidpunkten för avlämnandet finns vissa regler i 11 § köplagsförslaget. Om det inte får anses avtalat att godset skall avlämnas vid en viss tidpunkt eller först efter anfordran, skall det avlämnas utan uppskov. Gällande köplag (12 §) innebär i stället att godset, om ej annat framgår, skall avlämnas först efter anfordran. Om en viss tidrymd för godsets avlämnande har avtalats ankommer det enligt köplagsförslaget på säljaren att närmare bestämma tidpunkten för avlämnandet, såvida det inte framgår av omständigheterna att denna befogenhet skall tillkomma köparen. Detta motsvarar vad som nu gäller.

² Købelovudvalget, Betaenkning nr 845/1978 s. 22.

I och för sig ger de angivna reglerna säljaren möjlighet att undandra sig ansvar för dröjsmål genom oprecisa åtaganden beträffande leveranstiden, t.ex. genom att i avtalet förbehålla sig rätt att skjuta fram tidpunkten för avlämnandet eller göra denna beroende av när en viss händelse inträffar i framtiden, exempelvis genom att åta sig att leverera så snart han har fått varan från sin leverantör. I den danska köplagen har man på detta område begränsat avtalsfriheten vid konsumentköp genom att införa en särskild regel i 75 §. Om säljaren har skjutit upp avlämnandet med stöd av en klausul i avtalet, ger denna lagregel konsumenten rätt att kräva avlämnande samt att häva köpet, om leverans inte sker inom skälig tid efter det att kravet framställdes. Regeln är avsedd att förhindra en urholkning av köparens rättigheter vid dröjsmål. Dess värde förefaller emellertid ganska begränsat. Den lägger sålunda inte hinder i vägen för avtal som föreskriver en mycket lång leveranstid eller anger tiden för avlämnandet på ett mycket obestämt sätt.

Såvitt vi har kunnat utröna är det numera sällsynt att säljare utnyttjar avtalsfriheten genom att betinga sig avtalsvillkor som på antytt sätt oskäligt missgynnar köparen. Skulle det någon gång förekomma att en säljare använder oskäliga villkor är det möjligt att komma till rätta härmed med stöd av avtalsvillkorslagen och 36 § avtalslagen. Så har t.ex. marknadsdomstolen (Beslut 2/1974) förbjudit ett förlag, som vid försäljning av bokverk angett att leverans av boken skulle ske "när den färdigställt", att använda detta eller väsentligen samma villkor.

Mot bakgrund av det nu anförda synes det tveksamt om konsumentköplagen behöver innehålla någon särskild regel angående tidpunkten för avlämnandet. Vi har emellertid stannat för att en sådan regel bör tas upp i lagen. Den bör utgå från att parterna i princip har frihet att själva bestämma när godset skall avlämnas och sålunda i första hand ta sikte på sådana fall då tidpunkten för avlämnandet har lämnats öppen i avtalet. Regeln bör emellertid också ge köparen ett skydd mot att säljaren betingar sig full frihet att avgöra när godset skall levereras. För att köparen skall få ett sådant skydd bör regeln vara tvingande inom det område den täcker. En tvingande regel att godset skall avlämnas utan uppskov eller efter anfordran, om tiden för avlämnandet inte är bestämd i avtalet, kan emellertid leda till oacceptabla konsekvenser för säljaren, exempelvis om anledningen till att leveranstidpunkten har lämnats obestämd är att han själv är beroende av leverans från annan. Med hänsyn härtill anser vi att regeln bör ges den utformningen att avlämnande skall ske inom skälig tid. En sådan formulering anknyter

till 24 § förslaget till konsumenttjänstlag, av vilken bestämmelse framgår att uppdraget, om avtal inte har träffats om tiden för slutförandet, skall vara avslutat inom den tid som är skälig med hänsyn särskilt till vad som är normalt för en tjänst av ifrågavarande art och omfattning.

Enligt 12 § köplagsförslaget är säljaren normalt inte skyldig att lämna ut godset utan att köparen betalar priset. Regeln överensstämmer med vad som nu gäller enligt 14 § köplagen. En bestämmelse av motsvarande innehåll bör tas upp i konsumentköplagen. Den bör dock kunna ges en enklare utformning där än i köplagsförslaget.

I 13 § köplagsförslaget anges att säljaren svarar för kostnaderna för godset till dess det är avlämnat. Vi föreslår att en motsvarande regel tas upp i konsumentköplagen. Eftersom enligt vårt förslag gods som säljaren har åtagit sig att sända till köparen inte skall anses avlämnat förrän det har kommit fram till köparen leder regeln till att det blir säljaren som får stå för transportkostnaden. Detta framstår som en lämplig ordning om inte annat har avtalats mellan parterna. Däremot finns det inte anledning att göra regeln tvingande. Dels skulle en tvingande regel sannolikt leda till att säljarna i många fall avstod från att ombesörja hemtransport av varor, dels är det från konsumentsynpunkt föga motiverat att på detta sätt gynna de konsumenter som vill ha godset hem-sänt på bekostnad av dem som är villiga att själva hämta det. Det bör med andra ord vara tillåtet för säljaren att debitera särskilt för hemtransport av godset. I köplagsförslaget anges uttryckligen att säljaren inte svarar för kostnader på grund av att avlämnandet har försenats till följd av förhållanden på köparens sida. Regeln, som förutsätter att köparen är i dröjsmål, torde inte ha någon större betydelse vid konsumentköp. Vi har därför inte ansett det påkallat att ta in någon motsvarighet till den i konsumentköplagen. Principen bör dock kunna tillämpas analogt vid konsumentköp.

Sammanfattningsvis föreslår vi alltså att i konsumentköplagen intas regler om avlämnande med följande innehåll. Godset skall anses avlämnat först då det har tagits om hand av köparen eller någon för hans räkning eller på annat sätt har överlämnats till köparen. Om inte annat får anses avtalat skall godset avhämtas hos säljaren. Framgår tidpunkten för avlämnandet inte av avtalet skall godset avlämnas inom skälig tid. Vid andra köp än kreditköp är säljaren i princip inte skyldig att lämna ut godset utan att köparen betalar priset. Säljaren svarar för kostnaderna för godset till dess det är avlämnat, om inte annat får anses avtalat.

3.3.2 Faran för godset

Innebörden av att en part står faran för godset framgår av 14 § köplagsförslaget. Där föreskrivs att köparen, om han står faran för godset, är skyldig att betala priset trots att godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda. Motsatsvis kan utläsas att köparen inte behöver betala priset om godset förstörs eller kommer bort när säljaren står faran. Om vådahändelsen innebär att godset kommer fram i felaktigt skick är köparen berättigad att göra felpåföljder gällande. Denna bestämning av begreppet överensstämmer med den nuvarande och bör gälla också vid konsumentköp.

Enligt 15 § första stycket köplagsförslaget gäller som huvudregel att faran för godset går över på köparen vid avlämnandet. Detta bör enligt vår uppfattning gälla också vid konsumentköp. Med de regler om avlämnande som vi föreslår innebär detta att säljaren vid konsumentköp kommer att stå faran för gods, som han har åtagit sig att sända till en köpare på annan ort, ända till dess godset kommer fram till denne.

I 15 § andra stycket köplagsförslaget finns ett undantag från huvudregeln om farans övergång. Undantagsregeln gäller det fallet att köparen inte hämtar eller tar emot godset i rätt tid eller detta inte avlämnas till följd av något annat förhållande på köparens sida, t.ex. att han inte betalar priset. Faran går då över på köparen vid tidpunkten för dennes dröjsmål. Det krävs dock att godset är avskilt för köparens räkning (16 §). Förslaget överensstämmer med vad som nu gäller enligt 37 § köplagen men går inte lika långt som 17 § andra meningen samma lag, där det föreskrivs att faran vid köp av bestämt gods som skall hämtas av köparen går över på denne så snart han kan kräva att få ut godset och detta hålls redo för hans räkning.

Köplagsutredningen³ - vars förslag i sak överensstämde med det nu föreliggande köplagsförslaget - ansåg att det kunde ifrågasättas om regeln angående farans övergång vid köparens dröjsmål med mottagandet borde gälla vid konsumentköp. Enligt utredningen kunde det vara väl strängt att låta en konsument, som dröjer något utöver vad som är överenskommet med att hämta eller motta godset, därigenom belastas med faran för godset. Utredningen framhöll emellertid också dels att säljaren, även om köparen skulle vara i dröjsmål, ansvarar för vållande dels att, om godset är försäkrat, köparen vanligen åtnjuter skydd enligt 54 § försäkringsavtalslagen. I denna paragraf föreskrivs att försäkring på gods i princip gäller till förmån för

³ SOU 1976:66 s. 230.

var och en som har en rättighet till godset eller står faran för detta.

Det finns goda möjligheter att försäkra sig mot olycks- händelser och liknande. Enligt de villkor som tillämpas för företagsförsäkring täcker försäkringen också egendom som tillhör en kund men förvaras hos företagaren. Enligt uppgift håller sig de allra flesta detaljhandlare med företagsförsäkring.

I det norska köpslovutvalgets förslag till köplag anfördes att det visserligen kunde vara väl hårt mot en konsument att låta honom stå faran för att godset förstörs genom t.ex. en brand eller för att det blir stulet när han är sent ute med att hämta godset.⁴ Utvalget stannade dock för att det inte fanns tillräcklig grund för att föreslå någon undantagsregel vid konsumentköp. I de gällande danska reglerna om konsumentköp görs undantag från 17 § andra meningen köplagen men inte från regeln i 37 §. I de nu föreliggande danska och norska köplagsförslagen, som också omfattar konsumentköp, görs inte något undantag från den föreslagna regeln i 15 § andra stycket för konsumentköp. - Även den reglering som föreslås för konsumenttjänsternas del innebär att faran går över på konsumenten före avlämnandet, om detta försenas på grund av omständigheter som är att hänföra till konsumenten (39 § jämförd med 12 §).

En regel motsvarande 15 § andra stycket köplagsförslaget skulle troligen inte få så stor praktisk betydelse vid konsumentköp. Bl.a. kan pekats på att det inte är så vanligt att avtalet ålägger köparen att hämta godset vid en viss tidpunkt. Vidare kan erinras om att regeln gäller endast om godset avskilts för köparens räkning. Vi instämmer emellertid med köplagsutredningen i att regeln framstår som sträng mot konsumenterna, även om dess verkan mildras av vanligt förekommande försäkringar. Från säljarsynpunkt är regeln - bl.a. med hänsyn till försäkringsförhållandena - knappast särskilt angelägen. Vi anser mot bakgrund härav att någon motsvarighet till 15 § andra stycket köplagsförslaget inte bör tas in i konsumentköplagen. Inte heller bör köplagsförslagets regel tillämpas analogt vid sådana köp. I stället får principen att faran för godset går över på köparen när godset avlämnas gälla utan undantag. Den skillnad som härigenom uppstår mellan konsumentköp och konsumenttjänster kan sakligt motiveras. Vid konsumentköp är det oftast fråga om leveransavtal och säljaren har i allmänhet möjlighet att häva köpet och sälja godset till någon annan inom

⁴ NOU 1976:34 s. 55.

rimlig tid. När det gäller saker som lämnats för reparation kan däremot näringsidkaren vara tvungen att behålla dem under lång tid innan han kan sälja dem enligt lagen (1950:104) om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtas eller på annat sätt kan avsluta affären.

Enligt köplagsförslaget har tidpunkten för farans övergång betydelse också för felbedömningen. I 24 § första stycket föreskrivs sålunda att godset skall vara felritt vid den tidpunkt då faran för godset går över på köparen. Om faran aldrig kan gå över på köparen förrän denne faktiskt har mottagit godset, blir alltså konsekvensen att säljaren får svara för en försämring av godset som beror på dettas egen beskaffenhet och som inträder efter det att köparen underlåtit att i rätt tid hämta godset. En sådan ordning skulle kunna medföra betydande problem för t.ex. handeln med färskvaror och bör undvikas. Vi föreslår därför att det bland felreglerna i konsumentköplagen tas upp en särskild regel som befriar säljaren från ansvar i detta fall. Vårt förslag innebär alltså att en köpare, som underlåter att i rätt tid hämta eller ta emot gods som hålls tillgängligt för hans räkning, själv får stå risken för att godset försämras genom sin egen beskaffenhet, medan säljaren står risken för att godset kommer bort eller skadas genom olyckshändelse.

I 15 § tredje stycket köplagsförslaget finns en särregel om farans övergång när godset skall hämtas av köparen på en annan plats än hos säljaren och utan dennes medverkan. I dessa situationer går faran över på köparen när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att godset finns tillgängligt för avhämtning. Samma principella invändningar som mot undantagsregeln i andra stycket kan resas mot regeln i tredje stycket. Den här behandlade situationen, att godset skall hämtas av köparen utan säljarens medverkan, torde också vara mycket ovanlig vid konsumentköp. Någon mot 15 § tredje stycket svarande bestämmelse synes inte behöva införas i konsumentköplagen.

Om det för konsumentköp generellt föreskrivs att faran inte går över på köparen förrän godset avlämnas, behövs i konsumentköplagen inte någon motsvarighet till 16 § köplagsförslaget, där det anges att faran inte går över förrän godset har skilts av för köparens räkning.

I 17 § köplagsförslaget behandlas den situationen att godset vid köpet befinner sig under transport. Som huvudregel gäller då att faran går över på köparen vid köpet. Regeln saknar praktisk betydelse för konsumentköp och någon anledning att ta in en motsvarande bestämmelse i konsumentköplagen föreligger inte.

Slutligen ges i 18 § köplagsförslaget en specialregel om farans övergång vid öppet köp. Sådant köp innebär att köparen får en viss tid på sig för att överväga om han vill stå fast vid köpet. Han kan alltså inom den tiden ångra sitt köp. Mot återlämnande av varan får han då tillbaka det belopp han har betalat för denna. Den i förslaget intagna regeln innebär att, om öppet köp har avtalats och godset avlämnats, köparen står faran för godset till dess det lämnas tillbaka. Detta motsvarar vad som nu gäller enligt köplagen. Enligt hemförsäljningslagen är det däremot säljaren som står faran så länge köparen har rätt att ångra sitt köp.

Det finns vid annan försäljning än hemförsäljning inte någon lagstadgad rätt till öppet köp. Vi föreslår inte någon ändring härvidlag utan utgår från att tillämpningen av öppet köp även i fortsättningen skall bygga på frivilliga åtaganden (se avsnitt 3.10.1). Med hänsyn härtill är det inte motiverat att i konsumentköplagen införa strängare regler än den i 18 § köplagsförslaget intagna bestämmelsen så att det i stället blir säljaren som står faran under den tid köparen har rätt att lämna tillbaka godset. Det är troligt att säljarnas vilja att medge öppet köp då skulle minska betydligt. Principen att den som har godset i sin besittning står faran för det kan också vara praktisk. Motparten har ju ingen kontroll över hur godset förvaras och hanteras och har i allmänhet små möjligheter att utreda hur en skada har uppkommit. Det skall här vidare nämnas att, om en konsument förvärvat en vara genom öppet köp och tar hem den, hemförsäkringen normalt omfattar varan.

Sammanfattningsvis föreslår vi alltså följande beträffande faran för godset. I konsumentköplagen intas en definition av begreppet att stå faran för godset som överensstämmer med den som ges i köplagsförslaget. Vidare beskrivs att faran för godset går över på köparen först när godset avlämnas. Har öppet köp avtalats står köparen faran från avlämnandet till dess godset har lämnats tillbaka. Någon anledning att avvika från grundprincipen att de i konsumentköplagen intagna reglerna är tvingande finns inte.

3.4 Godsets beskaffenhet

3.4.1 Allmänna krav på godset

En central fråga för både köpare och säljare är givetvis vilka krav köparen har rätt att ställa på det sålda godset eller, med andra ord, hur detta skall vara beskaffat för att inte vara att anse som felaktigt. Det kan därför ligga nära till hands att lagen bör innehålla vissa allmänna bestämmelser härom.

Vid den nuvarande konsumentköplagens tillkomst övervägdes om man i lagen skulle införa tvingande regler av generell natur om godsets beskaffenhet. Det skulle alltså vara fråga om att i lagen ange en viss minimistandard som godset alltid måste uppfylla. Föredragande statsrådet framhöll emellertid att det är mycket svårt att utforma en sådan reglering på ett sätt som innebär en reell förbättring av konsumenternas ställning. Eftersom konsumentköplagen skulle gälla en mångfald olika varor och köpsituationer torde det enligt hans bedömning knappast vara möjligt att ange kraven på godsets beskaffenhet annat än genom en mycket allmänt hållen formulering. Någon allmän regel om vilka krav som kan ställas på godset vid konsumentköp kom därför inte att inflyta i konsumentköplagen.¹

Vi delar den uppfattning som kom till uttryck vid den nuvarande lagens tillkomst. Parterna bör ges stor avtalsfrihet när det gäller kraven på godsets beskaffenhet. Den som önskar köpa en vara av låg kvalitet till ett billigt pris bör inte genom lagens utformning hindras från att göra detta och tvingas att välja en bättre men också dyrare vara. Endast när det gäller varor som är farliga för liv och hälsa finns det anledning att överväga en reglering i konsumentköplagen som ingriper styrande på varuutbudet. Vi återkommer till detta i det följande (3.4.2). En annan sak är att det givetvis är viktigt att konsumenterna får erforderlig information om olika inköpsalternativ så att de kan träffa ett rationellt val. Detta intresse tillgodoses genom olika former av konsumentupplysning samt genom åtgärder inom ramen för marknadsföringslagstiftningen.

Konsumentköplagen bör alltså inte heller i fortsättningen genom generella tvingande regler ange vissa minimikrav på godset som alltid skall vara uppfyllda, oavsett vad parternas avtal innehåller. En annan fråga är om lagen bör innehålla några allmänna dispositiva regler till ledning för bedömningen av vad som skall anses utgöra fel i godset. I den gällande köplagen finns inte några sådana regler. Bedömningen får därför ske på grundval av allmänna oskrivna rättsprinciper. Utgångspunkten är härvid givetvis parternas avtal. Om godset inte har de egenskaper som parterna har kommit överens om är det felaktigt. Man brukar då säga att det föreligger ett "konkret" fel. Ofta ger emellertid avtalet inte något klart besked om hur godset i olika avseenden närmare skall vara beskaffat.

¹ Prop. 1973:138 s. 127.

Man kommer då in på en "abstrakt" bedömning. I princip anses köparen ha rätt att kräva att godset är av "normal" beskaffenhet. Inom ramen för vad som är normalt ryms givetvis rätt stora variationer. Även vid en bedömning av detta slag måste man dock ta hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. Godsets pris och andra omständigheter kan leda till att köparen har befogade anspråk på särskilt hög kvalitet eller att han inte har rätt att förvänta sig mer än en minimistandard. Över huvud taget är det svårt att dra en skarp gräns mellan den konkreta och den abstrakta bedömningen. Man torde också kunna uttrycka den allmänna principen så, att avtalet, om inte annat framgår av omständigheterna, får anses innebära att köparen är berättigad att erhålla gods av normalgod beskaffenhet.

Enligt vår bedömning föreligger det inte något mera påtagligt behov av allmänna lagregler om godsets beskaffenhet. Hittillsvarande erfarenheter tyder inte på att avsaknaden av sådana regler skulle ha skapat några speciella svårigheter i den praktiska tillämpningen. Domstolarnas och allmänna reklamationsnämndens praxis ger uttryck åt en nyanserad bedömning av olika fall och kan ge god ledning för prövningen av nya situationer. Förslaget till ny köplag upptar emellertid en allmän bestämmelse om godsets beskaffenhet i 19 §. Där anges att godset skall med hänsyn till art, mängd, kvalitet och andra egenskaper samt förpackning överensstämma med vad som får anses avtalat. I annat fall är godset felaktigt. Denna regel stämmer väl överens med vad som får anses vara gällande rätt också på konsumentköpsområdet, och om en bestämmelse av detta innehåll införs i den allmänna köplagen synes det oss naturligt att en motsvarighet därtill tas upp i konsumentköplagen.

I tidigare utkast till allmän köplag innehöll den nu berörda paragrafen ett andra stycke av följande lydelse:

Om inte annat får anses avtalat skall godset

1. vara ägnat för ändamål till vilket motsvarande gods i allmänhet används,
2. vara ägnat för det särskilda ändamål till vilket godset enligt vad säljaren vid köpet måste ha insett var avsett att användas, såvida köparen i detta avseende har haft rimlig anledning att lita på säljaren,
3. ha egenskaper som säljaren har hänvisat till genom att lägga fram prov eller modell,

4. vara förpackat på brukligt sätt eller, om sådant bruk saknas, på ett försvarligt sätt.

Dessa regler, som har sin förebild i den internationella köplagen, har fått utgå ur det senaste förslaget till svensk köplag. De har däremot bibehållits i det norska köplagsförslaget.

Vi har övervägt om det finns skäl att ta upp regler av detta slag i konsumentköplagen, även om någon motsvarighet till dem inte införs i den allmänna köplagen. Till förmån för en sådan ordning skulle kunna anföras att det kan vara av visst psykologiskt värde att lagen uttryckligen anger att godset skall uppfylla vissa krav på användbarhet. Reglerna kan emellertid också vara förenade med vissa nackdelar. De kan ge upphov till tolkningsproblem och skulle kunna försvåra en nyanserad tillämpning. Man kan inte heller bortse från risken att en lagbestämmelse av ifrågasatt innehåll skulle kunna tas till intäkt för att godset är att betrakta som felritt så snart det uppfyller vissa minimikrav på användbarhet. Som förut berörts är det emellertid ingalunda givet att en sådan bedömning är försvarlig i det enskilda fallet. Stundom kan köparen med hänsyn till omständigheterna, bl.a. godsets pris, ha rätt att räkna med att detta skall uppfylla särskilt höga krav på precision och hållbarhet. Vidare innehåller den citerade bestämmelsen inte någon uttömmande uppräkningslista av de olika faktorer som är att beakta vid felbedömningen. Som exempel på andra sådana faktorer kan nämnas godsets utseende och yttre skick.

Mot bakgrund av det nu anförda har vi kommit till den uppfattningen att det inte finns tillräcklig anledning att i konsumentköplagen införa särskilda regler om godsets beskaffenhet motsvarande det förut citerade stycke som har fått utgå ur köplagsförslaget. De där angivna kraven torde för övrigt normalt kunna anses följa redan av den allmänna regeln att godset skall överensstämma med vad som får anses avtalat.

I ett särskilt avseende finns det emellertid skäl att överväga om inte en allmän bestämmelse om vilka krav som kan ställas på godset bör göras något mera omfattande för konsumentköpens del. - I allmänna reklamationsnämndens praxis har brist på instruktion för godsets handhavande, eller en oriktig sådan, ofta lett till att godset ansetts felaktigt. Detta har t.ex. gällt när ett klädesplagg skadats på grund av att en felaktig tvättnvisning har lämnats eller tvättnvisningar i plagget saknats. Det är ett angeläget önskemål att varor som säljs till konsumenterna åtföljs av erforderliga instruktioner för montering, skötsel etc. En föreskrift härom bör tas upp i konsument-

köplagen som en särskild punkt i en mot 19 § köplagsförslaget svarande bestämmelse. Konsekvensen av en sådan regel blir att godset anses felaktigt om behövliga instruktioner saknas, oavsett om bristen har lett till att godset skadats eller inte. I fall där godset ännu inte hunnit skadas kan felet i allmänhet lätt avhjälpas genom att en bruksanvisning lämnas.

3.4.2 Farligt gods m.m.

En särskild fråga är om de nyss behandlade dispositiva reglerna behöver kompletteras med en tvingande bestämmelse motsvarande 8 § konsumentköplagen. Där föreskrivs att gods skall anses felaktigt om det säljs i strid mot ett förbud enligt 4 § marknadsföringslagen eller annars i strid mot ett försäljningsförbud, som har meddelats i författning eller av myndighet i syfte att tillse att gods är tillförlitligt från hälso- eller säkerhetssynpunkt. Detsamma skall gälla när något förbud visserligen inte har meddelats men godset är så bristfälligt att det inte kan användas utan uppenbar fara för köparens eller annans liv eller hälsa.

Enligt 4 § marknadsföringslagen är det möjligt att förbjuda försäljning till konsumenter av gods som har skadebringande egenskaper. Något skadefall behöver inte ha inträffat för att stadgandet skall kunna tillämpas, utan det riktar sig direkt mot den risk för skador som är förbunden med godsets konstruktion. Stadgandet tar framför allt sikte på gods som medför risker för människors liv och hälsa. Som exempel kan nämnas säkerhetsutrustning som har dålig skyddseffekt, t.ex. utlösningsbindningar för skidor som inte ger erforderligt skydd eller barnbilstolar som inte fyller tillräckliga trafiksäkerhetskrav. Stadgandet inbegriper emellertid även konsumentvaror som medför särskild risk för skada på egendom. Ett exempel är diskmaskiner med otillfredsställande översvämningsskydd. Hit hör också bl.a. varor som kan skada konsumenternas husdjur såsom hundar, katter och burfåglar. Generalklausulen i 4 § marknadsföringslagen gör det vidare möjligt att ingripa inte bara mot skadebringande gods utan också mot gods som är uppenbart otjänligt för sitt huvudsakliga ändamål. Syftet härmed är att man skall kunna förbjuda saluhållandet av en "bottensats" av uppenbart otjänliga produkter.

När förhållandena är sådana att 8 § i den gällande konsumentköplagen är tillämplig skulle i de flesta fall godset vara att anse som felaktigt redan enligt de allmänna principer som har behandlats under föregående rubrik. Paragrafen har emellertid ändå en viss betydelse. Den är sålunda ägnad att bidra till att farliga varor utmönstras

från konsumentmarknaden, vilket är ett allmänt intresse. Vidare blir den tillämplig, även om köparen kände till försäljningsförbudet eller varans farliga egenskaper. Konsumenten behöver alltså i regel inte bemöta invändningar om att exempelvis en vara som köpts till starkt nedsatt pris har godtagits, trots att den inte uppfyller normala säkerhetskrav. Av lagens förarbeten framgår emellertid att det inte under alla omständigheter skall betraktas som fel i godset att dettas användning kan medföra fara för köparens eller annans person. I speciella situationer kan det vara helt klart mellan parterna, att godset inte i föreliggande skick skall användas på något sådant sätt. Som exempel har nämnts att köpet gäller en bil, som konsumenten inte avser att använda i trafik som den är, därför att den är trafikfarlig. Säljaren måste dock för att kunna undgå påföljder för fel i godset ha grundad anledning att räkna med att detta inte skall komma till användning i föreliggande skick.²

Vi anser att 8 § i gällande konsumentköplag fyller en viktig uppgift och att en motsvarande bestämmelse bör ingå i en ny lag. I våra direktiv nämns att föreskrifterna i paragrafen kan behöva ses över. Det ligger härvid nära till hands att överväga en närmare samordning mellan den köprättsliga felregeln och 4 § marknadsföringslagen. En sådan samordning skulle nås om samma rekvisit angavs för att godset skall anses felaktigt som för att ett förbud skall kunna meddelas av marknadsdomstolen, dvs. att godset på grund av sina egenskaper medför särskild risk för skada på person eller egendom eller är uppenbart otjänligt för sitt huvudsakliga ändamål.

En närmare samordning mellan de civilrättsliga och de marknadsrättsliga reglerna kan givetvis framstå som önskvärd genom att den främjar enhetlighet och överskådlighet i regelsystemet. Man måste emellertid också ta hänsyn till att de olika kategorierna av regler fyller delvis olikartade funktioner. De marknadsrättsliga reglerna syftar till att skydda konsumenterna som kollektiv, medan de civilrättsliga reglerna skall tillämpas på förhållandet mellan enskilda säljare och köpare och, i den mån de har karaktären av skyddsregler, stärka köparens ställning i denna relation.

Ett förbud enligt marknadsföringslagen tar sikte på framtiden och innebär att varan inte längre får saluföras på konsumentmarknaden. Det inverkar alltså, till skillnad från de köprättsliga reglerna, inte på redan ingångna av-

² Prop. 1973:138 s. 230.

tal. Till förbudet är knutet ett vite, och dessutom kan enligt 8 § i den gällande konsumentköplagen civilrättsliga påföljder komma i fråga om förbudet överträds. Formellt riktar sig förbudet bara mot en viss säljare, men i praktiken kan man räkna med att det kommer att respekteras även av andra säljare.

En tillämpning av de allmänna regler om godsets beskaffenhet som gäller inom köprätten leder normalt till att en vara som inte uppfyller kraven enligt 4 § marknadsföringslagen också är att anse som felaktig i köprättslig mening. En vara som objektivt sett är av undermålig beskaffenhet blir dock att betrakta som kontraktsevenlig, om den överensstämmer med vad som är avtalat mellan parterna. Bevisbördan för att avtalet har sådant innehåll torde få anses åvila säljaren. Särskilt gäller detta om varan inte uppfyller krav som har ställts upp i ett mot en annan säljare meddelat förbud enligt 4 § marknadsföringslagen eller i konsumentverkets riktlinjer.

Den fråga vi nu har att ta ställning till är i vilken mån lagen bör ge en konsument, som med öppna ögon har avtalat om köp av en farlig eller otjänlig vara, rätt att göra gällande att varan är felaktig. Enligt vår mening bör man åtminstone i princip vara försiktig med att införa regler som på detta sätt begränsar parternas avtalsbundenhet. Det kan i det enskilda fallet finnas goda skäl för konsumenten att godta den vara det är fråga om. Priset kan vara förmånligt, och konsumenten kan ha för avsikt att själv reparera varan eller att använda den på ett sådant sätt att dess bristfällighet inte har någon större betydelse. Det är emellertid angeläget att konsumenten har varans beskaffenhet klar för sig och att inte köpet föranleds av oriktiga eller bristfälliga informationer i detta hänseende. Denna aspekt återkommer vi till i det följande (3.4.3). Vi återkommer också till frågan om behovet av regler som hindrar säljaren från att genom allmänt formulerade friskrivningar fransäga sig ansvaret för godsets beskaffenhet (3.4.4).

Mot bakgrund av det anförda har vi kommit till den uppfattningen att en tvingande lagregel om godsets beskaffenhet bör begränsas till sådant som är av särskilt stor betydelse för köparens och andra människors säkerhet. Regeln bör därför, liksom 8 § konsumentköplagen, ta sikte på gods som är förenat med särskilda risker för allvarigare personskador. Däremot bör den inte omfatta också risker för skador på egendom, i den mån inte sådana risker föranlett ett i författning eller av myndighet utfärdat försäljningsförbud. Inte heller bör den omfatta otjänliga varor. Som ett särskilt skäl mot en sådan utvidgning kan anföras att den skulle kunna leda till det

missförståndet att en vara får godtas så snart den ligger det minsta över den nivå som anges genom uttrycket "uppenbart otjänlig för sitt huvudsakliga ändamål".

Den nuvarande regeln i 8 § konsumentköplagen avser vara som är "så bristfällig att dess användning medför uppenbar fara för köparens eller annans liv eller hälsa". I 4 § marknadsföringslagen talas i stället om vara som "på grund av sina egenskaper medför särskild risk för skada på person". Sistnämnda uttryck ställer lägre krav både på sannolikheten för att en skada skall inträffa och på skadans art. Uttrycket "skada på person" innefattar i och för sig även högst obetydliga skador, som knappast kan sägas påverka hälsan. Vi anser att det finns skäl att i någon mån förstärka konsumenternas skydd mot farliga varor genom att sänka graden av den fara som skall föreligga för köparens eller annans liv eller hälsa vid en bristfällig varas användning. Vi föreslår därför att uttrycket "uppenbar fara" i nuvarande bestämmelse ändras till "allvarlig fara". Därmed åstadkoms i detta avseende ett visst närmande till marknadsföringslagen. I övrigt ger den översyn av bestämmelsen som nämns i direktiven enligt vår mening inte grund för någon ändring.

3.4.3 Säljarens ansvar för uppgifter om godset

Köplagsförslagets 20 och 21 §§ behandlar i vilken utsträckning godset skall anses felaktigt därför att det inte överensstämmer med uppgifter som har lämnats om det eller därför att information om godset saknas. Några direkta motsvarigheter till bestämmelserna finns inte i köplagen men däremot i 7 § konsumentköplagen. Enligt denna paragraf gäller att godset anses felaktigt, om säljaren vid köpet eller på förpackningen eller annars vid marknadsföringen har lämnat en vilseledande uppgift om godsets beskaffenhet eller användning, vilken inte sedermera har rättats, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. Även uppgifter som vid marknadsföringen har lämnats av "varans tillverkare eller annan, som i tidigare säljled tagit befattning med varan" kan medföra att godset anses felaktigt. Härför krävs emellertid att säljaren har åberopat uppgiften eller att han har underlåtit att rätta den, fastän han insett eller uppenbarligen bort inse att den var vilseledande. 7 § innehåller också en regel om att godset är felaktigt, om ett åläggande enligt marknadsföringslagen att lämna information om dess beskaffenhet eller användning har åsidosatts.

Enligt 20 § 1 köplagsförslaget skall godset anses felaktigt, om det inte överensstämmer med en av säljaren vid köpet lämnad uppgift om godsets egenskaper eller användning och denna uppgift kan antas ha inverkat på köpet.

Enligt 21 § gäller samma ansvar för uppgifter som vid marknadsföringen av godset före köpet har lämnats an-
tingen av säljaren själv eller av någon annan i tidi-
gare säljled eller för säljarens räkning, under förut-
sättning att inte denna uppgift har rättats i tid på ett
tydligt sätt. I 20 § 2 slutligen föreskrivs att godset
anses felaktigt om säljaren före köpet har försummat att
lämna en sådan upplysning om godsets egenskaper eller
användning som han måste ha känt till och som köparen
rimligen kunde räkna med att bli upplyst om samt denna
försummelse kan antas ha inverkat på köpet.

Reglerna i köplagsförslaget avser bara uppgifter om god-
sets egenskaper och om dess användning. Detta överens-
stämmer med vad som f.n. gäller enligt 7 § konsument-
köplagen och med vad som föreslås i köplagsförslagen i
Finland och Norge, medan i det danska förslaget talas
rent allmänt om uppgifter som kan antas ha haft betydelse
för köparens bedömning av godset. Det danska förslaget
överensstämmer med vad som redan nu gäller för konsument-
köpens del enligt 76 § i den danska köplagen.

En fråga som har betydelse i det här sammanhanget och som
också uppmärksammades i förarbetena till 7 § i den gäl-
lande konsumentköplagen är om säljaren skall ha något an-
svar för andra uppgifter än sådana som direkt tar sikte
på varans egenskaper och användning. Vad som kan komma i
fråga är bl.a. uppgifter om varans pris. Det kan gälla
uppgifter om själva priset eller om betalningsvillkoren
men också uppgifter om prisets förmånlighet i relation
till det vanliga priset hos säljaren eller i relation
till det faktiska priset hos konkurrenterna. Frågan gäl-
ler emellertid också säljarens ansvar för s.k. kringupp-
gifter. Härmed avses uttalanden som visserligen rör den
saluförda varan men är av allmänt säljfrämjande natur,
t.ex. uppgifter om att varan sålts i ett stort antal
exemplar eller att den har köpts av en känd idrotts-
eller filmstjärna.³ När det gäller säljarens ansvar för
prisuppgifter och kringuppgifter av detta slag finns det
principiellt sett skäl att skilja mellan tre fall, låt
vara att gränserna i praktiken inte är särskilt skarpa.

Det första fallet gäller sådana uppgifter som - trots att
de inte direkt avser varans egenskaper eller användning -
ändå ger anledning att anta att varan har vissa egenska-
per eller passar för viss användning. Om t.ex. säljaren
vid marknadsföringen av armbandsur av ett visst märke an-
ger att samma ur används av djuphavsdykare, torde ett

³ Prop. 1973:138 s. 201.

sådant uttalande få uppfattas som ett påstående om att uret i vart fall inte är sämre vattenskyddat än ur av normal beskaffenhet. Som ett annat exempel kan nämnas att en säljare felaktigt påstår att en orientalsk matta, som säljs för 5 000 kr., tidigare kostat 15 000 kr. Man skulle då kunna hävda att säljaren genom uppgiften om det höga priset påstått att mattan är av särskilt hög kvalitet. Ett sådant resonemang torde dock endast kunna föras beträffande vissa typer av varor och när den felaktigt påstådda prisskillnaden är mycket stor. När det gäller varor som har särskilt intresse som kapitalplaceringsobjekt, t.ex. gamla mynt eller frimärken, bör en uppgift om "normalpris", "katalogpris" eller liknande kunna ses som en uppgift om varans beskaffenhet och därmed också falla under ordalagen i en bestämmelse om säljarens ansvar för uppgifter om godsets beskaffenhet eller användning. Om säljaren har ansvar för uppgifter av detta slag, är den naturliga rättsföljden att gods som inte överensstämmer med sådana uppgifter skall anses felaktigt så att konsumenten har rätt till t.ex. prisavdrag eller hävning.

Det andra fallet gäller uppgifter om själva priset eller betalningsvillkoren. Om, t.ex. säljaren har annonserat ut en vara till ett visst pris och köparen med anledning av annonsen beställer varan, får beställningen antas avse köp till det utannonserade priset. Säljarens ansvar för uppgifter av detta slag kan få betydelse för vad konsumenten skall betala eller på vilka villkor han skall betala. Detta är emellertid inte något som har att göra med den i detta avsnitt aktuella frågan om felbedömningen utan om prisets bestämmande. Vi vill emellertid anmärka att säljaren, om han inte är beredd att sälja för det utannonserade priset, bör underrätta köparen härom. Om han inte gör det utan i stället levererar den beställda varan, torde detta få uppfattas som att han godtagit att sälja till det utannonserade priset, och han kan då inte senare debitera ett högre pris under hänvisning till att uppgiften i annonsen var felaktig.

Det tredje fallet är ett mellanfall. Det handlar typiskt sett om uppgifter som varken ger anledning för konsumenten att anta att godset har viss kvalitet eller att det säljs till ett visst pris. Hit hör framför allt uppgifter om prisets förmånlighet. Enligt den danska köplagen (76 §) har säljaren ett ansvar för sådana uppgifter medan den gällande svenska konsumentköplagen inte ålägger säljaren ett ansvar för uppgifter av detta slag. Trots att man kan ifrågasätta om ansvaret för uppgifter av detta slag egentligen har med felbedömningen att göra behandlar vi frågan i detta avsnitt bl.a. därför att den i tidigare sammanhang tagits upp som en fråga om fel och felpåföljder.

Anledningen till att man inte i den svenska konsumentköplagen har låtit bestämmelsen i 7 § omfatta också oriktiga upplysningar om prisförhållanden, t.ex. om att priset är nedsatt med anledning av realisation eller om att gods av det aktuella slaget är dyrare hos andra säljare, är att det skulle kunna vålla avsevärda svårigheter vid tillämpningen dels att avgöra vad som skall räknas som ett väsentligt fel och sålunda medge rätt att häva köpet dels att vid ringa fel beräkna ett avdrag på priset.⁴ Gällande prisavdragsregel i köplagen är nämligen avsedd att reducera priset i proportion till felet, dvs. man skall dra av en så stor bråkdel av priset som felet nedsätter godsets värde med. Av själva påföljdens karaktär följer att köparen kan kräva proportionellt avdrag bara när det föreligger ett fel som är värdenedsättande. I propositionen uttalas att konsumenterna får ett tillräckligt skydd mot vilseledande uppgifter om annat än godsets beskaffenhet och användning genom marknadsföringslagen.⁵ Detta gäller enligt propositionen också s.k. kringuppgifter, men det påpekas att en sådan uppgift någon gång kan vara att uppfatta som t.ex. en garanti för viss kvalitet hos godset och att den i så fall bör kunna åberopas enligt 7 §.

Några tillämpningssvårigheter av den typ som enligt vad nu nämnts befarades i Sverige har man inte räknat med i Danmark. Tvärtom uttalas i lagmotiven⁶ att köplagens påföljdsregler vid fel leder till lämpliga resultat också för dessa fall. Som exempel anges att en konsument, som på realisation har köpt ett klädesplagg för 100 kr., vilket av säljaren oriktigt påståtts vara nedsatt från 200 kr., enligt regeln skall kunna kräva ett proportionellt prisavdrag på 50 kr. Däremot skall prisavdrag normalt inte kunna komma på tal i sådana fall då säljaren oriktigt har påstått att priset är nedsatt men utan att ange något ursprungligt pris. Köparen kan i sådana fall som regel inte ha någon närmare bestämd uppfattning om i hur hög grad godsets värde överstiger priset.

Det från de danska förarbetena hämtade exemplet är naturligtvis endast ett av många. En närliggande variant kan vara att man på extraprismärkt gods anger ett felaktigt, för högt, ursprungspris. Ett annat exempel är att man till jämförelse åberopar ett "normalpris" som är rent fiktivt eller i vart fall inte överensstämmer med vad konkurrenterna i allmänhet tillämpar. Vilseledandet kan också bestå i att prisjämförelsen görs mellan varor som

4 Prop. 1973:138 s. 212 f.

5 Prop. 1973:138 s. 212 och t.ex. marknadsdomstolens beslut 1980:21.

6 Købelovudsvalget, Betaenkning nr 845/1978 s. 67, Justitsmin. L.A. 1978-46002-8 Lovforslag, s. 14.

inte är likvärdiga; man jämför t.ex. priset på realiserad djupfryst köttfärs med det normala priset på färskvara.

Sådana förfaranden kan betraktas ur olika synvinklar. Till en början står klart att uppgifterna i regel blir att bedöma som otillbörlig marknadsföring enligt 2 § marknadsföringslagen. Kan det visas att vilseledandet sker uppsåtligt kan förfarandet också vara straffbart enligt 6 § marknadsföringslagen.

Om uppgiften får ses som ett påstående om godsets kvalitet, kan som nämnts i det föregående felpåföljder komma i fråga. Den nu aktuella frågan är om uppgifter som är oriktiga eller vilseledande endast såvitt avser prisets förmånlighet också bör föranleda civilrättsliga påföljder. Konsumenter som söker en viss vara kan av naturliga skäl sällan skaffa sig en mera fullständig överblick över de olika utbudens förmånlighet såvitt avser kvalitet och pris. Man kan därför utgå från att många konsumenter lockas av påståenden att en utbudaren vara är särskilt billig. Med hänsyn till den stora betydelse uppgifter om priset kan antas ha för konsumenterna är det självklart av vikt att stävja missbruk. Vilseledande prisuppgifter inte endast försvårar eller omöjliggör för konsumenterna att göra rationella köp utan försämrar också konkurrensläget för det stora flertalet näringsidkare som lämnar korrekta uppgifter. Det är uppenbart att förekomsten av missvisande prisuppgifter inte gagnar en från allmän konsumentsynpunkt i och för sig önskvärd aktiv priskonkurrens.

Av det nu sagda kan man emellertid inte utan vidare dra slutsatsen att det är motiverat att knyta civilrättsliga påföljder till uppgifter om prisets förmånlighet. Till en början kan framhållas att det inte bara är sådana prisuppgifter som har exemplifierats i det föregående som kan inge föreställningar om särskilt förmånliga erbjudanden. Samma effekt kan uppnås genom allmänna uttryck som "realisation" eller "konkursutförsäljning" eller genom att företaget framträder som en typisk lågprisaktör. Det kan emellertid inte gärna komma i fråga att i sådana fall ge köparen rätt att göra civilrättsliga påföljder gällande, om det visar sig att priset på en köpt vara inte var särskilt förmånligt. Det rör sig här om typiska s.k. kringuppgifter, och det kan för övrigt också hävdas att uppgifterna tar sikte på företagets allmänna prisnivå och inte får uppfattas som någon garanti för att varje enskild vara är billigare än på andra håll. Det sagda visar att möjligheterna att på civilrättslig väg komma åt vilseledande prisinformation är begränsade. Av de danska lagförarbetena framgår också att den där gällande regeln förutsätts bli tillämplig endast då uppgifterna är av ganska konkret art.

I många fall torde uppgifter om prisets förmånlighet inte ha något avgörande inflytande på konsumentens uppfattning om godsets beskaffenhet. Ofta känner konsumenten redan tidigare till denna, exempelvis om det är fråga om en märkesvara. Vidare torde det vara allmänt bekant att priserna inom många varugrupper kan växla kraftigt från tid till annan och mellan olika säljare. Typiskt sett bör man kunna förutsätta att en konsument köper en vara inte enbart därför att den är billig utan därför att han anser sig ha behov av varan och bedömer att den för honom är värd det pris som säljaren begär. Effekten av en oriktig uppgift om priset blir då närmast att konsumenten känner sig besviken över att inte ha gjort ett så förmånligt köp som han trodde. Däremot kan det inte påstås att konsumenten har fått en annan eller sämre vara än han räknade med. Varan kan med andra ord inte betraktas som felaktig i gängse mening. Det kan för övrigt mycket väl förhålla sig så att varan, trots den felaktiga prisuppgiften, är väl värd sitt pris jämfört med vad motsvarande vara normalt kostar.

Det anförda visar att man knappast kan motivera ett prisavdrag med att köparen har fått felaktigt gods. Snarare blir det fråga om ett slags skadestånd för att konsumenten har blivit vilseledd om erbjudandets förmånlighet eller ett "straff" för att säljaren har använt en otillbörlig marknadsföringsmetod. Enligt vår mening finns det inte tillräcklig anledning att införa regler av detta slag i den köprättsliga lagstiftningen vid sidan av de sanktionsmöjligheter som marknadsföringslagen innehåller. Vi finner det också angeläget att slå vakt om principen att köplagstiftningen inte skall användas som instrument för priskontroll.

Mot bakgrund av det anförda anser vi det inte motiverat att i konsumentköplagen utvidga bestämmelsen om att godset skall anses felaktigt vid vilseledande uppgifter om detta till att avse annat än uppgifter som direkt eller indirekt kan uppfattas som påståenden om godsets beskaffenhet och användning. I sak kommer detta att överensstämma med vad som föreslås skola gälla för konsumentköp i Finland och Norge och beträffande konsumenttjänster i Sverige (10 § förslaget till konsumenttjänstlag). Konsumenttjänstutredningen hade föreslagit längre gående lagregler om näringsidkarens civilrättsliga ansvar för marknadsföringsuppgifter, men departementschefen har inte ansett det lämpligt att i lagen reglera ansvaret för andra uppgifter än sådana som rör tjänstens beskaffenhet och ändamålsenlighet.

Vi vill tillägga att det, även om säljaren inte görs köprättsligt ansvarig för oriktiga prisuppgifter, ändå

kan tänkas att köparen i vissa situationer kan åberopa en sådan uppgift till stöd för att avtalet är ogiltigt. Ett yrkande härom kan grundas på allmänna avtalsrättsliga regler, exempelvis att säljaren har gjort sig skyldig till svek eller att det skulle strida mot tro och heder eller vara oskäligt att upprätthålla avtalet.

Reglerna i köplagsförslaget om säljarens ansvar för sina egna uppgifter om godset överensstämmer i sak med vad som f.n. gäller enligt konsumentköplagen, och vi föreslår att motsvarande regler tas upp i en ny konsumentköplag.

Vad beträffar säljarens ansvar för uppgifter som har lämnats av någon annan innebär köplagsförslaget i vissa avseenden en utvidgning i förhållande till vad som nu gäller enligt konsumentköplagen. Dels omfattar ansvaret uppgifter även från andra än tidigare säljled, om uppgifterna kan anses lämnade som led i marknadsföringen av det gods köpet avser. Som exempel kan nämnas uppgifter från en branschorganisation som säljaren tillhör. Dels krävs det inte att säljaren har åberopat eller ens känt till en uppgift för att han skall bli ansvarig för den.

Vid konsumentköplagens tillkomst ansåg man sig inte kunna göra säljaren ansvarig för marknadsföringsuppgifter från tredje man som han kanske inte kände till eller hade praktiska möjligheter att kontrollera. Med anledning härav begränsades ansvaret i princip till uppgifter som säljaren åberopat.⁷ Någon motsvarande begränsning gäller inte enligt konsumentköplagstiftningen i övriga nordiska länder och den torde kunna avvaras även hos oss. Om konsumenten har vilseletts av felaktiga uppgifter i tillverkarens reklam synes det oss ligga närmare till hands att säljaren får bära konsekvensen härav än att konsumenten skall göra det. Den skärpning av detaljhandlarnas ansvar som regeln medför synes ge dem anledning att i avtal med sina leverantörer förbehålla sig rätt till ersättning för fall då leverantören lämnat felaktig information i konsumentreklam. Om leverantören motsätter sig detta kan frågan prövas enligt den föreslagna lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare.

Också i övrigt bör köplagsförslagets reglering av ansvaret för uppgifter från annan än säljaren, vilken reglering i sak överensstämmer med vad som föreslås beträffande konsumenttjänster, kunna godtas för konsumentköpens del. Kravet att uppgiften skall ha lämnats vid marknadsföringen av det ifrågavarande godset innebär att säljaren inte blir ansvarig för uppgifter från konkurrenter eller

⁷ Prop. 1973:138 s. 219.

andra utomstående, t.ex. konsumentupplysare, såvida inte dessa uppgifter utnyttjats av någon vid marknadsföringen av det gods som köpet avser.

Vi återkommer längre fram till frågan om rätt för köparen att rikta anspråk direkt mot annan än säljaren som har lämnat en vilseledande uppgift vid marknadsföringen av godset (3.13.4).

Reglerna i köplagsförslaget innebär inte bara att säljaren är ansvarig för att de uppgifter som har lämnats till köparen är riktiga. De innebär också att säljaren åläggs en skyldighet att tillhandahålla köparen information. Denna upplysningsplikt går väsentligt längre än gällande regel i konsumentköplagen. Den regeln avser bara det - mycket sällsynta - fallet att ett informationsåläggande enligt marknadsföringslagen har meddelats. Bestämmelsen i köplagsförslaget omfattar i princip allt som köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om. Har säljaren försummat att lämna köparen en upplysning om något sådant förhållande, trots att han måste ha känt till förhållandet i fråga, och kan denna försummelse antas ha inverkat på köpet, skall godset anses felaktigt.

Såsom antyds i våra direktiv är det ansvar för underlåten information som nu gäller enligt 7 § konsumentköplagen mycket snävt och bör därför utvidgas. Det är angeläget att konsumenterna får tillgång till den information de behöver för att kunna fatta rationella köpbeslut. Den utvidgning av upplysningsplikten som köplagsförslaget innebär ser vi som en betydande fördel, och vi föreslår att en regel av motsvarande innehåll införs i konsumentköplagen.

I ett avseende anser vi att man beträffande konsumentköpen kan gå längre än man gjort i köplagsförslaget. Enligt detta begränsas säljarens informationskyldighet till sådana förhållanden som han måste ha känt till. Av en näringsidkare som saluför varor till konsumenter bör man kunna kräva att han är aktiv för att skaffa sig kunskaper om de varor han säljer. I konsumentköplagen bör man därför anknyta till vad säljaren känt till eller bort känna till. Detta överensstämmer med vad som föreslås i de andra nordiska ländernas köplagsförslag och i förslaget till konsumenttjänstlag (11 §).

På en punkt innebär reglerna i köplagsförslaget en försämring av köparens ställning i förhållande till vad som nu följer av 7 § tredje stycket konsumentköplagen. Detta gäller när någon i ett bakre led har underlåtit att rätta sig efter ett åläggande enligt marknadsföringslagen att lämna viss information. Enligt gällande konsumentköplag

blir säljaren i ett sådant fall ansvarig, om han känt till eller borde ha känt till denna underlåtenhet. Även om denna regel endast torde ha begränsad praktisk betydelse anser vi att en motsvarande bestämmelse bör tas in i en ny konsumentköplag. Regeln bör där kunna anpassas till vad som skall gälla i fråga om ansvaret för uppgifter från annan än säljaren så till vida att det inte uppställs krav på att säljaren känt till förhållandet. Utrymmet för när godset skall anses felaktigt utsträcks därigenom.

Sammanfattningsvis föreslår vi alltså följande beträffande ansvaret för uppgifter om godset. Om godset inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller användning som har lämnats vid köpet eller vid marknadsföringen före köpet, anses det felaktigt, såvida uppgiften kan antas ha inverkat på köpet. Detta gäller inte bara om uppgiften har lämnats av säljaren utan också om den har lämnats av någon annan i tidigare säljled eller för säljarens räkning och oavsett om säljaren har känt till den felaktiga uppgiften eller inte. Vidare skall godset anses felaktigt om säljaren har underlåtit att lämna en upplysning om godsets egenskaper eller användning, under förutsättning dels att det rör sig om ett förhållande som säljaren känt till eller bort känna till, dels att köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om förhållandet i fråga, dels att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet. Slutligen skall godset anses felaktigt om annan än säljaren som marknadsfört godset underlåtit att följa ett informationsåläggande som meddelats med stöd av marknadsföringslagen. Bestämmelserna bör vara tvingande. Säljaren bör inte genom en friskrivningsklausul i avtalet kunna fransäga sig ansvar exempelvis för riktigheten av uppgifter som har lämnats av honom eller någon annan vid marknadsföringen av godset.

3.4.4 "Befintligt skick"

Ett viktigt komplement till bestämmelserna om säljarens ansvar för vilseledande uppgifter om godset och för farliga egenskaper hos detta finns i 9 § gällande konsumentköplag, vilken handlar om gods som säljs "i befintligt skick" eller med liknande förbehåll. Enligt denna paragraf är godset att anse som felaktigt, förutom i fall som avses i 7 och 8 §§, också om det ej är sådant som köparen haft anledning räkna med samt säljaren måste ha insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet, eller om godset är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och omständigheterna i övrigt haft skäl att förutsätta. Säljaren kan alltså inte genom en allmän avtalsklausul av detta slag friskriva sig från ansvar för godsets beskaffenhet.

I köplagsförslaget behandlas vad som skall gälla när godset sålts i befintligt skick i 22 §. Enligt första stycket skall vad som sägs i 20 och 21 §§ gälla även om godset har sålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll. Godset skall alltså även i detta fall anses felaktigt om det inte överensstämmer med uppgifter om godsets egenskaper eller användning som säljaren eller annan har lämnat eller om säljaren har försummat att upplysa om ett sådant förhållande rörande godsets egenskaper eller användning som han måste ha känt till och som köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om. Med de tvingande bestämmelser om säljarens ansvar för vilseledande eller bristfällig information som vi enligt vad som ovan sagts föreslår för konsumentköpens del får denna regel inte någon självständig betydelse. Någon motsvarighet härtill behövs därför inte i konsumentköplagen.

I 22 § andra stycket köplagsförslaget anges att godset skall anses felaktigt trots att det sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll, om godset är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till godsets pris och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta. Detta överensstämmer med vad som nu gäller enligt 9 § konsumentköplagen och den föreslagna regleringen synes tillfredsställande från konsumentsynpunkt. Inte heller bestämmelsen i paragrafens tredje stycke att begagnat gods som säljs på auktion skall anses sålt i befintligt skick bör föranleda någon erinran. Det ligger i sakens natur att man härvid inte kan fästa någon avgörande vikt vid priset, eftersom detta bestäms av köparen.

Vi föreslår alltså att man i konsumentköplagen tar in en bestämmelse som anger att gods som sålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll trots detta skall anses felaktigt, om godset är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till godsets pris och övriga omständigheter haft anledning att förutsätta. Vidare föreslår vi att det uttalas att när begagnat gods säljs på auktion det anses sålt i befintligt skick.

3.4.5 Köparens skyldighet att undersöka godset före köpet

I 23 § första stycket köplagsförslaget föreskrivs att köparen inte får såsom fel åberopa en egenskap som han vid köpet kände till eller måste ha känt till, medan andra stycket begränsar köparens möjligheter att åberopa fel som han borde ha märkt vid en undersökning före köpet. Några regler i ämnet finns inte i konsumentköp-

lagen men väl i 47 § köplagen. Där anges att en köpare som före köpet undersökt godset eller prov på detta inte får åberopa fel som han märkt eller bort märka vid undersökningen. Detsamma gäller om köparen utan giltig anledning har låtit bli att undersöka godset, trots att han uppmanats till detta. Någon uttrycklig motsvarighet till första stycket i 23 § köplagsförslaget finns visserligen inte i 47 § köplagen, men detta innebär inte att köparen kan göra felpåföljder gällande beträffande egenskaper som han kände till vid köpet.⁸ Har köparen köpt godset med vetskap om att det haft någon dålig eller saknat någon god egenskap är detta helt enkelt inte att betrakta som något fel. Enligt 23 § första stycket skall man ta hänsyn inte bara till vad köparen kände till utan också till vad han måste ha känt till. Detta innebär närmast en viss lättnad av säljarens bevisbörda. Inte heller detta torde innebära någon avvikelse från gällande svensk rätt.

Enligt vår uppfattning är det inte nödvändigt att i en fristående konsumentköplag ha en särskild regel som anger att köparen inte får såsom fel åberopa en egenskap som han kände till vid köpet. Redan av huvudregeln att godset skall vara av den beskaffenhet som parterna får anses ha avtalat om torde i allmänhet följa att köparen inte kan göra gällande att godset är behäftat med fel på grund av att det har någon egenskap som han kände till före köpet. Genom att inte ta in någon särskild regel härom i konsumentköplagen uppnår man dels att lagtexten blir enklare dels undviker man en risk för missförstånd som är förknippad med den i köplagsförslaget intagna regeln. Denna skulle nämligen kunna uppfattas som innebärande att en köpare inte kan göra gällande felpåföljder, när han visserligen kände till en viss egenskap men inte insåg dess betydelse för godsets brukbarhet. En sådan tolkning är inte önskvärd för konsumentköpens del. För att köparen skall anses ha godtagit en viss egenskap hos godset bör det krävas att han också har haft förutsättningar att inse egenskapens betydelse.

Vad härefter beträffar frågan om en undersökningsplikt för köparen före köpet vill vi till en början framhålla att regler härom skulle få mycket begränsad betydelse när det gäller köp av nya varor. Det bör sålunda inte vid ett sådant köp kunna göras gällande att konsumenten genom en föregående undersökning av godset har godtagit avvikelser från normal standard som säljaren inte har fäst hans upp-

⁸ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl., 1960, s. 641 f.

märksamhet på. Även om köparen själv har valt ut ett visst exemplar i butiken måste han kunna återkomma med en reklamation på grund av ett fel som i och för sig hade varit fullt synligt vid köpetillfället. En annan sak är att köparen inte bör kunna åberopa som fel i varan egenskaper som har samband med köparens individuella behov och som han har iakttagit vid köpet. Den som t.ex. har köpt målarfärg eller tyg med ledning av ett medhavt färgprov kan inte sedermera göra gällande att varan är felaktig på grund av att nyansen inte är den rätta, och den som har köpt ett klädesplagg eller ett par skor efter att ha provat varan i butiken kan inte därefter åberopa som fel att storleken inte passar.

Vid köp av begagnade varor finns det något större utrymme för en undersökningsplikt för köparen. Inte heller här bör emellertid kraven på konsumenten ställas särskilt högt. Den omständigheten att köparen har haft tillfälle att provköra en begagnad bil före köpet bör sålunda inte kunna åberopas mot honom, om det senare visar sig att det finns allvarliga fel i exempelvis bilens motor eller växellåda, även om det för en sakkunnig person hade varit möjligt att vid provkörningen konstatera tecken på sådana fel. Däremot bör konsumenten i ett sådant fall inte i efterhand kunna åberopa exempelvis väl synliga yttre skador på bilen, brister i lackeringen och liknande. Utgångspunkten vid köp av begagnat gods som köparen haft tillfälle att undersöka bör sålunda vara att köparen å ena sidan inte får åberopa fel som han lätt hade kunnat iaktta vid en ytlig granskning men att han å andra sidan inte skall vara betagen möjligheten att åberopa brister i funktion och liknande som inte har varit omedelbart konstaterbara för en osakkunnig granskare.

Med hänsyn till den begränsade betydelse som en undersökning av varan före köpet skulle ha vid konsumentköp har vi inte ansett oss böra ta upp någon regel härom i konsumentköplagen. I detta sammanhang kan nämnas att det finländska förslaget till köplag innehåller en föreskrift om att reglerna i 23 § om undersökning inte skall gälla vid konsumentköp.

3.4.6 Den för felbedömningen avgörande tidpunkten, verkan av garanti

I 24 § första stycket köplagsförslaget anges att godset skall vara felfritt vid den tidpunkt då faran för godset går över på köparen. Det är alltså godsets beskaffenhet vid denna tidpunkt som är avgörande för felbedömningen. Detta motsvarar vad som nu gäller även vid konsumentköp (44 § köplagen) och anledning att föreslå någon saklig ändring föreligger knappast. Eftersom vi föreslår att

faran för godset vid konsumentköp aldrig skall gå över på köparen förrän godset avlämnas bör man emellertid i konsumentköplagen direkt kunna ange att godset skall vara felfritt när det avlämnas. Vidare bör man, på samma sätt som i köplagsförslaget, ange att säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare. - Det skall nämnas att en regel om att förhållandena vid avlämnandet är avgörande för felbedömningen överensstämmer med vad som föreslås gälla för konsumenttjänster (12 § förslaget till konsumenttjänstlag).

En regel med innehåll att godset skall vara felfritt när det avlämnas kan inte upprätthållas utan undantag. Vissa varor är av det slaget att de efter en relativt kort tid försämras på grund av sin egen beskaffenhet och denna försämring bör inte rimligen belasta säljaren i de fall då köparen är i dröjsmål. Vi har tidigare (avsnitt 3.3.2) förordat den principen att vid köparens dröjsmål säljaren står risken för att godset kommer bort eller skadas genom olyckshändelse m.m. medan köparen själv får stå risken för att godset förstörs genom sin egen beskaffenhet. Detta undantag bör komma till uttryck i den paragraf i konsumentköplagen som anger att godset skall vara felfritt när det avlämnas. Vi föreslår att det där anges att, om köparen underlåter att i rätt tid hämta eller ta emot gods som hålls tillgängligt för hans räkning, säljaren inte svarar för försämring som inträder efter köparens dröjsmål och som beror enbart på godsets egen beskaffenhet.

I 24 § andra stycket köplagsförslaget anges att säljaren i vissa andra fall kan få svara för en försämring som uppkommer efter farans övergång. Så föreslås bli fallet dels om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott dels om säljaren genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för en egenskap hos godset och försämringen omfattas av utfästelsen. Som jämförelse till första punkten kan nämnas att i 44 § köplagen görs undantag från huvudregeln för det fall att felet uppkommit genom säljarens vållande. Denna regel kan åberopas exempelvis om faran på grund av köparens dröjsmål med avhämtandet har gått över på denne medan godset finns kvar hos säljaren och godset försämras till följd av säljarens vanvård. De fall som omfattas av undantaget i 44 § köplagen torde täckas också av förslagets hänvisning till vad som följer av säljarens avtalsbrott. Förslagets regel sträcker sig emellertid något längre än motsvarande undantag i gällande lag eftersom den inte förutsätter något vållande på säljarens sida. Regeln att säljaren svarar för en försämring av godset som uppkommer efter farans övergång om den är en följd av hans avtalsbrott bör gälla också för konsumentköp.

I 24 § andra stycket köplagsförslaget berörs också säljarens ansvar för fel när han har lämnat en garanti eller liknande utfästelse att under viss tid svara för godset. Garantiåtaganden kan ha mycket varierande innebörd. En typ av garanti innebär endast en försäkran att godset har vissa egenskaper, t.ex. att det är en ren naturprodukt eller att det har en viss kapacitet. En sådan garanti har inga andra rättsverkningar än att godset blir att anse som felaktigt om det saknar de utlovade egenskaper. Det förekommer också att ordet "garanti" används på ett ännu mer opreciserat sätt. Vad som garanteras är kanske att godset är av god kvalitet eller tillverkat med särskild omsorg eller av särskilt utvalt material. Även en sådan "blank" garanti kan givetvis få viss betydelse när det gäller att avgöra om godset är felaktigt. Bestämelsen i köplagsförslaget avser inte garantier av nu berörd typ. De garantier förslaget tar sikte på är sådana där säljaren har åtagit sig att svara för godset under en viss angiven tid. Sådana garantier är mycket vanliga vid försäljning av kapitalvaror på konsumentmarknaden. De är regelmässigt förenade med ett åtagande att avhjälpa fel som visar sig under garantitiden.

För många konsumenter framstår ett garantiåtagande av sistnämnda typ som en särskild förmån. Det är emellertid ingalunda säkert att garantin i det enskilda fallet alltid ger köparen en bättre ställning än han annars skulle ha enligt lagen. Vid tillkomsten av konsumentköplagen diskuterades om man borde i lagen närmare reglera garantiåtagandenas innehåll och därmed reservera termen garanti för åtaganden som innebar att köparen tillförsäkrades vissa angivna befogenheter. Föredragande statsrådet tog emellertid avstånd från denna tanke⁹, och någon definition av termen garanti har inte tagits upp i lagen. Ingripande mot vilseledande användning av uttrycket kan emellertid, som statsrådet påpekade, ske med stöd av generalklausulerna i marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen.

Vissa regler om innebörden av tidsbestämda garantiutfästelser följer av 10 § i den gällande konsumentköplagen. Där föreskrivs att, om säljaren eller annan för hans räkning genom garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att svara för godset under viss angiven tid, godset anses vara behäftat med fel, om det avviker från vad som följer av utfästelsen och det inte görs sannolikt att avvikelserna beror av olyckshändelse eller eljest av omständighet som är att hänföra till köparen. Av paragrafen följer dels att en avvikelse från garantin skall betrak-

9 Prop. 1973:138 s. 132.

tas som fel i godset och alltså berättiga köparen till de påföljder som lagen anger, dels att säljaren har bevisbördan för att avvikelser beror på något som säljaren inte är ansvarig för. Sistnämnda regel torde överensstämma med vad som tidigare ansetts vara gällande rätt.

En tidsbestämd garanti kan enligt förarbetena¹⁰ vara av två typer, ehuru det framhålls att gränsen mellan dem är oklar. Den första typen avser sådana garantier där säljaren inte har åtagit sig något ansvar för godsets funktionsduglighet under garantitiden utan endast ett ansvar för att godset var utan fel vid tidpunkten för farans övergång. Den andra typen avser fall, då säljaren har åtagit sig att svara för att godset behåller sin funktionsduglighet under garantitiden (funktionsgaranti). I 10 § konsumentköplagen görs ingen skillnad mellan dessa två huvudtyper av tidsbestämda garantier.

Bevisregeln i 10 § skall ses mot bakgrund av vad som normalt gäller om bevisbördan för fel. Denna anses åvila den av parterna som har godset i sin besittning. Har köparen mottagit godset, åligger det följaktligen honom att styrka att det är felaktigt. Om annat inte avtalats, har han härvid att visa att felet förelåg redan vid den tidpunkt då faran övergick på honom, dvs. i regel då godset levererades. Bestämmelsen i 10 § medför för köp med tidsbestämda garantier en omsvängning av bevisbördan. Garantin anses medföra en presumtion för att ett fel som uppträder under garantitiden fanns i utvecklade tillstånd ("in nuce") vid tiden för farans övergång på köparen.

För att en säljare skall kunna undgå det ansvar som därmed faller på honom måste han visa att felet har uppkommit senare och beror på köparen eller på en olyckshändelse. Vid garanti av den första typen - då säljaren inte har åtagit sig något ansvar för godsets funktionsduglighet under garantitiden men ett ansvar för att godset var utan fel vid tidpunkten för farans övergång - kan säljaren teoretiskt sett fullgöra denna bevisbörda på ettdera av två sätt, antingen genom att visa att godset vid tiden för farans övergång var så bra att det inte kunde vara behäftat med fel eller genom att visa att godset varit utsatt för vanvård eller olyckshändelse under tiden efter det att faran övergick på köparen.¹¹ För den andra typen av garantier - godset garanteras ha sådan kvalitet att det fungerar åtminstone under garantitiden - räcker det inte för säljaren att föra bevisning om god-

¹⁰ Prop. 1973:138 s. 243, 245 f; jfr till det följande även Grobgeld-Hertzman, Fel, hållbarhet och garanti, Svensk Juristtidning 1981 s. 241 ff.

¹¹ Hellner, Speciell avtalsrätt I Köprätt s. 198.

sets beskaffenhet vid tiden för farans övergång utan bevisningen måste avse vad som har inträffat senare. Säljarens bevisbörda innebär dock inte att han behöver prestera full bevisning beträffande felets uppkomst. Det räcker att han gör sannolikt att felet beror på en omständighet som köparen svarar för. Det kan ofta vara svårt för säljaren att förebringa utredning om vad som har inträffat under tid då köparen har haft godset i sin besittning.

Bevisregeln i 10 § konsumentköplagen har inte tagits upp i köplagsförslaget. Vi anser emellertid att en regel av detta innehåll alltså har sitt värde för konsumentköp och bör finnas även i en ny konsumentköplag. En motsvarande bevisregel har upptagits i förslaget till konsumenttjänstlag (14 §).

Den bestämmelse om tidsbegränsade garantier som finns i 24 § köplagsförslaget tar i likhet med 10 § i den gällande konsumentköplagen inte ställning till om en garanti har karaktären av funktionsgaranti eller inte. Bestämmelsen utgör i praktiken endast en erinran om att, för den händelse säljaren har åtagit sig en funktionsgaranti, detta medför en förskjutning av den tidpunkt till vilken felbedömningen skall hänföras. Om garantin däremot endast gäller godsets egenskaper vid tiden för farans övergång, får bestämmelsen alltså inte någon aktualitet.

För en köpare som är konsument är det naturligt att uppfatta en garanti som en utfästelse att godset skall vara funktionsdugligt under hela den angivna tiden, dvs. som en funktionsgaranti. Detta talar för att man i konsumentköplagen uttryckligen föreskriver att en tidsbestämd garanti skall anses ha denna innebörd.

I våra direktiv sägs att vi bör pröva tanken att en garantiutfästelse, när inte annat uttryckligen anges i avtalet, skall ha den innebörden att säljaren svarar inte bara för ursprungliga fel utan också för andra brister i varans funktionsduglighet som har uppkommit under garantitiden. Vi anser oss emellertid böra gå längre än så och överväga om man inte skulle kunna göra en sådan regel tvingande, så att begränsningar av ansvaret blir utan verkan mot konsumenten. En sådan ordning föreslås för konsumenttjänster (14 § förslaget till konsumenttjänstlag).

I moderna standardgarantier för konsumentvaror anges ofta att säljaren svarar endast för fel som funnits på leveransdagen. I kommentarer till bl.a. garantin G 74 och

Nybilsgaranti 74¹² framhålls att garantierna inte är funktionsgarantier. Samtidigt nämns att felet, för att omfattas av säljarens ansvar, inte måste ha varit märkbart redan vid leveransdagen. Det är tillräckligt att det märkts eller bort märkas inom garantitiden, om reklamation sker i rätt tid.

Teoretiskt råder en klar skillnad mellan en funktionsgaranti och en garanti som endast avser ursprungliga fel. Man kan emellertid fråga sig om skillnaden har så stor praktisk betydelse. Ett fel som dyker upp under garantitiden får nog i regel antas ha förelegat redan vid leveransen, i form av en inneboende svaghet hos godset. I varje fall torde det vara svårt för säljaren att göra sannolikt att gods som går sönder under garantitiden var felfritt vid leveransen, om det inte finns några tecken som tyder på att godset har utsatts för olyckshändelse, vanvård eller onormal användning. Frågan till vilken typ en garanti är att hänföra torde i praktiken ha betydelse främst då det gäller sådant som kan anses vara förslitningsdetaljer. Om en sådan del slits ut genom normal användning under garantitiden blir säljaren ansvarig om han har lämnat en funktionsgaranti men inte om garantin är begränsad till ursprungliga fel. Detta resultat kan emellertid undvikas genom att säljaren vid en funktionsgaranti gör undantag för alla detaljer av förslitningskaraktär. Möjligen kan säljarsidans motvilja mot funktionsgarantier ses som ett uttryck för att det kan vara svårt att beträffande tekniskt komplicerade produkter som t.ex. bilar ange alla detaljer som är av förslitningskaraktär.

Mot bakgrund av vad som förut har anförts om det sätt på vilket konsumenterna är benägna att uppfatta en tidsbestämd garanti och med hänsyn till svårigheten att klart skilja mellan de två typer av sådana garantier vi här har diskuterat anser vi övervägande skäl tala för att en i konsumentköplagen intagen tolkningsregel bör följa lagens huvudprincip och vara tvingande till köparens förmån. Detta innebär att, om säljaren har lämnat garanti för godset för en viss tid, garantin oavsett vad som i övrigt må ha föreskrivits skall behandlas som en funktionsgaranti. Härav följer att säljaren, i den mån han inte är beredd att svara för vissa detaljer i godset eller vissa egenskaper hos detta, måste uttryckligen ge köparen besked härom. En annan möjlighet är att garantin förklaras gälla endast vissa delar eller vissa egenskaper hos godset. Om garantierna utformas på nu angivet sätt får

12 PM 1974-01-24, Rättsavdelningen, Sveriges Industriförbund, s. 12; Broschyren Bilbranschen och kunden 1980, s. 11.

köparen en klarare bild av sina rättigheter än med de garantier som nu är brukliga. Den lösning vi sålunda förordar överensstämmer, som förut nämnts, med vad som föreslås beträffande konsumenttjänster.

Sammanfattningsvis föreslår vi alltså att det genom en tvingande regel i lagen föreskrivs att godset skall anses felaktigt om säljaren har lämnat en tidsbestämd garanti för godset och detta under garantitiden har försämrats i något avseende som garantin omfattar samt det inte görs sannolikt att försämringen beror på olyckshändelse, felaktig behandling eller liknande.

Det förekommer i viss utsträckning att en garanti lämnas av någon annan än säljaren, t.ex. tillverkaren eller en generalagent. Den föreslagna regeln bör omfatta också sådana garantier. Om godset inte uppfyller de krav köparen sålunda har rätt att ställa blir han alltså berättigad att i förhållande till säljaren göra gällande de påföljder som enligt lagen tillkommer honom vid fel i godset. Beträffande rättsverkningarna för den som har utställt garantin återkommer vi vid behandlingen av frågor om förhållandet mellan köparen och tredje man (3.13.4).

Avslutningsvis bör nämnas att det är tveksamt i vilken omfattning garantier av den typ som nu är vanliga kommer att förekomma på konsumentvarumarknaden om vårt förslag till lagstiftning genomförs. Ett väsentligt led i de garantier som nu gäller är att reglera innebörden i säljarens åtagande att avhjälpa fel i godset och konsekvenserna av detta åtagande, vilka i allmänhet är att han genom avhjälpandet undgår andra påföljder. Dessa frågor skall enligt vårt förslag framdeles regleras genom tvingande lagbestämmelser. När det gäller komplicerade tekniska produkter kommer det dock troligen även i fortsättningen att förekomma garantiåtaganden från säljarsidan, vilka då får karaktären av funktionsgarantier men samtidigt kan förenas med föreskrifter om exempelvis regelbunden översyn av varan.

3.4.7 Rättsliga fel

Med rättsligt fel i sålt gods avses att godset tillhör någon annan än säljaren eller är belastat med en rättighet som kan göras gällande mot köparen. Vid bedömningen om godset är behäftat med ett rättsligt fel får man, liksom vid andra fel, i första hand tolka avtalet; det kan inträffa, att ett köpeavtal bör tolkas så, att det inte omfattar gods som inte tillhör säljaren. På liknande sätt kan det vara avtalat att godset säljs med belastning i form av panträtt, nyttjanderätt eller dylikt. Om det är känt för både säljare och köpare att det

finns en risk för att godset vid tiden för köpet inte tillhör säljaren, får man på samma sätt i första hand försöka att ur avtalet utläsa om det är säljaren eller köparen som skall stå denna risk. Om däremot ingenting är särskilt avtalat leder den abstrakta bedömningen i allmänhet till att säljaren ansvarar för att han är ägare till godset och för att detta inte är belastat med en begränsad sakrätt som kan göras gällande mot köparen.

Köplagen innehåller särskilda regler om rättsliga fel endast i 59 §, som gäller skadestånd. Där föreskrivs att, om godset vid köpet tillhörde annan än säljaren, denne är skadeståndsskyldig även om han var i god tro. Detta gäller dock endast om köparen var i god tro när köpet slöts.

När ett rättsligt fel skall anses föreligga anges i 25 § köplagsförslaget, medan påföljderna behandlas senare i förslaget. Enligt paragrafen föreligger ett rättsligt fel - om inte annat får anses avtalat - när någon annan än säljaren har äganderätt, panträtt, nyttjanderätt eller någon annan liknande rättighet till godset. Detsamma skall gälla när tredje man gör sannolikt att godset tillhör honom eller att han i övrigt har en sådan rätt till godset som begränsar köparens möjlighet att förfoga över detta. Tillämpning av reglerna om rättsligt fel aktualiseras bara om godset har avlämnats till köparen. Om tredje mans anspråk leder till att avlämnandet förhindras blir reglerna om dröjsmål tillämpliga.

Frågor om rättsliga fel i godset torde f.n. ha mycket begränsad betydelse vid konsumentköp. Sålunda ger reglerna om godtrosförvärv ett starkt skydd åt en konsument som från en näringsidkare förvärvar egendom vilken denne inte har rätt att förfoga över. Vi anser därför att några särskilda bestämmelser om rättsliga fel inte behövs i konsumentköplagen. När frågan någon gång kommer upp bör reglerna i köplagsförslaget kunna tillämpas analogt. Vad som föreslås i 25 § köplagsförslaget får enligt vår mening anses innebära en godtagbar ordning också för konsumentköpens del. En analog tillämpning av denna regel medför att säljaren kan friskriva sig från ansvar. Att så sker kan även vid konsumentköp vara motiverat, om köparen är medveten om risken för att ett rättsligt fel föreligger och hänsyn till risktagandet tas vid bestämmande av priset på godset. I den mån det förekommer villkor som friskriver säljaren från ansvar för rättsliga fel på ett sätt som framstår som oskäligt torde man kunna komma till rätta härmed med stöd av 36 § avtalslagen och avtalsvillkorslagen.

3.5 Påföljder av säljarens dröjsmål med avlämnandet

Under beteckningen dröjsmål faller i köplagsförslaget liksom i gällande lag både det förhållandet att en vara avlämnas med större eller mindre försening och att den inte avlämnas alls. Som juridisk fackterm har därmed ordet "dröjsmål" en annan mening än ordet har i allmänt språkbruk. Köplagsförslagets 26 § inleds med en beskrivning av förutsättningarna för att köparen skall få göra påföljder gällande vid dröjsmål. Beskrivningen av förutsättningarna blir samtidigt en definition av begreppet dröjsmål. Enligt förslaget föreligger dröjsmål om godset inte avlämnas alls eller om det avlämnas för sent och detta inte beror på köparen eller på en omständighet på hans sida. Paragrafen anger vidare de befogenheter köparen har vid dröjsmål. Han kan kräva avlämnande eller häva köpet, och han kan dessutom ha rätt till skadestånd och rätt att hålla inne betalningen.

Enligt 21 § i den gällande köplagen kan köparen vid dröjsmål på säljarens sida kräva godsets avlämnande eller, under vissa förutsättningar, häva köpet. Den i lagen inskrivna befogenheten att kräva avlämnande har praktisk betydelse bl.a. när det gäller beräkningen av ett skadestånd om köpet hävs. Om köparen efter inträtt dröjsmål till en början håller fast vid sitt krav på leverans men sedermera häver köpet på grund av dröjsmålet, har han sålunda rätt att vid skadeståndsberäkningen tillgodoräkna sig prisstegring som kan ha inträffat mellan den avtalade leveransdagen och hävningstillfället. Den gällande konsumentköplagen innehåller inte i 3 §, som handlar om påföljder vid säljarens dröjsmål, någon uttrycklig bestämmelse om rätt att kräva avlämnande. Paragrafens regler bygger emellertid på att köparen har en sådan befogenhet, och ett syfte med paragrafen är just att ge köparen en effektiv möjlighet att framtvinga avlämnande inom skälig tid då leverans har uteblivit.

Köplagen och konsumentköplagen har i nuvarande lydelse inga uttryckliga undantag från säljarens leveransplikt. Det ligger emellertid i sakens natur att vissa sådana undantag måste gälla. Som exempel kan nämnas att köpet avser ett bestämt föremål och detta har förstörts eller gått förlorat. I ett sådant fall kan uppenbarligen något avlämnande inte framtvingas. Även om leverans inte är helt omöjlig men det föreligger ett sådant hinder av force-majeure-karaktär som enligt 24 § köplagen befriar säljaren från skadeståndsskyldighet torde det inte anses möjligt att ålägga denne att leverera godset.

I köplagsförslagets 27 § första stycket anges att köparen får kräva att säljaren avlämnar godset, men det uppställs också begränsningar i denna rätt. Naturligtvis måste rätten att kräva avlämnande finnas också vid konsumentköp. Frågan är närmast hur långtgående undantag från denna rätt som bör medges. Enligt köplagsförslaget är säljaren för det första inte skyldig att leverera om det föreligger ett hinder som säljaren inte kan övervinna. Detta motsvarar vad som nu anses gälla och kan godtas också för konsumentköpen. För det andra kan säljaren slippa att leverera om avlämnandet skulle förutsätta uppoftningar som är orimliga med hänsyn till köparens intresse av köpet. Utrymmet för att tillämpa denna regel måste bli mycket smalt. Regeln kan dock tänkas fylla ett behov även vid konsumentköp. Det kan finnas fall då det visserligen inte föreligger något oöverstigligt hinder mot en fullgörelse men en sådan skulle vara mycket betungande för säljaren, samtidigt som det intresse köparen har av fullgörelsen inte är särskilt stort. Man kan exempelvis tänka sig att alla säljarens exemplar av en vara som han har sålt har tagit slut och att några exemplar inte heller finns kvar hos tillverkaren eller grossisten. Visserligen skulle det kanske vara möjligt att uppbringa något exemplar hos en annan detaljhandlare, men om kunden å andra sidan lätt skulle kunna tillgodose sitt behov genom köp av en vara av annat slag framstår det som rimligt att säljaren kan bli löst från sin leveransskyldighet. Det bör emellertid framhållas att undantaget från säljarens plikt att leverera aldrig med framgång kan åberopas när uppoftningen beror på en prishöjning på gods av ifrågavarande slag. I sådana fall sker ju en motsvarande ökning av köparens intresse av att avlämnande sker. Detsamma gäller över huvud taget om säljaren har felbedömt möjligheten att anskaffa godset till gynnsamt pris och det därför visar sig att han skulle göra en förlust på affären.

Enligt vår uppfattning bör det nu behandlade undantaget i 27 § från leveransskyldigheten godtas också vid konsumentköp. Vi vill framhålla att det förhållandet att säljaren blir fri från skyldigheten att leverera godset inte innebär att han alltid blir fri från skadeståndsskyldighet. Situationen är helt enkelt bara den att köparen inte har den valrätt som annars står honom till buds mellan att kräva leverans och att häva köpet, utan han är hänvisad till att välja den senare utvägen och eventuellt fordra skadestånd.

Vi föreslår således att en paragraf som överensstämmer med 27 § första stycket köplagsförslaget införs i konsumentköplagen. Vi har övervägt om bestämmelsen bör göras tvingande eller om det bör vara möjligt att avtala om att

fullgörelsen av köpet är beroende av villkor. Ett sådant villkor skulle exempelvis kunna innebära att säljaren åtar sig att leverera en reservdel eller ett tillbehör till en äldre maskin, under förutsättning att delen eller tillbehöret finns i lager hos tillverkaren eller generalagenten. Det kan i speciella situationer ligga i konsumenternas intresse att sådana avtal kan träffas. Om paragrafen görs tvingande får man använda en mera omständlig ordning, där säljaren först kontaktar sin leverantör och inte förrän därefter ingår avtal med kunden. Emellertid skulle en möjlighet att avtala om villkor för säljarens leveransskyldighet kunna missbrukas i spekulativt syfte, och vi har därför slutligen stannat för att det inte finns tillräckliga skäl att här avvika från huvudprincipen att lagens regler skall vara tvingande.

Hävning av ett köpeavtal innebär kort sagt att en part på grund av den andra partens kontraktsbrott inställer såväl sin egen som motpartens prestation. Det är således fråga om en mycket ingripande åtgärd och därför en allmän obligationsrättslig princip att hävning får ske endast om avtalsbrottet är av större betydelse. I 21 § i den gällande köplagen anges att köparen inte får häva om dröjsmålet är av ringa betydelse för köparen eller säljaren hade grundad anledning att tro att så var fallet. Även enligt 3 § konsumentköplagen är hävningsrätt utesluten om dröjsmålet är av ringa betydelse för köparen. I 29 § första stycket köplagsförslaget uppställs som krav för hävning att dröjsmålet är väsentligt. Även i den nya konsumentköplagen bör som förutsättning för hävning kunna gälla att dröjsmålet är väsentligt. Bestämmelsen bör emellertid formuleras så att det tydligt framgår att väsentlighetsfrågan skall bedömas från köparens synpunkt.

Enligt 21 § i den gällande köplagen kan köparen undgå väsentlighetsprövningen genom att vid köpet särskilt framhålla vikten av att leverans sker i rätt tid; har han gjort detta ger nämligen varje dröjsmål hävningsrätt. Någon motsvarighet härtill finns inte i köplagsförslaget. Detta torde dock knappast innebära någon ändring i sak, eftersom parterna i ett sådant fall får anses ha varit överens om att varje dröjsmål skall betraktas som väsentligt. Köplagsförslaget innehåller däremot regler om ett s.k. Nachfristförfarande. När säljaren är i dröjsmål kan köparen förelägga honom en bestämd tilläggstid inom vilken han skall fullgöra sina förpliktelser. Detta får två konsekvenser. Å ena sidan får köparen inte häva köpet på grund av dröjsmålet medan fristen löper (28 §). Å andra sidan får han häva köpet utan någon särskild väsentlighetsprövning om säljaren inte levererar inom tilläggsfristen, under förutsättning att denna är skäligen (29 § andra stycket).

Nachfristförfarandet har vissa fördelar för köparen genom att han inte behöver förebringa bevisning om att dröjsmålet är väsentligt och inte heller behöver ingå i diskussion om vad säljaren bort inse i fråga om dröjsmålets väsentlighet. Med denna utgångspunkt är förfarandet som sådant godtagbart från konsumentsynpunkt. Det är dock knappast troligt att det skulle få någon större praktisk användning vid konsumentköp. I en dröjsmålsituation torde det visserligen ofta framstå som naturligt för köparen att erinra säljaren om dennes skyldighet att leverera godset. Däremot ligger det inte lika nära till hands för en köpare som är konsument att också sätta ut en bestämd tid inom vilken leverans skall ske. Det bör för dessa köp vara tillräckligt att köparen, sedan dröjsmål inträtt, begärt att godset skall avlämnas men så likväl inte skett inom skälig tid därefter. Vi föreslår att reglerna utformas i enlighet härmed. En sådan ordning motsvarar vad som nu gäller enligt de danska reglerna om konsumentköp (74 § andra stycket i den danska köplagen). Denna ordning föreslås bibehållen i det danska köplagsförslaget.

Köparens möjlighet att häva köpet när förutsättningarna härför eljest skulle föreligga begränsas i 29 § tredje stycket köplagsförslaget. Undantaget gäller de fall då godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning och säljaren därför inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan. I så fall får köpet hävas endast om köparens syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet. I 3 § konsumentköplagen finns en regel som på motsvarande sätt begränsar köparens rätt att häva, dock endast under förutsättning att särskilt avtal om en sådan begränsning har träffats. En begränsning i rätten att häva motsvarande den som anges i köplagsförslaget förefaller rimlig också för konsumentköpens del. Man uppnår då också i stort sett överensstämmelse med vad som föreslås gälla beträffande tjänster när tjänsten har utförts helt eller till mer än en obetydlig del (29 § första stycket andra meningen förslaget till konsumenttjänstlag); en jämförelse med reglerna för tjänster ligger särskilt nära till hands när det gäller gods som tillverkas eller anskaffas särskilt för köparen.

Det är av betydelse att konsumenternas rätt att häva köpet vid väsentligt dröjsmål inte kan avtalas bort. Om så sker har köparen inte samma möjlighet att framtvinga leverans och han kan inte vara säker på att han kan frigöra sig från avtalet om säljaren inte kan förmås att avlämna godset inom rimlig tid. Konsumentköplagens regler om hävning vid dröjsmål bör därför följa huvudregeln och vara tvingande.

Vid dröjsmål på säljarens sida bör köparen vidare ha rätt att kräva skadestånd. Vi återkommer i senare avsnitt (3.7) till denna fråga.

Om säljaren är i dröjsmål har enligt köplagsförslaget köparen rätt att hålla inne betalningen. Bestämmelser här- om finns i 49 §, som gäller både vid dröjsmål med avlämnandet och vid fel i godset. Om priset helt eller delvis skall betalas vid eller efter tiden för avlämnandet, får köparen hålla inne så mycket därav som fordras för att ge honom säkerhet för de krav han har mot säljaren på grund av dennes avtalsbrott. Köparen har redan nu en motsvarande rätt att hålla inne betalningen enligt konsumentköplagen. Enligt 3 § andra stycket får han sålunda vid dröjsmål hålla inne priset till dess godset hålls honom till handa, om det är avtalat att detta skall betalas vid eller efter den tid som har bestämts för avlämnandet. Även förslaget till konsumenttjänstlag innehåller regler om rätt för konsumenten att hålla inne betalningen vid näringsidkarens dröjsmål (27 §).

Rätten att hålla inne betalningen om säljaren inte fullgör sina skyldigheter ger konsumenten ett effektivt påtryckningsmedel på säljaren och skapar bättre förutsättningar för att han skall kunna utöva sin hävningsrätt. Så länge han inte har betalat priset har han ju kvar möjligheten att häva utan att behöva riskera att gå miste om ett redan erlagt belopp på grund av svårigheter att få en återbetalning från säljarens sida. En bestämmelse om rätt att hålla inne betalningen bör ingå i konsumentköplagen och vara tvingande till köparens förmån. Regeln i köplagsförslaget har längre räckvidd än den gällande bestämmelsen därigenom att den kan tillämpas även efter det att säljaren har fullgjort leveransen. Den ger alltså köparen rätt att hålla inne betalningen till säkerhet för ett skadeståndskrav. Det kan ifrågasättas om inte köparen skulle kunna göra detta även utan stöd av en sådan lagregel, genom att åberopa rätt till kvittning. Vi ser emellertid inte någon olägenhet med den i köplagsförslaget valda konstruktionen, vilken också nära ansluter till vad som föreslås i fråga om konsumenttjänster. Vi föreslår därför att en motsvarighet till bestämmelsen i köplagsförslaget tas upp i konsumentköplagen.

En köpare som vill göra gällande påföljder på grund av säljarens dröjsmål är i flertalet situationer skyldig att reagera; han måste reklamera eller lämna svar på säljarens förfrågan om han är villig att motta godset trots dröjsmålet. Detta gäller både enligt nuvarande regler och enligt köplagsförslaget.

Vad först gäller det fallet att godset har avlämnats men detta skett för sent är köparen såväl enligt köplagsförslaget (32 §) som enligt gällande lag (27 §) skyldig att reklamera. Reklamation skall enligt förslaget ske inom skälig tid efter det att köparen fick vetskap om avlämnandet. Om köparen försummar att reklamera har han förlorat sin rätt att häva köpet eller kräva skadestånd på grund av att leveransen försenats. Det räcker inte med en neutral reklamation, utan köparen måste också ange vilken påföljd han vill göra gällande. Om han häver köpet behöver han dock inte särskilt meddela att han har krav på skadestånd.

Den gällande konsumentköplagen innehåller inte några regler om reklamationsskyldighet i fall av säljarens dröjsmål. Sådana regler ansågs inte påkallade vid lagens tillkomst.¹ Den i 32 § köplagsförslaget föreskrivna skyldigheten för köparen att reklamera om han, sedan godset har avlämnats, vill göra gällande påföljder på grund av att detta har skett för sent är emellertid i och för sig rimlig och bör kunna upprätthållas också vid konsumentköp. Även om regeln skulle kunna sägas innebära en skärpning i förhållande till vad som nu gäller anser vi därför att den bör vara tillämplig också på konsumentköp. Det bör emellertid vara tillräckligt med en neutral reklamation. Visserligen kan det förefalla naturligt att en konsument som har kontakt med säljaren för att klaga på en försenad leverans också ger säljaren besked om han vill häva köpet, men vi anser det inte lämpligt att ställa upp ett absolut krav på uttrycklig hävningsförklaring. En motsvarande ordning föreslås i förslaget till konsumenttjänstlag (26 §).

Reklamationsregeln bör i enlighet med huvudprincipen i förslaget till konsumentköplag vara tvingande till konsumenternas förmån så att dessa får ett skydd mot avtalsvillkor som ålägger dem en alltför sträng reklamationsplikt.

Vad härefter beträffar den situationen att godset ännu inte är avlämnat, trots att tiden för avlämnandet är inne, gäller enligt köplagsförslaget följande. Säljaren kan då fråga köparen om denne godtar leverans inom viss tid eller meddela att han kommer att leverera inom viss tid. Om köparen inte svarar på frågan eller meddelandet inom skälig tid är säljaren berättigad att avlämna godset inom den angivna tiden och köparen kan alltså då inte häva köpet under hänvisning till dröjsmålet (28 § andra stycket).

¹ Prop. 1973:138 s. 148.

Däremot har han kvar sin rätt till skadestånd. Om säljaren inte låter höra av sig måste köparen framställa krav på leverans inom rimlig tid. Om han väntar orimligt länge med att kräva avlämnande förlorar han nämligen rätten därtill (27 § andra stycket). Däremot fordras inte någon reklamation för att köparen skall ha kvar rätten till hävning av köpet och skadestånd. De nu angivna reglerna har motsvarigheter i 26 § i den gällande köplagen. Påföljden av att köparen underlåter att besvara en förfrågan från säljaren är emellertid där att han förlorar rätten att kräva avlämnande.

I stort sett torde dessa regler motsvara vad som är ett naturligt uppträdande också för en köpare som är konsument. Trots detta anser vi inte att någon direkt motsvarighet till bestämmelserna bör tas in i konsumentköplagen. Detta motiveras dels av vår strävan att så långt möjligt begränsa lagens omfång dels av att vi inte vill i onödan formalisera förfarandet. Eftersom man inte kan räkna med att konsumenterna i detalj känner lagens innehåll bör man inte kräva att de skall iaktta bestämda rutiner för att bevara sin rätt i en situation då motparten har försummat att fullgöra sina skyldigheter. I princip bör man för övrigt enligt vår mening kunna ställa strängare krav på säljaren i dessa fall än vad köplagsförslaget innebär. Sålunda bör det vid konsumentköp kunna krävas att säljaren, när han frågar om köparen trots dröjsmålet vill ta emot godset inom viss angiven tid, talar om att han kommer att prestera inom den angivna tiden om inte köparen motsätter sig detta. Annars kan köparen få uppfattningen att köpet är förfallet om han inte hör av sig till säljaren. På motsvarande sätt bör man kunna kräva att en säljare, som tar kontakt med köparen och meddelar att han är försenad men inte anger någon ny tid för leverans, gör klart för köparen att han vill ha besked om denne står fast vid kravet på leverans. Annars finns risk för att köparen inte företar sig något ytterligare utan avvaktar vidare besked från säljarens sida. - I detta sammanhang förtjänar nämnas att regeln om verkan av en förfrågan eller ett meddelande från säljarens sida (28 § andra stycket) enligt det finländska köplagsförslaget inte skall gälla vid konsumentköp.

Enligt vår mening bör man i den mån sådana situationer som regleras i de nu berörda bestämmelserna i köplagsförslaget uppkommer vid konsumentköp kunna lösa problemen genom en tillämpning av allmänna regler om verkan av parts passivitet och en försiktig analog tillämpning av köplagen under hänsyn till sådana synpunkter som här har anförts.

3.6 Påföljder av fel i godset

3.6.1 Inledning

Konsumenterna har ett berättigat krav på att de varor som bjuds ut på marknaden är felfria. Ett köp av en vara som visar sig vara felaktig drar ofrånkomligen med sig besvär och irritation för köparen, även om denne i och för sig tillförsäkras långtgående befogenheter att utkräva rättelse av säljaren. Det är därför viktigt att produktkontroll och produktinformation i olika säljled fungerar, så att de varor som säljs verkligen tillgodoser de krav konsumenterna har rätt att ställa. Konkurrensen bidrar givetvis i hög grad till att detta också blir fallet. I praktiken är det dock inte möjligt att helt undgå att felaktiga varor kommer ut på marknaden. Den grundläggande inställningen måste emellertid vara att detta är undantagsföreteelser. För den konsument som råkar ut för en felaktig vara är det viktigt att ha tillgång till lagregler som ger ett gott skydd. Det är också viktigt att säljarna hanterar konsumenternas reklamationer på ett seriöst sätt och inte utan vidare avfärdar deras klagomål.

Vi har tidigare behandlat frågor om godsets beskaffenhet och när godset skall anses felaktigt (3.4). Vi skall nu ta upp de påföljder köparen kan göra gällande vid fel i godset, med undantag för rätten till skadestånd. I 33 § köplagsförslaget anges allmänt vilka påföljder som står köparen till buds vid fel i godset. Han kan då kräva avhjälpan av felet eller leverans av nytt felfritt gods, s.k. omleverans, göra prisavdrag eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han får också hålla inne betalningen. I senare paragrafer behandlas förutsättningarna för de olika påföljderna samt vilka krav som skall ställas på köparen i fråga om undersökning av godset efter köpet och reklamation.

3.6.2 Reklamation m.m.

För att felpåföljd skall bli aktuell krävs att köparen uppmärksammar felet. Enligt köplagen föreligger inte någon skyldighet att undersöka godset efter köpet annat än vid handelsköp. Enligt köplagsförslaget (34 §) gäller en undersökningsplikt för köpare som är näringsidkare. Denna är fristående från den skyldighet att undersöka godset före köpet som kan följa av 23 § köplagsförslaget. Till den i 34 § angivna undersökningsplikten är inte knuten någon särskild påföljd. Regeln påverkar emellertid bedömningen av om köparen reklamerar för sent enligt 35 §. Där föreskrivs att köparen skall reklamera utan oskäligt uppehåll efter det att han märkt eller borde ha märkt felet.

Enligt vår uppfattning bör man inte för konsumentköpens del införa någon mot 34 § köplagsförslaget svarande undersökningsplikt. Det kan inte rimligen begäras av en konsument att han gör en noggrann och sakkunnig undersökning av gods som han har köpt från en näringsidkare, och en regel om undersökningsplikt skulle lätt kunna ge intrycket att strängare krav ställs på konsumenter än som är meningen. En viss skyldighet att granska det köpta ligger dock i de regler om reklamation som vi föreslår. Vi återkommer till detta i specialmotiveringen.

Enligt 35 § första stycket köplagsförslaget skall en köpare som vill åberopa att godset är felaktigt lämna säljaren meddelande om felet (reklamera). Reklamerar köparen inte utan oskäligt uppehåll efter det att han märkt eller borde ha märkt felet får han inte åberopa detta. Regeln motsvarar vad som gäller för andra köp än handelsköp enligt köplagen. I 11 § konsumentköplagen anges däremot att köparen skall reklamera "inom skälig tid". En så formulerad reklamationsregel innebär en mot köparen något gynnsammare tidsbestämning och bör gälla för konsumentköp även i fortsättningen. En motsvarande regel föreslås för konsumenttjänster (17 § första stycket förslaget till konsumenttjänstlag).

Reklamation skall enligt köplagsförslaget göras hos säljaren. Det förekommer emellertid att tillverkaren eller någon annan för säljarens räkning åtar sig att avhjälpa eventuella fel i godset. Vill köparen i första hand uppnå att ett fel avhjälpas är det i dessa fall naturligt att han vänder sig till den som har gjort åtagandet. Köparen ges en möjlighet härtill i 11 § konsumentköplagen. Vi anser att köparen vid konsumentköp även i fortsättningen bör ha rätt att reklamera hos den som åtagit sig att avhjälpa fel i stället för hos säljaren. Även om ett avhjälpande inte kommer till stånd bör reklamationen godtas i relation till säljaren. Också i de danska och norska köplagsförslagen ges en köpare som är konsument rätt att reklamera hos den som har gjort ett åtagande att avhjälpa fel. Vidare bör som tidigare nämnts (3.2.5) i de fall då köpet har förmedlats av en näringsidkare det vara tillräckligt att köparen reklamerar hos förmedlaren. En sådan möjlighet ges för övrigt också i det danska förslaget. Vi föreslår därför att det i konsumentköplagen föreskrivs att köparen får reklamera hos den som har åtagit sig att avhjälpa fel i godset eller hos en näringsidkare som har förmedlat köpet. En sådan reklamation får då verkan mot säljaren. Reglerna härom bör vara tvingande.

Enligt 35 § andra stycket köplagsförslaget måste köparen reklamera inom två år från det att han mottagit godset. Gör han inte det förlorar han rätten att åberopa fel i godset, såvida inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse. Den föreslagna preskriptionstiden motsvarar vad som gäller enligt den norska köplagen och enligt det danska köplagsförslaget men är längre än den som nu gäller i Sverige, ett år. I det finländska köplagsförslaget uppställs inte någon särskild preskriptionstid för konsumentköp vid sidan av den allmänna tioårspreskriptionen. Detta motsvarar vad som nu gäller i Finland.

I förslaget till konsumenttjänstlag upptas som huvudregel en tvåårig preskriptionstid (17 § andra stycket). Som skäl för detta förslag har särskilt åberopats att det är motiverat att förlänga den gällande preskriptionstiden för felanspråk vid konsumentköp till två år och att i princip samma preskriptionstid bör gälla vid köp och vid tjänster. Med hänsyn härtill har också i lagrådsremissen föreslagits att den gällande ettåriga preskriptionstiden enligt såväl 54 § köplagen som 11 § konsumentköplagen förlängs till två år i samband med att konsumenttjänstlagen genomförs.

Mot bakgrund av det nu anförda har vi att utgå från att preskriptionstiden kommer att vara förlängd till två år redan innan det blir aktuellt att i övrigt genomföra ny lagstiftning om konsumentköp. Vi anser oss emellertid likväl böra överväga om det kan finnas skäl att efter finländskt mönster helt slopa den särskilda preskriptionstiden vid konsumentköp. I så fall skulle köparens krav på grund av fel preskriberas först efter tio år, då den allmänna fordringspreskriptionen inträder. I övrigt skulle inga andra krav ställas på konsumenten än att han skall reklamera inom skälig tid från det att han märkt eller bort märka felet.

I de allra flesta fall visar sig fel i godset efter en relativt kort tids användning. Med hänsyn till kravet att köparen skall reklamera inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet får tvåårsgränsen inte någon praktisk betydelse i dessa fall. Även i fråga om gods som används ganska sällan eller bara under en viss säsong kan man räkna med att fel i allmänhet upptäcks i god tid före tvåårstidens utgång. Den tvååriga preskriptionstiden får därför betydelse bara för vissa särskilda situationer. Ett typfall är att godset har fel av ett slag som yppar sig bara under speciella yttre omständigheter som endast sällan inträffar. Ett exempel som nämns i köplagsutredningens betänkande är att en fritidsbåts flyttankar visar sig läcka första gången båten vatten-

fylls men att haveriet inte inträffar förrän efter mer än två år.¹ Ett annat exempel är att byggnadsmaterial inte tål sträng kyla eller stora snömängder och att det dröjer flera år innan klimatförhållandena är sådana att detta kommer till synes. Felet kan också bestå i bristande hållbarhet hos godset; detta håller visserligen något längre än två år men likväl betydligt kortare tid än köparen exerser sig ha haft anledning att räkna med. En bil börjar exempelvis rosta eller en päls börjar förlora håren redan efter drygt två år utan att några tendenser härtill har märkts tidigare. En köpare kan givetvis ha intresse av att resa krav efter längre tid än två år även när det gäller ett fel som inte har denna dolda karaktär. Han kanske först vid en sen tidpunkt genom uppgifter i pressen eller från annat håll uppmärksammar att godsets egenskaper inte kan anses godtagbara på grund av en bristfällig konstruktion. Ett exempel kan vara att en köpare läst tester som visar att hans bil har oacceptabelt instabila vägegenskaper. Ett annat exempel är att en efter tvåårstidens utgång utförd sakkunnig kontroll ger vid handen att godset har ett konstruktionsfel som inte köparen själv kunnat konstatera.

Ju längre tid som har förflutit mellan godsets avlämnande och köparens reklamation desto svårare blir det för denne att visa att det påtalade felet förelåg redan vid avlämnandet och inte har uppkommit därefter. Härtill kommer att köparen också måste värja sig mot invändningar som går ut på att han hade bort märka felet tidigare. Detta minskar det praktiska värdet för köparen av en lång preskriptionstid.

Från säljarens synpunkt är det angeläget att kunna räkna med att inte behöva drabbas av reklamationer när en längre tid har förflutit från köpet. Även om sena reklamationer mycket ofta kan antas vara oberättigade medför de kostnader för utredning, vilka skulle undvikas om säljaren kunde avvisa dem utan vidare under hänvisning till att eventuella krav preskriberats. Från företrädare för näringslivet har med skärpa framhållits att varje förlängning av preskriptionstiden måste medföra kostnader som inverkar på varornas pris.

Vi har för vår del kommit till den uppfattningen att de skäl som talar mot en allmän förlängning vid konsumentköp av den föreslagna tvååriga preskriptionstiden väger så tungt att en sådan förlängning inte bör komma i fråga. Även för konsumentköp bör alltså huvudregeln vara att köparen förlorar sin rätt att göra gällande fel i godset

¹ SOU 1976:66 s. 357.

om han inte har reklamerat innan två år förflutit från avlämnandet. Denna regel bör vara tvingande så att eventuella avtalsklausuler om kortare preskriptionstid blir utan verkan. Däremot bör det givetvis vara möjligt att avtala om längre preskriptionstid, exempelvis genom att säljaren lämnar en garanti för längre tid än två år.

Vi vill i anslutning till det nu sagda framhålla att en preskriptionstid av två år inte är att betrakta som ett krav på att godset skall hålla under så lång tid. Vi har stundom mött uppfattningen att en utsträckning av preskriptionstiden skulle innebära detsamma som att det genom lag införs en tvåårig funktionsgaranti för alla konsumentvaror. Så förhåller det sig givetvis inte. Frågan om vilka krav på hållbarhet som kan ställas på en vara är att bedöma helt fristående från preskriptionstidens längd. För att en brist, som kommer till synes mot slutet av tvåårstiden, skall kunna ge köparen rätt att göra gällande påföljder på grund av fel i godset krävs att den kan konstateras bero på att godsets beskaffenhet vid tiden för avlämnandet avvek från vad som kan anses ha varit avtalat mellan parterna.

En särskild fråga är om den tvååriga preskriptionstiden skall kunna genombrytas i vissa fall. Enligt 36 § köplagsförslaget gäller de i 35 § uppställda tidsgränserna för reklamation och preskription inte om säljaren har handlat i strid mot tro och heder. Motsvarigheter till denna bestämmelse finns i 53 och 54 §§ köplagen och i förslaget till konsumenttjänstlag (18 §). Regeln bör gälla även vid konsumentköp. Som exempel på en situation där regeln kan bli tillämplig kan nämnas att säljaren mot bättre vetande utlovat god hållbarhet hos godset eller att han underlåtit att upplysa konsumenten om ett fel som han kände till. Någon undantagsregel som i övrigt ger köparen rätt att reklamera efter tvåårstidens utgång finns inte i köplagsförslaget.

Vi har övervägt om man skulle kunna för konsumentköp föreskriva ytterligare undantag från tvåårspreskriptionen för vissa slag av dolda fel. En mera allmänt utformad undantagsregel skulle emellertid ofrånkomligen vara förenad med gränsdragningsproblem och därmed skapa risk för tvister. Om undantagsregeln fick en vidsträckt räckvidd - exempelvis genom att göras tillämplig så snart ett fel är väsentligt - skulle fördelarna med en preskriptionstid i stort sett omintetgöras, och om den gavs en restriktiv utformning skulle dess praktiska värde bli mycket ringa. Effekterna av regeln skulle också lätt komma att framstå som ganska godtyckliga. Skall en undantagsregel införas bör den enligt vår mening inte omfatta mer än ett litet antal klart avgränsade situationer.

I förslaget till konsumenttjänstlag har undantag gjorts från tvåårspreskriptionen för vissa typer av tjänster, nämligen för arbete på mark eller på byggnad eller annan anläggning på mark eller i vatten eller på annan fast sak. I dessa fall gäller en tioårig preskriptionstid (17 § andra stycket). Frågan om en längre preskriptionstid för byggnader har visst intresse också för köp. En lag om köp av lös egendom blir nämligen tillämplig bl.a. vid köp av byggnader på ofri grund, vid köp av monteringsfärdiga trähus och vid köp av byggnadsmaterial.

Vad beträffar byggnader kan till en början erinras om rättsfallet NJA 1977 s. 138, vilket rörde ett dolt fel i en byggnad som en konsument förvärvat i samband med upplåtelse av tomträtt. Högsta domstolen fann att regler om köp av lös egendom i princip skulle tillämpas men ansåg likväl att köparen hade rätt att återropa felet trots att reklamation inte hade gjorts förrän mer än ett år efter tillträdet. Vid denna typ av köpeobjekt får alltså gällande rätt anses medge avsteg från den annars gällande preskriptionsregeln. Som vi har nämnt tidigare (3.2) utreds frågor om förbättrat konsumentskydd vid förvärv av småhus m.m. av 1983 års småhusköpsutredning och vi har därför inte ansett oss böra särskilt behandla de problem som är förenade med konsumenters köp av byggnader på annans mark. I avvaktan på resultatet av denna utredningsarbete anser vi oss inte heller ha anledning att överväga särskilda regler om förvärv av monteringsfärdiga hus. Det är inte uteslutet att det synsätt som har kommit till uttryck i 1977 års rättsfall kan slå igenom även vid sådana köp.

Vad slutligen gäller byggnadsmaterial kan till en början påpekas att konsumenttjänstlagens regler blir tillämpliga i den mån sådant material anskaffas av en näringsidkare som utnyttjar det vid arbete åt en konsument. En särregel i konsumentköplagen skulle därför endast få betydelse för material som anskaffas av konsumenten själv. Mot en sådan särregel talar särskilt att det är mycket svårt att göra en tydlig avgränsning, bl.a. eftersom många varor kan användas för olika ändamål. Vidare kan nämnas att enligt erfarenheterna från konsumentverket och från den försöksverksamhet beträffande fastigheter som under några år drevs vid allmänna reklamationsnämnden klagomålen i regel gäller arbetet och inte materialet. När ett klagomål riktar sig mot materialet visar det sig ofta att problemen beror på att detta har använts på ett felaktigt sätt och när det verkligen föreligger ett fel i själva materialet upptäcks detta i allmänhet ganska snart.

Mot bakgrund av det anförda har vi kommit till den uppfattningen att det inte finns tillräcklig anledning att

föreskriva ett undantag från konsumentköplagens preskriptionsregel motsvarande det undantag för arbete på byggnader m.m. som upptas i förslaget till konsumenttjänstlag. Inte heller har vi funnit någon annan klart avgränsbar grupp av gods där en sådan särreglering skulle vara påkallad.

En möjlighet vi har övervägt är att tillåta genombrott av tvåårspreskriptionen för fall då felet är av sådan art att det inte hade kunnat upptäckas annat än under förhållanden som avviker från det normala. Vi har emellertid funnit att även en sådan regel skulle vara förenad med alltför stora tillämpningsproblem för att kunna godtas. I stället har vi stannat för att föreslå ett undantag för sådana fel som avses i 8 § nuvarande konsumentköplag (10 § i vårt förslag), dvs. för varor som inte tillgodoser uppställda krav på säkerhet. Visserligen kan det knappast vara vanligt att det dröjer så lång tid som två år innan köparen uppmärksammar att en köpt vara har allvarliga brister från säkerhetssynpunkt. Med hänsyn till vikten av att motverka spridning av farliga varor anser vi det emellertid motiverat att köparen alltid skall kunna kräva rättelse i ett sådant fall, även om säljaren inte kan anses ha handlat i strid mot tro och heder. En undantagsregel av denna utformning har den fördelen att den inte skapar några nya gränsdragningsproblem eftersom den knyter an till en bestämmelse som finns på annan plats i lagen. Undantagsregeln bör lämpligen - i likhet med undantaget för fall då säljaren handlat i strid mot tro och heder - gälla inte bara föreskriften att reklamation skall ske inom två år utan också föreskriften att reklamation skall ske inom skäligen tid efter det att köparen märkt eller bort märka felet.

Utöver vad som nu har föreslagits har vi inte funnit skäl att göra några avsteg från regeln om tvåårspreskription. Detta innebär bl.a. att vårt förslag inte ger köparen möjlighet att påtala fel som består i bristande hållbarhet och som kommer till synes först när mer än två år har gått sedan godset avlämnades. För att köparen skall kunna göra ett sådant fel gällande krävs att säljaren i avtalet har utfäst sig att svara för godset under längre tid än två år eller att han har handlat i strid mot tro och heder, vilket kan vara fallet när han mot bättre vetande har gett oriktiga utfästelser om godsets hållbarhet.

Enligt 11 § i den gällande konsumentköplagen räcker det med en neutral reklamation för att köparen skall kunna häva köpet eller kräva felfri vara. Köparen behöver alltså inte uppge vilken påföljd han vill göra gällande. Enligt köplagsförslaget är emellertid neutral reklamation inte tillräcklig om köparen vill kräva avhjälpan av fel eller leverans av nytt felfritt gods. Vill han framställa ett sådant krav måste han meddela säljaren detta i sam-

band med att han reklamerar eller inom skälig tid däref-
ter (38 §). Vidare gäller enligt 42 § att köparen måste
ange om han vill häva köpet. Enligt det danska förslaget
uppställs inte motsvarande krav i nu berörda hänseenden
vid konsumentköp. Också enligt förslaget till konsument-
tjänstlag är det tillräckligt med en neutral reklamation.
Vi anser att motsvarande bör gälla vid konsumentköp. Man
bör enligt vår mening undvika att ställa upp formkrav som
medför risk för rättsförlust för en köpare som inte kän-
ner till lagens regler.²

Sammanfattningsvis föreslår vi följande i fråga om köpa-
rens reklamationskyldighet vid fel i godset. Reklamation
skall ske inom skälig tid från det köparen märkt eller
borde ha märkt felet, dock senast två år efter det att
köparen har mottagit godset. Reklamation får dock göras
senare, om säljaren har handlat i strid mot tro och he-
der eller om det är fråga om ett sådant fel som avses i
8 § nuvarande konsumentköplag. I stället för hos sälja-
ren kan reklamation göras hos en annan näringsidkare som
har åtagit sig att för säljarens räkning avhjälpa fel i
godset eller hos en näringsidkare som har förmedlat kö-
pet. Köparen behöver inte särskilt ge till känna vilken
påföljd han önskar göra gällande. Reglerna är i sin hel-
het tvingande till köparens förmån.

3.6.3 Allmänt om påföljderna

Vad beträffar de påföljder som står en köpare till buds
innebär gällande köplag följande. Köparen har alltid rätt
till ett avdrag på priset som motsvarar felet. Om felet
inte är ringa kan han i stället häva köpet eller, vid le-
veransavtal, kräva att få det felaktiga godset utbytt mot
felritt. Vid sidan av dessa påföljder har köparen under
vissa förutsättningar rätt till skadestånd. Skadestånds-
reglerna lämnas i det följande åt sidan. Vi återkommer
till dem i ett senare sammanhang (3.7).

Köplagen ger säljaren en viss begränsad möjlighet att
undgå hävning eller prisavdrag genom att avhjälpa felet,
men i övrigt innehåller lagen inte några regler om av-
hjälpan av fel i sålt gods. I standardavtal är det
emellertid vanligt att säljaren åtar sig att avhjälpa
eventuella fel, samtidigt som köparens rätt att göra and-
ra påföljder gällande begränsas. 4 § konsumentköplagen
upptar vissa bestämmelser som blir tillämpliga när säl-
jaren har gjort ett sådant åtagande och som inskränker
dennes möjligheter att friskriva sig från andra påfölj-
der.

² Jfr prop. 1973:138 s. 248 f.

En väsentlig nyhet i köplagsförslaget är att köparen får en laglig rätt att påfordra avhjälpande av fel. Sådan rätt föreligger enligt 37 §, om avhjälpande kan ske utan oskäligen kostnad eller olägenhet för säljaren. Är felet väsentligt får köparen kräva omleverans, dvs. fordra att det felaktiga godset byts ut mot felfritt. Detta gäller dock inte om det föreligger sådant hinder eller missförhållande som enligt 27 § befriar säljaren från leveransskyldighet eller om det är fråga om specialbeställt gods och hävning därför skulle vara utesluten. I stället för att begära avhjälpande kan köparen göra prisavdrag eller, vid väsentligt fel, häva köpet. Någon rangordning mellan de olika påföljderna uppställs inte. I princip är det köparen som avgör vilken påföljd som skall göras gällande. Ett mycket viktigt undantag från denna princip görs dock genom 39 §, som ger säljaren rätt att avhjälpa felet eller företa omleverans och därigenom undvika andra påföljder (bortsett från eventuellt skadestånd). Säljarens befogenheter härvidlag går längre än enligt gällande lag. Det krävs endast att rättelseåtgärden företas inom skälig tid efter reklamationen och utan väsentlig olägenhet för köparen samt utan risk för att denne inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren. Regleringen torde leda till att det i betydande utsträckning blir säljaren som bestämmer vilken påföljd ett fel i godset skall föranleda.

Bestämmelserna om påföljder vid fel i godset är av central betydelse när det gäller att utforma en lagstiftning om konsumentköp. Vi har därför hållit särskilda överläggningar härom med företrädare för olika viktiga konsumentvarubranscher.

3.6.4 Avhjälpande av fel och omleverans

För konsumenterna är det otvivelaktigt av värde att tillförsäkras en laglig rätt att få fel i godset avhjälpas genom säljarens försorg. Även när köparen är konsument avser en stor del av köpen tekniskt komplicerade produkter. När godset är behäftat med fel har köparen ofta ett intresse av att felet avhjälpas. Felet är kanske av måttlig omfattning och köparen är i övrigt nöjd med varan. I många fall är också säljaren den som har bäst möjlighet att avhjälpa felet och det är i allmänhet bekvämare för konsumenten att utnyttja denna möjlighet i stället för att få ett prisavdrag och själv se till att felet avhjälpas. Även om felet är väsentligt och köparen alltså skulle kunna häva köpet eller fordra utbyte av det felaktiga godset kan ett avhjälpande vara att föredra för honom. Efter en hävning måste konsumenten, om han alltså vill ha en sådan vara som köpet avser, ägna tid och besvär åt ett nytt köp, och ett utbyte kan vara olägligt exempelvis om varan har installerats hos konsumenten

eller bearbetats på annat sätt efter köpet. En bestämmelse som ger köparen rätt att kräva avhjälpande av fel bör alltså tas in i konsumentköplagen.

Skyldigheten att avhjälpa fel bör gälla såväl vid väsentliga som vid mindre väsentliga fel. Skyldigheten kan emellertid inte vara ovillkorlig. Att en sådan skyldighet inte kan komma i fråga om felet över huvud taget inte kan avhjälpas är en självklarhet. Enligt köplagsförslaget krävs att avhjälpandet skall kunna ske "utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren". I de andra nordiska förslagen uppställs motsvarande begränsning. Omfattningen av rätten till avhjälpande motsvarar vad köplagsutredningen föreslog i sitt betänkande. Utredningen framhöll därvid bl.a. att man vid bedömningen av om kostnaden och olägenheten är skälig får beakta också betydelsen för köparen av att ett avhjälpande sker. En säljare borde enligt utredningen ha större skyldighet att avhjälpa ett fel som är väsentligt för köparen än ett som blott rör en bagatell.³

Enligt vår uppfattning är de angivna förutsättningarna för att säljaren skall vara skyldig att avhjälpa fel godtagbara också för konsumentköp. Regeln överensstämmer nära med vad som föreslås beträffande konsumenttjänster; enligt förslaget till konsumenttjänstlag (20 § första stycket) är näringsidkaren skyldig att avhjälpa fel hos tjänsten om det inte medför olägenheter eller kostnader för näringsidkaren som är oskäligt stora i förhållande till felets betydelse för konsumenten.

Köparens rätt att begära att felet avhjälpas motsvaras i köplagsförslaget av en rätt för säljaren att undvika andra påföljder än skadestånd genom att avhjälpa fel i godset. Som förut har påpekats är det ofta en fördel för köparen att ha en rätt att få felet avhjälp. För den enskilde köparen kan det emellertid ibland framstå som en nackdel att behöva finna sig i att felet avhjälpas i stället för att få nytt felfritt gods eller häva köpet och skaffa varan från annat håll. Skälen härför kan variera. Köparen kan uppleva det som irriterande att använda en sak som är nästan ny men ändå lagad. Även om reparationen är utförd på ett fackmässigt sätt kan det tänkas att varan är mindre värd därför att den är lagad. Vidare kan det förhållandet att varan går sönder efter en kort tid vara ett tecken på att det är fråga om ett s.k. måndags-exemplar. Nu angivna förhållanden talar för att köparen borde ha rätt att vägra att godta ett avhjälpande av fel. Som redan inledningsvis har påpekats har ju också konsumenten ett grundläggande krav på att den vara han köper skall vara felfri.

³ SOU 1976:66 s. 305.

Starka skäl kan emellertid också åberopas för att säljaren skall ha rätt att avhjälpa fel, även om konsumenten i det enskilda fallet skulle ha föredragit en annan lösning. Avhjälpan av fel innebär på ett annat sätt än utbyte av varan mot en ny eller hävning av köpet ett tillvaratagande av tillgängliga resurser. I de senare fallen får varan antingen kasseras eller säljas på nytt efter en reparation. Vid vidareförsäljning torde varan i allmänhet få avyttras till ett förhållandevis lågt pris; även om reparationen utförts på bästa sätt kan varan inte en andra gång säljas som ny. Härtill kommer de hantverkskostnader som ett sådant system skulle föra med sig. Ekonomiska hänsyn talar därför för att avhjälpan är den påföljd som i första hand bör komma i fråga.

Det är numera regel att dyrbarare och mera komplicerade produkter säljs på villkor som ger säljaren rätt att avhjälpa eventuella fel i godset och därigenom undgå andra påföljder. På säljarsidan finns ett väl utvecklat system för omhändertagande och reparation av felaktiga varor. När det gäller vissa kategorier av varor, exempelvis bilar, har köparen möjlighet att få reparationer utförda på ett stort antal platser. Han behöver alltså inte vända sig till säljaren, om detta skulle vara olägligt för honom. Det är osäkert i vad mån detta system skulle kunna upprätthållas om köparen gavs en obetingad rätt att vägra att godta avhjälpan av fel.

Det förefaller troligt att en noggrannare produktkontroll före leveransen skulle framtvingas om säljaren inte kunde räkna med att få avhjälpa fel senare. I vilken mån fördelarna härav för konsumenterna skulle uppväga de kostnadsökningar som detta skulle medföra är svårt att bedöma. När det gäller så komplicerade produkter som bilar är det f.n. bara i rena undantagsfall som inga fel alls visar sig under den första tidens användning. Här kan man säga att den slutliga kontrollen sker genom köparens bruk av bilen, och säljarna har också tagit konsekvenserna härav genom att anordna en kostnadsfri genomgång av nya bilar efter en viss tids körning.

En fördel med ett system som ger säljaren rätt att avhjälpa fel är att det i allmänhet inte blir nödvändigt att ta ställning till om ett visst fel är väsentligt eller inte. Avhjälps felet uppkommer ju inte frågan om köparen har rätt till hävning eller utbyte av godset. Skulle köparen kunna motsätta sig ett avhjälpan ställs däremot denna fråga på sin spets och det blir risk för tvister härom. Det torde för övrigt inte sällan vara tveksamt om ett visst av köparen påtalat förhållande över huvud taget innebär ett fel i godset. I sådana fall är säljarna sannolikt mera benägna att tillmötesgå köparen

om denne endast kan påfordra ett avhjälpande än om han anser sig berättigad till en påföljd av annat slag.

Vid de överläggningar vi har haft med företrädare för olika konsumentvarubranscher har dessa med skärpa framhållit angelägenheten av att säljarna ges rätt att avhjälpa fel i sålt gods. Vi har för vår del kommit till den uppfattningen att en viss sådan rätt i princip bör finnas. En avhjälpningsrätt för näringsidkaren skall också gälla enligt förslaget till konsumenttjänstlag (20 § andra stycket).

De skäl som talar för att säljaren bör ha rätt att avhjälpa fel gör sig framför allt gällande vid köp av dyrbara och komplicerade varor. Vi har därför övervägt om man skulle kunna begränsa rätten till att gälla sådana köp. Detta skulle emellertid kräva en lagstadgad beloppsgräns, vilken lätt kan framstå som godtycklig och konstlad. Man bör för övrigt kunna räkna med att - oavsett hur lagen utformas - något avhjälpande inte kommer i fråga om kostnaderna härför skulle bli i stort sett desamma som kostnaderna för att kassera den felaktiga varan och ersätta den med en ny.

Ett annat tänkbart alternativ skulle vara att man begränsar säljarens rätt att avhjälpa fel till de fall där denne särskilt har förbenållit sig en sådan rätt. Vi har emellertid inte funnit att en sådan ordning skulle vara förenad med några avgörande fördelar.

Våra slutsatser av det anförda är sålunda att man också vid konsumentköp får acceptera, att den formella huvudregeln att köparen har valrätt beträffande vilken påföljd han vill göra gällande förses med det viktiga undantaget att säljaren kan undvika andra påföljder än skadestånd genom att avhjälpa felet. En förutsättning härför bör dock vara att avhjälpandet sker snabbt och även i övrigt på ett sätt som inte medför några beaktansvärda olägenheter för köparen.

Ett alternativ till avhjälpande är att säljaren avlämnar nytt felfritt gods. Enligt 39 § köplagsförslaget har säljaren möjlighet att vidta rättelse genom en sådan omleverans under samma förutsättningar som han får avhjälpa. Detta bör godtas också för konsumentköpens del. I fråga om köparens rätt att kräva omleverans gäller å andra sidan enligt 37 § andra stycket den begränsningen att felet skall vara väsentligt. Även denna regel, som motsvarar gällande rätt, kan godtas.

I förslaget till konsumenttjänstlag föreskrivs att en näringsidkare som vill utnyttja sin rätt att avhjälpa fel skall tillkännage detta genast när konsumenten reklamerar. Någon motsvarighet till denna föreskrift finns inte i köplagsförslaget. Vi anser det emellertid lämpligt att konsumenten på detta sätt omgående får besked om att säljaren vill avhjälpa felet och föreslår därför att en regel härom tas upp i konsumentköplagen.

I den gällande konsumentköplagen föreskrivs att ett avhjälpande skall göras inom skälig tid, när säljaren i avtalet har åtagit sig att avhjälpa eventuella fel (4 §). Har säljaren inte gjort ett sådant åtagande men vill han ändå avhjälpa felet, skall han göra detta "genast" (5 §). Tidsbestämningen "genast" utesluter dock inte att säljaren får en kort frist för att uppfylla sitt erbjudande om rättelse. Köplagsförslaget (40 §) innebär att avhjälpande resp. omleverans skall ske inom skälig tid, vare sig det är köparen eller säljaren som tar initiativ till åtgärden. Motsvarande gäller enligt förslaget till konsumenttjänstlag och principen kan enligt vår mening godtas även för konsumentköp. Detta innebär att säljaren får en något längre tid till sitt förfogande än vad som nu gäller för fall då något avhjälpningsåtagande inte har gjorts.

Vi återkommer i specialmotiveringen till frågan om den tid som säljaren bör få disponera för ett avhjälpande men vill redan i detta sammanhang framhålla att det är viktigt att avhjälpandet inte drar ut på tiden för mycket. För köparens del är det särskilt angeläget att inte behöva finna sig i att godset vid upprepade tillfällen måste lämnas in till säljaren för avhjälpande av fel. Allmänna reklamationsnämnden har i sin praxis beträffande vissa varugrupper godtagit ett ganska stort antal avhjälpningsförsök. Vid ett ordförandemöte i nämnden i april 1982 enades man emellertid om att en viss "uppstramning" skulle ske beträffande det antal reparationsförsök en säljare vid lämnad garanti bör få göra innan annan påföljd blir aktuell.

Som en förutsättning för att säljaren skall ha rätt att avhjälpa fel uppställs i köplagsförslaget också att avhjälpandet kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen. Detta överensstämmer med vad som anges i 5 § konsumentköplagen. I förslaget till konsumenttjänstlag föreskrivs att näringsidkaren har rätt att avhjälpa felet, om inte konsumenten har något särskilt skäl att avvisa ett erbjudande härom. Ett sådant skäl kan vara att avhjälpandet skulle vålla konsumenten icke obetydliga olägenheter eller att näringsidkaren har visat sig vara slarvig eller inkompetent för uppdraget. Vid köp föreligger i allmänhet inte något underlag för en bedömning av sistnämnda slag,

och vi anser oss därför böra föredra köplagsförslagets formulering framför det mera allmänna uttryckssättet i förslaget till konsumenttjänstlag.

I fråga om kostnaderna för ett avhjälpande skiljer den gällande konsumentköplagen mellan de fall där säljaren i förväg har åtagit sig att avhjälpa fel och de fall där säljaren vill avhjälpa felet, trots att han inte har åtagit sig att göra detta vid köpet. Konsumentköplagen hindrar inte att en säljare, som i samband med köpet lämnar ett åtagande att avhjälpa fel i godset, därvid föreskriver att köparen får svara för vissa kostnader i samband med avhjälpandet, t.ex. att han skall bekosta transport av varan eller betala en självrisk. Vill däremot säljaren avhjälpa felet, trots att han inte i förväg har gjort något åtagande härom, följer av 5 § konsumentköplagen att avhjälpandet skall ske utan kostnad för köparen.

Enligt köplagsförslaget har säljaren att svara för kostnaderna för avhjälpandet. I förslaget till konsumenttjänstlag anges att avhjälpandet skall ske utan annan kostnad för konsumenten än sådan som skulle ha uppkommit även om tjänsten hade utförts felfritt (20 § fjärde stycket). Köplagsutredningen, som också föreslog en regel om skyldighet för säljaren att på egen bekostnad avhjälpa fel i godset, framhöll⁴ att om kostnaderna blir höga, t.ex. på grund av att en dyrbar transport till en fabrik i utlandet skulle erfordras, detta får tas i beaktande vid bedömningen av om över huvud skyldighet finns att avhjälpa felet. Utredningens förslag var emellertid inte avsett att innebära att köparen skulle kunna fordra att avhjälpandet sker utan varje kostnad eller besvär för honom. Sålunda borde köparen exempelvis inte kunna fordra att säljaren vid ett fel i en inköpt mindre elektrisk räkneapparat låter hämta apparaten på hans kontor, utan han borde vara skyldig att själv avlämna den i den affär där han hade köpt den eller sända in den med posten. Innebörden i skyldigheten att låta avhjälpa felet fick enligt utredningen såtillvida bestämmas efter en allmän bedömning av vad som är ekonomiskt rimligt. En annan sak är, påpekade utredningen, att köparen kan bli berättigad att få ersättning för de utlägg han ådrar sig i sammanhanget.

Den i köplagsförslaget upptagna regleringen är dispositiv. Den lägger alltså inte hinder i vägen för avtal som innebär att säljarens rätt och plikt att avhjälpa fel görs beroende av att köparen står för vissa kostnader i sammanhanget. Den fråga som aktualiseras för vår del är

⁴ 4 SOU 1976:66 s. 305.

om en motsvarande reglering för konsumentköp kan ges tvingande karaktär, så att avtal av detta slag blir utan verkan mot köparen.

I förarbetena till konsumentköplagen⁵ tog köplagsutredningen avstånd från tanken på att i lagen införa tvingande bestämmelser med innehåll att säljaren skall stå för kostnaden för avhjälpande av fel. Utredningen ansåg det inte möjligt att ha generella regler om så växlande förhållanden som det här är fråga om. Som huvudregel, framhöll utredningen, måste ett åtagande att avhjälpa fel anses innebära att det är säljaren som skall bära kostnaden. Annars blir följderna att köparen får stå för en viss del av den direkta kostnad som uppkommer för att varan skall bli felfri. Eftersom det är fråga om påföljden av ett fel, kunde det enligt utredningen hävdas att säljarens frihet att bestämma sättet för avhjälpandet och placeringen av kostnaderna inte bör respekteras på samma sätt som när det gäller utfästelser om varans beskaffenhet, garantitidens längd o.d. Mot införande av tvingande regler om säljarens ansvar för transportkostnad m.m. talade emellertid främst praktiska skäl. Med hänsyn till de växlande förhållandena var det knappast möjligt att utforma generella bestämmelser som skulle kunna vara tillämpliga oberoende av det slag av vara som åtagandet avsåg, oberoende av i vilken del av landet köparen bodde och oberoende av om varan var sådan att den användes endast på köparens ort eller om den, såsom är fallet t.ex. med bilar, begagnades inom större områden, m.fl. sådana omständigheter. Köplagsutredningen framhöll emellertid också, att det borde uppmärksammas att villkor, som pålägger köparen en oskäligt stor del av reparationskostnaden, efter omständigheterna kan bli att anse som otillbörliga enligt lagen om förbud mot oskäliga avtalsvillkor. I ett senare betänkande har dock köplagsutredningen påpekat att det kan ifrågasättas om 4 § konsumentköplagen i sin nuvarande lydelse ger köparen tillräckligt skydd mot att säljaren genom avtalsvillkor ålägger honom att bära en alltför stor del av kostnaden för avhjälpande av fel.⁶

I de garantier för särskilda branscher som utarbetats efter förhandlingar med konsumentverket åtar sig säljaren regelmässigt att kostnadsfritt avhjälpa fel i varan, dvs. bekosta både material och arbete för reparationen. Däremot åläggs köparen ofta ett visst ansvar för transportkostnader i samband med reparationen. En för säljaren fördelaktig lösning finns i Nybilsgaranti 82 enligt vilken köparen svarar för rese- och transportkostnader. Denna bestämmelse sammanhänger med att de flesta bilägare

⁵ SOU 1972:28 s. 69 och 99; prop. 1973:138 s. 174.

⁶ SOU 1976:66 s. 355.

har bilförsäkring med räddningsförsäkringsmoment, varvid köparen i detta fall endast bekostar självrisk. I garantiformuläret erbjuds köparen att, om han så önskar, låta fel avhjälpas på säljarens bekostnad vid av säljaren auktoriserad verkstad. Denna möjlighet tillgodoser bl.a. köparens intresse av att utan större transportkostnad få bilen reparerad när han befinner sig utanför säljarens verksamhetsområde.⁷ Enligt Sweboat 74 svarar säljaren, när han avhjälpes felet i reparationsverkstad, för skäliga direkta utlägg för den transportkostnad av ekipaget inom landet till reparationsverkstaden som överstiger 100 kr. och för återtransport till köparens närmaste post- eller godsexpedition. I UR 76 regleras transportkostnaderna för golvur särskilt. För dessa äger säljaren välja mellan att avhjälpas felet hos köparen eller i reparationsverkstad. I förra fallet bekostar säljaren med viss angiven inskränkning resor för sin personal inom det egna försäljningsområdet (15 km). I det senare fallet bekostar han frakt inom Sverige till och från reparationsverkstaden. Andra ur än golvur får köparen lämna in eller på egen bekostnad skicka in till säljaren. Återsändandet bekostas av säljaren till adress inom Sverige. En liknande uppdelning mellan tyngre och lättare gods förekommer i EHL 74 och RR 74.

Enligt vår uppfattning bör konsumenternas skydd mot att drabbas av kostnader i samband med avhjälpande av fel nu förbättras. Det ter sig principiellt stötande att en köpare, som har betalat för att få en felfri vara, skall behöva lägga ned ytterligare kostnader för att få varan i avtalat skick. Det är inte nödvändigt av hänsyn till säljarens intresse att tillåta denne att ta ut kostnader av köparen. Säljaren skyddas nämligen genom regeln att han inte behöver avhjälpas fel om detta medför en oskälig kostnad eller olägenhet för honom. Denna regel kan åberopas exempelvis om konsumenten har flyttat efter köpet och en reparation av varan därför skulle medföra stora transportkostnader för säljaren. Härtill kommer att det beträffande åtskilliga produkter redan enligt gällande försäljningsvillkor inte är nödvändigt att felet avhjälpas hos säljaren utan att detta kan göras på annan auktoriserad verkstad.

Vad gäller bilar har som skäl för den nuvarande fördelningen av kostnaderna särskilt framhållits att försäkringen i allmänhet täcker bärgningskostnaderna, varför

⁷ Denna punkt i garantin har dock i annat avseende kritiserats som ett försök till kringgående av konsumentköplagens 4 §. Se Luft, Konsumentköp av personbilar s. 60 ff.

konsumenten endast får betala självriskan. Även denna kan emellertid utgöra ett relativt betydande belopp. Härtill kommer dels att inte alla bilköpare har räddningsförsäkring dels att inte alla fel är av sådan beskaffenhet att de kräver bärgning av bilen.

Det skall inte förnekas att en ordning som innebär att man genom tvingande regler föreskriver att avhjälpandet skall ske utan kostnad för köparen kan leda till missbruk. Oftast är det mera resursbesparande att köparen själv lämnar in det felaktiga godset än att han sänder det med post eller på liknande sätt. Vi bedömer emellertid att risken för missbruk är liten. I flertalet fall torde köparen föredra att diskutera felet och lämpliga åtgärder direkt med säljaren eller någon företrädare för denne. Oftast är det också förenat med extra besvär att förpacka godset på sådant sätt att det kan fraktas med post eller liknande, och är godset dyrbart kan det vara nödvändigt att teckna en försäkring. Slutligen riskerar alltid köparen att få stå för kostnaderna för försändelsen själv, nämligen om reklamationen visar sig obefogad.

En regel om att säljaren skall avhjälpa fel utan kostnad för köparen kommer att i konsumentköpssammanhang omöjliggöra avtal som innebär att köparen skall betala viss del av reparationskostnaden som en självrisk. Självriskklausuler har knappast något berättigande vid försäljning av nytt gods men skulle kunna tänkas fylla en viss funktion när det gäller begagnat gods. Regler om självrisk finns t.ex. i MRF:s garanti för begagnade fordon (däremot inte i av Radiobranschens samarbetsråd utarbetade garantivillkor för begagnade apparater). Ett avtal om att köparen skall stå en självrisk medför i huvudsak två effekter, dels begränsas antalet klagomål på småfel dels blir säljarens kostnader för att avhjälpa allvarligare fel mindre genom att köparen får bidra till reparationskostnaderna med självriskan. I det sistnämnda avseendet finns det från konsumentsynpunkt ingen anledning att anlägga ett annat betraktelsesätt vid köp av begagnat gods än vid köp av nytt. Däremot kan det vara rationellt att antalet klagomål på bagatellfel begränsas. Genom att välja begagnat gods har köparen i princip accepterat att detta kan ha vissa defekter, något som givetvis bör inverka på felbedömningen. Vi anser det emellertid inte tillräckligt motiverat att tillåta självriskklausuler enbart för att förenkla hanteringen av reklamationer som ter sig mindre befogade. Slutligen skall i sammanhanget nämnas att allmänna reklamationenämnden tolkar självriskklausuler restriktivt. Sålunda anses säljaren inte ha rätt att ta ut självrisk vid avhjälpande av sådana fel på bilar som är av betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt. Motsvarande gäller t.ex. om säljaren har åtagit sig att göra en leveransöversyn och felet hade bort upptäckas vid denna.

Enligt vår mening bör vid konsumentköp, i likhet med vad som föreslås beträffande konsumenttjänster, gälla att avhjälpande av fel skall ske utan kostnad för konsumenten. Däremot bör denne även i fortsättningen vara skyldig att underkasta sig visst besvär i samband med avhjälpandet av felet. Praktiska hänsyn talar för att köparen får svara för vissa utgifter såsom att köra bilen till verkstaden eller lämna in klockan till urmakaren etc. I den mån detta medför särskilda kostnader bör köparen ha rätt till ersättning för dem.

De kostnader vi nu har berört är sådana som uppkommer sedan ett avhjälpande har aktualiserats, dvs. efter det att köparen har reklamerat. Frågan om köparens rätt till ersättning för andra utgifter i anledning av felet blir att bedöma enligt reglerna om säljarens skadeståndsskyldighet (3.7).

Vi föreslår alltså att avhjälpande av fel i godset skall ske utan kostnad och utan väsentlig olägenhet för köparen. Detta bör gälla både när köparen begär att felet skall avhjälpas och när säljaren begär att till undvikande av andra påföljder få avhjälpa felet. Det är i första hand av vikt att denna regel kommer till uttryck i den bestämmelse som behandlar säljarens rätt att avhjälpa fel. Det är i dessa fall villkor som ålägger köparen att svara för vissa kostnader i samband med avhjälpandet kan aktualiseras och det är här tvingande regler framför allt behövs. Även i den bestämmelse som reglerar köparens rätt att få fel avhjälppt bör emellertid i tydlighetens intresse anges att avhjälpandet skall ske utan kostnad och väsentlig olägenhet för köparen. Säljaren skall inte kunna undandra sig sin skyldighet att avhjälpa fel genom att resa onödiga hinder i vägen.

Införandet av lagregler om avhjälpande av fel innebär inte att avtalsvillkor om avhjälpande kommer att bli utan betydelse. Genom sådana avtalsvillkor kan det klargöras under vilka förutsättningar säljaren anser sig skyldig och berättigad att avhjälpa fel i godset. Har det t.ex. i villkoren angetts att säljaren svarar för reparationer inom ett visst geografiskt område, bör köparen kunna utgå från att säljaren inte skulle vara villig att utföra ett avhjälpande utanför detta område därför att detta skulle vara alltför kostnadskrävande. Och om villkoren anger att reparation skall ske på en viss verkstad eller hos något av flera anvisade företag, kan köparen räkna med att säljaren fordrar att han vänder sig dit för att få ett fel avhjälppt. Skulle detta vara förenat med väsentlig olägenhet för köparen kan han avstå från att låta säljaren avhjälpa felet. Det bör dock tilläggas att, såsom framgår av det förut anförda, konsumenten inte utan vidare behöver finna sig i begränsningar som säljaren ställer upp för sin avhjälpningskyldighet.

3.6.5 Övriga påföljder

Har köparen krävt att felet skall avhjälpas men kommer varken avhjälpande eller omleverans till stånd inom skälig tid kan köparen enligt köplagsförslaget göra de andra i förslaget angivna påföljderna gällande, dvs. kan han göra prisavdrag eller, om felet är väsentligt, häva köpet. Detta framgår av 40 § första stycket köplagsförslaget. Motsvarande gäller om det i stället är säljaren som med stöd av 39 § begärt att få avhjälpa felet. Dessa möjligheter bör finnas också i konsumentköplagen.

När säljaren - eller någon annan för hans räkning - har gjort ett åtagande att avhjälpa fel men inte fullgör detta har köparen enligt 4 § konsumentköplagen möjlighet att i stället för prisavdrag begära skälig ersättning för att avhjälpa felet.

En rätt till skälig ersättning för att avhjälpa felet medför en fördel för köparen i situationer då det saknas förutsättningar att häva köpet och ett prisavdrag inte skulle ge köparen tillfredsställande kompensation för utgifter som han måste ådra sig för att få felet avhjälpd. I förarbetena till konsumentköplagen nämns två typer av fall.⁸ Den ena avser fel som inte är av väsentlig betydelse för köparen och som således inte berättigar honom att häva köpet. Om reparationskostnaden i ett sådant fall är större än den värdeminskning av godset för vilken han kan göra avdrag på köpeskillingen och säljaren vägrar att ombesörja reparationen, skulle köparen sakna effektiv möjlighet att få kompensation för utgifter som han nödgas ådra sig för att försätta godset i dugligt skick. Den andra situationen avser fel av väsentlig betydelse som säljaren av särskild anledning saknar möjlighet att avhjälpa inom skälig tid. Som typexempel nämner utredningen det fallet att en bil visar sig vara behäftad med fel och att detta uppmärksammas under en resa utanför landet. Om köparen i ett sådant läge inte hade tillgång till någon annan påföljd än prisnedsättning eller hävning, skulle han - åtminstone om felet är sådant att bilen inte kan brukas i trafik - komma att i praktiken sakna möjlighet att reagera mot felet, eftersom han inte kan utnyttja rätten till hävning och prisnedsättning är uppenbart otillräcklig som påföljd.

Även köplagsförslaget ger köparen en rätt att erhålla ersättning för kostnaderna för avhjälpande av fel i den mån dessa inte är oskäligen (46 §). För att rätt till sådan ersättning skall föreligga förutsätts att säljaren inte fullgör sin skyldighet att avhjälpa felet. Detta inne-

⁸ Prop. 1973:138 s. 175 f.

bär att köparen skall ha framställt ett berättigat krav på avhjälpande, vilket säljaren inte har tillmötesgått inom skäligen tid.

För att konsumenternas ställning inte skall försämrats i förhållande till vad som nu följer av konsumentköplagen bör de även i fortsättningen ges rätt till ersättning för skäligen kostnader för att avhjälpa fel som inte blir avhjälpade genom säljarens försorg. Om man i lagen inför regler som ålägger säljaren en skyldighet att avhjälpa fel, bör emellertid köparens rätt till ersättning för avhjälpningskostnad ges generell räckvidd. Rätten bör alltså inte begränsas till fall då säljaren eller någon annan har gjort ett åtagande att avhjälpa fel och inte fullgör detta åtagande. Den bör inte heller begränsas till fall då köparen har begärt avhjälpande. En sådan ordning bör enligt vår mening inte bli alltför betungande för säljarna. Regelns tillämpning förutsätter ju att säljaren antingen har underlåtit att efterkomma köparens krav på rättelse eller avstått från sin rätt att avhjälpa felet om något sådant krav inte har framställts. Köparens rätt bör emellertid begränsas genom en föreskrift att kostnaden inte får vara oskäligen. En regel av angiven innebörd överensstämmer i sak nära med vad som föreslås för konsumenttjänster. Enligt förslaget till konsumenttjänstlag har konsumenten rätt till prisavdrag om ett fel inte avhjälpes, och detta avdrag skall enligt 22 § motsvara vad det normalt kostar att få felet avhjälpd, under förutsättning att ett på detta sätt beräknat avdrag inte skulle bli oskäligt stort i förhållande till felets betydelse för konsumenten.

Utöver krav på avhjälpande och på omleverans kan köparen enligt köplagsförslaget som redan nämnts fordra prisavdrag (40 §) eller häva köpet (41 §). Rätten till prisavdrag torde inte föranleda några närmare kommentarer. Även vid konsumentköp bör köparen ha en sådan rätt. Prisavdraget blir härvid ett alternativ till ersättning för reparationskostnad.

För att köparen skall få häva köpet krävs enligt köplagsförslaget att felet är väsentligt. I den gällande köplagen uppställs i 42 § den begränsningen i hävningsrätten vid köp av bestämt gods, att köparen inte får häva om felet är ringa annat än när säljaren har förfarit svikligen. För leveransavtal ges i 43 § därutöver möjlighet att häva köpet, om säljaren känt till felet i sådan tid att han utan oskäligen kostnad eller svårighet hade kunnat anskaffa felfritt gods. Enligt de tvingande bestämmelserna i 4 och 5 §§ i den gällande konsumentköplagen får köparen häva om felet inte är av ringa betydelse för honom.

I köplagsutredningens förslag till köplag (42 §) angavs att köparen får näva om felet är av väsentlig betydelse för honom. Enligt köplagsutredningen innebar detta att köparens subjektiva förhållanden kan ha stor betydelse. Ett fel som spelar ringa roll för den ene köparen kan ha stor betydelse för den andre, och vice versa. Som ett särskilt klart exempel på att ett för de flesta köpare obetydligt fel kan ha stor betydelse för en särskild köpare nämnde utredningen att köpet avser komplettering av egendom som köparen äger och att det köpta godset därför bör så nära som möjligt överensstämma med denna. I den av köplagsutredningen föreslagna texten nämndes inte något om att säljaren skulle ha insett eller bort inse väsentligheten. Ett sådant krav skulle enligt utredningen passa mindre väl vid s.k. abstrakt fel, dvs. sådant fel som utgör avvikelser från den standard som allmänt fordras. Gällde det egenskaper som hade betydelse blott för den särskilde köparen, kunde det däremot vara rimligt att ta hänsyn härtill. Lika litet som enligt gällande rätt ansåg köplagsutredningen det nödvändigt att tynga lagtexten med anvisningar närom.⁹

Vi anser att det även vid konsumentköp är rimligt att som villkor för hävningsrätt uppställa ett krav på att felet är väsentligt. Frågan om felets väsentlighet bör i princip bedömas från köparens synpunkt. I de allra flesta fall, nämligen när det är fråga om ett s.k. abstrakt fel, som typiskt sett är av väsentlig betydelse för en konsument, får dock den enskilde köparens förhållanden inte någon avgörande betydelse.

I 41 § andra stycket köplagsförslaget finns en regel som begränsar köparens hävningsrätt i fråga om gods som har tillverkats eller anskaffats särskilt för köparens räkning. Regeln överensstämmer med vad som i 29 § andra stycket föreskrivs beträffande dröjsmål och bör i likhet med denna bestämmelse kunna gottas också för konsumentköpens del.

Sammanfattningsvis innebär vårt förslag i fråga om påföljderna vid fel i godset följande. Köparen har rätt att kräva att säljaren kostnadsfritt låter avhjälpa felet, om detta kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Om felet är av väsentlig betydelse för köparen kan denne i stället fordra omleverans. Kommer inte begärd rättelse till stånd inom skälig tid har köparen rätt till prisavdrag eller skälig ersättning för att avhjälpa felet. Är felet väsentligt kan han i princip häva köpet. Köparen kan göra gällande nu angivna påföljder även utan att först ha begärt avhjälpan, men säljaren har alltid möjlighet att undgå andra påföljder genom att avhjälpa

⁹ SOU 1976:66 s. 305 f.

felet eller företa omleverans, under förutsättning att detta kan ske inom skäligen tid och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

Förutom de påföljder som nu har behandlats bör köparen vid fel i godset liksom vid dröjsmål med leveransen kunna göra anspråk på skadestånd. Till denna fråga återkommer vi i det följande (3.7 och 3.8).

Slutligen bör köparen liksom vid dröjsmål ha rätt att vid fel i godset hålla inne betalningen. Såsom vi har nämnt vid behandlingen av reglerna om säljarens dröjsmål (3.5) upptar köplagsförslaget i 49 § en bestämmelse som ger köparen en sådan rätt, ifall priset helt eller delvis skall betalas vid eller efter tiden för avlämnandet. Köparen får enligt förslaget hålla inne så mycket av betalningen som fordras för att ge honom säkerhet för de krav han har mot säljaren på grund av felet. Enligt de regler som f.n. gäller (4 § andra stycket och 5 § andra stycket konsumentköplagen) har köparen rätt att vid fel hålla inne priset till dess felet har avhjälpits eller felfritt gods hålls honom till handa. Är det uppenbart att felet är av endast ringa betydelse för köparen får han dock inte hålla inne mer än vad som kan antas motsvara dubbla kostnaden för felets avhjälpande. Även förslaget till konsumenttjänstlag ger konsumenten rätt att hålla inne betalningen vid fel hos tjänsten (19 §).

Som vi har anfört vid behandlingen av reglerna om påföljder för säljarens dröjsmål med avlämnandet bör konsumentköplagen även i fortsättningen innehålla en tvingande bestämmelse som ger köparen rätt att hålla inne betalningen vid kontraktsbrott på säljarens sida. Regeln i köplagsförslaget är förmånligare för köparen än gällande bestämmelser därigenom att den ger honom en rätt att hålla inne betalningen även efter det att säljaren har avhjälpit felet eller företagit en omleverans. Vad som sålunda föreslås överensstämmer med vad som föreslås för konsumenttjänster och bör gälla också vid konsumentköp. Den nuvarande regeln att köparen vid ringa fel kan hålla inne dubbla kostnaden för felets avhjälpande lämnar en viss marginal, som minskar risken för att köparen skall kunna sägas ha överskridit sina befogenheter. Köplagsförslaget ger i stället köparen rätt att hålla inne vad som fordras för att ge honom säkerhet för sina krav. Även en så utformad regel innebär att köparen har rätt att göra ett avdrag som ligger något i överkant. Enligt vår mening bör köplagsförslagets utformning kunna godtas också på denna punkt.

3.6.6 Rättsliga fel

I 47 § köplagsförslaget regleras köparens möjligheter att göra gällande andra påföljder än skadestånd vid rättsliga fel. Vad som skall förstås med rättsliga fel har behandlats i avsnitt 3.4.7. 47 § innebär att köparen kan göra samma påföljder gällande vid rättsliga fel som vid faktiska fel. I stort sett torde detta motsvara vad som nu gäller. I ett par avseenden innebär reglerna om rättsliga fel avsteg från vad som skall gälla om andra fel. Dels åläggs inte köparen någon undersökningsplikt, dels skall den tvååriga preskriptionstiden inte vara tillämplig. Tredje mans anspråk på godset kan ju komma till köparens kännedom först lång tid efter köpet.

Vi har redan tidigare (3.4.7) konstaterat att särskilda regler om rättsliga fel knappast behövs i konsumentköplagen. När rättsliga fel uppkommer vid konsumentköp bör principerna i köplagsförslaget kunna tillämpas analogt.

3.7 Säljarens skadeståndsskyldighet

3.7.1 Inledning

En försenad eller utebliven leverans eller ett fel i godset kan medföra ekonomiska förluster för köparen som inte kompenseras genom de i det föregående behandlade påföljderna av säljarens avtalsbrott. Köparen kan exempelvis ha haft utgifter i samband med köpet, vilka blir onyttiga om detta hävs, eller han kan få särskilda kostnader för att skaffa sig en ersättningsleverans. Kompensation för sådana förluster kan utgå i form av skadestånd.

Ett fel i en vara kan yttra sig i att varan har sådana egenskaper att den skadar personer eller annan egendom. En köttkonserv kan orsaka matförgiftning, en läckande diskmaskin kan orsaka vattenskador. Dessa s.k. produkt-skador lämnas tills vidare åt sidan. Vi återkommer till dem längre fram (3.8).

3.7.2 Gällande rätt och föreliggande lagförslag

Den gällande köplagens regler om säljarens skadeståndsansvar är olika vid köp av bestämt gods och vid leveransavtal. Vid köp av bestämt gods gäller att säljaren är skyldig att ersätta köparens skada på grund av dröjsmål, om dröjsmålet beror på att säljaren har varit försumlig. Säljaren har emellertid bevisbördan för att någon försumelse inte har förekommit, dvs. han bär ett "presumtionsansvar" (23 §). Vid fel i bestämt gods är säljaren skadeståndsskyldig, om godset saknade en egenskap som kan anses tillförsäkrad, om felet har uppkommit efter köpet

till följd av säljarens vanvård eller försummelse eller om svikligt förfarande ligger säljaren till last (42 § andra stycket). Vid leveransavtal bär säljaren både vid dröjsmål och fel ett strikt skadeståndsansvar, dvs. han svarar oberoende av försummelse. Han går dock fri från ansvar om "möjligheten att fullgöra avtalet må anses utesluten i följd av omständighet, som ej bort av säljaren vid köpets avslutande tagas i beräkning, såsom förstörrelse av allt gods av det slag eller det parti köpet avser, eller krig, införsel förbud eller därmed jämförlig händelse" (24 §, 43 § andra stycket).

Köplagens skadeståndsregler är liksom lagens bestämmelser i övrigt dispositiva. Säljaren kan alltså friskriva sig från skadeståndsskyldighet. Konsumentköplagen lägger i viss mån hinder i vägen för sådana friskrivningar. Det skydd lagen ger konsumenterna på denna punkt är emellertid ganska begränsat. Lagens huvudsyfte är att köparen skall ha möjlighet att framtvinga riktig prestation från säljarens sida eller, om detta misslyckas, frigöra sig från köpet. Detta syfte tillgodoses i första hand genom andra befogenheter än en rätt att kräva skadestånd vid säljarens kontraktsbrott. Vid lagens tillkomst bedömdes det därför inte som ett primärt intresse att tillförsäkra konsumenterna en långtgående sådan skadeståndsrätt. Genom 6 § har emellertid köparen berättigats att få skäligen ersättning för utgifter som han har ådragit sig på grund av säljarens dröjsmål eller fel i godset. Säljaren går dock fri från ersättningsskyldighet om han visar att någon försummelse inte ligger honom till last. Av förarbetena kan utläsas att säljaren kan undgå ansvar exempelvis genom att visa att leverans från hans leverantör har utblivit på grund av försummelse hos leverantören eller fraktföraren¹. Såvitt framgår av de ärenden som har behandlats i allmänna reklamationsnämnden förekommer det nästan aldrig i praktiken att säljaren försöker fria sig från skadeståndsansvar på detta sätt. Däremot är det vanligt att det i avtal som innebär att säljaren skall avhjälpa fel föreskrivs att köparen själv får stå för vissa utlägg, t.ex. för transport av varan i samband med reparation. Så som 6 § konsumentköplagen är utformad lägger den inte hinder i vägen för sådana klausuler². Vidare gäller paragrafen endast "utgifter". I fråga om säljarens skyldighet att ersätta förlust av annat slag råder alltså avtalsfrihet.

¹ Prop. 1973:138 s. 199.

² Prop. 1973:138 s. 200.

Såväl förslaget till konsumenttjänstlag som köplagsförslaget innehåller skadeståndsregler som till sitt innehåll är mindre betungande för näringsidkaren/säljaren än den gällande köplagens bestämmelser. Här bortses då från att köplagen inte är tvingande.

Enligt förslaget till konsumenttjänstlag är näringsidkaren skyldig att ersätta konsumenten skada till följd av fel eller dröjsmål, om inte näringsidkaren kan visa att skadan inte beror på försummelse av honom eller någon som på hans sida har anlitats för utförandet av tjänsten (31 §). Det är med andra ord fråga om ett presumtionsansvar. Reglerna om skadestånd är tvingande till konsumentens förmån och innebär i princip att hela skadan skall ersättas. I 34 § ges emellertid vissa möjligheter att jämka ersättningen. Skadeståndet kan sålunda jämkas efter vad som är skäligt, om skyldigheten att utge fullt skadestånd skulle vara oskäligt betungande med hänsyn till näringsidkarens ekonomiska förhållanden. Vid prövningen skall hänsyn även tas till föreliggande försäkringar och försäkringsmöjligheter på den skadelidandes sida, näringsidkarens möjligheter att förutse och hindra skadan samt andra särskilda omständigheter.

Köplagsförslagets skadeståndsregler, vilka liksom lagen i övrigt är dispositiva, innebär i huvudsak följande.

Vid dröjsmål bär säljaren ett strikt skadeståndsansvar. Någon skillnad görs inte mellan köp av bestämt gods och leveransavtal. Säljaren går dock fri från ansvar om dröjsmålet beror på "ett hinder utanför säljarens kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit" (30 §). Denna regel har utformats efter mönster av 1980 års internationella köplag. Det kan sägas vara fråga om ett undantag för force majeure i en tämligen vidsträckt betydelse. Undantagsregeln har större räckvidd än motsvarande regel i gällande lag, vilken i princip förutsätter att leverans har blivit omöjlig. Om dröjsmålet beror på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet eller på säljarens leverantör eller någon annan i ett tidigare säljled, går säljaren fri från skadeståndsskyldighet bara om också den andre skulle ha gått fri enligt undantagsregeln.

Skadeståndsansvaret enligt köplagsförslaget vid fel i godset är mera komplicerat. I vissa fall står säljaren ett strikt skadeståndsansvar utan undantag för force majeure. Detta gäller dels om godset vid köpet avvek från vad som särskilt utfästas av säljaren och dels under vissa

förutsättningar om godset är felaktigt på grund av att det inte överensstämmer med en uppgift som säljaren har lämnat eller på grund av att säljaren har försummat att lämna viss upplysning om godset (45 §). I andra fall gäller som huvudregel samma skadeståndsansvar som vid dröjsmål, dvs. säljaren svarar strikt utom vid force majeure (43 §). Vid köp av gods som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål gäller ett presumtionsansvar av samma typ som enligt förslaget till konsumenttjänstlag, dvs. säljaren blir skadeståndsansvarig om han inte kan visa att felet inte beror på en försummelse på hans sida. Om köpet avser "gods som fanns vid köpet och som har sådana egenskaper att det inte rimligen kan ersättas med annat gods därför att parterna måste antas ha tillmätt valet av gods avgörande betydelse" gäller slutligen att säljaren blir skadeståndsskyldig bara om felet har uppkommit efter köpet till följd av säljarens försummelse (44 §). Någon omvänd bevisbörda gäller alltså inte här. Om säljaren gör sig skyldig till försummelse vid avhjälpande av fel har köparen enligt en särskild regel alltid rätt till ersättning för den skada som han lider genom detta (46 § andra meningen).

Bland köplagsförslagets regler om skadeståndets beräkning ingår, liksom i förslaget till konsumenttjänstlag, en allmän jämningsregel. Denna medger en förhållandevis långtgående rätt till jämkning och föreskriver att skadeståndet kan jämkas i den mån det är oskäligt högt med hänsyn till den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall och till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt till omständigheterna i övrigt (76 §).

De andra nordiska ländernas köplagsförslag överensstämmer i huvudsak med det svenska förslaget. Beträffande reglernas tvingande karaktär vid konsumentköp innebär dessa förslag följande. Enligt en tvingande regel i den gällande danska köplagen (§ 80 första stycket) har köparen vid konsumentköp rätt till skadestånd vid fel i godset, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder, om han har lämnat köparen vilseledande upplysningar ~ m han inte hade fog för att anse riktiga, om han har försummat att upplysa köparen om ett fel som han kände till eller borde känna till, om godset saknar egenskaper som kan anses tillförsäkrade samt om felet har uppstått efter köpet till följd av säljarens försummelse. Någon motsvarande regel för dröjsmål finns inte. Avsikten är att omfattningen av det tvingande skadeståndsansvaret skall vara detsamma även enligt det danska köplagsförslaget. Enligt det norska förslaget är skadeståndsreglerna tvingande till köparens förmån. Avtal får dock träffas om att ersättning inte skall utgå för "indirekte tap". Det fin-

ländska förslaget innehåller inte några tvingande regler för konsumentköp. Detta innebär att konsumentens tvingande rätt till skadestånd begränsas till vad som följer av den finländska konsumentskyddslagen. Enligt 5 kap. 9 § denna lag bär säljaren ett strikt ansvar för utgifter som orsakas köparen på grund av säljarens dröjsmål eller fel i godset. För andra skador är han ansvarig om han inte visar att han har förfarit med omsorg. Här är det alltså fråga om ett presumtionsansvar.

3.7.3 Skadeståndsskyldighetens omfattning

De dispositiva reglerna i den gällande allmänna köplagen får anses ge köparen en gynnsam ställning i skadeståndshänseende vid kontraktsbrott på säljarens sida. Särskilt gäller detta vid leveransavtal, till vilken kategori det helt övervägande flertalet konsumentköp är att hänföra. Lagens regler sätts emellertid i stor omfattning ur spel genom friskrivningsklausuler, och konsumentköplagen ger ett ganska svagt skydd mot sådana villkor. Särskilda friskrivningsklausuler ingår regelmässigt i de standardavtal som förekommer på konsumentköpsområdet. En genomgång av ett antal praktiskt betydelsefulla sådana avtal visar att skadeståndsansvaret ofta begränsas till det minimiskydd som följer av 6 § konsumentköplagen. Det förekommer dock att ansvaret utsträcks något längre. Som exempel kan nämnas att MRF:s garantivillkor vid försäljning av begagnade motorfordon berättigar köparen till ersättning för styrkt förlorad arbetsinkomst, dock inte med högre belopp än 60 kr. per hel dag.

I våra direktiv påpekas att en förstärkning av köparens ställning i skadeståndshänseende synes ha fog för sig. Särskilt bör enligt direktiven övervägas om inte köparen, sedan han har hävt köpet på grund av säljarens kontraktsbrott och gjort ett täckningsköp till högre pris, bör vara berättigad till ersättning av säljaren för prisskillnaden.

En effektiv förstärkning av köparens ställning förutsätter uppenbarligen att lagreglerna utformas på ett sådant sätt att utrymmet för friskrivning från skadeståndsansvar begränsas. En central fråga blir därför i vilken mån säljarens skadeståndsansvar bör regleras genom lagstiftning som är tvingande till köparens förmån. Som bakgrund till bedömningen av denna fråga är det av intresse att belysa vilka förluster en köpare kan drabbas av som följd av säljarens kontraktsbrott.

En typ av förlust som enligt vad nyss nämnts speciellt har uppmärksamats i våra direktiv är den särskilda kostnad som kan drabba köparen, om han efter att ha hävt kö-

pet vill genom ett s.k. täckningsköp skaffa en liknande vara från annat håll men därvid måste betala ett högre pris än det ursprungligen avtalade. Konsumenten har ett starkt intresse av att kunna få ersättning för denna kostnad. Annars kan han bli tvungen att göra en ytterligare ekonomisk insats för att få tillgång till en sådan vara som han ursprungligen har köpt. Detta minskar värdet av den hävningsrätt som tillkommer köparen vid dröjsmål eller fel. Resultatet kan t.o.m. bli att köparen ser sig nödsakad att avstå från hävning av köpet och sålunda hålla till godo med en felaktig vara. Förlust av den typ det här är fråga om har köparen normalt ingen möjlighet att hindra.

Säljarens kontraktsbrott leder ofta till att konsumenten får utgifter av olika slag. Den tvingande skadeståndsregel som nu finns i 6 § konsumentköplagen ger köparen rätt till ersättning för sådana utgifter. Det är här fråga om belopp som köparen blir tvungen att betala på grund av dröjsmålet eller felet. Vissa utgifter föranleds av köparens åtgärder för att få en rättelse till stånd. Hit hör utgifter för telefonsamtal, porto m.m. i samband med reklamation, för återtransport av varan till säljaren i samband med hävning, byte eller avhjälpande av fel, för resor och transporter i samband med täckningsköp. Beträffande sådana utgifter gäller i betydande mån detsamma som har sagts om merkostnad för täckningsköp. Köparen kan inte undgå dem och de är nödvändiga för att han skall kunna utnyttja de befogenheter som kontraktsbrottet ger honom. Andra slag av utgifter är sådana som direkt föranleds av den situation i vilken köparen har försatts genom dröjsmålet eller felet. Som exempel kan nämnas att köparen när det uppträder ett fel i en bil kan få utgifter för bärgning av bilen, för taxiresor, för övernattning på hotell m.m. Ett annat exempel är att ett möbeltyg som köparen använt för klädsel av en soffa är av undermålig kvalitet och att köparen efter att ha hävt köpet av tyget får utgifter för omklädsel av soffan. Ytterligare en typ av utgifter utgörs av sådana som krävs för att kompensera avsaknaden av en försenad eller obrukbar vara, t.ex. utgifter för hyra av en ersättningsvara, för anlåtande av tvättinrättning när en tvättmaskin inte kan användas etc.

Ytterligare en typ av förlust som kan drabba en konsument genom ett dröjsmål eller fel i godset är förlorad arbetsförtjänst, föranledd exempelvis av att konsumenten inte hinner tillbaka till arbetet i tid efter semestern på grund av ett maskinhaveri i hans båt eller av att han måste ta ledigt för att uppsöka säljaren eller ta emot en reparatör i hemmet.

Vid kommersiella köp kan ett dröjsmål eller fel ofta orsaka köparen betydande följdförluster som sammanhänger med att han avser att sälja varan vidare eller på annat sätt använda den i sin näringsverksamhet. Även vid konsumentköp kan köparen drabbas av kostnader som har samband med hans planerade utnyttjande av varan. Som exempel på sådana förluster kan nämnas följande. En förhandsbetald resa med bilfärja kan inte utnyttjas därför att den nyköpta bilen är felaktig och måste repareras. En beställd diskmaskin levereras inte i tid och kan därför inte installeras i samband med pågående ombyggnad av köparens kök utan måste till högre kostnad installeras senare. Ett frysskåp är felaktigt och kan inte användas för förvaring av beställda matvaror, vilka måste kasseras. Utebliven leverans av beställda möbler medför att köparen går miste om en möjlighet att på förmånliga villkor göra sig av med sitt gamla möblemang. En säng visar sig ha andra mått än säljaren uppgett, och köparen kan därför inte använda ett för ändamålet anskaffat sängöverkast.

Det anförda torde visa att kostnader som har karaktären av följdoförlust vid konsumentköp knappast uppkommer annat än i ganska speciella situationer. Vanligare kanske är att ett kontraktsbrott orsakar köparen besvär och olägenheter som inte direkt kan mätas i pengar. Som exempel kan nämnas att köparen måste sätta till fritid för att besöka säljaren och lämna tillbaka en felaktig vara eller hämta en vara som inte var färdig vid ett tidigare besök, att han får ägna längre tid åt sina arbetsresor medan hans bil repareras, att hushålls- eller trädgårdsarbetet blir betungande därför att en köksmaskin eller motorgräsklippare inte kan användas eller att konsumenten inte får avsett utbyte av sin semester därför att en beställd segelbåt inte levereras i tid eller ett inköpt tält inte skyddar mot väta. Köplagsutredningen påpekade att privatpersoner i betydande utsträckning köper varor just för att tillgodose fritidsintressen och för att bespara sig oönskat arbete. Utredningen menade därför att intrång i ett sådant intresse kunde anses ha direkt ekonomisk betydelse.³ Vi delar denna uppfattning. I den mån köparen ges rätt till ersättning för följdoförluster bör alltså denna rätt anses omfatta även skador av detta slag.

Som tidigare har nämnts är det mycket vanligt att säljare i större eller mindre grad friskriver sig från det skadeståndsansvar som gäller enligt köplagen. Det omfattande bruket av friskrivningsklausuler tyder på att skadeståndsskyldigheten enligt köplagen bedöms som betungande och riskfylld från säljarens synpunkt. I allmänhet torde visserligen kontraktsbrott vid konsumentköp inte vålla

³ SOU 1976:66 s. 172.

köparen några större ekonomiska skador. I enstaka fall kan dock sådana skador tänkas uppgå till betydande belopp. Risken härför är mycket svår att beräkna på förhand. En minst lika allvarlig börda som själva skadeståndsskyldigheten torde för säljarna ligga i de besvär och kostnader som är förenade med skaderegleringen. För att ett skadeståndsanspråk skall kunna bedömas fordras ofta utredning om köparens särskilda förhållanden. Tvister kan uppstå rörande skadans omfattning, orsakssambandet mellan kontraktsbrottet och skadan, köparens möjligheter att avvärja skadan eller begränsa sin förlust etc. Säljaren kan i praktiken tvingas välja mellan att lägga ned omfattande arbete och kostnader på utredning om den påstådda skadan eller att betala skadestånd på ett otillräckligt underlag för att få saken ur världen.

Från den enskilde köparens synpunkt är det självklart av intresse att kunna få ersättning för sin skada i händelse av ett kontraktsbrott från säljarens sida. Man kan emellertid inte bortse från de nackdelar som är förenade med en långtgående skadeståndsskyldighet för säljaren. Det är inte möjligt att uppskatta vilka kostnader en sådan skadeståndsskyldighet skulle föra med sig för säljarna. Det är dock ofrånkomligt att vissa kostnader skulle uppstå, såväl för utbetalade ersättningar som för utredningar med anledning av krav, och att sådana kostnadsökningar kan inverka på varornas pris.

Vi har för vår del kommit till den uppfattningen att det finns anledning att iaktta en viss försiktighet när det gäller att införa tvingande regler om köparens rätt till skadestånd vid fel i godset eller dröjsmål med leveransen. En begränsning av skadeståndsrätten kan utformas på olika sätt. Ett alternativ är att ge möjlighet till jämkning av ett betungande skadestånd, ett annat att ge säljaren rätt att friskriva sig från skadeståndsansvar i viss omfattning.

Särskilda jämkningsregler har, som framgår av det förut anförda, tagits upp både i köplagsförslaget och i förslaget till konsumenttjänstlag. Köplagsförslagets jämningsregel, som bl.a. innebär att hänsyn skall tas till storleken av den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, förefaller att vara mera tillmötesgående mot den skadeståndsskyldige än regeln i förslaget till konsumenttjänstlag, vilken har en mera utpräglad undantagskarakter.

Vi ställer oss för vår del tveksamma till lämpligheten av att begränsa säljarens skadeståndsansvar genom en regel om jämkning av skadeståndet. Som framgår av det tidigare anförda drar en skadeståndsrätt för köparen ofrånkomligen

med sig en risk för kostnadskrävande utredningar och svårbedömda tvister. En jämningsregel skulle knappast underlätta skaderegleringen utan är snarare ägnad att komplicera denna. Enligt vår uppfattning är det önskvärt att lagregleringen utformas så, att de besparingar den medför för säljarsidan framför allt består i att administrationskostnaderna minskar.

En reglering som ger säljaren rätt till friskrivning från skadeståndsansvar skulle i och för sig kunna gå ut på att medge en maximering av skadeståndsansvaret till visst belopp. En sådan lagreglering förefaller emellertid ganska problematisk. En lämpligare ordning synes oss vara att - i likhet med vad som gäller enligt den nuvarande konsumentköplagen och det norska köplagsförslaget - lämna utrymme för friskrivning beträffande vissa slag av skador eller, med andra ord, att begränsa skadeståndsreglernas tvingande karaktär till vissa skadetyper. Köparen bör därvid tillförsäkras ett minimiskydd som går längre än den gällande konsumentköplagen. Det synes skäligt att köparen framför allt tillförsäkras ersättning för sådana skador som uppstår helt oberoende av köparens egna åtgärder och som denne alltså inte hade kunnat undgå genom en annan planering av sitt handlande. Vidare är det viktigt att säljarens skadeståndsskyldighet inte begränsas på ett sådant sätt att värdet av de befogenheter köparen i övrigt har vid säljarens kontraktsbrott urholkas. Det bör t.ex. inte vara så att köparen förlorar på att utnyttja sin rätt att häva köpet.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att det inte bör komma i fråga att ge säljaren rätt att friskriva sig från ansvar för förlust som köparen gör genom ett täckningsköp. En sådan förlust har köparen, som tidigare påpekats, normalt inte någon möjlighet att hindra. Att beräkna förlustens storlek är i allmänhet inte förenat med några större svårigheter. Om köparen faktiskt har företagit ett täckningsköp är den konkreta förlusten lätt att fastställa. I andra fall kan man använda en abstrakt beräkningsmetod och bestämma förlusten till skillnaden mellan det avtalade priset och gängse pris för varan vid en viss tidpunkt. Köplagsförslaget innehåller särskilda bestämmelser härom, till vilka vi återkommer längre fram (3.7.5). Vi anser alltså att konsumenten alltid bör ha rätt till ersättning för förlust av angivet slag när han häver köpet på grund av säljarens dröjsmål eller fel i godset.

Vad närefter beträffar utgifter är konsumenterna redan nu genom 6 § konsumentköplagen tillförsäkrade en rätt till ersättning härför. Det finns inte någon anledning att försämra deras rättigheter i detta hänseende. De utgifter

det är fråga om avser normalt mindre belopp, som är lätta att styrka. I regel möter det inte några större svårigheter att bedöma orsakssambandet med dröjsmålet eller felet.

Vi föreslår sålunda att lagen även i fortsättningen skall innehålla tvingande regler som ger köparen rätt till ersättning för utgifter som föranleds av fel eller dröjsmål. Den gällande regeln innebär en viss begränsning av köparens rätt i sådana fall då felet enligt avtalet skall avhjälpas av säljaren. Skadeståndsrätten är då beroende av att säljaren inte vederbörligen fullgör sitt åtagande att avhjälpa felet. Utgifter som uppkommer i samband med avhjälpandet, exempelvis för transport av varan till säljaren eller reparationsverkstad eller för hyra av en ersättningsvara under den tid reparation pågår, omfattas inte av skadeståndsregeln. Om man, enligt vad vi föreslår, i lagen inför en principiell rätt för köparen att kräva att säljaren avhjälper fel, bör inte rätten till ersättning begränsas till fall då säljaren underlåter att fullgöra sin avhjälpningsskyldighet. Vi anser alltså att denna inskränkning inte bör bibehållas. Det sagda innebär dock inte att säljaren under alla förhållanden blir skyldig att bekosta t.ex. en långväga och dyrbar transport av varan för reparation. En viss begränsning härvidlag följer såväl av den allmänna principen att en skadeståndsberättigad part är skyldig att begränsa sin förlust som av den inskränkning i säljarens skyldighet att avhjälpa fel som ligger i att sådan skyldighet förutsätter att avhjälpandet kan ske utan oskäligen kostnad.

I fråga om inkomstförlust gör sig i stort sett samma synpunkter gällande som beträffande utgifter. Beloppen är i regel måttliga och lätta att beräkna. Normalt är det inte heller svårt att bedöma orsakssambandet mellan kontraktsbrottet och förlusten. Det synes oss rimligt att behandla sådan förlust enligt samma regler som utgifter och alltså genom en tvingande lagregel tillförsäkra konsumenten rätt till ersättning för förlusten. Även här kommer givetvis att gälla att konsumenten blir skyldig att begränsa sin förlust och kan gå miste om ersättning ifall han inte har iakttagit denna skyldighet.

Vad slutligen angår följdförluster framgår av vad vi tidigare har anfört och de exempel vi därvid har lämnat, att dessa förluster utmärks av att de är beroende av köparens särskilda förhållanden. Förlusterna är svåra att förutse för säljaren och innebär därför störande riskmoment från hans synpunkt. De kan kräva åtskillig utredning. Meningsskiljaktigheter kan lätt uppstå exempelvis rörande frågan om köparens handlande har varit försvarligt eller om han hade bort handla på ett annat sätt för

att undvika skaderisk eller för att begränsa skadan. Vidare kan det vara svårt att bestämma förlustens storlek. Ofta måste det bli fråga om en ganska skönsmässig värdering. Särskilt gäller detta besvär och andra olägenheter som inte är direkt mätbara i pengar. Även om det i viss mån skulle vara möjligt att använda sig av schabloner är det tydligt att skaderegleringen ofta kan bli komplicerad och kostnadskrävande. Detta talar för att säljaren bör ha en möjlighet att friskriva sig från ansvar för förluster av detta slag. Köparens intresse av att alltid vara tillförsäkrad rätt till ersättning för sin förlust framstår inte som så starkt att det bör lägga hinder i vägen för all friskrivning. Den i det norska köplagsförslaget upptagna möjligheten till friskrivning från ersättningsansvar för "indirekte tap" torde avse detsamma som vi har betecknat som följdförluster.

Mot bakgrund av det anförda anser vi oss böra förorda friskrivningsalternativet framför jämningsalternativet. En sådan ordning kan visserligen framstå som mindre fördelaktig för de säljare som inte har varit förutseende nog att utnyttja sin friskrivningsmöjlighet. Den kan därigenom synas missgynna småföretagare. Vi anser dock inte att denna aspekt bör tillmätas avgörande betydelse när det gäller konsumentköp. Risker för ekonomiska förluster på köparens sida i händelse av säljarens kontraktsbrott torde främst föreligga vid köp av mera dyrbara varor. Vid sådana köp är det redan nu vanligt att särskilda standardavtalsformulär kommer till användning och säljarna torde ha goda möjligheter att få bistånd av sina organisationer vid utformningen av dessa formulär.

Sammanfattningsvis föreslår vi att köparen vid konsumentköp genom tvingande bestämmelser tillförsäkras en rätt till ersättning för merkostnad för täckningsköp samt för utgifter och inkomstförlust som blir en följd av kontraktsbrott på säljarens sida, att han i lagen även berättigas till ersättning för annan ekonomisk skada som kontraktsbrottet föranleder men att säljaren ges rätt att friskriva sig från ansvar för sådan skada. Vårt förslag skiljer sig på denna punkt från vad som föreslås för konsumenttjänster. Att konsumenten ges en något starkare ställning i skadeståndshänseende vid tjänster än vid köp kan emellertid motiveras med att skadeståndspåföljden har en mera central betydelse vid tjänster. Vid sådana avtal är nämligen utrymmet för hävning mera begränsat än vid köp, och det blir alltså vanligare att rätten till skadestånd är den enda befogenhet som konsumenten kan göra gällande vid ett kontraktsbrott från motpartens sida.

Att lagen i och för sig öppnar en möjlighet till friskrivning från skadeståndsansvar innebär inte att såda-

na friskrivningar alltid skall godtas. Frågor om tillåtligheten och räckvidden av friskrivningsklausuler blir i stället att bedöma enligt 36 § avtalslagen och avtalsvillkorlagen. Dessa bestämmelser ger möjlighet att sätta åt sidan eller förbjuda oskäliga sådana klausuler. Det kan finnas anledning för konsumentverket att särskilt uppmärksamma hithörande frågor och vaka över att avtalsfriheten inte utnyttjas på ett sätt som inte är godtagbart. Särskilt vid köp där det typiskt sett föreligger en betydande risk för att kontraktsbrott av säljaren skall medföra ekonomisk förlust för köparen kan det framstå som oskäligt att säljaren helt friskriver sig från ansvar för sådana förluster. Som exempel kan nämnas köp av byggnadsmaterial och maskiner som skall användas till ett pågående bygge. Om leveransen av sådant gods fördröjs löper köparen i allmänhet en avsevärd risk att drabbas av kostnader som följd av att bygget försenas. Slutligen bör erinras om att en friskrivningsklausul inte torde kunna åberopas när en skada har orsakats uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet.

Det hittills anförda har gällt ekonomiska skador, låt vara att detta begrepp enligt vår mening bör ges en ganska vidsträckt innebörd. Rent ideella skador, såsom olust över att i avvaktan på utbyte av en soffa som levererats med fel klädsel behöva hålla till godo med den felaktiga eller över att inte få se ett efterlängt tv-program i färg därför att den beställda färgnottagaren är försenad, allmän irritation ("psykiskt lidande") över det trassel som dröjsmålet eller felet orsakar, ersätts inte enligt reglerna i köplagen. Detta överensstämmer med vad som allmänt gäller inom kontraktsrätten och vi anser inte att det finns skäl att för konsumentköp införa en rätt till ersättning för denna typ av svårvärderade skador. En viss hänsyn till olägenheter av detta slag kan dock tas vid bedömningen av om säljaren skall vara berättigad att vid hävning av köpet uppbara ersättning för den nytta köparen har haft av godset. Vi återkommer till denna fråga längre fram (3.12.2).

3.7.4 Förutsättningarna för skadeståndsansvar

Från den enskilde köparens synpunkt är det givetvis en fördel om lagen ålägger säljaren en obetingad skyldighet att ersätta den skada som blir en följd av att leveransen försenas eller uteblir eller av att godset är felaktigt, oavsett vad som är anledningen till dröjsmålet eller felet. En sådan ordning framstår emellertid som oskäligt hård mot säljaren. Den skulle innebära att denne, även om dröjsmålet eller felet orsakats av en omständighet som har tillstött helt utan hans förskyllan och som varken han eller någon annan på säljarsidan har haft någon som

helst anledning att räkna med, blev skyldig inte bara att avhjälpa felet på egen bekostnad eller finna sig i ett prisavdrag eller en hävning utan också att därutöver betala ett skadestånd till köparen. Ett så strängt skadeståndsansvar föreskrivs varken i gällande lag eller i de föreliggande förslagen till konsumenttjänstlag och allmän köplag och bör inte heller gälla vid konsumentköp. Å andra sidan bör man inte gå så långt som att kräva att köparen kan visa att skadan beror på att säljaren har handlat vårdslöst. Valet bör i stället stå mellan ett presumtionsansvar sådant som föreslås för konsumenttjänster - och som f.n. gäller enligt 6 § konsumentköplagen - eller ett strikt ansvar med förbehåll för force majeure, vilket är huvudregeln i köplagsförslaget.

Presumtionsansvaret innebär att säljaren för att undgå skadeståndsskyldighet måste visa att han inte har varit försumlig. Skadan presumeras alltså ha vållats av försummelse på säljarens sida, och han har bevisbördan för att så inte är fallet. Enligt force-majeure-regeln, såsom den har utformats i köplagsförslaget efter mönster av 1980 års internationella köplag, går säljaren fri från skadeståndsskyldighet om korrekt fullgörelse har hindrats av en omständighet utanför säljarens kontroll och säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med detta hinder vid köpet och inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit dess följder. I praktiken torde en prövning enligt de bägge reglerna i de flesta fall leda till samma resultat. Det torde sålunda i allmänhet vara svårt för säljaren att styrka att han är fri från vållande, om han inte kan hänvisa till ett yttre hinder för riktig fullgörelse, som han varken kunnat förutse eller avvärja. I vissa situationer kan dock force-majeure-regeln leda till ett strängare ansvar för säljaren än en presumtionsregel. Om t.ex. en leverans blir förse- nad på grund av sjukdomsfall på säljarens sida kan det kanske sägas att säljaren visserligen hade bort räkna med en sådan eventualitet eller - exempelvis genom att anlita en ersättare - kunnat fullgöra sitt åtagande utan hinder av sjukdomsfallet men att det inte kan läggas honom till last som försummelse att förseningen har uppstått. Vi vill emellertid i detta sammanhang framhålla att köplagsförslagets ansvarsregel är mindre sträng mot säljaren än den nuvarande regeln för leveransavtal i 24 § gällande köplag.

Både köplagsförslagets regler och reglerna i förslaget till konsumenttjänstlag innebär att man vid prövningen med säljaren/näringsidkaren skall jämställa den som han har anlitat för att fullgöra avtalet. Däremot skiljer sig förslagen åt för det fallet att dröjsmålet eller felet beror på en leverantör eller ett annat bakre led.

Enligt köplagsförslaget går säljaren i så fall fri från ansvar endast om också det bakre ledet hade kunnat åberopa force majeure. Förslaget till konsumenttjänstlag innebär däremot att näringsidkaren kan undgå skadeståndsskyldighet genom att visa att han själv inte har varit försumlig. Detta har kanske inte så stor praktisk betydelse när det gäller tjänster. Om det föreligger ett fel i material som näringsidkaren har anskaffat från en leverantör, är sannolikheten stor för att näringsidkaren, som själv är fackman och har att handskas med materialet, kommer att upptäcka felet. Gör han inte detta bör det ofta kunna läggas honom till last som en försumelse. Däremot är det ingalunda osannolikt att fel i varor, som en detaljhandlare har förvärvat från en leverantör för vidare försäljning till konsumenter, skall undgå detaljhandlarens uppmärksamhet utan att denne därför behöver ha varit försumlig. En regel som ger säljaren möjlighet att freda sig genom en invändning av detta slag skulle därför innebära en väsentlig begränsning i köparens skadeståndsrätt. Erfarenheterna hittills tyder visserligen inte på att säljare i någon större utsträckning har utnyttjat denna möjlighet att undgå skadeståndsansvar enligt 6 § konsumentköplagen. Situationen kan emellertid mycket väl bli en annan, om skadeståndsplikten utvidgas till andra slag av skador än de utgifter som denna paragraf tar sikte på. Vi anser därför att säljaren i princip bör i förhållande till konsumenten bära ett skadeståndsansvar för vad som kan läggas bakre led till last. Om ansvaret skall ges denna räckvidd ligger det nära till hands att bygga på ett force-majeure-ansvar enligt köplagsförslagets mönster.

Mot bakgrund av det anförda har vi stannat för att köplagsförslagets regler bör läggas till grund för skadeståndsregleringen i konsumentköplagen. Detta innebär att grunden för skadeståndsansvaret blir en annan vid konsumentköp än vid konsumenttjänster. Olägenheterna härav kan emellertid antas bli ganska begränsade. Som vi tidigare har antytt torde nämligen skillnaderna i praktiken inte bli så stora, bortsett från fall då kontraktsbrottet beror på ett bakre led.

Den i köplagsförslaget upptagna force-majeure-regeln gäller generellt vid dröjsmål. För fel i godset innehåller däremot förslaget ett antal undantagsbestämmelser som gör regleringen ganska komplicerad. Det finns anledning att överväga om inte systemet kan utformas på ett enklare sätt för konsumentköp.

En undantagsregel tar sikte på beställningsköp (köp av gods som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål). Här gäller ett presumtions-

ansvar, dvs. säljaren är fri från skadeståndsskyldighet om han visar att felet inte beror på försummelse från hans sida. En annan undantagsregel gäller vid köp av "gods som fanns vid köpet och som har sådana egenskaper att det inte rimligen kan ersättas med annat gods därför att parterna måste antas ha tillmätt valet av gods avgörande betydelse". Vid fel i gods av detta slag begränsas i princip säljarens skadeståndsansvar till fall då felet har uppkommit efter köpet till följd av säljarens försummelse. Från de nu angivna reglerna gäller i sin tur undantag bl.a. då godset inte överensstämmer med vad säljaren har utfäst eller då säljaren har lämnat oriktiga uppgifter om godset eller försummat att lämna upplysningar om detta.

Det är inte helt klart hur stor räckvidd den senare av de två berörda undantagsreglerna har. Avsikten torde emellertid vara att den skall omfatta i stort sett köp av vad som i gällande lag kallas "bestämt gods". Hit kan räknas begagnade varor i allmänhet. När det gäller nya varor som finns i flera exemplar blir regelns tillämplighet beroende av om köparen vid sitt val har fäst särskild vikt vid det köpta exemplarets individuella egenskaper. Detta torde endast undantagsvis vara fallet vid köp av industriprodukter men är vanligare i fråga om hantverksalster eller naturaprodukter, t.ex. husdjur och trädgårdsväxter.

Av det sagda framgår att den föreslagna regleringen ger upphov till vissa gränsdragningsproblem. Några motsvarande undantag gäller inte enligt den nuvarande skadeståndsbestämmelsen i 6 § konsumentköplagen. Sakligt sett förefaller det också rimligt att säljaren får stå risken för den förlust som konsumenten kan lida exempelvis på grund av ett fel i en begagnad bil eller försenad leverans av en specialtillverkad skåpinredning. Vi föreslår därför att någon motsvarighet till de nu berörda bestämmelserna inte tas upp i konsumentköplagen.

En annan undantagsregel innebär, som nyss berörts, en skärpning av säljarens skadeståndsansvar. Enligt denna regel är säljaren strikt ansvarig utan förbehåll för force majeure, om godset vid köpet avvek från vad som är särskilt utfäst av säljaren och i vissa fall då han har lämnat oriktiga uppgifter om godset eller försummat att lämna viktig information om detta. En viss motsvarighet till denna bestämmelse finns i den gällande köplagen. Regeln avser där bara köp av bestämt gods. Köplagsförslagets bestämmelse gäller däremot generellt, men den torde i första hand vara av betydelse vid sådana köp av individuellt bestämda föremål där de nyss berörda undantagen från force-majeure-regeln blir tillämpliga. Om några så-

dana undantag inte tas upp i konsumentköplagen minskar behovet av den särskilda regeln om skärpt ansvar. Det är enligt vår mening svårt att föreställa sig någon situation av det slag som åsyftas med denna bestämmelse där det skulle vara möjligt för säljaren att undgå ansvar för fel i godset under hänvisning till force majeure. Vi anser därför att även denna regel kan avvaras i konsumentköplagen.

Ytterligare en undantagsregel i köplagsförslaget föranleds av att enligt förslaget gods kan vara att anse som felaktigt på grund av att det inte överensstämmer med en uppgift som vid marknadsföringen har lämnats av någon annan än säljaren, t.ex. i tillverkarens reklam. I en sådan situation går säljaren enligt förslaget fri från skadeståndsansvar om han varken kände eller borde ha känt till uppgiften. Denna regel, som har en motsvarighet i den finländska konsumentskyddslagen, förefaller oss ha mycket begränsad betydelse. Så som den är formulerad innebär den att säljaren går fri från ansvar endast om han var ovetande om att uppgiften över huvud taget hade lämnats och inte heller hade bort känna till detta. Däremot kan han inte undgå ansvar genom att hänvisa till att han saknade anledning att betvivla uppgiftens riktighet. Vi anser för vår del att en motsvarighet till denna regel bör kunna avvaras i konsumentköplagen.

Sammanfattningsvis finner vi alltså att lagen bör ålägga säljaren ett strikt ansvar för skador som drabbar köparen på grund av dröjsmål eller fel i godset, att säljaren bör kunna undgå skadeståndsskyldighet om korrekt fullgörelse har hindrats av sådan force majeure som avses i köplagsförslaget samt att denna ordning bör gälla vid alla konsumentköp.

3.7.5 Skadeståndets beräkning

Köplagsförslaget innehåller i 72-76 §§ vissa allmänna bestämmelser om skadeståndets beräkning. Som framgår av det föregående anser vi att en köpare som häver köpet på grund av säljarens kontraktsbrott bör tillförsäkras rätt till ersättning för eventuell merkostnad för täckningsköp. 73 och 74 §§ köplagsförslaget reglerar närmare hur förlusten skall beräknas i detta fall. Om köparen faktiskt har gjort ett täckningsköp till högre pris har han rätt till ersättning för prisskillnaden, under förutsättning att täckningsköpet har företagits med omsorg och inom skälig tid efter hävningen. Har han inte gjort ett sådant täckningsköp skall ersättningen bestämmas till skillnaden mellan det avtalade priset och gångse pris för godset vid tiden för hävningen. Om köpet har hävts efter det att köparen mottog godset skall dock i stället gångse

pris vid tiden för mottagandet läggas till grund för beräkningen. Vi föreslår att bestämmelser av motsvarande innehåll tas upp i konsumentköplagen. Bestämmelserna bör dock kunna ges en något enklare utformning där.

På en punkt anser vi oss inte kunna godta köplagsförslagets reglering i sak. Den jämförelse med gängse pris som skall företas då något täckningsköp inte har ägt rum bör enligt vår mening alltid avse priset vid tiden för hävningen. En sådan regel tar större hänsyn till att ersättning inte kan utgå förrän köpet har hävts och att hävningsrätt stundom inträder först sedan en viss tid har förflutit från avlämnandet - det kan exempelvis vara fråga om ett fel som inte kommer till synes förrän köparen har använt godset en tid, eller köparen kan vara skyldig att först låta säljaren försöka avhjälpa felet. Den regel vi förordar stämmer också bättre med principen för ersättningsberäkningen när täckningsköp har ägt rum. Ett täckningsköp kan ju inte komma till stånd förrän i avslutning till att det ursprungliga köpet hävs, och tanken bör i princip vara att köparen, även om han inte gör något täckningsköp, skall ha rätt till ersättning med vad det skulle ha kostat honom att göra ett sådant köp. Vi vill också erinra om att den regel vi förordar överensstämmer med vad som föreslogs i köplagsutredningens förslag till allmän köplag.⁴

I köplagsförslaget har upptagits en särskild regel av innebörd att köparen är skyldig att vidta skäligen åtgärder för att begränsa sin förlust och att skadeståndet kan sättas ned om han inte gör det (75 § första stycket). Detta är en allmänt erkänd princip och vi anser det inte nödvändigt att ta upp någon uttrycklig bestämmelse härom i konsumentköplagen. Även utan stöd av en sådan bestämmelse kan man sålunda t.ex. jämka ersättning för utgifter, om utgifterna har varit betydligt större än vad som har varit påkallat.

Som tidigare berörts öppnar köplagsförslaget också en allmän möjlighet till jämkning av skadeståndet och även förslaget till konsumenttjänstlag innehåller en regel av sådan innebörd. Vi har i det föregående uttalat tveksamhet beträffande värdet av en sådan regel för konsumentköp. Till en början kan framhållas att risken för att ett kontraktsbrott från säljarens sida skall ge upphov till någon mera betydande ekonomisk förlust för köparen är ganska liten när denne är en konsument. Om man - såsom vi föreslår och till skillnad från vad som föreslås be-

⁴ SOU 1976:66 s. 167 f.

träffande konsumenttjänster - öppnar möjlighet till fri-skrivning från skadeståndsansvar för följdskador, minskar behovet av en jämningsregel ytterligare. Vi vill i detta sammanhang också påpeka att den föreslagna avtalsfriheten gör det möjligt att i avtalet närmare reglera ersättningen för följdskador, exempelvis genom föreskrifter om normerad ersättning i händelse av leveransförsening. Som vi tidigare har framhållit är en jämningsregel förenad med vissa nackdelar. Den inför ett osäkerhetsmoment, som är ägnat att försvåra skaderegleringen och bidra till att skapa tvister. Vi har därför stannat för att någon möjlighet att jämka skadeståndet till köparen inte bör tas upp i konsumentköplagen. Detta innebär inte att en jämningsregel av ett oskäligt betungande skadestånd skulle vara helt utesluten. Den allmänna jämningsregel som finns i 6 kap. 2 § skadeståndslagen är nämligen i och för sig möjlig att tillämpa också i kontraktsförhållanden, låt vara att det endast i utpräglade undantagsfall skulle kunna komma i fråga att jämka ett skadestånd som en näringsidkare har att utge till en konsument. Vidare kan enligt 6 kap. 1 § andra stycket samma lag jämningsregel ske om medvållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

3.8 Produktansvar

3.8.1 Inledning

Med en produktskada avses en skada som orsakas av en skadebringande egenskap hos gods och träffar något annat än detta. Skadan kan drabba en person eller egendom. I den juridiska litteraturen brukar man vid behandlingen av produktansvaret skilja mellan tre huvudtyper av fel som kan orsaka produktskador: konstruktionsfel, fabrikationsfel och instruktionsfel. Konstruktionsfel är ett fel som beror på godsets ursprungliga utformning och därför föreligger hos samtliga exemplar av visst gods, medan fabriktionsfel hänför sig till enstaka exemplar eller en grupp av exemplar ("måndagsexemplar"). Om ett konstruktionsfel visar sig medföra skador som tidigare inte hade kunnat förutses ens av den främsta sakkunskapen på området brukar man tala om utvecklingsskador. Instruktionsfel består i felaktiga eller ofullständiga anvisningar eller varningar beträffande handhavandet av i och för sig fullgott gods. Denna indelning av felen i olika kategorier tar närmast sikte på tillverkarens ansvar. För säljarens del är ju skillnaden mellan konstruktionsfel och fabriktionsfel föga relevant. Vid köptillfället kan vidare tänkas föreligga fel som inte fanns från början utan som har uppkommit senare, exempelvis på grund av olämplig förvaring eller hantering av godset.

3.8.2 Gällande rätt och föreliggande lagförslag

Den gällande konsumentköplagen är enligt uttrycklig bestämmelse i 19 § inte tillämplig på ersättning för förlust som köparen lider genom personskada eller skada på annan egendom än den sålda varan. Härigenom utesluts produktskador från lagens tillämpningsområde. Detta överensstämmer med vad som enligt rättspraxis gäller i fråga om den allmänna köplagen. Dess regler om skadeståndsskyldighet vid fel har nämligen i princip inte ansetts tillämpliga på produktskador. Köplagsförslaget innebär inte någon ändring härvidlag.

F.n. finns inte någon svensk lagstiftning som särskilt reglerar ansvaret för produktskador. Av rättspraxis framgår att frågan i huvudsak bedöms enligt de regler som gäller för skadeståndsansvar utanför avtalsförhållanden. I ett par undantagsfall har dock köprättsliga regler tillämpats, när det sålda godset ingått som en väsentlig ingrediens i en produkt och till följd av skadebringande egenskap lett till skada på denna produkt.¹

Den grundläggande principen vid produktskada är att skadeståndsskyldighet åvilar den som har vållat skadan genom vårdslöshet.² Skadeståndsansvar kan drabba både tillverkare, säljare och mellanliggande led i distributionskedjan. Vårdslösheten kan bestå i slarv vid tillverkning, kontroll eller förvaring av godset, felaktiga eller otillräckliga instruktioner för användningen m.m. När det gäller industriellt tillverkat gods torde man ställa stränga krav på aktsamhet från tillverkarens sida. En företagare svarar även för sina anställdas vårdslöshet och i viss omfattning också för självständiga medhjälpare. Enligt ett rättsfall från 1977³ ansvarar den som importerar en produkt, avsedd för enskilt bruk, för skada orsakad av sådana brister i produktsäkerheten som skulle ha medfört skadeståndsskyldighet för tillverkaren.

I viss utsträckning föreligger skadeståndsansvar utan att någon vårdslöshet har förekommit. Om säljaren har garanterat frånvaro av skadebringande egenskaper är han sålunda strikt ansvarig för skada som drabbar köparen på grund av att godset har en sådan egenskap. Detta resonemang har i rättspraxis drivits ganska långt, och man har

¹ En kortfattad redogörelse för gällande rätt lämnas i SOU 1979:79 s. 27-35.

² Se senast NJA 1982 s. 380 och 1983 s. 118.

³ NJA 1977 s. 538.

i säljarens uppträdande tolkat in en "tyst" garanti av antytt slag. Det är tänkbart att också uppgifter från bakre led, exempelvis i reklam till allmänheten, skulle kunna betraktas som en sorts garanti, med påföljd att det bakre ledet skulle kunna göras ansvarigt för produktskador som orsakas av avvikelser från vad som sålunda utlovats. Möjligen kan strikt ansvar vidare komma i fråga när det gäller gods som typiskt sett är "farligt". Beträffande innebörden av gällande rätt råder emellertid ganska stor osäkerhet.

Skadestånd kan utgå inte bara till köparen själv utan också till annan som drabbas av skada. Ätminstone gäller detta om ansvaret grundas på vårdslöshet.

I allmänna reklamationsnämndens praxis finns exempel på att säljare rekommenderats att ersätta skador på köparens egendom som har orsakats av fel i den sålda varan.

I detta sammanhang kan också nämnas att garantin EHL 74 ger köparen rätt till ersättning, dock högst med 500 kr., för styrkt skada som har vållats tvättgods på grund av ett fel i en tvättmaskin, vilket inte har blivit avhjälpt av säljaren inom skälig tid.

Frågor om ersättning för produktskador har utretts av produktansvarskommittén. Kommitténs intresse inriktades till en början - i enlighet med de ursprungliga direktiven - på specifikt farliga produkter med betydande potentiella skaderisker. År 1976 lade kommittén i ett delbetänkande Produktansvar I (SOU 1976:23) fram förslag till en lag om ersättning för läkemedelsskada. Där föreslogs en särskild ersättningsordning i form av en obligatorisk försäkring. Sedan läkemedelsföretagen anslutit sig till en frivillig försäkring av motsvarande innehåll är frågan om lagstiftning på grundval av kommitténs förslag tills vidare inte aktuell. I tilläggsdirektiv år 1977 fick kommittén i uppdrag att överväga frågan om svenskt tillträde till en europarådskonvention om produktansvar för personskador. Denna är inte begränsad till skador som orsakas av specifikt farliga produkter. Kommittén skulle också pröva frågan om ett allmänt objektivet produktansvar för saksador som åsamkas enskilda konsumenterna. (Med konsument torde här inte endast avses köpare, utan tanken har sannolikt varit att ersättning skulle kunna utgå också för skada på privat egendom som tillhör tredje man.) I tilläggsdirektiven påpekades att saksador som drabbar enskilda konsumenter endast i begränsad omfattning torde täckas av försäkringar på den skadelidandes sida. Vidare framhölls följande:

Om man på konsumentområdet inför ett ansvar av generell art för sakskador genom produkter, bör ansvaret utformas så att dess konsekvenser någorlunda kan överblickas. Endast om detta villkor är uppfyllt är det möjligt att på rimliga villkor täcka ansvaret genom försäkring. Med hänsyn härtill bör det inte komma i fråga att låta ansvaret utlösas annat än när produkten avviker från normal standard. Det kan också ifrågasättas om inte s.k. utvecklingsfel, dvs. sådana fel i produkten som inte ens expertisen hade kunnat förutse, bör hållas utanför ansvarsområdet. Kommittén bör även undersöka om ansvaret skall maximeras till vissa belopp.

Produktansvarskommittén har i sitt slutbetänkande Produktansvar II. Produktansvarslag (SOU 1979:79) lagt fram förslag till en lag som innebär att tillverkaren eller, när produkten är tillverkad utomlands, importören är ersättningsskyldig för personskada som orsakas av en defekt hos en produkt som han har lämnat ut. Produkten skall anses vara defekt om den inte erbjuder den säkerhet mot skada som skäligen kan förväntas. Ansvaret inträder således oberoende av vållande. I särskilda fall kan annan än tillverkare eller importör bli ansvarig. Ansvaret kan sålunda drabba dels den som har marknadsfört en produkt som sin genom att låta sitt namn, varumärke eller annat kännetecken anbringas på produkten, dels den som säljer produkter vilkas ursprung inte kan utredas. I de sistnämnda fallen kan alltså även en detaljist få bära ansvaret. Däremot kan en privatperson aldrig göras ansvarig enligt förslaget. För att ytterligare förbättra den skadelidandes ställning uppställs i lagförslaget särskilda bevisregler. Av störst betydelse är att en tillverkare eller annan ansvarig, som för att undgå ersättningsskyldighet gör gällande att produkten inte var defekt när han lämnade ut den, måste göra denna invändning sannolik. Det presumeras alltså att defekten förelåg vid utlämnandet. Den skadelidande behöver sålunda inte visa att defekten förelåg redan då. Slutligen skall nämnas att undantag görs för skador på vissa betydelsefulla områden där de skadelidande genom andra regler redan är tillförsäkrade en rätt till ersättning. Hit hör skador som uppkommer i samband med hälso- och sjukvård, i arbetslivet och i olika slag av trafik.

Lagförslaget behandlar som nämnt endast personskador, och kommittén har inte lagt fram något förslag till regler om skador som en defekt produkt orsakar på egendom. Kommittén har - efter visst samråd med oss - funnit att ansvaret för sådana sakskador hellre bör regleras inom köprätten.

Enligt produktansvarskommittén finns det flera skäl som talar för att det införs ett strikt ansvar för produkt-skador som drabbar en enskild konsuments egendom. Nuvarande rättsläge är oklart. Det är ofta svårt för den skadade att styrka att tillverkaren eller någon som denne svarar för har varit vårdslös. Skadorna täcks ofta inte av försäkringar på den skadelidandes sida.

När det gäller den närmare utformningen av en reglering av sakskadorna konstaterar produktansvarskommittén bl.a. att samma händelse kan orsaka skada både på egendom och på person men att det vanligaste torde vara att bara skador av ettdera slaget uppkommer. Vidare anføres att skada från en defekt produkt i de allra flesta fall kan antas drabba egendom som tillhör innehavaren av produkten eller någon i hans hushåll. Man kan dock även tänka sig situationer där någon utomståendes egendom skadas.

I och för sig skulle det enligt produktansvarskommittén inte möta några alltför stora problem att föra in regler om ansvar för skada som drabbar konsuments egendom i den föreslagna produktansvarslagen, men systematiken skulle bli otillfredsställande. I så gott som alla fall när en sakskada inträffar på grund av en defekt i en produkt kan köparen också göra gällande felpåföljd enligt köprättsliga regler. Han måste då vända sig till två olika subjekt och får sin rätt prövad efter två skilda regelkomplex trots att samma orsak åberopas. För avhjälpande av fel, prisnedsättning eller hävning av köpet har han att hålla sig till säljaren, medan han får vända sig till tillverkaren eller importören om han vill kräva ersättning för produktskadan. Särskilda svårigheter uppkommer enligt kommittén när en defekt produkt, som förvärvats för sig, har infogats som beståndsdel i ett större helt och orsakat skada på detta. Hur långt det köprättsliga ansvaret här sträcker sig är enligt gällande rätt mycket ovisst. Köprättsliga regler har tillämpats vid bedömning av rätten till ersättning för skada på hus förorsakad av att det sålda teglet varit bristfälligt (NJA 1935 s. 577) men inte när en såld och inmonterad kolv orsakat skada på en bilmotor (NJA 1945 s. 189). Om man behåller denna ordning får man - utöver lagtolkningsproblem - också den olämpliga konsekvensen att likadana skador med samma orsak skall bedömas olika beroende på om den defekta beståndsdelens har förvärvats för sig eller tillsammans med huvudprodukten. I det förra fallet blir ofta produktskaderegler tillämpliga, medan köprättsliga regler skall användas i det senare fallet. Om man från produktansvarslagen undantar fall då skadan drabbar egendom vari den defekta produkten utgör en beståndsdel, blir resultatet att i vissa fall ersättning inte kan utgå vare sig enligt produktansvarslagen eller enligt köprättsliga regler.

Om man reglerar produktskador på egendom i konsumentköplagen vinner man enligt produktansvarskommittén flera fördelar. Rätten till ersättning för skador bedöms enligt samma regler som gängse köprättsliga påföljder, ansvaret drabbar samma subjekt, säljaren, och de särskilda problemen med skada orsakad av beståndsdel faller bort.

Produktansvarskommitténs förslag har fått ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Förslaget tillstyrks av bl.a. konsumentverket, livsmedelsverket, LO och TCO. Näringslivets organisationer ställer sig däremot negativa under framhållande av att kommittén inte visat att det föreligger något egentligt behov av lagstiftning. I många yttranden anförs att man av ekonomiska och handelspolitiska skäl bör avvakta utvecklingen på produktansvarsområdet i Europa innan en lag om produktansvar införs i Sverige. Det som främst avses är slutresultatet av det arbete som pågår på området inom EG.

De flesta remissinstanser som yttrar sig i frågan om produktansvar för sakskador tillstyrker att denna fråga blir föremål för överväganden i samband med lagstiftningen om konsumentköp. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet ifrågasätter emellertid om det är lämpligt att reglera ansvaret i anslutning till köprättsliga regler. Vad fakultetsnämnden främst vänder sig emot är att ansvaret blir begränsat till sakskador som drabbar köparen och hans hushåll samt att produktskador som inte drabbar konsumentens egendom även fortsättningsvis måste ersättas enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.

Gällande rätt i de andra nordiska länderna överensstämmer i stort sett med förhållandena i Sverige. I Finland och Norge har särskilda kommittéer lagt fram förslag till lagstiftning om produktansvar. Förslagen innebär liksom det svenska att tillverkare, importörer m.fl. åläggs ett strikt ansvar för skador som orsakas av en defekt i en vara som de har satt i omlopp på marknaden. Det finländska förslaget är emellertid begränsat till skador orsakade av konsumtionsvaror, dvs. varor som har framställts av näringsidkare och är avsedda att användas eller i väsentlig omfattning faktiskt används för enskild konsumtion. Till skillnad från det svenska lagförslaget omfattar de båda andra förslagen också vissa sakskador, det finländska skador på "egendom, vilken vid skadetillfället befann sig i enskilt bruk" och det norska skador på annan egendom än sådan som "på skadetidspunktet i det vesentlige ble nyttet i ervervsøyemed".⁴ I Danmark har inte bedrivits något särskilt kommittéarbete på produktansvars-

⁴ Det finländska lagförslaget har återgivits i SOU 1979:79 s.165, ang. det norska se NOU 1980:29.

området. Däremot har Danmark såsom medlem i EG deltagit i det där pågående arbetet på en reglering av produktansvaret.

Vad beträffar arbetet inom EG kan följande nämnas. År 1976 lade EG-kommissionen fram ett förslag till rådsdirektiv i ämnet. Sedan yttranden över förslaget avgetts av bl.a. EG-parlamentet överlämnade kommissionen år 1979 ett någon reviderat förslag till EG:s ministerråd, som har att fatta beslut i saken. Ministerrådet har påbörjat sin behandling av frågan, men något slutligt avgörande föreligger ännu inte. Kommissionens direktivförslag innebär i princip att tillverkaren av en produkt åläggs ett strikt ansvar för personskador och vissa sakskador orsakade av defekter hos produkten. De sakskador förslaget omfattar är sådana som drabbar egendom vilken dels är av sådant slag som normalt förvärfvas för privat bruk och dels inte av den skadelidande förvärvats eller använts uteslutande för hans närings- eller yrkesverksamhet.

De i Sverige, Finland och Norge framlagda kommittéförslagen har ännu inte lett till lagstiftning. Det har tills vidare ansetts lämpligt att avvakta utvecklingen inom EG. Nordiska rådet har uttalat sig för att man undersöker möjligheterna att skapa en gemensam grundinställning i fråga om lagstiftning rörande produktansvar i de nordiska länderna, och vissa överläggningar i ämnet har ägt rum mellan företrädare för justitiedepartementen. Överläggningarna har huvudsakligen rört personskador.

3.8.3 Överväganden

Genom läkemedelsförsäkringen har skapats en ersättningsordning för personskador som orsakas av skadebringande egenskaper hos läkemedel, och det av produktansvarskommittén framlagda förslaget till produktansvarslag kompletterar denna med ett skydd för sådana skador som orsakas av andra produkter. Med hänsyn härtill finns det inte anledning att för personskadornas del avvika från den nuvarande ordningen, som innebär att ansvaret för sådana skador i princip inte regleras inom köprätten. Skadeståndsbestämmelserna i konsumentköplagen bör alltså inte heller i fortsättningen vara tillämpliga på förlust som köparen lider till följd av personskada. En motsvarande bestämmelse finns i förslaget till konsumenttjänstlag (35 §).

Vad härefter gäller produktskador som drabbar konsumentens egendom kan dessa vara av många olika slag. Som exempel kan nämnas att ett klädesplagg färgar av sig i samband med tvätt eller på andra plagg som bärs samtidigt, att en skåpinredning går sönder så att porslin som

förvaras i skåpet krossas, att hundmat orsakar sjukdom hos hunden, att en läckande diskmaskin föranleder vattenskador i bostaden eller att en exploderande gasoltub förstör en husvagn. Vi delar produktansvarskommitténs uppfattning att konsumenternas rätt till ersättning för produktskador av detta slag behöver förbättras. Dessa skador täcks ofta inte av försäkringar på den skadelidandes sida. Hemförsäkringen omfattar sålunda bara vissa sådana skador. Härtill kommer att långt ifrån alla hushåll har en hemförsäkring eller liknande skydd, och det torde vara ett välgrundat antagande att försäkringsskyddet är särskilt dåligt i de ekonomiskt minst bärkraftiga hushållen.⁵ Ofta gäller de skador varom det här är fråga relativt små belopp, men detta gör knappast en reform obehövlig. Även sådana skador kan vara kännbara för den enskilde. I enstaka fall kan för övrigt förlusten bli stor. Som skäl för en reform kan vidare åberopas att rättsläget är oklart samt att den enskildes utredningssvårigheter kan vara betydande, särskilt som det nu i princip är den skadelidande som skall bevisa att tillverkaren har varit försumlig och det inte sällan är fråga om komplicerade tillverkningsprocesser.

Produktansvarskommittén har kommit till den uppfattningen att produktansvaret för sakskador lämpligen kan regleras i konsumentköplagen. Vi har såväl vid samråd med kommittén som vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande ställt oss positiva till denna ståndpunkt. Vi ser det som en väsentlig fördel att ansvaret därigenom i första hand kommer att vila på säljaren. Det är denne som konsumenten har varit i förbindelse med vid köpet och det är till honom han har att rikta sina anspråk i övrigt på grund av fel i godset. Typiskt sett är det för konsumenten betydligt enklare att sätta sig i förbindelse med säljaren än att söka upp tillverkaren eller importören. En annan sak är att det i och för sig kan finnas goda skäl att också ge konsumenten vissa möjligheter att vända sig mot bakre led. Till den frågan återkommer vi i ett senare sammanhang (3.13).

Mot bakgrund av den ståndpunkt produktansvarskommittén har intagit har vi att överväga hur ett ansvar för sakskador orsakade av defekta produkter kan regleras inom konsumentköplagens ram. Som produktansvarskommittén har påpekat leder en sådan reglering till att ansvaret blir snävare än om regleringen sker i en fristående lag som inte anknyter till ett köp. Sålunda får ansvaret i prin-

⁵ Inom försäkringsbranschen räknar man med att praktiskt taget alla villaägare har villa/hemförsäkring men att mellan 10 och 20 % av övriga hushåll saknar hemförsäkring.

cip begränsas till skador som drabbar köparen, medan skador på egendom som tillhör tredje man får lämnas utanför. Vidare kommer regleringen bara att gälla fall då det skadeorsakande godset har varit föremål för ett konsumentköp. Skador orsakade av egendom som förvärvats av någon genom ett köp av annat slag eller genom gåva eller som innehas på grund av lån, hyresavtal, avtal om förvaring eller liknande kommer alltså inte att omfattas. Detsamma gäller skador orsakade av egendom som tillhandahållits i samband med en tjänst. I detta sammanhang kan dock nämnas att förslaget till konsumenttjänstlag innehåller bestämmelser om ersättning för skada som på grund av fel i tjänsten tillfogas konsumentens egendom (31 § andra stycket).

Om lagregleringen av produktansvaret för skador som drabbar privatpersoners egendom begränsas på det sätt som nu har antytts, innebär detta inte att möjligheten att erhålla ersättning för sådana skador i andra fall utesluts. På det område som inte täcks av lagregleringen kommer liksom hittills allmänna skadeståndsrättsliga regler att gälla. Det är också tänkbart att lagregler om skadeståndsansvar vid köp kan ligga till grund för analog tillämpning på andra områden, exempelvis vid uthyrning av lös egendom till konsumenter.

I produktansvarskommitténs förslag till produktansvarslag för personskador föreslås att ansvar skall föreligga när orsaken till en skada ligger i någon egenskap hos produkten som innebär att denna inte motsvarar de förväntningar på säkerhet som man har anledning att ställa. Produkten sägs då vara "defekt". Detta defektbegrepp behöver enligt kommittén inte helt sammanfalla med den köprättsliga felbedömningen. Vid en köprättslig reglering av produktansvaret bör emellertid anknytas till konsumentköplagens felbegrepp, så att ersättningsrätt i princip förutsätter att ett fel i denna lags mening föreligger.

Det köprättsliga felbegreppet torde i allmänhet redan vid en abstrakt bedömning komma att täcka de inledningsvis nämnda feltyperna konstruktionsfel, fabrikationsfel och instruktionsfel som man brukar tala om i samband med produktansvar. Vad beträffar sistnämnda kategori kan erinras om att vi föreslår att det i lagen uttryckligen skall anges att godset är att anse som felaktigt, om det inte åtföljs av erforderliga bruksanvisningar och liknande.

Frågan om godset är felaktigt i köprättslig mening beror emellertid inte bara på en "abstrakt" bedömning, där det individuella godset jämförs med en allmän standard, utan även omständigheterna i det särskilda fallet är av betydelse, t.ex. vad som har förekommit mellan parterna i

samband med avtalet. Detta är ett av skälen till att det köprättsliga felbegreppet inte har ansetts lämpligt i produktskadesammanhang, där andra personer än parterna i köpeavtalet kan vara inblandade. I förhållandet köpare-säljare ter det sig emellertid naturligt att låta en konkret felbedömning slå igenom. Om exempelvis köparen på säljarens rekommendation har köpt en färg eller ett rengöringsmedel för användning till ett visst ändamål, vilket inte överensstämmer med vad varan är avsedd för enligt fabrikantens anvisningar, och denna användning medför skador, synes det rimligt att säljaren kan göras ansvarig för skadorna. Detsamma gäller om köparen på grund av felexpediering har fått en annan vara än den beställda och detta får en skada till följd. Om å andra sidan det har stått klart mellan köparen och säljaren att den sålda varan inte fyller normala krav på exempelvis hållfasthet, bör inte köparen kunna få ersättning av säljaren för en skada som orsakas av just detta förhållande.

Enligt de allmänna skadeståndsregler vi föreslår har säljaren ett strikt ansvar för skada till följd av fel i godset, men han kan undgå ansvar genom att visa att underlåtenheten att avlämna felfritt gods beror på ett hinder utanför såväl hans egen som i förekommande fall hans leverantörs kontroll, vilket de varken kunnat undvika eller övervinna. Ett säljaransvar för produktskador bör byggas på samma grund.

Många av de produktskador det här blir fråga om är som tidigare påpekats tämligen bagatellartade och avser små värden. I enskilda fall kan emellertid skadorna uppgå till betydande belopp, vida överstigande godsets pris. Som exempel kan nämnas att en konsument för ett husbygge eller en husreparation har förvärvat byggnadsmaterial vilket är av undermålig beskaffenhet eller - i strid mot lämnad information - inte passar för det avsedda ändamålet samt att detta leder till att andra delar av huset skadas. Ett annat exempel är att en konsument har monterat en reservdel i en maskin och att maskinen skadas på grund av ett fel i den inmonterade delen.

Från säljarens synpunkt är det svårt att förutse vilka skador som ett fel i en såld vara kan ge upphov till. I betydande mån beror skadorna på det sätt på vilket köparen har använt godset och på beskaffenheten och värdet av den egendom som har blivit skadad. Om, för att anknyta till ett tidigare nämnt exempel, hyllorna i ett skåp faller ned på grund av att de är dåligt monterade, uppstår skador av helt olika storlek beroende på om skåpet har använts för förvaring av linne eller av glas och porslin och, i det senare fallet, om det har varit fråga om antika föremål eller standardgoods av enkelt slag.

Nu berörda förhållanden kan synas tala för att säljaren här, liksom när det gäller följskador av annat slag, borde ges en möjlighet att friskriva sig från skadeståndsansvar. En sådan möjlighet skulle emellertid sannolikt utnyttjas i stor omfattning och därmed i väsentlig grad sätta ansvaret ur spel. Vi anser att konsumenternas skyddsbehov på denna punkt är så stort att en sådan ordning inte kan godtas. Det är emellertid angeläget att ansvaret inte blir oskäligt betungande för säljarna. Av väsentlig betydelse härvidlag blir säljarnas möjligheter att föra ansvaret tillbaka till bakre led och möjligheterna att genom försäkring skydda sig mot betungande ersättningskyldighet.

De flesta produktskador torde förorsakas av fel som föreligger redan när godset lämnar tillverkaren. Redan från denna synpunkt ligger det närmast till hands att ansvaret för produktskador slutligen drabbar tillverkaren - eller, när produkten tillverkats utomlands, importören. Även riskfördelningssynpunkter talar för att ansvaret läggs på dem. Risken för produktskador kommer då att vila på hela produktionen - eller åtminstone på hela den del av produktionen som avsätts inom landet - medan ett säljaransvar drabbar de enskilda säljarna ganska godtyckligt. Ytterligare ett viktigt skäl för att lägga det ekonomiska ansvaret för produktskador på tillverkaren är att det är denne som har möjlighet att genom en bättre kontroll över produktionen minska risken för att sådana skador skall uppstå. Skadestandsreglerna bör utformas så, att de verkamt bidrar till att höja produktsäkerheten.

En detaljist som har köpt en felaktig vara har enligt köplagens bestämmelser rätt till ersättning av sin leverantör för skada som orsakas av felet. Om detaljisten säljer den felaktiga varan till en konsument och denne tillfogas en produktskada som detaljisten blir skadeståndsansvarig för enligt en köprättslig regel av här ifrågasatt slag, innebär detta att detaljisten har drabbats av en ekonomisk förlust som beror på felet. För detaljisten är det då inte fråga om en produktskada utan om en ren förmögenhetsskada, och förlusten omfattas därför av hans skadeståndsrätt enligt köplagen mot leverantören. Detaljisten har alltså goda möjligheter att föra skadeståndsansvaret vidare mot bakre led, under förutsättning att köplagens regler gäller i förhållandet mellan honom och det bakre ledet. Situationen kan emellertid bli en annan, om det bakre ledet har friskrivit sig från skadeståndsansvar.

Av skäl som framgår av det förut anförda anser vi att ansvaret för produktskador som beror på fel i produktionen slutligt bör drabba tillverkaren eller importören. Detta

är innebörden av produktansvarskommitténs förslag såvitt rör personskadorna och detsamma bör gälla i fråga om sakskador som drabbar enskilda konsumenter. Det är önskvärt att friskrivningsklausuler som sätter en sådan ansvarsordning ur spel undviks. Ett effektivt sätt att tillgodose detta önskemål skulle vara att införa tvingande lagregler mot friskrivningsklausuler. Vi har dock inte velat gå så långt. Avtalsvillkor som innebär att detaljisterna helt får bära ansvaret för produktskador, vilka orsakas av tillverkningsfel i konsumentvaror, bör emellertid enligt vår mening i princip betraktas som oskäliga och kunna sättas åt sidan med stöd av 36 § avtalslagen eller förbjudas enligt den i prop. 1983/84:92 föreslagna lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Om friskrivningar underlåts behöver ansvaret för produktskador inte bli särskilt betungande för detaljisterna. Dessa kommer då att bli slutligt ansvariga i huvudsak endast då det är fråga om fel som har uppkommit i detaljistledet eller som beror på att detaljisten har lämnat oriktiga eller ofullständiga uppgifter om godset.

En nackdel med en ordning av här diskuterad innebörd är att den ger upphov till regresskrav, som medför administrativa kostnader. Vi anser dock att dessa olägenheter uppvägs av dels de fördelar som ett säljaransvar för produktskadorna ger konsumenterna dels den gynnsamma effekt på produktsäkerhetsarbetet som ett tillverkaransvar bör föra med sig. Vi vill emellertid framhålla önskvärdheten av att det utarbetas smidiga rutiner för skaderegleringen. Sålunda är det exempelvis önskvärt att det i sådana fall upprättas en direktkontakt mellan detaljisten och den slutligt ansvarige så att regress genom flera led undviks.

Vad beträffar nuvarande försäkringsförhållanden kan följande nämnas. De allra flesta näringsidkare som bedriver tillverkning och försäljning av varor har en företagsförsäkring i vilken ingår ett ansvarsförsäkringsmoment. Enligt de villkor som numera tillämpas täcker ansvarsförsäkringen produktskador. Vissa undantag gäller för fall då det har förekommit brister i kontroll av produkterna eller då meddelade säkerhetsföreskrifter inte har iakttagits. Vidare gäller en självrisk, som i normalfallet utgör 7 % av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Efter vad vi har inhämtat vid överläggningar med företrädare för försäkringsbranschen torde det vara mycket ovanligt att produktskador på konsumentegendom belastar företagets ansvarsförsäkring. Vi anser det inte troligt att någon väsentlig förändring i detta hänseende skulle inträda om regler om produktansvar för sakskador infördes i konsumentköplagen. I de allra flesta fall torde nämligen dessa skador falla inom självrisken. Några

kraftigt ökade premiekostnader för ansvarsförsäkringen behöver därför inte befaras.

Vi har i det föregående framhållit att det är önskvärt att ansvaret för produktskador slutligt drabbar tillverkaren eller importören. Motsvarande skäl talar för en kanalisering av ansvaret till tillverkarens/importörens ansvarsförsäkring. Genom en sådan ordning möjliggörs en premiesättning som tar hänsyn till risken för att företagets produkter orsakar skador och som därigenom också kan främja strävandena att förbättra produktsäkerheten.

Enligt nuvarande villkor täcker inte företagsförsäkringen ansvar för ren förmögenhetsskada. Om det synsätt vi har gett uttryck åt i det föregående godtas, följer härav att försäkringsvillkoren skulle behöva ändras för att möjliggöra en sådan kanalisering. I detta sammanhang kan också nämnas att enligt en överenskommelse mellan försäkringsbolagen regressrätt föreligger från allmän egendomsförsäkring, exempelvis en konsuments hemförsäkring, mot en tillverkarens eller importörens produktansvarsförsäkring, om skadan uppgår till minst 2 000 kr. Här har alltså intresset av en kanalisering beaktats.

I direktiven till produktansvarskommittén framhålls att det kan ifrågasättas om inte de s.k. utvecklingsskadorna borde hållas utanför ansvarssystemet. Med detta uttryck avses skador som inte hade kunnat förutses ens av den främsta sakkunskapen på området. Dessa skador kan ses som en undergrupp av skador till följd av konstruktionsfel. Enligt vår uppfattning, vilken har bekräftats vid överläggningar med företrädare för försäkringsbranschen, torde emellertid utvecklingsskadorna inte vara något betydande problem när det gäller sakskador orsakade av konsumentvaror.

Mot bakgrund av nu redovisade överväganden anser vi att konsumentköplagen bör uppta en bestämmelse som ger konsumenten en tvingande rätt till ersättning av säljaren för skador, vilka på grund av fel i godset drabbar annan konsumenten tillhörig egendom som är avsedd för privat bruk. Med egendom som tillhör köparen själv bör likställas egendom som tillhör en annan medlem av köparens hushåll. Vissa skäl kan synas tala för att ansvaret borde utsträckas något längre. Vad vi härvid särskilt övervägt är om det borde omfatta också skada på annan tillhörig egendom, som köparen eller en hushållsmedlem innehar, exempelvis på grund av lån eller hyresavtal, om med hushållsmedlem borde likställas den som besöker eller utför arbete hos köparen samt om ansvaret borde gälla också när den köpta egendomen av köparen har skänkts till någon utanför det egna hushållet och därefter skadar dennes egendom. Vi har

emellertid av olika skäl stannat för att inte föreslå några sådana utvidgningar. Dels skulle troligen avsevärda gränsdragningsproblem och utredningssvårigheter uppstå, dels skulle utvidgningarna lätt aktualisera frågor om ytterligare utvidgningar, exempelvis till skador som uppstår på en fastighet som köparen hyr eller på egendom som tillhör hans arbetsgivare eller personer vilka tillfälligt kommer i kontakt med den köpta varan. Behovet av ett utvidgat ansvar är vidare inte så stort med hänsyn till de möjligheter som finns att på annan grund kräva skadestånd av den som har tillverkat gods med skadebringande egenskaper.

Vi har inte funnit det tillräckligt motiverat att införa någon särskild jämkningsregel beträffande skadestånd för produktskador. Behovet av en jämningsmöjlighet är inte framträdande, och som vi tidigare har framhållit är en sådan regel ägnad att komplicera skaderegleringen och ge upphov till tvister. Vi vill dock erinra om att en viss, begränsad möjlighet att erhålla jämkning ges genom den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen samt att ersättning för sakskada enligt 6 kap. 1 § andra stycket samma lag kan jämkas vid medvållande på den skadelidandes sida. Som exempel på en situation då jämkning med stöd av den allmänna jämningsregeln skulle kunna komma i fråga kan nämnas att en betydande produktskada har ersatts från den skadelidandes försäkring och att försäkringsbolaget gör gällande regressanspråk mot den som har sålt godset samt denne själv inte har någon försäkring som täcker hans ansvar.

Införs regler om produktansvar för vissa saksador i konsumentköplagen bör detta betraktas som en uttömmande reglering av säljarens ansvar för de skador som omfattas. I övrigt bör de allmänna regler om produktansvar som har utbildats i rättspraxis alltså gälla. Säljaren bör sålunda kunna göras ansvarig för en skada som beror på hans vårdslöshet och som drabbar annan köparens egendom än sådan som är avsedd för privat bruk eller som drabbar egendom tillhörig tredje man. Vidare bör anspråk kunna göras gällande direkt mot tillverkare, importör eller någon annan i bakre led med åberopande av att skadan har orsakats av vårdslöshet hos denne. Sistnämnda möjlighet kan vara av särskild betydelse, om skadan uppträder först sedan tiden för reklamation mot felet har gått till ända. För krav som grundas på allmänna skadeståndsrättsliga regler gäller nämligen endast den allmänna tioårspreskriptionen.

3.9 Betaling av priset

Den nuvarande konsumentköplagen innehåller inga regler om betalning av priset. Sådana regler finns emellertid i den allmänna köplagen och även köplagsförslaget behandlar ämnet. Bestämmelserna i köplagsförslaget är något mera omfattande än de i köplagen och det materiella innehållet avviker också på vissa punkter.

Den första fråga som uppkommer är hur mycket köparen skall betala för godset. Såväl f.n. som enligt köplagsförslaget är huvudregeln att köparen skall betala det pris som parterna har kommit överens om. I flertalet köpeavtal är priset klart bestämt eller framgår det åtminstone hur priset skall beräknas. När sådana hållpunkter inte finns skall enligt 5 § köplagen köparen betala vad säljaren fordrar, om inte detta är oskäligt. Enligt ordalydelsen kan alltså säljaren begära det högsta pris som inte är oskäligt. Enligt en vedertagen tolkning har emellertid säljaren inte rätt att ta ut mera än ett gångse pris, när det finns ett sådant¹. När det pris säljaren begärt har ansetts oskäligt har han i ett rättsfall (NJA 1927 s. 219) endast tillerkänts godsets i målet uppskattade saluvärde. I praxis har man ansett att säljaren har bevisbördan om han påstår att bestämt pris inte har avtalats (NJA 1951 s. 1).

I 52 § köplagsförslaget regleras vilket pris köparen skall betala när detta inte får anses avtalat. Där anges att köparen i sådana fall skall betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, gångse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt. Denna regel överensstämmer i huvudsak med köplagsutredningens förslag.² De danska och finländska köplagsförslagen upptar bestämmelser av samma innehåll som det svenska. Motsvarande regel i det norska köplagsförslaget hänvisar i första hand till gångse pris, och först om något sådant pris inte finns skall en skälighetsbedömning göras.

Vid de allra flesta konsumentköp framgår priset av avtalet. Om ett köp har slutits utan att parterna direkt avhandlat priset beror detta i allmänhet på att de har utgått från att köparen skall betala det pris som säljaren normalt tillämpar; de allra flesta varor bjuds ju ut till bestämda priser. Om priset vid ett konsumentköp lämnas obestämt i avtalet torde detta i allmänhet bero på att

¹ Hellner, Speciell avtalsrätt I s. 47 f.

² SOU 1976:66, 5 §.

leverans skall ske först senare och att säljaren ännu inte överblickar sin egen anskaffningskostnad. Det kan exempelvis vara fråga om färskvaror, för vilka noteringen växlar från dag till dag, eller om en bil som skall levereras till säljaren från fabriken vid en viss framtida tidpunkt och till då gällande pris. Köpet kan också gälla en vara som skall tillverkas och vars pris skall bestämmas på grundval av material- och arbetskostnader som inte är kända på förhand.

Med tanke på sådana fall som nu har berörts bör en mot 52 § köplagsförslaget svarande regel tas in också i konsumentköplagen. Köplagsutredningen uttalade viss tvekan om lämpligheten av att för konsumentköp ha en regel som generellt hänvisar till en skälighetsbedömning. En konsument kunde enligt utredningen behöva en mer bestämd regel att hålla sig till.³ Vi anser emellertid att fördelen av att i de ganska speciella situationer då regeln skall tillämpas kunna göra en allsidig skälighetsbedömning väger över den nackdel som kan ligga i att regeln innebär blir något mer oklar. Av särskild betydelse är vidare att köplagsförslagets regel överensstämmer med vad som föreslås gälla för konsumenttjänster, där frågan torde ha avsevärt större praktiskt intresse (36 § förslaget till konsumenttjänstlag).

Det skall i sammanhanget nämnas att köplagsutredningen antydde att den av utredningen föreslagna regeln gav ett motiv för att åtminstone i kommersiella förhållanden tillämpa en annan bevisbörderegeln än den som nu gäller.⁴ Enligt vår uppfattning bör emellertid i konsumentköpssammanhang principen även i fortsättningen vara, att det ankommer på säljaren att styrka att bestämt pris inte har avtalats. Rimligen bör det åvila säljaren - som är näringsidkare - att säkerställa bevisning i prisfrågan (jfr NJA 1975 s. 280). Det bör dock - i enlighet med köplagsförslaget - vara tillräckligt att av utredningen kan slutas att bestämt pris får anses avtalat. Härigenom minskas i någon mån utrymmet för en bedömning enbart på grundval av bevisbördan.

Den av oss föreslagna regeln om prisets bestämmande bör göras tvingande. Därigenom uppnår man att säljaren inte kan genom avtalsvillkor förbehålla sig rätt att ensam fritt bestämma priset. Vi återkommer i specialmotiveringen till vad detta närmare innebär.

En allmän bedömning av vad som är ett skäligt pris kan i

³ SOU 1976:66 s. 214.

⁴ SOU 1976:66 s. 211.

och för sig leda till att priset blir väsentligt högre än köparen hade anledning att räkna med vid köpet. Detta kan bero exempelvis på att kostnadsnivån har stigit kraftigt mellan köpet och leveransen och att detta med hänsyn till omständigheterna anses skäligen böra slå igenom på priset. I vissa standardavtal ges köparen rätt att frånträda köpet i sådana fall. Vi har inte ansett oss böra föreslå att regler om en sådan rätt tas upp i konsumentköplagen. Allmänna avtalsrättsliga principer ger dock visst utrymme för att förklara ett avtal ogiltigt i situationer av detta slag.

Utöver den nu behandlade bestämmelsen i 52 § innehåller köplagsförslaget i 53 § en specialregel, som innebär att en köpare i princip blir bunden av det pris som anges i säljarens räkning, om han inte protesterar utan oskäligen uppehåll. I gällande lag finns en motsvarande bestämmelse (6 § köplagen), vilken dock endast är tillämplig vid handelsköp. Enligt det danska köplagsförslaget skall regeln gälla bara om köparen är näringsidkare, och enligt det finländska förslaget skall regeln inte gälla vid konsumentköp. Någon motsvarighet till regeln bör enligt vår mening inte tas upp i konsumentköplagen, och regeln bör inte heller kunna tillämpas analogt på konsumentköp.

Enligt 54 § köplagsförslaget skall, om priset skall beräknas efter antal, mått eller vikt, den mängd läggas till grund för beräkningen som godset har då faran går över på köparen. Om priset skall beräknas efter godsets vikt skall förpackningens vikt först avräknas. Detta motsvarar vad som nu följer av 7 och 8 §§ köplagen och bör i sak gälla också vid konsumentköp. Vid sådana köp torde dock frågorna endast sällan bli aktuella och vi anser därför att uttryckliga bestämmelser härom i konsumentköplagen kan undvaras. När problemet uppkommer bör köplagsförslagets regler kunna tillämpas analogt. Det är därvid att märka att faran för godset vid konsumentköp enligt vårt förslag inte går över på köparen förrän godset har överlämnats till denne. Eventuellt svinn under transporten drabbar därför säljaren.

I den gällande köplagen anges inte var betaling skall ske. 55 § köplagsförslaget innehåller emellertid bestämmelser härom. Paragrafen föreskriver att betaling skall ske hos säljaren eller, om betaling skall ske mot överlämnande av gods eller dokument, där överlämnandet sker. Detta framstår som en lämplig ordning. Med hänsyn till önskemålet att begränsa konsumentköplagens omfång bör man dock kunna avstå från att ta in en särskild bestämmelse härom i lagen. Vad som följer av köplagsförslaget framstår ändå som naturligt med hänsyn till att godset, om annat inte får anses avtalat, skall av köparen hämtas

hos säljaren och att betalning i regel skall ske i samband med att godset avlämnas. Regeln stämmer också väl överens med den allmänna regel om platsen för betalning av en fordran som finns i 3 § första stycket lagen om skuldebrev.

I 55 § föreskrivs vidare att köparens skyldighet att betala priset även innebär en skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel, ställa remburs, bankgaranti etc. Vad här föreskrivs kan inte gälla fullt ut vid konsumentköp. Enligt 11 § konsumentkreditlagen får nämligen säljaren vid kreditköp inte motta av köparen ingången växel förbindelse eller annat löpande fordringsbevis. Däremot kan det även vid konsumentköp t.ex. förekomma att köparen enligt avtalet har att ställa en bankgaranti eller annan säkerhet. Någon särskild bestämmelse härom i konsumentköplagen synes dock inte vara nödvändig.

Frågan när priset skall betalas regleras i 56 § köplagsförslaget. Om det inte får anses avtalat att priset skall betalas utan uppskov eller vid viss tidpunkt, skall det betalas vid anfordran. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän godset hålls honom till handa eller säljaren genom överlämnande av dokument eller på annat sätt fränhänder sig förfoganderätten över godset. Att om inget annat framgår priset som huvudregel skall betalas vid anfordran följer nu av 12 § köplagen, och vi anser att en bestämmelse som slår fast detta bör tas in i konsumentköplagen. Av bestämmelsen bör också framgå att köparen, om inte förskotts betalning får anses avtalad, inte är skyldig att betala priset förrän han får tillgång till godset. En regel av motsvarande innehåll har upptagits i 41 § förslaget till konsumenttjänstlag.

Utöver de nu redovisade reglerna innehåller 56 § köplagsförslaget dels i andra stycket en bestämmelse om att köparen inte är skyldig att betala priset förrän han har haft tillfälle att göra sedvanlig undersökning av godset dels i tredje stycket en bestämmelse om köparens skyldighet att betala mot dokument. Vad här anges torde knappast ha någon större praktisk betydelse vid konsumentköp och behöver inte behandlas särskilt i konsumentköplagen.

3.10 Avbeställning

3.10.1 Gällande rätt och föreliggande lagförslag

Begreppet avbeställning har ingen allmänt vedertagen betydelse men kan användas för den situationen att någon som har ingått ett avtal om köp ångrar köpet och vill komma ifrån affären på så rimliga villkor som möjligt. Avbeställningsrätt kan då definieras som en rätt för kö-

paren att genom ett meddelande till säljaren, en avbeställning, komma ifrån sina skyldigheter enligt ett i och för sig giltigt köpeavtal.¹

Köplagen ger inte köparen någon avbeställningsrätt. Har någon rätt för köparen att avbeställa köpet inte avtalats, är säljaren berättigad att få en dom som förpliktar köparen att mot utfående av det köpta godset betala köpesumman (28 §).

I 60 § köplagen behandlas ett speciellt fall av avtalad avbeställningsrätt, nämligen öppet köp. Därmed avses att köparen "äger efter sitt fria behag vidbliva köpet eller därifrån avstå".² Det normala vid öppet köp är att köparen har fått ut varan från säljaren och alltså har rätt att inom viss tid lämna tillbaka varan och inhibera köpet.

I princip förutsätter öppet köp en särskild överenskommelse mellan parterna. Numera medger emellertid många detaljhandelsföretag öppet köp utan särskild överenskommelse. Konsumentkooperationen tillämpar sedan många år tillbaka ett system som innebär att i princip alla köp är öppna köp med en veckas ångerfrist. Undantag görs för vissa varugrupper såsom underkläder och färska och djupfrysta livsmedel samt för realisationsvaror. Beträffande den enskilda detaljhandeln framkom vid en undersökning som hemförsäljningskommittén lät utföra år 1975 bl.a. att kunden i närmare hälften av butikerna (43 %) hade rätt till öppet köp utan att detta särskilt överenskomits och att i övrigt praktiskt taget alla butiker medgav rätt till byte eller tillgodokvitto. Undantag gällde för vissa varor, exempelvis färskvaror, underkläder, badkläder, avklippta tyger och realisationsvaror. Vid en förnyad undersökning år 1978 hade andelen butiker som tillämpade öppet köp utan särskild överenskommelse stigit till drygt hälften (54 %).³ Någon motsvarande undersökning har inte gjorts senare. Enligt vad vi har erfart torde dock andelen företag som medger öppet köp inte vara lägre nu än år 1978.

Frågan om lagstiftning rörande öppet köp vid konsumentköp har varit aktuell i olika sammanhang. Den utreddes av hemförsäljningskommittén, som dock stannade för att inte lägga fram något förslag till lagregler. Kommittén ansåg,

¹ Brita Sundberg-Weitman, Avbeställningsrätt, Svensk Juristtidning 1975 s. 241.

² Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl., 1960, s. 797.

³ SOU 1979:76 s. 32 ff.

bl.a. med hänsyn till behovet av att ta hänsyn till olika förhållanden i skilda branscher, att en lämpligare reglering kunde komma till stånd genom förhandlingslösningar inom ramen för konsumentverkets arbete.⁴ Förhandlingar om införande av allmänna regler för öppet köp har sedermera förts mellan konsumentverket och berörda näringsidkarorganisationer. Förhandlingarna har hittills lett fram till överenskommelser mellan verket samt Sveriges köpmannaförbund och SHIO-Familjeföretagen angående information om öppet köp och bytesrätt samt angående tillgodokvitto.

Vi har inte ansett det ankomma på oss att ompröva hemförsäljningskommitténs ställningstagande till frågan om öppet köp. Vi vill dock framhålla att det är önskvärt att man kan komma fram till ett system som i största möjliga utsträckning ger konsumenterna rätt till öppet köp utan särskild överenskommelse. Skulle fortsatta överläggningar mellan konsumentverket och detaljhandeln inte leda till tillfredsställande resultat kan det vara skäl att ta upp lagstiftningsfrågan till förnyat övervägande.

Vi begränsar oss i den fortsatta diskussionen om avbeställningsrätt till fall då köpet avbeställs innan säljaren har avlämnat godset.

Den gällande konsumentköplagen innehåller inte några regler som ger köparen avbeställningsrätt. Däremot ger hemförsäljningslagen köparen rätt att inom en vecka frånträda eljest bindande avtal om bl.a. köp av lös egendom. Ångerveckan börjar normalt löpa när konsumenten får tillfälle att undersöka godset eller gods av samma slag. Hemförsäljningslagen är tillämplig på försäljning som sker från en näringsidkare till en konsument vid hembesök eller vid telefonsamtal som utgör led i telefonförsäljning, under förutsättning att priset överstiger 200 kr. och att köpet inte avser livsmedel.

Det förslag till ny köplag som lades fram av köplagsutredningen år 1976 upptog i 37 § en bestämmelse som gav köparen viss avbeställningsrätt vid tillverkningsavtal samt regler om beräkning av den ersättning som köparen i så fall skulle betala till säljaren. Det nu föreliggande köplagsförslaget ger inte köparen någon uttrycklig rätt att avbeställa köpet. I 75 § andra stycket föreskrivs emellertid att, om köparen avbeställer ett avtal om tillverkning av gods, säljaren inte får fullfölja tillverkningen för köparens räkning. Detta gäller dock inte om

⁴ SOU 1979:76 s. 34. Se också motion 1981/82:87.

det skulle medföra väsentlig olägenhet för säljaren att inte fullfölja tillverkningen. Köparens avbeställning skall alltså respekteras såtillvida att säljaren normalt inte har rätt till ersättning för förlust som han hade kunnat undvika genom att avbryta sitt arbete när köparen avbeställer. I övrigt torde han ha rätt till ersättning för sin förlust enligt de allmänna reglerna om skadestånd vid köparens avtalsbrott. De andra nordiska köplagsförslagen upptar regler med liknande innehåll.

Enligt förslaget till konsumenttjänstlag har konsumenten rätt att avbeställa tjänsten innan den har slutförts. I förslaget ges utförliga bestämmelser om hur ersättningen i så fall skall beräknas. Säljarens rätt till ersättning skall alltså här inte bedömas enligt skadeståndsbestämmelserna. Vi återkommer senare till ersättningsreglernas innehåll.

Några standardkontrakt avseende konsumentköp tar upp avbeställning. Enligt "Anbuds- och leveransbestämmelser personbilar" får säljaren, om köparen inte fullföljer köpet, antingen kräva att köpet fullgörs eller som ersättning uppbära 10 % av den överenskomna köpeskillingen. Undantag görs dock för det fallet att köparen utan egen skuld råkar i varaktiga betalningssvårigheter genom sjukdom, arbetslöshet eller av annan särskild orsak och underlåtenheten att fullfölja köpet är en direkt följd av detta. Träffar köparen inom ett år avtal om köp av ett annat fordon får han tillgodoräkna sig avbeställningsavgiften med avdrag för de direkta utgifter i form av försäljarprovision etc. som säljaren har haft. Även i Sveriges trähusfabrikers riksförbunds allmänna leveransbestämmelser finns en klausul om avbeställning. Vid långvarig allvarlig sjukdom, dödsfall inom köparens familj eller upplösning av äktenskap som väsentligen förändrar förutsättningarna för avtalets ingående får köparen innan leveransen påbörjats avbeställa köpet utan annan kostnad än erlagd handpenning. Detsamma gäller vid avslag på ansökan om byggnadslov eller om statliga lån. Handpenningen uppgår till 3 000 kr. i fråga om bostadshus för permanent boende och till 1 000 kr. i fråga om fritidshus. Handpenningen är således låg i förhållande till köpeskillingen för ett monteringsfärdigt hus.

3.10.2 Rätt att avbeställa

Så länge någon avbeställningsrätt inte finns har säljaren rätt att kräva att köparen tar emot godset och betalar priset. Vid tillverkningsavtal innebär detta att säljaren kan fortsätta att lägga ned arbete och kostnader på tillverkningen, även om köparen förklarar att han inte längre har något intresse av det beställda godset. Och om köpa-

ren undandrar sig att ta emot det gods han har köpt kan säljaren - utöver priset för godset - kräva särskild ersättning för de kostnader han har haft för att ta vård om detta. Införs en avbeställningsrätt blir säljaren skyldig att finna sig i köparens besked att köpet inte skall fullföljas. Han kan med andra ord inte längre påfordra att få leverera den beställda varan och uppbara den avtalade köpeskillingen.

Att en konsument som har ingått ett köpeavtal sedermera önskar dra sig tillbaka från köpet kan ha olika orsaker. Köpet kan ha varit mindre välbetänkt. Konsumenten kanske vid närmare eftertanke blir på det klara med att han inte har något större behov av godset eller att köpet innebär en alltför stor påfrestning på hans ekonomi. Det kan också tänkas att han upptäcker att han skulle kunna göra ett förmånligare köp på annat håll. Det är självklart önskvärt att förhastade köp undviks, och det är en viktig uppgift för de konsumentupplysande organen att inskräpa detta hos konsumenterna och verka för att dessa i köpsituationen har tillgång till den information de behöver. Näringsidkarna har ett ansvar för att inte marknadsföringen bedrivs på ett sätt som motverkar detta intresse.

En önskan att avbeställa ett köp behöver emellertid inte böttna i att köpet var mindre välbetänkt. Den kan också bero på att förhållandena har ändrats på ett sätt som konsumenten inte förutsåg när han ingick avtalet. Ändrade familje- eller bostadsförhållanden, sjukdom, arbetslöshet eller plötsliga oväntade utgifter kan försätta konsumenten i en helt ny situation, som radikalt förändrar förutsättningarna för affären.

Från den enskilde köparens synpunkt är det givetvis en fördel att kunna dra sig tillbaka från ett köp som har varit mindre välbetänkt eller som på grund av ändrade förhållanden inte längre är förenligt med hans intressen. För säljaren innebär en avbeställning att han går miste om en affär. Nackdelarna härav kan variera mellan olika typer av köp. I allmänhet torde de bli störst vid tillverkningsavtal, där godset oftare är anpassat till köparens särskilda behov och därför kan vara svårt att sälja till någon annan. Särskilda problem för säljaren kan också uppstå vid avbeställning av en vara som säljaren har anskaffat speciellt för köparens räkning, medan konsekvenserna normalt inte blir så besvärande om avbeställningen avser en standardvara som säljaren har i lager.

En rätt för köparen att avbeställa ett köp skulle innebära ett avsteg från principen att avtal skall hållas. Detta kan givetvis inge vissa betänkligheter, och det

synes uteslutet att rent generellt ge köparen en sådan rätt utan skyldighet att kompensera säljaren ekonomiskt för den förlust denne drabbas av genom att affären går om intet. En sådan ordning skulle leda till att kostnaderna för avbeställningar måste slås ut på hela konsumentkollektivet, vilket knappast kan vara rimligt. Å andra sidan skulle en avbeställningsrätt vara utan större mening från köparens synpunkt, om denne oavsett avbeställningen alltid var skyldig att betala säljaren hela det avtalade priset. En central fråga blir därför vilka regler som skall gälla för den ekonomiska uppgörelsen mellan parterna då en avbeställning har skett. Innan det finns anledning att gå vidare in på denna fråga har vi emellertid att ta ställning till om en avbeställningsrätt över huvud taget bör införas.

Som vi har anfört i det föregående går vi inte in på om köparen bör ges en laglig rätt att fråntråda köpet sedan godset har avlämnats. Frågan om avbeställningsrätt aktualiseras sålunda bara när godset skall avlämnas vid en senare tidpunkt än den då köpeavtalet ingås. Vid det stora flertalet konsumentköp sker avlämnandet i omedelbar anslutning till avtalet. När det gäller vissa typer av tyngre kapitalvaror som monteringsfärdiga hus, bilar, båtar och möbler, är det emellertid vanligt att det förflyter en tid mellan avtalet och leveransen. Detsamma gäller givetvis om köpet avser något som säljaren skall tillverka eller bearbeta, exempelvis ett klädesplagg som skall ändras.

Diskussionen om avbeställningsrätt har såvitt gäller köp i huvudsak rört tillverkningsavtal. Som skäl för en avbeställningsrätt vid sådana köp åberopas numera framför allt samhällsekonomiska hänsyn. Det innebär en från samhällets synpunkt olycklig förstöring av ekonomiska värden, om säljaren kan tilltvinga sig en rätt att tillverka en sak som över huvud taget inte kan nyttiggöras eller som köparen i vart fall inte längre vill ha.⁵ Sådana argument talar starkt för att en avbeställningsrätt bör finnas vid tillverkningsavtal. Ett annat väsentligt skäl för en sådan ordning utgör det förhållandet att konsumenterna i förslaget till konsumenttjänstlag ges en generell avbeställningsrätt. Tillverkningsavtal kan nämligen i flera avseenden ligga nära avtal om utförande av en tjänst.

Ekonomiska hänsyn av det slag som nyss berörts kan åberopas för en avbeställningsrätt även vid andra köp än till-

⁵ Sundberg-Weitman a.a. s. 247 ff, SOU 1976:66 s. 180 ff.

verkningsavtal. Om exempelvis avtalet innebär att godset skall transporteras genom säljarens försorg, kan en avbeställning innebära att en onödig transportkostnad inbesparas. Vidare är att märka att en köpare, som har förvärvat gods av standardkaraktär, visserligen i allmänhet har möjlighet att sälja godset vidare efter mottagandet men att vidareförsäljningen ofta måste ske med stor förlust. Sålunda torde t.ex. möbler, kläder och bilar i en sådan situation få säljas som begagnat gods till avsevärt reducerade priser, även om de inte har brukats sedan de levererades som nya. Ges köparen en rätt att avbeställa godset innan han har mottagit det, kan däremot säljaren fortfarande sälja godset som nytt.

Det nu anförda talar för att det finns skäl att medge avbeställningsrätt även i fråga om andra köp än tillverkningsavtal. För en sådan ordning kan också anföras att det kan vara svårt att avgöra om ett köp skall betraktas som tillverkningsavtal eller inte. Problem kan bl.a. uppstå med sådana mellanformer som innebär att en standardvara, t.ex. en fritidsbåt av viss typ, skall förses med speciell inredning och tilläggsutrustning. Det torde för övrigt även vid andra köp än tillverkningsavtal i praktiken vara vanligt att säljaren godtar en av köparen gjord avbeställning och alltså, i stället för att påfordra köpets fullgörande, nöjer sig med att häva köpet och begära skadestånd efter en mer eller mindre schematisk beräkning.⁶ Ovanligt är inte heller att säljaren godtar en avbeställning utan att framställa några ersättningskrav mot köparen. I sammanhanget bör också erinras om att i butikshandeln tendensen alltmera går mot att generellt medge öppet köp. Eftersom köparen i dessa fall tillåts att ångra köpet sedan godset avlämnats framstår det som inkonsekvent att inte också medge honom en rätt att fråntäda köpet före avlämnandet.

En avbeställningsrätt skulle kunna konstrueras så att den begränsas till fall då vissa oförutsedda förhållanden inträder som påverkar köparens behov av varan eller möjlighet att betala den. Sådana förhållanden kan vara ett dödsfall inom familjen, skilsmässa, arbetslöshet eller sjukdom. Vi anser det för vår del inte motiverat att överväga begränsningar av detta slag. Det är knappast möjligt att hitta kriterier som passar i en lagtext som skall avse alla typer av köp av lös egendom. Valet skulle därför få stå mellan att inskränka avbeställningsrätten till vissa lätt avgränsbara fall eller att utforma vill-

⁶ Se t.ex. allmänna reklamationsnämndens beslut 82/R 6650.

koren för en avbeställningsrätt så allmänt att det knappast blir fråga om någon reell begränsning. Inte heller i förslaget till konsumenttjänstlag uppställs några inskränkande villkor av denna typ.

Som en förutsättning för avbeställning kan också - vid tillverkningsavtal - uppställas att intet eller endast en mindre del av tillverkningen har utförts samt - för alla typer av avtal - att avbeställningen kan ske utan väsentlig olägenhet för säljaren. Köplagsutredningen föreslog att båda dessa begränsningar skulle gälla för köparens rätt att avbeställa tillverkningsavtal. Vi vill emellertid inte föreslå att några sådana regler införs. Mot den förstnämnda begränsningen talar dels att det kan vara svårt att skilja mellan tillverkningsavtal och andra avtal och dels att någon motsvarande begränsning inte finns i förslaget till konsumenttjänstlag. Mot den andra begränsningen talar främst att den kan vara svår att hantera i praktiken. Någon motsvarighet finns inte heller i detta fall i förslaget till konsumenttjänstlag. Säljarens intressen bör kunna tillgodoses genom en rätt till ersättning.

Våra slutsatser av det anförda blir att köparen bör ges en generell rätt att avbeställa vid konsumentköp. Konsumenten har en motsvarande rätt enligt förslaget till konsumenttjänstlag utan att detta kommer till direkt uttryck i lagtexten. Vi föreslår emellertid att i konsumentköplagen tas in en bestämmelse som uttryckligen anger att köparen har rätt att avbeställa köpet. En sådan bestämmelse är bl.a. av betydelse för att klargöra gränsen mot öppet köp. Ser man endast till denna gränsdragning skulle avbeställning få ske till dess godset är avlämnat. Enligt vad vi föreslår skall emellertid godset anses avlämnat först när det har tagits om hand av köparen eller på annat sätt överlämnats till honom. För de fall då köparen skall hämta godset eller på annat sätt medverka till avlämnandet innebär detta att köparen i realiteten kan bestämman när avlämnandet sker. Om köparen fick rätt att avbeställa intill dess godset är avlämnat skulle han alltså kunna avbeställa köpet även när avlämnandet har fördröjts genom dröjsmål på hans sida. Detta framstår inte som lämpligt. Avgörande vikt bör i stället fästas vid den tidpunkt då godset hålls tillgängligt för köparen. Vi återkommer i specialmotiveringen till den närmare innebörden härav.

3.10.3 Säljarens rätt till ersättning vid avbeställning

Som vi har påpekat i det föregående är det inte ovanligt att en säljare går med på avbeställning utan att betinga sig någon särskild ersättning av köparen. En lagstadgad rätt för köparen att avbeställa måste emellertid, som redan framhållits, förenas med en principiell skyldighet att vid avbeställning utge ersättning till säljaren. En annan ordning skulle i alltför hög grad medföra nackdelar för säljarna och kostnader som i sista hand skulle drabba konsumentkollektivet. Den skulle också uppmuntra till oöverlagda köp och kunde inverka störande på omsättningen. Om en säljare inte kunde räkna med en rätt till ersättning i händelse av avbeställning skulle han givetvis bli obenägen att för en kunds räkning ta hem varor som inte ingår i det normala sortimentet. Följden kunde alltså bli en försämrad servicenivå med nackdelar inte minst för glesbygdsbefolkningen.

Reglerna om vilken ersättning köparen skall utge till säljaren bör konstrueras så, att såväl köparens som säljarens intressen tillgodoses i rimlig utsträckning. Utgångspunkterna bör vara den situation reglerna skall fungera i och dessas syfte. Avbeställning kan bli aktuell bara när avlämnandet skall ske senare än i omedelbar anslutning till avtalet. Anledningen till denna tidsskillnad kan variera. Vanligen torde den bero på att säljaren måste ha tid på sig för att ta hem eller tillverka godset eller utföra något arbete på detta. Orsaken kan emellertid också vara att säljaren skall transportera godset till köparen eller att köparen vill försäkra sig om att godset kommer att finnas tillgängligt vid en viss framtida tidpunkt, då han behöver det. Syftet med reglerna är att ge köparen möjlighet att frånträda ett köp som han inte längre vill fullfölja, utan att detta drabbar säljaren oskäligt hårt. Även om säljaren nu vid köparens avtalsbrott har rätt att kräva att köparen fullföljer köpet och betalar priset torde det, när saken ställs på sin spets, vara vanligare att säljaren häver köpet och begär skadestånd. I jämförelse med detta alternativ leder avbeställning typiskt sett till besparingar genom att den görs i ett tidigare skede. Dessa besparingar bör köparen få del av. Vidare bör man vid tillverkningsavtal undvika att pressa fram en onyttig produktion.

Även om köparna i princip måste vara skyldiga att utge ersättning vid avbeställning behöver denna skyldighet inte vara utan undantag. Man skulle kunna tänka sig att undantag från skyldigheten att utge ersättning görs för de fall där avbeställningen föranletts av sjukdom, arbets-

löshet, anhörigs död, skilsmässa eller liknande. Något sådant allmänt undantag från ersättningsskyldigheten görs emellertid inte i förslaget till konsumenttjänstlag och vi vill inte föreslå att så sker för konsumentköpens del. Risken för att sådana omständigheter inträffar på köparens sida bör inte bäras av säljaren.

Naturligtvis bör inte köparen vara skyldig att utge någon ersättning om han avbeställer ett köp beträffande vilket öppet köp är eller får anses avtalat; skulle säljaren vara beredd att utan ersättning ta tillbaka godset om köparen ångrar sig sedan godset avlämnats, skall han inte få någon ersättning när köparen ångrar sig före den tidpunkt då godset skall avlämnas. Någon särskild regel härom torde dock inte vara nödvändig. Med den utbredning som systemet med öppet köp numera har innebär det sagda att antalet fall då någon avbeställningsersättning över huvud taget blir aktuell begränsas ganska kraftigt. Framför allt torde krav på sådan ersättning komma i fråga vid tillverkningsavtal och vid köp av specialbeställt gods.

Olika modeller kan tänkas för beräkning av ersättning till säljaren vid avbeställning. Den diskussion som förts har närmast gällt avbeställning av avtal om tillverkning. Man har härvid talat om en additionsmetod och en subtraktionsmetod. Enligt subtraktionsmetoden skall säljarens ersättning normalt utgöra det avtalade priset med avdrag för de kostnader som säljaren besparar sig genom att avbryta tillverkningen. Säljaren får med denna metod samma vinst som om avtalet hade fullgjorts. Additionsmetoden innebär i stället att man summerar de olika postererna i säljarens förlust samtidigt som en skälighetsbedömning införs beträffande ersättning för säljarens vinst.

Köplagsutredningen, vilken som tidigare nämnts föreslog en avbeställningsrätt vid tillverkningsavtal, ansåg att betydelsen för köparen av en sådan rätt skulle bli mycket liten om man använde subtraktionsmetoden för att beräkna ersättningen till säljaren. I stället föreslog utredningen att additionsmetoden skulle användas, dvs. säljaren skulle vid avbeställning få ersättning för sina förlustposter och skäligen ersättning för vinst.⁷ Detta skulle i vissa fall, särskilt när avbeställning sker innan tillverkningen har påbörjats, leda till lägre ersättning än om subtraktionsmetoden tillämpas. Den ersättning som säljaren erhåller för vinst skulle nämligen inte bli densamma oavsett vid vilken tidpunkt avbeställningen sker, utan i stort sett skulle ersättningen för vinst bli större ju längre tillverkningen har fortskridit.

⁷ SOU 1976:66 s. 185.

Köplagsutredningens tankegångar har kommit till uttryck i 37 § andra stycket i dess förslag till ny köplag. Där föreskrivs att köparen skall ersätta de kostnader som säljaren haft för att ingå och fullgöra avtalet, i den mån dessa inte kan tillgodogöras på annat sätt, samt kostnader till följd av avbeställningen. Säljaren har dessutom rätt till skäligen ersättning för utebliven vinst och annan förlust. Utebliven vinst beräknas med hänsyn till den tid som förflutit mellan avtalet och avbeställningen, omfattningen av nedlagt arbete, möjligheterna att på annat sätt göra avsedd vinst och omständigheterna i övrigt.

I förslaget till konsumenttjänstlag ges utförliga bestämmelser om hur näringsidkarens förlust skall beräknas när konsumenten avbeställer tjänsten. Beräkningen av ersättningen skall göras enligt additionsmetoden, men reglerna har en annan utformning än de regler som föreslogs av köplagsutredningen. Enligt 42 § första stycket i förslaget till konsumenttjänstlag har näringsidkaren vid avbeställning alltid rätt till ersättning för den del av tjänsten som redan utförts samt för arbete som måste utföras trots avbeställningen. Ersättningen skall motsvara det pris som skulle ha gällt, om avtalet endast hade avsett vad som utförts. På denna del av tjänsten har alltså näringsidkaren rätt till full vinst. Därutöver har näringsidkaren enligt 42 § andra stycket rätt till ersättning för förlust som uppkommer på grund av att han har haft kostnader för den återstående delen av tjänsten, underlåtit att åta sig annat arbete eller i övrigt inrättat sig efter uppdraget. Även denna del av ersättningen kan avse utebliven vinst. I två situationer har näringsidkaren inte rätt till ersättning för förluster, nämligen till den del av tjänsten som inte kommit att utföras. För det första går näringsidkaren miste om sin rätt till sådan ersättning, om avbeställningen beror på att konsumentens syfte med tjänsten har blivit förfelat på grund av att föremålet för tjänsten har skadats eller gått förlorat, utan att detta berott på försummelse från konsumentens sida. För det andra skall motsvarande gälla när avbeställning sker därför att konsumenten hindras att dra nytta av tjänsten till följd av föreskrift i författning, beslut av myndighet eller annan liknande omständighet utanför konsumentens kontroll.

Det är önskvärt att reglerna om ersättning vid avbeställning beträffande köp och tjänster ligger så nära varandra som möjligt. Liksom vid konsumenttjänster bör vid konsumentköp den ersättning säljaren har rätt till beräknas enligt additionsmetoden. Detta är för övrigt också den metod som är mest förmånlig för den enskilde köparen. Skillnaderna mellan köp och tjänster är emellertid sådana

att reglerna om ersättning vid avbeställning inte kan göras parallella. Detta gäller även tillverkningsavtalen, som ligger närmast tjänsterna. Den grundläggande skillnaden mellan tjänster och tillverkningsavtal är att arbetet när det är fråga om en tjänst utförs på konsumentens egendom, medan säljaren vid ett tillverkningsavtal bearbetar sitt eget material för att tillverka det gods som avtalet avser. Är det fråga om en tjänst, och har ett visst arbete hunnit utföras när avbeställning sker, har arbetet utförts på konsumentens egendom och det framstår som naturligt att han får utge full ersättning för detta, trots att det inte är slutfört. Är det i stället fråga om ett tillverkningsavtal, har säljaren i motsvarande situation hunnit att av sitt eget material framställa godset till en viss del eller kanske rent av att göra det helt färdigt. Ges köparen en avbeställningsrätt, kan det knappast komma i fråga att ålägga honom att lösa vad säljaren har hunnit tillverka när avbeställningen sker. Mot denna bakgrund passar den i 42 § första stycket i förslaget till konsumenttjänstlag intagna regeln att konsumenten alltid skall betala vad som är utfört vid avbeställningen inte för konsumentköp. Om säljaren fick dels rätt till full ersättning för vad han hunnit tillverka vid avbeställningen, dels rätt att behålla vad som då framställt, skulle han inte sällan överkompenseras.

Vidare leder skillnaden mellan köp och tjänster till att undantaget från skyldigheten att utge ersättning för förlust, när föremålet för tjänsten förstörs av våda, inte behöver någon motsvarighet i konsumentköplagen. För sådana händelser står säljaren faran enligt vårt förslag till konsumentköplag intill dess godset är avlämnat. Vi anser inte heller att det finns tillräcklig anledning att göra undantag för det fallet att konsumenten hindras att dra nytta av godset på grund av föreskrift i författning eller myndighets beslut. I en sådan situation blir godset ofta att anse som felaktigt enligt den regel vi har föreslagit om gods som inte är tillförlitligt från säkerhetsynpunkt.

Reglerna i konsumentköplagen om köparens skyldighet att utge ersättning vid avbeställning måste alltså i flera avseenden ges en annan utformning än motsvarande regler i den föreslagna konsumenttjänstlagen. I och för sig är det önskvärt att ersättningen vid avbeställning så långt möjligt schabloniseras - och möjligheterna härtill torde vara störst vid andra köp än tillverkningsavtal - men det är knappast tänkbart att i en lagtext som skall omfatta köp av allt slags gods införa en schabloniserad rätt till ersättning. Däremot bör lagtexten utformas så att det ges möjlighet att t.ex. i standardavtal inta en bestämmelse om vilken ersättning köparen skall utge vid avbeställning. Vi återkommer senare till detta.

Vid den närmare utformningen av ersättningsreglerna synes det lämpligt att utgå från den uppdelning som görs i köplagsutredningens förslag mellan å ena sidan kostnader samt å andra sidan utebliven vinst och annan förlust. Enligt köplagsutredningens förslag skall till kostnader hänföras inte bara särkostnader utan också skälig andel i allmänna produktionskostnader ("over-head").⁸ Vi anser för vår del lämpligare att göra uppdelningen så att till kostnadsdelen hänförs endast de särskilda kostnaderna. Det är nämligen svårt att dra en klar gräns mellan vad som är bidrag till verksamhetens allmänna kostnader och vad som är vinst.

Vid avbeställning av ett konsumentköp bör säljaren alltså ha rätt till ersättning för de särskilda kostnader som kan hänföras till avtalet och avbeställningen. Hit hör till en början de kostnader som han har haft för att ingå avtalet. Dessa kostnader kan avse t.ex. utarbetande av ritningar eller offert eller inhämtande av en kreditupplysning på köparen. Vidare bör ersättning utgå för säljarens särskilda kostnader för att fullgöra avtalet. Vid tillverkningsavtal kan dessa bestå av utgifter för material, arbetslöner etc, och vid andra köp det pris säljaren har fått betala för godset och frakt. Eftersom säljaren vid avbeställning av ett köp får behålla godset bör han dock inte få ersättning för de kostnader som han till följd därav kan tillgodogöra sig, exempelvis genom att sälja godset eller utnyttja materialet för annan tillverkning. Föranleder avbeställningen i sig särskilda kostnader för säljaren bör han få ersättning också för dessa. Det kan t.ex. vara fråga om frakt för att återhämta gods som har avsänts till köparen eller för att skicka tillbaka till leverantören gods som säljaren har tagit hem särskilt för köparens räkning och som han är berättigad att återlämna till leverantören.

Säljarens rätt till ersättning bör emellertid som nyss antytts inte begränsas till sådana särskilda kostnader som nu har berörts. Ersättningen bör i princip bestämmas så att den också ger ett bidrag till verksamhetens allmänna kostnader och viss compensation för utebliven vinst på affären. Ersättningen bör emellertid normalt inte motsvara hela det överskott som skulle ha uppkommit för säljaren om köpet hade fullgjorts. Säljaren bör med andra ord inte få full compensation för vad man brukar kalla det positiva kontraktsintresset. Om säljaren fick en sådan ersättningsrätt skulle köparens avbeställningsrätt knappast innebära någon ekonomisk fördel för denne. Avbeställningen innebär för övrigt alltid den fördelen för

⁸ SOU 1976:66 s. 292.

säljaren att han undgår eventuella kostnader som kan uppkomma i samband med eller efter leveransen.

När det gäller att bestämma säljarens rätt till ersättning utöver de särskilda kostnaderna ställer sig situationen olika vid tillverkningsavtal och vid andra köp. I enlighet med vad köplagsutredningen anförde bör utgångspunkten vid tillverkningsavtal vara att överskottet intjänas successivt genom säljarens åtgärder för att fullgöra avtalet, inte att det intjänas redan i och med avtalsslutet.⁹ Vid sådana köp är det därför skäligt att sätta ersättningen i relation till den tid som förflutit mellan avtalet och avbeställningen och den tid som återstår innan leverans skulle ha ägt rum samt omfattningen av nedlagt arbete. En sådan regel har också den fördelen att den gynnar den köpare som gör sin avbeställning i ett tidigt skede och därmed hindrar säljaren från att lägga ner onödigt arbete på att fullgöra avtalet.

Vid andra köp än tillverkningsavtal kan man knappast på samma sätt säga att överskottet intjänas successivt under den tid som förflyter mellan avtalsslutet och leveranstidpunkten. En viss betydelse bör dock även här kunna tillmätas tidsfaktorn. Genomsnittligt sett bör säljarens olägenheter av en avbeställning vara mindre ju tidigare avbeställningen sker. Genom en tidig avbeställning kan han besparas besvär med att hantera och förvara godset för köparens räkning, och han kan snabbare vidta åtgärder för att försöka avyttra det till en annan köpare.

Av väsentlig betydelse vid bestämningen av säljarens ersättning vid avbeställning blir givetvis relationen mellan det avtalade priset och säljarens anskaffningskostnad eller med andra ord det procentuella påslag som säljarens priskalkyl bygger på. Storleken av detta påslag varierar i hög grad mellan olika varugrupper och olika företag. Av vad som tidigare har anförts framgår att vi inte anser att säljaren bör ha rätt till full kompensation för detta påslag. I anslutning till vad köplagsutredningen har anförts rörande avbeställningsersättning vid tillverkningsavtal kan saken uttryckas så, att säljarens vinst inte är till fullo intjänad förrän han har fullgjort sin leveransskyldighet och de förpliktelser som i övrigt åligger honom enligt avtalet.

Vi föreslår alltså att säljaren vid avbeställning av såväl tillverkningsavtal som köp av annat slag ges rätt att - förutom ersättning för särskilda kostnader - uppbära ersättning med ett skäligt belopp för sin förlust i

⁹ SOU 1976:66 s. 186.

övrigt på avbeställningen. Vid bestämningen av vad som är ett skäligt belopp bör hänsyn tas till godsets pris, tidpunkten för avbeställningen, omfattningen av det arbete säljaren nedlagt samt omständigheterna i övrigt. Genom hänvisningen till omständigheterna i övrigt blir det möjligt att beakta sådant som att säljaren på grund av ett tillverkningsavtal som sedermera avbeställs har nödgats avböja andra uppdrag och nu inte kan utnyttja sina resurser till fullo eller att det avbeställda köpet avser en vara av säsongkaraktär, som det när avbeställningen sker inte längre är möjligt att få avsättning för.

Förslaget till konsumenttjänstlag upptar en särskild regel (42 § andra stycket), enligt vilken ersättningen till näringsidkaren inte får överstiga hans förlust till följd av avbeställningen. Härigenom begränsas näringsidkarens sammanlagda ersättning så att den inte kan komma att överstiga priset för den avbeställda tjänsten. Inte heller vid köp bör avbeställningsersättningen få överstiga det avtalade priset. Detta kan emellertid beaktas vid den skälighetsbedömning som skall göras enligt de av oss föreslagna reglerna, och vi anser det inte erforderligt att ta in någon uttrycklig bestämmelse härom i lagen.

De regler vi nu förordat i det föregående bygger på en strävan att åstadkomma en rimlig avvägning mellan motstående intressen. Vi är emellertid medvetna om att regleringen blir komplicerad och att det kan vara svårt att i ett enskilt fall bestämma storleken av den ersättning som köparen skall utge. Det framstår därför som önskvärt att parterna på förhand kan avtala om den ersättning som köparen skall betala i händelse av avbeställning. Det innebär en viss trygghet för köparen om han redan i förväg vet vad det kostar honom om han inte fullföljer köpet. Även för säljaren har en på förhand bestämd avbeställningsavgift fördelar, bl.a. genom att han slipper att i det enskilda fallet visa, vilka kostnader han har haft och vilken förlust i övrigt han gör. För båda parterna har en sådan ordning den fördelen att risken för tvister minskar.

För att en på förhand bestämd avgift skall kunna göras gällande mot köparen också i fall då säljarens rätt till ersättning enligt lagens regler i det enskilda fallet skulle bli lägre än den avtalade avgiften krävs ett undantag från principen att lagens bestämmelser är tvingande till köparens förmån. En bestämmelse av sådan innebörd finns i förslaget till konsumenttjänstlag (43 §). Som förutsättning för att en på förhand bestämd avbeställningsavgift skall godtas krävs där, att avgiften är skälig med hänsyn till den ersättning som normalt kan antas tillkomma näringsidkaren vid avbeställning. Vi föreslår att en motsvarande regel införs för konsumentköp.

3.11 Påföljder av köparens avtalsbrott

Den nuvarande konsumentköplagen innehåller inte några bestämmelser om påföljderna av köparens avtalsbrott. I detta hänseende är reglerna i den allmänna köplagen fullt ut tillämpliga också på konsumentköp. En ny konsumentköplag skall enligt vårt förslag i princip fristående från den allmänna köplagen reglera förhållandet mellan köpare och säljare vid konsumentköp. Mot bakgrund härav anser vi att lagen också bör innehålla vissa regler om påföljder av köparens avtalsbrott. Sådana regler finns i förslaget till konsumenttjänstlag. Om bestämmelserna i konsumentköplagen görs tvingande till köparens förumn hindras säljaren från att göra gällande avtalsvillkor som är mera betungande för köparen än lagens regler.

Köparens centrala förpliktelse enligt avtalet är att betala priset. Han är emellertid också skyldig att ta emot godset. Om detta skall avlämnas hos säljaren åligger det köparen att ta hand om det där. I andra fall kan han vara skyldig att hämta godset t.ex på en järnvägsstation eller ett postkontor. Om avlämnandet skall ske hos köparen har denne att ge säljaren erforderliga anvisningar och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att leveransen skall kunna tas emot. Ioländ kan köparen vara skyldig att medverka till köpet på annat sätt. Om köpet avser något som säljaren skall tillverka eller bearbeta kan det sålunda vara nödvändigt att köparen exempelvis tillhandahåller vissa specifikationer eller ger säljaren tillfälle att införskaffa vissa måttuppgifter.

Köplagsförslaget innehåller i 57 § en bestämmelse som föreskriver att köparen skall medverka till köpet genom att i rätt tid hämta eller ta emot godset och vidta de övriga åtgärder som skäligen kan förväntas av honom. Förslagets bestämmelser om påföljder av köparens avtalsbrott, vilka är upptagna i 58-65 §§, tar sikte på både det fallet att köparen inte betalar priset i rätt tid och det fallet att han brister i medverkan på annat sätt. Vi anser det för vår del inte behövligt att i konsumentköplagen införa någon uttrycklig regel motsvarande 57 § köplagsförslaget. Vi anser vidare att bestämmelserna om påföljder av köparens avtalsbrott kan begränsas till att avse dröjsmål med att betala priset. Att knyta särskilda påföljder till ett dröjsmål med mottagandet är inte erforderligt för de fall då godset skall betalas i samband med att det avlämnas, eftersom dröjsmålet då också utgör ett dröjsmål med betalningen. För de - jämförelsevis sällsynta - fall då en underlåtenhet att medverka till köpet från köparens sida inte innebär något dröjsmål med betalningen bör det vara tillräckligt att konsumentköplagens regler om påföljder

för sådant dröjsmål kan tillämpas analogt. En underlåten medverkan till köpet i någon form från köparens sida kan också ses som ett tecken på att köparen inte heller kommer att betala och därigenom ge säljaren fog för att antecipera ett betalningsdröjsmål.

Den praktiska betydelsen av bestämmelser i konsumentköplagen om påföljder på grund av köparens dröjsmål med betalningen är ganska begränsad. Vid de allra flesta köp sker betalningen i direkt samband med köpet, och då finns inte något utrymme för tillämpning av reglerna. När köp sker på kredit är det ofta fråga om avbetalningsköp, där säljaren förbehåller sig rätt att återta godset om köparen inte fullgör sin betalningsskyldighet. I så fall blir reglerna i konsumentkreditlagen tillämpliga. Denna lag innehåller tvingande bestämmelser om avräkning mellan parterna i samband med återtagande av godset, vilka ersätter de allmänna bestämmelser som annars gäller om hävning och skadestånd vid köparens dröjsmål med betalningen.

I 58 § köplagsförslaget anges följderna av att köparen inte i rätt tid betalar priset eller i övrigt medverkar till köpet. Beror inte detta på säljaren eller på ett förhållande på hans sida, får säljaren kräva betalning eller häva köpet, om de därför i följande paragrafer särskilt angivna förutsättningarna är uppfyllda. Säljaren har också rätt att hålla inne godset om man inte har avtalat om kreditköp, och han har rätt till ränta och skadestånd. Regleringen överensstämmer i huvudsak med gällande rätt. Förutsättningen att det inte beror på säljaren eller på en omständighet på hans sida att betalning eller annan medverkan av köparen inte sker i rätt tid är visserligen inte uttryckligen angiven i den nuvarande bestämmelsen i 28 § köplagen. En sådan förutsättning anses emellertid gälla även nu.¹

De påföljder som anges i 58 § köplagsförslaget bör kunna komma i fråga också vid konsumentköp. Vi föreslår därför att en motsvarande bestämmelse tas in i konsumentköplagen.

Om godset har levererats till köparen men denne dröjer med betalningen är den naturliga åtgärden från säljarens sida att kräva betalning och i sista hand att vidta åtgärder för att driva in sin fordran. Att säljaren bör ha denna befogenhet också om köparen är en konsument synes oss självklart.

¹ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl., 1960, s. 385 f.

Vad gäller det fallet att godset ännu inte är avlämnat kan säljaren normalt hålla inne godset, dvs. skjuta upp avlämnandet, i avvaktan på betalningen. Även i detta läge har säljaren såväl enligt gällande lag som enligt köplagsförslaget rätt att vidhålla sitt krav på betalning, oavsett vad som är anledningen till köparens dröjsmål. Han kan alltså framtvinga en fullgörelse från köparens sida. Han kan emellertid förlora denna rätt genom passivitet. Bestämmelser härom finns i 59 § köplagsförslaget. Om en köpare som inte har mottagit godset och inte heller har betalat priset frågar säljaren om denne trots dröjsmålet vill stå fast vid köpet, måste säljaren svara inom skälig tid, såvida han vill kräva betalning. Även om säljaren inte får någon förfrågan förlorar han sin rätt att kräva betalning, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet. En motsvarande skyldighet för säljaren att ta ställning till om han vill kräva fullgörelse av köpet följer nu av 31 § köplagen.

Om köparen inte betalar godset i rätt tid kan detta givetvis bero på glömska, ekonomiska svårigheter eller något annat tillfälligt hinder. Orsaken kan emellertid också vara att köparen inte längre önskar genomföra köpet. Vi har i det föregående föreslagit att köparen skall ha en obegränsad rätt att avbeställa köpet före leveransdagen (3.10.2). Sedan denna dag har inträtt och godset hålls tillgängligt för köparen står emellertid denna möjlighet inte längre öppen. Frågan uppkommer då om säljaren i detta läge skall ha en obetingad rätt att kräva att köparen fullgör köpet och betalar priset eller om han i stället skall hänvisas att häva köpet och kräva skadestånd för den förlust som orsakas honom genom att affären går om intet. Det är visserligen troligt att säljaren i situationer av detta slag ofta - eventuellt efter ett antal resultatlösa påminnelser till köparen - avstår från att driva sitt krav vidare. Vi anser dock att han i princip bör ha rätt att kräva av köparen att denne fullföljer köpet, om någon avbeställning inte har gjorts i tid. Vi anser med andra ord att den ordning som nu gäller och som köplagsförslaget innebär även i fortsättningen bör gälla också vid konsumentköp. Vi har inte ansett det behövt att i konsumentköplagen ta in någon motsvarighet till bestämmelserna i 59 § köplagsförslaget. De krav på aktivitet från säljarens sida som ställs upp där bör emellertid kunna tillämpas analogt vid konsumentköp.

I stället för att kräva betalning kan säljaren häva köpet. För hävningsrätt fordras enligt köplagsförslaget (61 § första stycket) i princip att köparens avtalsbrott är väsentligt. Detta överensstämmer i sak med vad som gäller för andra köp än handelsköp enligt köplagen och är enligt vår uppfattning godtagbart också för konsumentköp.

Liksom vid säljarens dröjsmål ger köplagsförslaget vid köparens dröjsmål motparten möjlighet att ställa upp en s.k. Nachfrist. Om säljaren har förelagt köparen en bestämd tilläggstid under vilken denne skall fullgöra köpet, får säljaren inte under denna tid häva köpet på grund av dröjsmålet, såvida inte köparen har meddelat att han inte kommer att fullgöra köpet inom den utsatta tiden (60 §). När fristen har löpt ut eller köparen dessförinnan meddelat att han inte kommer att fullgöra inom den utsatta tiden får säljaren häva köpet utan någon särskild väsentlighetsprövning, under förutsättning att den utsatta tiden är skäligen (61 § andra stycket). En motsvarande möjlighet för säljaren att uppställa en Nachfrist bör finnas i konsumentköplagen, men vi anser att regleringen kan göras något mindre utförlig.

Hävning kan i princip ske även sedan godset har kommit i köparens besittning. För att säljaren skall ha sådan hävningsrätt krävs emellertid såväl enligt gällande lag (28 § andra stycket köplagen) som enligt köplagsförslaget (61 § tredje stycket) att säljaren har förbehållit sig rätt till detta eller att köparen har avvisat godset. En motsvarande regel bör tas in även i konsumentköplagen.

Om priset är betalt och säljaren ändå vill häva på grund av köparens dröjsmål med betalningen, skall han enligt 62 § köplagsförslaget meddela köparen detta utan oskäligt uppehåll. Gör han inte det får han inte häva. En motsvarande bestämmelse finns i 32 § i den gällande köplagen. Enligt vår uppfattning bör man för konsumentköpens del gå längre och föreskriva att säljaren över huvud taget inte får häva på grund av köparens dröjsmål sedan godset är betalt. Konsumenterna torde inte räkna med att köpet kan hävas sedan priset i sin helhet har betalats och det finns inte tillräcklig anledning att av hänsyn till säljarens intressen medge hävning i en sådan situation.

Enligt 64 § köplagsförslaget har säljaren rätt till skadestånd om han lider skada genom köparens dröjsmål med betalningen. Även vid konsumentköp bör säljaren ha en skadeståndsrätt. Denna har sin främsta betydelse när säljaren på grund av köparens dröjsmål häver köpet och sålunda går miste om affären. Till skillnad från motsvarande bestämmelse i 30 § gällande köplag är regeln i köplagsförslaget emellertid tillämplig även om köpet fullgörs men detta sker för sent. Vid en försenad betalning har säljaren rätt till dröjsmålsränta enligt räntelagen och utrymmet för att beräkna något skadestånd därutöver torde vara mycket ringa. Vi anser därför att säljarens skadeståndsrätt på grund av köparens dröjsmål med betalningen vid konsumentköp bör kunna begränsas till fall då köpet hävs. Att säljaren om godset avhämtas för sent bör

kunna kräva ersättning av köparen för sina kostnader för godsets vård är en annan sak. Denna fråga återkommer vi till längre fram (3.12.4).

Enligt köplagsförslaget är skadeståndsansvaret strikt, men köparen kan gå fri från skadeståndsskyldighet i den mån hans dröjsmål beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller något annat liknande hinder, som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Även vid konsumentköp bör i princip gälla ett strikt skadeståndsansvar. Köparen får sålunda svara exempelvis för konsekvenserna av sin betalningsoförmåga, även om denna beror på någon oväntad händelse. Utrymmet för tillämpning av den i köplagsförslaget upptagna force-majeure-regeln torde vara mycket smalt när det gäller konsumentköp; den har större betydelse vid internationella affärer. Det kan därför ifrågasättas om inte regeln skulle kunna avvaras i konsumentköplagen. Vi har emellertid inte ansett oss böra föreslå en reglering som på denna punkt är mindre förmånlig för köparen än vad som skall gälla beträffande köp i allmänhet.

Skadeståndet till säljaren bör i princip omfatta full ersättning för dennes förlust på grund av att affären går om intet. Hänsyn bör dock tas till att köparen enligt vad vi föreslår skall ha rätt att avbeställa köpet ända fram till dess godset avlämnas eller hålls tillgängligt för honom. Om köpet hävs under denna tid - t.ex. på grund av att köparen har försummat en förskottsbetalning - bör säljaren inte kunna få ut högre ersättning än han skulle ha varit berättigad till i händelse av en avbeställning. Den ekonomiska uppgörelsen bör i ett sådant fall med andra ord bli densamma, oavsett vilken av parterna som tar initiativet till avvecklingen.

Även på en annan punkt finns det anledning att överväga en anknytning till avbeställningsreglerna. Vi har i det föregående föreslagit att det skall vara tillåtet för parterna att på förhand komma överens om en avbeställningsavgift, som köparen skall betala om han avbeställer köpet. Fördelen med en sådan avgift är att den väsentligt förenklar den ekonomiska uppgörelsen och därmed besparar parterna utredningskostnader och minskar risken för tvister. Även om köpet hävs sedan den tid som köparen har haft till sitt förfogande för en avbeställning har gått till ända, kan det vara en fördel för säljaren att kunna kräva ut avbeställningsavgiften i stället för att fordra skadestånd. Han behöver nämligen då inte prestera någon utredning om förlustens storlek. För köparen bör det inte innebära någon nackdel om säljaren ges valrätt i detta hänseende, eftersom man kan utgå från att ett skadestånd vid köparens avtalsbrott normalt skulle överstiga ersättningen vid avbeställning.

Om säljaren nödgas häva köpet på grund av köparens kontraktsbrott går han miste om den vinst han skulle ha gjort på affären. Normalt har han dock möjlighet att sälja godset på nytt till någon annan. Om han därvid måste nöja sig med ett lägre pris än det ursprungligen avtalade gör han emellertid en förlust, som han bör vara berättigad att få ersatt av köparen. Köplagsförslaget innehåller regler om beräkningen av denna förlust, vilka överensstämmer med vad som gäller i fråga om köparens förlust, när han på grund av säljarens avtalsbrott måste göra ett täckningsköp till högre pris (73 och 74 §§). I princip bör dessa regler kunna tillämpas även vid konsumentköp. Vi anser det dock inte behövt att ta in någon uttrycklig motsvarighet till köplagsförslagets bestämmelser här om i konsumentköplagen.

Säljarens förlust i övrigt kan bestå av utgifter som blir onyttiga genom hävningen, exempelvis transportkostnader eller försäljarprovision eller kostnader för särskilda arbeten på godset. Sådana kostnader bör köparen vara skyldig att ersätta.

I vissa fall kan det vara svårt eller omöjligt för säljaren att finna någon annan köpare. Det kan exempelvis vara fråga om en specialtillverkad vara, som det inte finns någon marknad för, eller om en säsongvara, som inte längre går att sälja vid tiden för hävningen och som inte heller kan sparas till en senare säsong. I sådana fall bör säljarens förlust i princip anses motsvara skillnaden mellan det avtalade priset och det värde godset har i säljarens hand vid hävningstillfället.

Även om en ny försäljning kan genomföras utan svårighet torde säljaren ofta drabbas av en förlust utöver eventuell prisskillnad. Om marknadssituationen är sådan att han under alla omständigheter skulle ha kunnat företa den senare försäljningen, leder hävningen till att han går miste om vinsten på den ena av de två affärerna. Detta torde vara det vanliga när det gäller standardvaror, som det inte råder någon brist på. Förluster av sådant slag bör köparen i princip vara skyldig att ersätta. Säljaren bör dock givetvis inte samtidigt kunna få full ersättning för utebliven vinst på det köp som hävts och ersättning för förlust på en senare försäljning. Detta skulle innebära dubbelkompensation.

Bland köplagsförslagets regler om skadeståndets beräkning ingår dels en föreskrift som ålägger den skadelidande parten att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust (75 § första stycket) dels en regel om jämknings av oskäligt betungande skadestånd (76 §). I enlighet med vad vi har anfört vid behandlingen av säljarens skade-

ståndsansvar får den förstnämnda regeln anses ge uttryck åt en allmän skadeståndsrättslig princip, och vi har inte ansett det behövt att föra in någon uttrycklig bestämmelse härom i konsumentköplagen. Vad beträffar jämningsregeln har vi stannat för att någon motsvarighet därtill inte bör tas upp bland reglerna om säljarens skadeståndsskyldighet. Som motiv härför har vi framför allt anfört dels att utrymmet för tillämpning av en sådan jämningsregel skulle bli mycket begränsat dels att regeln skulle komplicera skaderegleringen och öka risken för tvister. Dessa motiv väger inte lika tungt när det är fråga om en jämningsmöjlighet till köparens förmån. Med hänsyn till att köparen typiskt sett ofta är i ett ekonomiskt underläge i förhållande till säljaren är sannolikheten större för att skäl till jämkning kan föreligga när det är köparen som skall betala skadestånd. Det är inte heller troligt att man från köparsidan skall kunna helt eller delvis friskriva sig från skadeståndsansvar i samband med köpet. Vi föreslår därför att en motsvarighet till köplagsförslagets jämningsregel införs bland bestämmelserna om köparens skadeståndsskyldighet.

Slutligen innehåller köplagsförslaget i avsnittet om påföljder av köparens avtalsbrott en bestämmelse som anger följderna av att köparen inte lämnar avtalad specifikation rörande godsets form, mått eller andra egenskaper (65 §). Säljaren kan då i vissa fall själv göra en specifikation, som köparen måste reklamera mot om den inte skall bli gällande.

Någon motsvarande bestämmelse finns inte i köplagen och ingick inte heller i köplagsutredningens förslag. Utredningen anförde i ämnet att säljaren har möjlighet att häva köpet enligt andra bestämmelser i den mån underlåtenheten att specificera indicerar att köparen inte kommer att betala godset.² Underlåtenheten att specificera kunde medföra påföljd även på annan grund, t.ex. att köparen blir skadeståndsskyldig för kostnader som han däri-genom orsakat säljaren.

Även vid konsumentköp kan det ibland vara nödvändigt att köparen specificerar hur han vill att godset skall vara beskaffat, exempelvis när det gäller tillverkningsavtal. Vi vill emellertid inte föreslå att den i 65 § köplagsförslaget föreskrivna ordningen skall gälla vid konsumentköp. Detta innebär att säljaren i princip får utnyttja de andra påföljder som står honom till buds. Han kan t.ex. kräva att köparen lämnar specifikation inom viss tid

² SOU 1976:66 s. 269.

och ange att han annars kommer att häva köpet. I den mån köparens försumlighet medför kostnader kan säljaren kräva ersättning härför. Givetvis har säljaren också möjlighet att själv göra specifikationen, men han får då stå risken för att köparen inte godtar vad han har bestämt. Ibland kan det ur avtalet härledas vad som skall gälla om köparen inte ger något särskilt besked. Om det t.ex. är fråga om att välja mellan ett standardutförande och vissa olika specialutföranden bör säljaren kunna välja standardutförandet, om inte köparen klargör att han önskar ett annat alternativ.

3.12 Andra frågor om förhållandet mellan säljaren och köparen

3.12.1 Vissa speciella frågor om avtalsbrott

I 50 § köplagsförslaget behandlas det fallet att det föreligger ett partiellt avtalsbrott på säljarens sida, dvs. att endast en del av godset är försenat eller felaktigt. I så fall skall bestämmelserna om dröjsmål resp. fel i godset tillämpas på den delen. Om avtalsbrottet är väsentligt för hela köpet får dock köparen häva detta i dess helhet. Om säljaren har levererat en mindre kvantitet än den beställda kan detta uppfattas som ett partiellt dröjsmål, vilket avser den felande kvantiteten. Det kan emellertid också tänkas att säljaren betraktar leveransen som slutlig. I en sådan situation, då det kan antas att säljaren har avslutat avlämnandet, trots att allt gods inte har avlämnats tillämpas enligt paragrafens andra stycke bestämmelserna om fel. En motsvarighet till denna regel finns i 50 § gällande köplag. Regeln innebär bl.a. att köparen blir berättigad till prisavdrag, om inte säljaren på begäran levererar den felande mängden. Vidare gäller att köparen blir reklamationskyldig, vilket han i princip inte är vid dröjsmål.

Reglerna i 50 § köplagsförslaget är i och för sig godtagbara också för konsumentköp. Vi anser det emellertid inte påkallat att ta in några motsvarande bestämmelser i konsumentköplagen. De situationer som behandlas där torde inte ha någon större praktisk betydelse för konsumentköp. När det blir aktuellt bör köplagens bestämmelser kunna tillämpas analogt.

Köplagsförslagets 51 § innehåller regler för det fallet att godset skall avlämnas efter hand i särskilda poster och det föreligger ett dröjsmål med leveransen eller fel i godset beträffande någon sådan post. Köparen får då häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning. Däremot får han i princip inte häva beträffande övriga poster. Från denna huvud-

regel görs emellertid två undantag. För det första får köparen häva beträffande framtida poster, om avtalsbrottet ger anledning att anta att dröjsmål eller fel som ger rätt till hävning kommer att inträffa beträffande dessa poster. Det krävs därvid att meddelande om hävningen lämnas inom skälig tid. För det andra får köparen häva köpet i fråga om såväl tidigare som senare poster, om det är ett sådant sammanhang mellan posterna att köparen på grund därav skulle ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet. De sålunda föreslagna reglerna överensstämmer i stort sett med vad som nu gäller enligt 22 och 41 §§ köplagen.

I 63 § köplagsförslaget behandlas motsvarande situation vid avtalsbrott på köparens sida, dvs. att priset skall betalas efter hand i särskilda poster allteftersom godset avlämnas och det föreligger dröjsmål med betalningen av någon post. Säljaren får då häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning vid köparens dröjsmål. Han får också häva beträffande senare poster, om det inte saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas. Meddelande om sådan hävning skall lämnas inom skälig tid. Också dessa regler överensstämmer nära med gällande rätt (29 § köplagen). Reglerna gäller inte det fallet att godset i sin helhet har avlämnats och priset skall erläggas genom avbetalningar. Sådana köp regleras av konsumentkreditlagen.

Även vad beträffar frågorna om rätt till hävning när köpet skall fullgöras i särskilda poster anser vi att köplagsförslagets regler kan godtas för konsumentköp. Inte heller här synes det oss emellertid behövt att införa uttryckliga bestämmelser i ämnet i konsumentköplagen. Regeln i 63 § ger visserligen köparen ett visst skydd mot att säljaren tar ett dröjsmål med betalningen av en enskild post till intäkt för att häva köpet i dess helhet. Något påtagligt behov av att göra denna regel tvingande vid konsumentköp torde emellertid inte föreligga. Det synes oss tillräckligt att de nu behandlade reglerna kan tillämpas analogt vid konsumentköp.

Köplagsförslaget innehåller vidare i 66 - 68 §§ vissa bestämmelser om befarat avtalsbrott på såväl säljarens som köparens sida.

I 66 § behandlas den situationen att det efter köpet visar sig att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana att han får antas inte komma att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser. Motparten får då avbryta fullgörelsen och hålla inne sin prestation. Om den andra parten ställer säkerhet för sin för-

pliktelse skall dock fullgörelsen fortsättas. Paragrafen har en viss motsvarighet i reglerna om s.k. passiv stoppningsrätt i 39 § gällande köplag. Denna bestämmelse har dock en mindre generell utformning. Den är tillämplig när köparen har kommit på obestånd och ger då säljaren rätt att hålla inne sin prestation till dess betryggande säkerhet ställs för köparens betalningsskyldighet. Även bestämmelsen i köplagsförslaget torde få sin huvudsakliga praktiska betydelse vid fall av obestånd på köparsidan, men den kan tillämpas också exempelvis när säljaren visar sig inte ha tillräckliga resurser för att fullgöra en tillverkning som han har åtagit sig. Vid kontantköp har paragrafen inte någon större betydelse vid sidan av de regler i övrigt som ger en part rätt att innehålla sin prestation i avvaktan på den andra partens motprestation.

Vi anser det rimligt att säljaren också vid konsumentköp har den rätt att innehålla godset vid köparens obestånd och liknade situationer som följer av den föreslagna paragrafen. Något påtagligt behov av att skydda konsumenterna mot avtalsvillkor som ger säljarna mera långtgående befogenheter i detta hänseende synes inte föreligga. Inte heller förefaller det påkallat att förstärka konsumentens rätt att hålla inne sin prestation vid befarat avtalsbrott på motsidan genom att göra regeln härom tvingande. Mot bakgrund härav anser vi det inte nödvändigt att ta in någon motsvarighet till 66 § köplagsförslaget i konsumentköplagen. När det någon gång blir aktuellt bör köplagsförslagets regler kunna tillämpas analogt.

Om det redan före tiden för fullgörelsen står klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott på den ena partens sida som ger motparten rätt att häva köpet, får denne enligt 67 § köplagsförslaget häva omedelbart. Denna rätt till hävning vid s.k. anteciperat avtalsbrott tar sikte på andra situationer än de förut berörda bestämmelserna i 51 och 63 §§, som gäller när fullgörelse skall ske i särskilda poster. För hävningsrätt enligt 67 § är det inte tillräckligt att det finns grundad anledning att anta att ett avtalsbrott kommer att inträffa, utan det fordras att detta står klart. En rätt att häva vid anteciperat avtalsbrott torde få anses föreligga redan nu, men någon bestämmelse i ämnet finns inte i den gällande köplagen, bortsett från en regel i 40 § som ger säljaren en rätt att häva köpet när köparen har försatts i konkurs. Vi anser det inte erforderligt att ta upp någon uttrycklig motsvarighet till 67 § köplagsförslaget i konsumentköplagen. Även här bör emellertid förslagets regler kunna tillämpas analogt vid konsumentköp.

I 68 § slutligen behandlas den situationen att godset, utan att vara betalt, har överlämnats till köparen eller dennes konkursbo efter det att köparen har inlett ett ackordsförfarande genom att ansöka om förordnande av god man enligt ackordslagen eller försatts i konkurs. Säljaren har då rätt att få tillbaka godset, om inte priset genast betalas eller säkerhet ställs för betalningen (s.k. aktiv stoppningsrätt). Om konkursboet har sålt godset eller förfogat över det på annat sätt, så att det inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrat, skall konkursboet anses ha tillträtt köpet. Säljarens fordran får då karaktären av s.k. massafordran, som skall betalas innan konkursborgenärerna får utdelning för sina bevakade fordringar i konkursen. Förslagets regler har motsvarighet i 41 § köplagen, som dock endast gäller vid konkurs. Vad som följer av 68 § köplagsförslaget är enligt vår uppfattning i och för sig godtagbart också för konsumentköp, men inte heller här anser vi det motiverat med en uttrycklig bestämmelse i konsumentköplagen.

3.12.2 Vissa frågor rörande hävning och omleverans

Rättsverkan av hävning kan helt allmänt karakteriseras så, att parternas prestationsskyldighet på ömse sidor bortfaller och att redan uppburna prestationer skall återbäras.

I 69 § första stycket köplagsförslaget anges vad hävning innebär för det fallet att en prestation ännu inte har fullgjorts. Regeln har inte någon uttrycklig motsvarighet i gällande lag. Den primära innebörden i hävning anges där vara att säljarens skyldighet att avlämna godset och köparens skyldighet att betala priset och medverka till köpet bortfaller.

Den situationen att köpet helt eller delvis redan har fullgjorts behandlas i paragrafens andra stycke. I så fall får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har mottagit. Var och en har därvid rätt att hålla inne vad han själv har mottagit till dess den andre ger ut vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlagga. I huvudsak motsvarar detta vad som nu gäller enligt 57 § köplagen. Denna paragraf ger dock inte säljaren någon uttrycklig rätt att hålla inne mottagen betalning till säkerhet för eventuella ersättningskrav mot köparen. En sådan rätt torde emellertid ändå föreligga i den formen att säljaren kan vid sin återbetalning kvittningsvis dra av vad han anser sig berättigad att tillgodoräkna sig.

I 69 § tredje stycket köplagsförslaget ges en köpare som kräver omleverans rätt att hålla inne vad han har mottagit till dess omleverans sker. Någon motsvarighet till denna regel finns inte i gällande lag.

De frågor som behandlas i 69 § köplagsförslaget är av sådan betydelse även vid konsumentköp att det synes oss lämpligt att en uttrycklig motsvarighet till paragrafen tas upp i konsumentköplagen. Vi har inte funnit anledning att föreslå några sakliga avvikelser. Regleringen bör vara tvingande till köparens förmån.

Enligt 70 § första stycket köplagsförslaget skall köparen vid hävning eller omleverans ge ut den avkastning som han har fått och skäligen ersättning för annan nytta som han har haft av godset. Enligt gällande rätt anses köparen, utan att det utsägs i köplagen, vara skyldig att vid hävning utge ersättning för den avkastning han har uppburet. Det har däremot varit mera tveksamt i vilken mån han kan åläggas att ersätta den nytta han har haft av godset. I rättspraxis finns dock exempel på att sådan ersättning har dömts ut (NJA 1949 s. 750). Allmänna reklamationsnämnden brukar i samband med hävning av köp beträffande vissa varugrupper rekommendera att priset återbetalas med ett avdrag för den nytta köparen har haft av godset. I fråga om bilar rekommenderas ett avdrag som står i relation till bilens pris och körsträckan efter köpet. När det gäller kläder och skor bestäms avdraget i förhållande till användningstid och slitage. Ett annat område där en liknande praxis förekommer är bildäck. Enligt normer som har utbildats inom den särskilda reklamationsnämnden för denna bransch görs ett avdrag för slitage, vilket kan fastställas genom mätning av mönsterdjupet.

Enligt vår mening får det också för konsumentköpens del anses rimligt att köparen får utge viss ersättning för avkastning och annan nytta av godset när detta återlämnas. Frågan har så stor praktisk betydelse att en regel i ämnet bör tas upp i konsumentköplagen. Regeln bör vara tvingande, så att inte säljaren genom avtalsvillkor kan betinga sig högre ersättning för nytta än vad som är skäligt. Vi vill understryka att man vid bedömningen av om ersättning skall utgå måste ta skälig hänsyn till det besvär och obehag som köparen har haft på grund av säljarens avtalsbrott. Detta leder till att det i de flesta fall inte kommer att finnas utrymme för att beräkna någon ersättning för nytta. För att ersättning skall komma i fråga måste nyttan ha varit ganska betydande. De fall där en ersättning kan vara motiverad är framför allt sådana där felet inte har kommit till synes förrän efter en tid och köparen fram till dess har kunnat bruka godset som felfritt.

Det är en fördel om ersättningen kan beräknas med ledning av någon allmän norm, baserad på den omfattning i vilken köparen har använt godset. Som exempel på sådana normer kan hänvisas till vad som i reklamationsnämndspraxis tillämpas beträffande bilar och däck. Sådana normer torde dock förutsätta att det är möjligt att i efterhand konstatera hur mycket godset har använts. Vid normernas utformning bör hänsyn tas till de besvär och obehag som typiskt sett uppkommer för köparen. Beräkningen bör därför vara förmånligare för denna än vad som skulle följa av en avskrivning som är strikt proportionell i förhållande till godsets normala användningstid. Om i ett enskilt fall kontraktsbrottet skulle ha medfört osedvanligt mycket besvär och obehag för köparen kan detta motivera ett avsteg från normen.

I 70 § andra stycket köplagsförslaget föreskrivs att säljaren vid återbetalning av priset skall betala ränta från den dag han mottog betalning. Vi återkommer till denna regel i det följande (3.12.3).

Som förut nämnts skall köparen lämna tillbaka godset när köpet nävs. I princip skall godset återlämnas väsentligen oförändrat och oförminskat. Kan köparen inte göra det förlorar han rätten att häva köpet. Detta följer nu av 57 § köplagen och anges uttryckligen i 71 § första stycket köplagsförslaget. Av 58 § köplagen och 71 § andra stycket köplagsförslaget framgår emellertid att köparen i vissa situationer kan ha rätt att häva köpet trots att han inte kan återlämna godset i ursprungligt skick. Enligt förslaget får köparen sålunda häva köpet, trots att godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat, om detta har skett av våda eller enbart på grund av godsets egen beskaffenhet eller till följd av något annat förhållande som inte beror på köparen. Detsamma gäller om godset har förstörts, försämrats eller minskat till följd av en åtgärd som har varit nödvändig för att undersöka godset. Köparen förlorar inte heller sin hävningsrätt om godset helt eller delvis har sålts vidare i vanlig handel eller använts av köparen för avsett bruk, innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han vill häva köpet. Förslaget överensstämmer i huvudsak med gällande rätt. Till skillnad från reglerna i den nuvarande lagen omfattar köplagsförslaget uttryckligen också det fallet att köparen kräver omleverans. Detta torde emellertid inte innebära någon saklig ändring i förhållande till vad som redan nu anses gälla.¹

¹ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl. 1960, s. 776.

Enligt 71 § tredje stycket köplagsförslaget har köparen rätt att häva köpet eller kräva omleverans även om godset har försämrats eller minskat av någon annan anledning än som sägs i paragrafens andra stycke. I så fall är han emellertid skyldig att ersätta säljaren för minskningen i godsets värde. Någon motsvarighet till denna regel finns inte i köplagen men föreslogs däremot av köplagsutredningen. En sådan regel skulle enligt utredningen² få särskild betydelse om godset genom köparens vållande hade lidit en mindre skada, vilken säljaren inte skäligen borde stå för. Som exempel nämndes att gods, som har avlämnats till köparen med så stor försening att han saknar allt bruk för det, skadas genom bristande vård innan han hinner återställa det. Ett annat av utredningen nämnt exempel var att säljaren levererar en bil av annan modell än köparen har beställt och att köparen begagnar denna i avvaktan på att säljaren skall kunna skaffa en bil av den avtalade modellen samt att bilen därvid skadas genom köparens vållande. Som ett tredje exempel nämndes att köparen har fortsatt att begagna en maskin som är behäftad med fel trots att han har insett eller bort inse att felet skulle förvärras genom begagnandet. I sådant fall kunde försämringen enligt utredningen inte anses ha skett "endast" genom godsets egen beskaffenhet. Köplagsutredningen ansåg det inte rimligt att i sådana och liknande fall följden av en ringa oaktsamhet skulle bli att köparen nödgas behålla gods som kanske är helt oanvändbart för honom.

De i 71 § köplagsförslaget upptagna reglerna har stor betydelse för att klargöra köparens ställning. Motsvarigheter härtill bör tas upp i konsumentköplagen och göras tvingande till köparens förmån. På en punkt anser vi att en något avvikande utformning är att föredra. Enligt förslaget har köparen som nämnt rätt att återlämna godset utan skyldighet att betala ersättning för värdeminskning, om godset har försämrats genom att det har använts av köparen för avsett bruk innan han märkte eller borde ha märkt det fel som grundar hans krav på hävning eller omleverans. Vi anser att man vid konsumentköp i stället bör anknyta till den tidpunkt då köparen insåg eller borde ha insett att det förelåg ett fel som ger honom rätt att häva köpet eller kräva omleverans. Vi återkommer i specialmotiveringen till den närmare innebörden härav.

² SOU 1976:66 s. 339.

3.12.3 Ränta

I 77 § första stycket köplagsförslaget hänvisas - liksom i 38 § gällande köplag - i fråga om ränta på priset och andra fordringar till bestämmelserna i räntelagen (1975:635). De bestämmelser i räntelagen som i första hand är av intresse i detta sammanhang innebär i huvudsak följande. Vid dröjsmål med betalning av en fordran, vars förfallodag är bestämd i förväg, utgår ränta på fordringen från förfallodagen (3 § första stycket). Om förfalldagen inte är bestämd i förväg, börjar ränta i stället utgå en månad efter det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt fordrat betalning av ett bestämt belopp med angivande av att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta (4 § första stycket). I fråga om dröjsmålsräntans storlek gäller att den skall motsvara det aktuella riksbanksdiskontot plus fyra procentenheter (6 §). I prop. 1983/84:138 föreslås en höjning till åtta procentenheter.

Räntelagen är i sin helhet dispositiv, dvs. den gäller endast i den mån inte annat är avtalat eller utfäst. Vid lagens tillkomst övervägdes om man för konsumentförhållanden skulle införa tvingande regler om dröjsmålsräntans storlek m.m. i syfte att skydda konsumenterna mot oskäliga avtalsvillkor. Man avstod emellertid från en sådan tvingande reglering med hänsyn främst till att dröjsmålsräntan ofta är av begränsad betydelse, inte minst i jämförelse med själva priset för en vara e.d. eller i jämförelse med den ränta som vid olika konsumentkrediter utgår redan under kreditens löptid såsom en kreditkostnad. Det eventuella behovet av skydd mot oskäliga avtalsvillkor om dröjsmålsränta ansågs kunna tillgodoses genom bl.a. bankinspektionens tillsyn inom dess verksamhetsområde och genom tillämpning av avtalsvilkorslagen. I sammanhanget framhölls att räntevillkor som inte obetydligt avviker från räntelagens dispositiva regler ofta kan stämpas som oskäliga.³

Som tidigare nämnts (2.3) har regeringen nyligen tillkallat en särskild utredare med uppdrag att se över räntelagen m.m. En av utredarens uppgifter blir att överväga om lagens regler om dröjsmålsränta bör göras generellt tvingande till förmån för konsumenterna. Utredaren skall också undersöka om det går att förenkla reglerna om dröjsmålsränta i konsumentförhållanden. Mot denna bakgrund anser vi oss inte ha anledning att nu ta upp några frågor om ändring i räntelagens bestämmelser om dröjs-

³ Prop. 1975:102 s. 82 ff.

målsränta såvitt gäller konsumentköp. Detta överensstämmer med den ståndpunkt som har intagits i förslaget till konsumenttjänstlag.

Vi utgår alltså från att räntelagens regler om dröjsmålsränta - i avvaktan på den kommande översynen - även i fortsättningen skall vara tillämpliga på fordringar som grundas på konsumentköp. Som förut berörts är utgångspunkten för dröjsmålsräntans beräkning enligt lagen olika beroende på om förfallodagen är bestämd i förväg eller inte. När det gäller en fordran på betalning för sålt gods kan det vara svårt att avgöra vilket av de båda alternativen som är tillämpligt. Vanligen inträder köparens betalningsskyldighet i och med att godset hålls honom till handa. Om tidpunkten för leveransen inte är bestämd på förhand kan inte heller förfallodagen för säljarens fordran anses vara det, och enligt räntelagens regler börjar dröjsmålsränta då alltså inte löpa förrän en månad efter det att säljaren har framställt sitt krav. I köplagen och köplagsförslaget finns emellertid en specialregel om utgångspunkten för ränteberäkningen i fall då säljaren får kräva betalning mot att gods eller dokument hålls köparen till handa. Om säljaren framställer ett sådant krav men någon betalning inte erläggs och säljaren därför håller godset eller dokumentet inne, har han enligt denna regel rätt till dröjsmålsränta från den dag då kravet framställdes. Den sålunda gällande regeln har sitt huvudsakliga berättigande i affärsmässiga förhållanden. Vi anser det inte påkallat att föra in någon motsvarighet till den i konsumentköplagen. Detta innebär att dröjsmålsränta vid konsumentköp - bortsett från fall då förfallodagen är bestämd i förväg - inte skall börja löpa förrän en månad efter det att säljaren har framställt betalningskrav enligt reglerna i 3 § räntelagen.

Såsom vi har berört i det föregående (3.12.2) innehåller köplagsförslaget i 70 § andra stycket en särskild regel om räntebetalning när säljaren skall betala tillbaka priset efter hävning av köpet. Säljaren skall då betala ränta från den dag då han mottog betalning. Räntelagen, som enligt hänvisningen i 77 § är tillämplig även på detta fall, innehåller i 2 § andra stycket en bestämmelse om ränta på fordran som avser återgång av betalning då ett avtal har hävts till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller på liknande grund. Enligt bestämmelsen skall då s.k. avkastningsränta - två procentenheter över gällande diskonto - utgå från den dag då betalningen erlades till och med den dag då återbetalning sker eller, om återbetalning inte sker i rätt tid, den dag då dröjsmålsränta börjar utgå. Denna bestämmelse blir tillämplig endast då hävningen beror på säljarens kontraktsbrott.

Den gäller alltså inte när hävningen föranleds av ett kontraktsbrott på köparens sida. Enligt vad som uttalades vid räntelagens tillkomst är säljaren i sådant fall som huvudregel inte skyldig att utge någon ränta.⁴ Den i köplagsförslaget upptagna regeln täcker emellertid även denna situation. Hur räntan i detta fall skall beräknas framgår inte vare sig av räntelagen eller av köplagsförslaget. I promemorian (Ds Ju 1983:16) Ändringar i räntelagen föreslogs att begränsningen i 2 § andra stycket till fall där hävningen beror på betalningsmottagaren skulle slopas. Detta förslag har emellertid inte tagits upp i den proposition (1983/84:138) som bygger på betänkandet. Det har ansetts lämpligare att frågan i stället behandlas i samband med översynen av köplagen. I avvaktan på resultatet av denna översyn har vi inte ansett motiverat att nu ta upp någon särskild reglering i ämnet i konsumentköplagen.

Sammanfattningsvis föreslår vi alltså att räntelagens regler skall gälla utan inskränkningar eller modifieringar i fråga om fordringar som grundas på konsumentköp. Eftersom den lagen är tillämplig i den mån inte annat är föreskrivet behövs inte någon uttrycklig hänvisning dit i konsumentköplagen. Mot en sådan hänvisning talar också att den kan tolkas som innebärande att räntelagens regler görs tvingande till konsumentens förmån i fråga om sådana fordringar. Detta är, såsom framgår av det förut anförda, inte avsett. Mot bakgrund härav har vi kommit till den uppfattningen att i konsumentköplagen inte bör tas upp någon bestämmelse om ränta.

3.12.4 Godsets vård

Köplagsförslaget innehåller i 78-84 §§ vissa bestämmelser om godsets vård. Bestämmelserna överensstämmer nära med vad som nu gäller enligt 33-36 samt 55 och 56 §§ köplagen.

I 78 § köplagsförslaget åläggs säljaren en skyldighet att ta vård om gods som inte hämtas eller mottas i rätt tid eller som inte överlämnas till köparen till följd av något annat förhållande på dennes sida. Regeln avser såväl platsköp som distansköp, men säljarens vårdplikt inskränks genom en särskild bestämmelse i paragrafens senare led, där det som förutsättning för att vårdplikten skall föreligga anges att säljaren har godset i sin besittning eller i övrigt kan ta hand om det. Detta innebär

⁴ Prop. 1975:102 s. 116.

bl.a. att säljaren vid distansköp är skyldig att ta vård om godset bara om det på bestämmelseorten finns någon som på hans vägnar kan ta hand om det.

Reglerna om säljarens vårdplikt gäller givetvis bara så länge säljaren står fast vid avtalet. Om köparen underlåter att hämta eller ta emot godset eller inte erlägger betalning som är ett villkor för att godset skall lämnas ut, kan säljaren ofta välja att i stället häva köpet. I så fall blir inte 78 § tillämplig. En annan sak är att det i detta läge ligger i säljarens eget intresse att ta vård om godset för att därigenom begränsa sin förlust och att försummelser därutinnan kan inverka på hans rätt till skadestånd av köparen.

Bestämmelser om vårdplikt för köparen finns i 79 § köplagsförslaget. Om köparen vill avvisa gods som han har mottagit är han skyldig att vidta skäligen åtgärder för godsets vård. I paragrafens andra stycke upptas en särskild bestämmelse för fall då köparen vill avvisa gods som har sänts till honom och hålls honom till handa på bestämmelseorten. Köparen skall då ta hand om godset, om det kan ske utan att priset betalas och utan oskäligen kostnad eller olägenhet. Detta gäller dock inte om säljaren eller någon, som på hans vägnar kan ta hand om godset, finns på bestämmelseorten.

Den som är skyldig att ta vård om godset kan enligt 80 § köplagsförslaget överlämna detta till tredje man för förvaring för motpartens räkning, såvida inte kostnaderna för förvaringen är oskäligt stora. Om förvararen har valts med omsorg, är den vårdpliktiga parten fri från ansvar för godset när förvararen har mottagit detta.

Enligt 81 § har den part som skall ta vård om godset rätt till ersättning för skäligen kostnader på grund av vården. Till säkerhet för sådan ersättning får parten hålla inne godset.

I vissa situationer har den som skall ta vård om godset rätt eller plikt att sälja detta. Godset får enligt 82 § första stycket köplagsförslaget säljas, om parten inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta vården eller om inte motparten efter uppmaning tar hand om godset inom skäligen tid. Skyldigheten att sälja godset, om detta är möjligt, föreligger enligt 82 § andra stycket dels om godset är utsatt för snabb förstörelse eller försämring eller snabbt faller i värde, dels om godset fortfarande alltför kostsam vård. I den gällande köplagen föreskrivs att försäljning skall ske på offentlig auktion. Denna regel har inte tagits upp i köplagsförslaget. Där föreskrivs i stället endast att godset skall säljas med

omsorg och att motparten skall underrättas före försäljningen, om det kan ske.

Om det inte är möjligt att sälja godset eller om det är uppenbart att priset inte skulle täcka kostnaderna för en försäljning, får den part som har godset i sin vård förfoga över detta på annat lämpligt sätt (83 § köplagsförslaget). Om ingen annan utväg står till buds får han skaffa undan godset.

Det som en försäljning har inbringat eller det som på annat sätt har utvunnits av godset skall redovisas till motparten i avräkning på dennes skuld. Eventuellt överskott tillfaller motparten (84 § köplagsförslaget).

Reglerna i köplagsförslaget om parts skyldighet att ta vård om godset är i och för sig godtagbara också för konsumentköp. Reglernas praktiska betydelse förefaller oss emellertid vara ganska begränsad vid sådana köp. Vi räknar inte heller med att det finns någon allvarlig risk för att säljarna genom särskilda avtalsvillkor skall betinga sig större befogenheter eller ålägga konsumenterna längre gående skyldigheter än köplagsförslagets regler innebär. Vi anser det därför inte behövligt att införa uttryckliga bestämmelser i ämnet i konsumentköplagen. Det synes oss tillräckligt att reglerna för allmänna köp tillämpas analogt vid konsumentköp. Skulle det i avtalen införas regler som oskäligt försämrar konsumenternas rättsställning är det möjligt att ingripa med stöd av avtalsvillkorlagen eller 36 § avtalslagen.

Beträffande de i köplagsförslaget upptagna reglernas tillämpning vid konsumentköp vill vi i övrigt endast framhålla följande. När det gäller att avgöra vilka skyldigheter med avseende på godsets vård och försäljning som åvilar en köpare bör inte lika stränga krav ställas på en konsument som på en köpare vilken själv är näringsidkare. I fråga om den närmare ansvarsfördelningen mellan en vårdpliktig säljare och en tredje man som har fått hand om godset för förvaring är innebörden av 80 § köplagsförslaget inte helt klar. Vi vill därför påpeka att, när vid konsumentköp en vårdpliktig säljare, som t.ex. av utrymmesskäl inte själv kan vårda godset, lämnar det i förvar hos tredje man för att vårdas av denne, säljaren fortfarande bör vara den gentemot konsumenten ansvarige. Säljarens åtgärd att lämna godset till tredje man bör alltså ses bara som ett sätt för honom att fullgöra sin vårdplikt.

3.12.5 Godsets avkastning m.m.

Om rätten till den avkastning av godset som faller omkring tiden för köpet och dess fullgörande ges regler i

85-87 §§ köplagsförslaget. 85 § innehåller huvudregeln, medan det i de båda följande paragraferna ges särskilda regler för köp av aktier (86 §) och räntebärande värdepapper (87 §).

Enligt huvudregeln i 85 § skall avkastning som godset ger innan det skall avlämnas tillfalla säljaren, såvida det inte med fog kunde beräknas att den skulle falla senare, medan köparen erhåller avkastning som faller eller med fog kunde beräknas falla efter avlämnandet. Som exempel på avkastning som åsyftas i bestämmelsen kan nämnas valpar av en tik, hyra för uthyrd egendom och vinster på premieobligationer. Eftersom den avgörande tidpunkten är den då godset skall avlämnas - den avtalade leveranstidpunkten - spelar tidpunkten för det faktiska avlämnandet ingen avgörande roll. Denna grundläggande princip gäller redan i dag enligt 18 § köplagen. Att en säljare som dröjer med godsets avlämnande utöver avtalad tid inte därigenom skall berättigas till den avkastning som faller medan dröjsmålet varar är naturligt. Säljaren skall givetvis inte kunna förvärva någon rätt genom att uppskjuta avlämnandet. För fall då godset inte avlämnas i rätt tid till följd av dröjsmål på köparens sida har säljarens intresse ansetts tillräckligt tillgodosett genom den rätt till ersättning för godsets vård som tillkommer honom.

Vid köp av aktie ingår enligt 86 § första stycket köplagsförslaget utdelning som före köpet ännu inte har förfallit till betalning. Regeln är densamma som i 19 § köplagen. Vidare föreskrivs att i köpet ingår också sådan företrädesrätt för aktieägare att delta i emission som inte har kunnat utövas före köpet. Denna regel, som något avviker från motsvarande bestämmelse i 19 § gällande köplag, har utformats i överensstämmelse med den praxis som gäller beträffande börsnoterade aktier - att aktie noteras utan värdet av teckningsrätt så snart rätten att teckna aktier kan utövas. Regeln omfattar såväl nyemission och fondemission som emission av konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning.⁵ 86 § andra stycket innehåller särskilda regler om köp av aktie i avstämningsbolag. Vid sådant köp ingår utdelning och företrädesrätt för aktieägare att delta i emission, om aktien enligt köpet skall överlämnas för VPC-registrering på köparen senast på avstämningsdagen.

I 87 § regleras fördelningen mellan köpare och säljare av avkastningen (räntorna) av räntebärande värdepapper. Vid

⁵ SOU 1976:66 s. 232.

köp av sådana papper ingår ränta som är upplupen men ännu inte förfallen vid den tidpunkt som har avtalats för avlämnandet. Det som svarar mot sådan ränta skall köparen betala till säljaren utöver priset, såvida inte fördringen har sålts som osäker. Regleringen överensstämmer med vad som nu gäller enligt 20 § köplagen

De regler som föreslås i 85-87 §§ köplagsförslaget för godsets avkastning m.m. ger uttryck åt vad som även vid konsumentköp framstår som en naturlig tolkning av avtalet när parterna inte har kommit överens om annat. Vi anser inte att några motsvarigheter till paragraferna behöver tas upp i konsumentköplagen. Det är tillräckligt att reglerna kan tillämpas analogt vid konsumentköp.

3.13 Köparens förhållande till tidigare led i säljkedjan

3.13.1 Inledning

Om en säljare levererar felaktigt gods eller inte avlämnar godset i rätt tid eller gör sig skyldig till något annat kontraktsbrott, blir detta en intern angelägenhet mellan köparen och säljaren. Köparen kan vända sig mot säljaren med krav på rättelse, skadestånd etc. Däremot anses han inte kunna rikta några krav på grund av kontraktsbrottet mot ett bakre led på säljarens sida, exempelvis den som har levererat det felaktiga godset till säljaren, även om det är där som orsaken till kontraktsbrottet ligger. För att köparen skall ha en sådan rätt fordras ett särskilt åtagande från det bakre ledets sida, t.ex. i form av en tillverkargaranti. Detta är ett uttryck för den allmänna principen att ett avtal ger uppnov till förpliktelser bara mellan avtalsparterna.

Den norska köplagen innehåller en särskild bestämmelse för konsumentköp, som ger köparen rätt att göra gällande krav på grund av fel i en köpt vara även mot en näringsidkare i tidigare led på säljarsidan. I våra tilläggsdirektiv anförs att en motsvarande ordning bör övervägas också för svensk del. Detta ses i direktiven både som en möjlighet att förstärka konsumenternas ställning och som ett sätt att lätta detaljistledets ansvar. I vårt delbetänkande rörande avtalsvillkor mellan näringsidkare diskuterade vi båda dessa aspekter och fann att en regel av åsyftat slag knappast skulle medföra några mera påtagliga fördelar för detaljisterna men kunde ha värde från konsumentens synpunkt. Vi fann det då lämpligt att uppskjuta det slutliga ställningstagandet till frågan om införande av sådana regler till dess de grundläggande bestämmelserna om förhållandet mellan säljare och köpare vid konsument-

köp utformats.¹ Sedan vi nu utarbetat förslag till sådana grundläggande bestämmelser återstår alltså frågan om det i konsumentköplagen bör införas bestämmelser om rätt för konsumenten att rikta köprättsliga anspråk direkt mot tidigare led i säljkedjan.

Den norska regeln har betecknats som en regel om "springende regress". Samma uttryckssätt används i Danmark.² Att här tala om "regress" framstår emellertid inte som helt träffande. Med regress menas vanligen ett återkrav - man kräver tillbaka från någon annan det man helt eller delvis själv har måst betala. Om alltså säljaren vänder sig till sin leverantör med ett krav som grundas på att han har måst betala ersättning till köparen, kan det vara naturligt att tala om regress. Om däremot köparen ges en självständig rätt att vända sig direkt mot det bakre ledet ter sig detta uttryckssätt något oegentligt. Vi har av nu antydda skäl föredragit att undvika uttrycket regress och talar i stället om direktkrav.

3.13.2 Gällande rätt m.m.

Den allmänna köplagen innehåller inga regler som gör det möjligt att rikta krav direkt mot tidigare led. Inte heller förslaget till köplag upptar regler om direktkrav. Den gällande konsumentköplagen innehåller ett par bestämmelser (12-14 §§) som ålägger näringsidkare i tidigare led ett direkt ansvar mot konsumenten. Det är dock inte fråga om egentliga fall av direktkrav i den ovan antydda betydelsen, utan bestämmelserna reglerar följden av att åtaganden eller upplysningar som en näringsidkare i bakre led har lämnat till konsumenten inte uppfylls resp. är vilseledande. Till dessa regler återkommer vi längre fram (3.13.4).

Såvitt känt har det inte förekommit i rättspraxis att direktkrav mot bakre led har godtagits vid köp av lös egendom. Frågan synes - till skillnad från förhållandena i Danmark och Norge - inte heller ha uppmärksamats i den juridiska litteraturen.

Enligt jordabalken har emellertid köpare av fast egendom i en viss situation rätt att vända sig mot sin säljares fångesmän dvs. dem som säljaren och hans företrädare har förvärvat egendomen från. Om den sålda fastigheten kan

¹ SOU 1981:31 s. 121.

² I svensk doktrin förekommer uttrycket "hoppande regress" på tal om de särskilda reglerna i 47 § växellagen om återgångstalan mot växelgäldenär, jfr Eberstein, Den svenska växelrätten, s. 138 och Hult, Lärobok i värdepappersrätt, 6 uppl. s. 90.

frånvinnas köparen efter klander därför att det visar sig att någon annan har bättre rätt till fastigheten, skall säljaren enligt 4 kap. 21 § återbära köpeskillingen och, om köparen var i god tro, ersätta dennes skada. Kan säljaren inte erlagga vad som sålunda åligger honom, får köparen enligt 22 § kräva säljarens fångesmän i tur och ordning. På några andra rättsområden finns bestämmelser som innebär att förhållandet mellan två parter i vissa speciella fall skall bedömas enligt kontraktsrättsliga regler, trots att något avtal inte föreligger mellan dem.³

Den förut nämnda norska regeln (§ 49 a kjøpsloven) infördes år 1975 i samband med de ändringar i köplagen som tog sikte på att förbättra konsumenternas ställning. Bestämmelsen har följande lydelse:

Kjøperens krav som følge av mangel kan ved forbrukerkjøp med yrkesselger gjøres gjeldende også mot selgerens heimelsmenn i foregående omsetningsledd, for så vidt de forhold som begrunner kravet gir selgeren tilsvarende krav mot vedkommende heimelsmann. Avtale i foregående omsetningsledd som innskrenker selgerens krav, kan ikke gjøres gjeldende overfor kjøperen i større utstrekning enn hva som kunne vært avtalt mellom denne og selgeren.

Beträffande förhållandena utomlands i övrigt kan nämnas att varken den danska köplagen, som fr.o.m. den 1 januari 1980 innehåller särskilda konsumentköpsregler, eller den finländska konsumentskyddslagen innehåller några bestämmelser om direktkrav. Som skäl för att inte föreslå någon sådan bestämmelse i Danmark sägs i förarbetena⁴ bl.a. att det i rättspraxis pågår en naturlig utveckling mot ett tillfredsställande rättstillstånd på området. I viss utsträckning har sålunda krav mot bakre led godtagits. Man har härvid byggt dels på tanken att köparen har inträtt i säljarens rätt mot det bakre ledet, dels på ett skadeståndsrättsligt betraktelsesätt, om det tidigare ledet kan anses ha tillskyndat köparen skada genom uppsåtligt eller oaktsamt handlande. I engelsk och tyisk rätt är problemet inte närmare behandlat. Enligt bl.a. fransk rätt kan däremot en köpare genom s.k. "action directe" i vissa lägen göra gällande framför allt på-

³ Se 57 § lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande, 47 § växellagen (1932:130), 44 § checklagen (1932:131), 123 § sjölagen (1891:35 s. 1), 9 kap. 31-36 §§ luftfartslagen (1957:297) och 43-46 §§ lagen (1974:610) om inrikes vägtransport.

⁴ Købelovudvalget, Betaenkning nr 845/1978 s. 49.

följder med anledning av fel direkt mot tillverkare eller liknande.

I Norge har föreslagits att en lagregel om direktkrav införs också beträffande konsumenttjänster. Ett av en norsk kommitté framlagt förslag till konsumenttjänstlag (NOU 1979:42) innehåller i § 3-18 en bestämmelse, som ger konsumenten rätt att rikta krav på grund av fel i tjänsten direkt mot den som har levererat material för tjänsten till näringsidkaren och likaså direkt mot en underentreprenör, som efter avtal med näringsidkaren har utfört arbetet eller den del av det som felet gäller. Den svenska konsumenttjänstutredningen diskuterade om motsvarande regler borde föreslås för svenskt vidkommande. Utredningen stannade emellertid för att inte lägga fram något förslag härom och hänvisade därvid bl.a. till betydelsen av en samordning med översynen av lagstiftningen om konsumentköp.⁵ Denna ståndpunkt har godtagits av departementschefen. Under hänvisning bl.a. till uttalandena i vårt delbetänkande har han i lagrådsremissen anfört, att vårt förslag bör avvaktas innan frågan om att införa bestämmelser om direktkrav i en konsumenttjänstlag närmare övervägs.

3.13.3 Direktkrav mot tidigare led

Av det förut anförda framgår att en lagregel, som ger konsumenterna rätt att vid kontraktsbrott på säljarens sida rikta anspråk direkt mot bakre led i säljkedjan, skulle utgöra en principiell nyhet för svensk rätt. Gällande rätt får nämligen anses innebära att konsumenten i en sådan situation endast kan hålla sig till sin egen avtalspart, säljaren. För att han skall vara befogad att vända sig mot någon annan fordras att denne, exempelvis genom en garanti, har åtagit sig vissa förpliktelser mot konsumenten.

Inför våra överväganden om lämpligheten av att införa en bestämmelse om direktkrav i en svensk konsumentköplag har vi hört oss för om de erfarenheter man har av den regel som sedan några år tillbaka gäller i Norge. Såvitt vi har kunnat utröna finns det inte så många exempel på en direkt tillämpning av den norska lagregeln om direktkrav. I de fall då regeln har tillämpats synes resultatet i allmänhet ha blivit att konsumenten fått det felaktiga godset utbytt. Det har emellertid också förekommit att konsumenten getts rätt att häva köpet och från det bakre

⁵ SOU 1979:36 s. 123 f.

ledet få tillbaka vad han har betalat för godset. Man betraktar i Norge lagregeln om direktkrav som ett värdefullt komplement till det skydd som lagen i övrigt ger konsumenterna vid köp. Det är möjligt att regelns värde till stor del ligger däri att den inskräper leverantörernas ansvar för kvaliteten hos de varor som de sprider på konsumentmarknaden. Den möjlighet lagen ger konsumenterna att rikta sina krav direkt mot en tillverkare eller importör kan bidra till att avhålla denne från att försöka få avsättning för undermåliga varor.

Det är svårt att bedöma vilken betydelse en eventuell svensk regel om direktkrav skulle få i det hänseende som nu har berörts. Sannolikt skulle emellertid intresset att bevara och upprätthålla företagens och dess produkters goodwill i allmänhet väga betydligt tyngre än risken att bli utsatt för krav från enskilda konsumenter. Åtminstone gäller detta märkesvaror och andra produkter med känt ursprung.

När man överväger att införa regler om direktkrav vid konsumentköp är det enligt vår mening angeläget att slå fast, att principen om säljarens ansvar för sin prestation inte får urholkas. En konsument som har fått en felaktig vara skall alltid kunna vända sig till säljaren med ett krav på rättelse, och säljaren skall inte kunna dra sig undan från sitt ansvar genom att hänvisa konsumenten att rikta sina klagomål mot varans tillverkare eller något annat bakre led. Detta är ett viktigt konsumentintresse, och organisationen på näringsidkarsidan bygger också på en sådan funktionsuppdelning. Näringsidkare i bakre led har inte någon beredskap för att ta hand om konsumentreklamationer, och typiskt sett måste handläggningen av sådana reklamationer bli besvärligare och kostsammare där än hos säljaren. En annan sak är att en näringsidkare i bakre led stundom av goodwillhänsyn kan tänkas ta sig an klagomål från enskilda konsumenter. I fall då den form av rättelse som ligger närmast till hands är att byta ut en felaktig vara kan det ofta framstå som självklart att en tillverkare eller importör går med på ett sådant byte, om en konsument ber om det. Om exempelvis den som i bokhandeln har fått en felbunden bok klagat hos förlaget, får han säkerligen genast ett nytt exemplar i stället för en uppmaning att reklamera hos bokhandlaren.

Det nu anförda ger anledning till viss tvekan rörande lämpligheten av att i lagen införa en möjlighet till direktkrav. Man måste emellertid också beakta att konsumentens rätt att göra påföljder gällande mot säljaren i vissa lägen kan vara utan reellt värde för honom. Det kan t.ex. förhålla sig så, att säljaren är på obestånd och

därför inte kan infria sina förpliktelser. Går säljaren i konkurs är utsikterna för att en köpare, som har anspråk på ersättning på grund av fel i sålt gods, skall kunna få någon utdelning i konkursen ofta obefintliga. Situationen kan vidare vara den, att säljaren har lämnat landet eller att han håller sig undan så att köparen inte kan nå honom med sitt krav. För fall av nu berört slag skulle det otvivelaktigt vara av värde för köparen att ha tillgång till en rättslig befogenhet att rikta sina krav mot ett bakre led i stället för att som nu vara beroende av eventuella goodwillhänsyn.

Mot den angivna bakgrunden har vi övervägt en mellanlösning, som skulle innebära att konsumenten ges en rätt till direktkrav bara när han av någon särskild anledning inte kan få sitt anspråk tillgodosett av säljaren. I praktiken skulle troligen inte skillnaden bli så stor mellan en sådan subsidiär rätt och en generell befogenhet för köparen att vända sig direkt mot bakre led. Även med det senare alternativet är det nämligen sannolikt att möjligheten till direktkrav i huvudsak bara skulle utnyttjas i fall då köparen förgäves har försökt få rättelse från säljaren eller sådana försök ter sig utsiktslösa. Normalt är det nämligen förenat med mycket större besvär och olägenheter för köparen att vända sig till en annan näringsidkare än den han har haft att göra med vid köpet. Dessutom är det inte säkert att köparen skulle kunna göra gällande samma befogenheter mot näringsidkaren i det bakre ledet som mot säljaren. Bl.a. skulle han riskera att mötas av invändningar som rör godsets beskaffenhet vid den tidpunkt då det lämnade det bakre ledet och de villkor på vilka det därvid avyttrades.

Även om det sålunda inte har så stor praktisk betydelse om en rätt till direktkrav görs subsidiär eller inte kan vissa skäl tala för en begränsning. Genom en så utformad regel markeras tydligare att det är fråga om en reservutväg, som inte är avsedd att tillgripas annat än i undantagsituationer. Vidare undviks risken att säljarna tar regeln till intäkt för att hänvisa konsumenterna att vända sig mot bakre led med sina reklamationer. Görs rätten till direktkrav subsidiär kan den inte innebära någon mera påtaglig belastning för de bakre leden. En ytterligare fördel är att frågor om regress från det bakre ledet mot säljaren knappast aktualiseras; om direktkrav kan förekomma bara då säljaren inte själv kan svara för sina förpliktelser finns ju inte heller för de bakre leden någon anledning att försöka driva krav mot denne.

I detta sammanhang kan nämnas att det ursprungliga förslaget till regel om direktkrav i Norge, vilket lades fram av det norska köpslovutvalget, innebar att rätten skulle gälla bara när "det etter forholdene vil være uforholdsmessig vanskelig eller brydsomt" att få kravet tillgodosett av säljaren.⁶ Denna begränsning togs emellertid inte upp i den norska propositionen. Som skäl här för anfördes bl.a. att den skulle leda till stor osäkerhet. Oklart var exempelvis om det skulle vara tillräckligt att säljaren bestred köparens krav eller i övrigt skapade problem för köparen i form av diskussion om kravet.⁷ Vi har förståelse för den kritik som riktades mot det norska kommittéförslaget. Enligt vår mening bör tillämpningsområdet för en subsidiär regel avgränsas på ett betydligt klarare sätt än som skedde där.

Våra slutsatser av det anförda blir att en möjlighet till direktkrav är av sådant värde för köparen i vissa speciella situationer att en regel därom bör tas upp i konsumentköplagen. Övervägande skäl talar emellertid enligt vår mening för att regelns tillämpningsområde begränsas till dessa speciella situationer. Detta kan lämpligen ske genom att det föreskrivs att rätten att framställa direktkrav skall gälla när säljaren är på obestånd, har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas. Enbart den omständigheten att säljaren gör invändningar mot köparens krav kommer därmed inte att ge denne rätt att vända sig mot bakre led.

Vi har övervägt om det skulle vara möjligt att utforma regeln så att den också täcker fall då säljaren gör helt ogrundade invändningar mot köparens krav. Syftet härmed skulle vara att ge köparen en starkare ställning när han har råkat ut för en oersonlig säljare och inte skulle ha någon möjlighet att uppnå rättelse annat än genom att väcka talan vid domstol. Vi har emellertid inte funnit någon möjlighet att avgränsa dessa fall genom kriterier som gör det möjligt att skilja ut dem utan att konsumentens krav prövas i sak. Om köparen fick rätt att vända sig mot bakre led så snart säljaren inte är villig att helt tillmötesgå hans anspråk, skulle utrymmet för direktkrav utvidgas på ett sätt som inte är förenligt med principen att det i första hand är säljaren som har att svara mot konsumenten.

6 Ot. prp. nr. 25 (1973-74), Vedlegg I s. 74.

7 Ot. prp. nr. 25 (1973-74), s. 51.

En rätt till direktkrav bör inte vara begränsad till att gälla bara i förhållande till säljarens närmaste fångeman, t.ex. en grossist, utan bör omfatta alla led i säljkedjan. I många fall torde det vara lättare för konsumenten att få reda på vem som är tillverkare eller generalagent än vem som säljaren har förvärvat det felaktiga godset från. Med det begränsade tillämpningsområde den av oss förordade lagregeln får bör det inte möta några betänkligheter att ge konsumenten en rätt att välja vilket av de olika bakre leden han skall vända sig mot med sina anspråk. Det bör dock krävas att det bakre ledet är en näringsidkare. Det förefaller oss inte rimligt att t.ex. en privatperson som har sålt sin bil till en bilhandlare, vilken i sin tur har sålt den vidare till en konsument, skall behöva riskera att få betala ersättning till konsumenten på grund av ett fel i bilen, om bilhandlaren går i konkurs.

En förutsättning för att en näringsidkare i ett bakre led skall kunna göras ansvarig för ett fel i godset bör vara att felet förelåg redan när godset avlämnades av honom. Detta överensstämmer med vad som gäller i Norge. Något solidariskt ansvar även för fel som har uppkommit först hos senare led bör alltså inte komma i fråga. En sådan ordning skulle innebära att leverantörerna fick ta på sig ett slags garantiansvar för sina återförsäljare, vilket skulle medföra svåröverskådliga konsekvenser och skapa stora problem för näringslivet. Bl.a. kan befaras att leverantörer skulle kunna se sig föranlåtna att ta ansvaret till intäkt för att vägra leverans till vissa återförsäljare, något som skulle menligt påverka konkurrensförhållandena i detaljistledet.

En särskild fråga är om en näringsidkare i bakre led mot ett direktkrav från konsumenten skall kunna invända att säljaren eller annan som förvärvat varan från det bakre ledet har förlorat sin rätt att göra felet gällande, därför att han inte har reklamerat hos det bakre ledet i tid sedan han märkt eller bort märka felet. Denna fråga berörs inte uttryckligen i de norska motiven. För vår del anser vi att en möjlighet till sådana invändningar skulle innebära en väsentlig försvagning av konsumentens rättsställning. I lagen bör därför klart utsägas att bristande reklamation i bakre led är utan betydelse för köparens rätt.

Enligt vad vi har föreslagit i det föregående skall köparen, när godset är felaktigt, under närmare angivna förutsättningar ha rätt att hos säljaren kräva avhjälpande eller omleverans, göra prisavdrag eller fordra ersättning för avhjälpande eller häva köpet. Han kan också

vara berättigad till skadestånd av säljaren. Genom avtal kan köparen naturligtvis få rättigheter som går längre än de lagen ger.

En regel om direktkrav skulle i princip innebära att köparen kunde vända sig mot något av de bakre leden med vilket som helst av de krav som han är berättigad att på grund av felet rikta mot säljaren. Samtliga led skulle bli solidariskt ansvariga gentemot köparen. En sådan ordning skulle i allmänhet innebära att en näringsidkare i bakre led får ett strängare ansvar gentemot konsumenten än han har i förhållande till sin egen motpart. Sålunda skulle han exempelvis vid hävning av köpet få betala tillbaka inte det belopp han själv har uppburit för godset utan det högre belopp som godset har sålts för i konsumentledet. Vidare skulle han inte kunna åberopa en friskrivning från skadeståndsansvar, om inte säljaren i sitt avtal med konsumenten har gjort motsvarande friskrivning. Ytterligare skulle han bli bunden av eventuella särskilda förmåner som konsumenten kan ha tillförsäkrats i avtalet med säljaren.

Enligt den norska lagregeln begränsas konsumentens rätt mot en näringsidkare i bakre led genom att det fordras att ett motsvarande krav skall kunna riktas mot denne. Detta innebär att konsumenten inte kan göra gällande längre gående förmåner mot näringsidkaren i bakre led än vad den som har förvärvat godset från denne skulle ha haft rätt till. Konsumentens rättsställning blir alltså beroende av de villkor på vilka näringsidkaren i bakre led har sålt godset. Denna princip modifieras emellertid i sin tur av en föreskrift av innebörd att sådana villkor får åberopas mot konsumenten bara i den mån de hade kunnat med bindande verkan avtalas mellan honom och säljaren. Den norska regeln innebär alltså i huvudsak följande. De rättigheter konsumenten har mot sin säljare på grund av tvingande bestämmelser om konsumentköp kan han alltid göra gällande också mot en näringsidkare i bakre led. På de punkter där avtalsfrihet gäller vid konsumentköp är konsumentens rätt beroende inte bara av avtalet mellan honom och säljaren utan också av avtalet mellan näringsidkaren i bakre led och den som har köpt godset av honom. En följd härav är att konsumenten, om han häver köpet, inte kan få tillbaka högre belopp än det pris för vilket varan har sålts i det bakre ledet.

Den inskränkning av de bakre ledens ansvar som ligger i den norska regeln innebär visserligen att värdet från konsumentens synpunkt av en rätt till direktkrav förringas. Betydelsen härav är dock relativt begränsad. I de fall då konsumentens krav går ut på att få ett fel avhjälp eller att få det felaktiga godset utbytt kommer

han inte i någon sämre ställning. Vi har för vår del kommit till den uppfattningen att den norska regleringen inbefattar en rimlig avvägning mellan intressena på ömse sidor. Vi förordar därför att en svensk lagregel utformas efter samma grunder.

En förutsättning för att köparen skall få göra gällande anspråk på grund av fel i godset är i princip att han har reklamerat hos säljaren inom skäligen tid efter det att han har märkt eller borde ha märkt felet och senast två år efter det att han mottog godset. Det kan ifrågasättas om reklamation hos säljaren skall behöva vara ett oeftergivligt villkor för att krav skall få riktas mot en näringsidkare i bakre led. De situationer för vilka den av oss föreslagna direktkravsregeln är avsedd karakteriseras av att det i allmänhet antingen framstår som meningslöst att reklamera hos säljaren eller är svårt att få fram ett meddelande till denne. Enligt vår mening bör det med hänsyn härtill för direktkrav vara tillräckligt att konsumenten har reklamerat antingen hos säljaren eller hos näringsidkaren i bakre led inom den tid som enligt lagen har stått honom till buds för reklamation.

Om köparen har reklamerat hos säljaren och situationen därefter utvecklas så, att det finns anledning för köparen att rikta anspråk mot en näringsidkare i bakre led bör det åligga honom att underrätta denne härom. Näringsidkaren i bakre led har ju annars ingen möjlighet att förutse att krav kan komma att framställas mot honom. I lagen bör därför föreskrivas att köparen skall underrätta näringsidkaren i bakre led inom skäligen tid efter det att han har insett eller bort inse att det finns anledning för honom att framställa anspråk mot denne samt att köparen förlorar sin rätt om han inte gör det. En regel av liknande innebörd finns i den norska lagen (52 § tredje stycket). Har köparen reklamerat hos näringsidkaren i bakre led har denne emellertid fått vetskap om att ett krav kan komma att framställas mot honom, och i så fall bör inte någon ytterligare underrättelse fordras.

Den föreslagna regleringen innebär att en näringsidkare i bakre led kan drabbas av krav från en konsument ganska lång tid efter det att detaljistens rätt att göra anspråk gällande har gått förlorad. För de bakre leden blir det alltså osäkert när felansvaret för sålda varor upphör, eftersom detta blir beroende bl.a. på lagerhållningstiden i detaljhandeln och på den tid som eventuellt kan ha förflutit därför att kravet först riktats mot köparens närmaste medkontrahent. Om en regel om direktkrav skall fylla sin uppgift att ge konsumenterna ett kompletterande skydd får man emellertid godta att den utformas på detta från de bakre ledens synpunkt mindre tillfredsställande sätt.

Det hittills anförda har endast gällt fel i godset. Det kan ifrågasättas om en möjlighet till direktkrav borde införas också vid dröjsmål med leveransen. Vi har emellertid inte funnit tillräcklig anledning härtill. Dröjsmål med avlämnandet är i regel ett avtalsbrott av mindre betydelse för den enskilde konsumenten; om, vilket är det normala, någon betalning ännu inte har skett kan han häva köpet och i allmänhet utan större svårighet skaffa motsvarande gods från annat håll. Härtill kommer att det är mindre vanligt vid dröjsmål än vid fel att motsvarande avtalsbrott föreligger också i det bakre ledet. Vi föreslår sålunda att rätten till direktkrav begränsas att gälla vid fel i godset. Detta överensstämmer med vad som gäller i Norge.

Om regler om rätt till direktkrav mot bakre led tas upp i konsumentköplagen aktualiseras frågan om inte en motsvarande rätt borde införas vid andra typer av avtal. Som vi tidigare nämnt har frågan diskuterats i samband med arbetet på förslaget till konsumenttjänstlag men skjutits på framtiden i avvaktan på resultatet av vårt utredningsarbete. Vi förutsätter att frågan tas upp till förnyat övervägande om vårt förslag i denna del godtas. Ett annat område där en möjlighet till direktkrav skulle kunna vara av intresse för konsumenterna är fastighetsköp. Som exempel kan nämnas att en konsument har köpt ett småhus av ett byggnadsföretag och något tillbehör till huset, t.ex. värmepannan eller ett kylskåp, är felaktigt samt konsumenten önskar vända sig till den som har levererat detta tillbehör med ett krav på rättelse. Det torde få ankomma på 1983 års småhusköpsutredning att överväga behovet och den lämpliga utformningen av lagregler härom.

3.13.4 Andra frågor om förhållandet till tidigare led

Den gällande konsumentköplagen innehåller som nämnts (3.13.2) ett par bestämmelser som ålägger näringsidkare i bakre led ett direkt ansvar mot konsumenten. Den ena bestämmelsen (12 §) tar sikte på s.k. tillverkargarantier. Den är tillämplig när varans tillverkare eller annan för säljarens räkning har åtagit sig att avhjälpa fel i varan men visar försummelse vid fullgörande av åtagandet. I sådant fall har konsumenten - om han har fullgjort sin reklamationsplikt (13 §) - rätt till ersättning för skada, om denna inte är ringa. Som exempel på situationer då 12 § kan bli tillämplig nämns i förarbetena¹ att reparationen av varan tar oskäligt lång tid i anspråk eller att den har utförts på ett så otillfredsställande sätt att felet inte blivit avhjälpt eller t.o.m. förvärrats. Köparen ges för sådana fall enligt 12 § - till skillnad

¹ Prop. 1973:138 s. 256.

från vad som gäller enligt 6 § konsumentköplagen (se avsnitt 3.7.2) - rätt till ersättning även för annat än direkta utgifter, under förutsättning att hans skada inte är ringa. Skadestånd kan ifrågakomma t.ex. för värde-minskning som föranleds av att felet inte blivit avhjälp. Vidare kan köparen erhålla stilleståndsersättning, om genom försummelse ett fel i en bil inte har blivit reparerat i tid.

Köparens möjlighet att erhålla skadestånd från den som har gett en utfästelse att avhjälpa fel är alltså f.n. större när utfästelsen har lämnats av tillverkaren eller annan än när den har lämnats av säljaren. Att det inte föreligger parallellitet mellan säljarens och tredje mans skadeståndsansvar beror på att de skäl som ligger till grund för begränsningarna i fråga om köparens tvingande rätt att få skadestånd av säljaren i flera avseenden saknar relevans när det gäller hans förhållande till tredje man. I förarbetena² har särskilt framhållits att köparen gentemot säljaren har en rad andra befogenheter, vilka minskar betydelsen av rätten till skadestånd, medan i förhållande till tredje man möjligheten att kräva skadestånd är den enda befogenhet som i realiteten står köparen till buds. Som framhålls i förarbetena är denna skadeståndsbefogenhet av särskilt värde för köparen när säljaren är svårantärfbar eller insolvent eller eljest oåtkomlig för krav.

Vi har i det föregående (3.6.4) föreslagit införande av tvingande lagbestämmelser som reglerar säljarens skyldighet att avhjälpa fel i sålt gods och hans rätt att genom ett sådant avhjälpande undgå andra felpåföljder. Dessa regler hindrar givetvis inte att säljaren låter någon annan avhjälpa felet för hans räkning. De lägger inte heller hinder i vägen för att åtaganden att avhjälpa fel lämnas av någon annan än säljaren, exempelvis godsets tillverkare eller en generalagent. Om ett sådant åtagande har gjorts kan konsumenten vända sig mot den som har gjort åtagandet med en begäran att få felet avhjälp. Åtagandet befriar emellertid inte säljaren från hans skyldigheter. Konsumenten kan sålunda i princip avstå från att utnyttja det särskilda åtagandet och i stället påfordra att säljaren fullgör sina skyldigheter enligt lagen. Om konsumenten väljer att begära avhjälpande hos den som har gjort åtagandet kan han samtidigt göra gällande andra rättigheter enligt lagen mot säljaren. Om exempelvis ett kylskåp visar sig vara felaktigt och tillverkaren har åtagit sig att avhjälpa fel, kan köparen dels begära att tillverkaren avhjälp felet dels kräva ersättning av säljaren exempelvis för förlorad arbets-

² Prop. 1973:138 s. 144.

förtjänst i anledning av reparatörens besök och för förstörda matvaror. Skulle den som har gjort ett avhjälpningsåtagande inte fullgöra detta så att felet blir avhjälppt, har köparen kvar sin rätt att göra andra påföljder gällande mot säljaren, exempelvis att häva köpet eller kräva omleverans.

Av det anförda framgår att konsumenten med vårt förslag har goda möjligheter att få sina anspråk tillgodosedda av säljaren ifall tredje man inte fullgör ett åtagande att avhjälpna fel. Om säljaren är på obestånd, har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas, kan konsumenten enligt den föreslagna regeln om direktkrav i stället rikta sina anspråk mot en näringsidkare i bakre led, vare sig det är denne som har gjort åtagandet eller inte. Vi har därför kommit till den slutsatsen att någon motsvarighet till 12 § i den gällande konsumentköplagen inte behöver tas upp i en ny lag.

Vi vill i detta sammanhang ytterligare tillägga följande. Ett åtagande att avhjälpna fel lämnas vanligen i samband med en tidsbestämd garanti. Om en sådan garanti har lämnats för säljarens räkning av t.ex godsets tillverkare, skall enligt vårt förslag (3.4.6) garantin betraktas som en funktionsgaranti. Om godset under garantitiden försämras i något avseende som garantin omfattar skall det anses föreligga ett fel i godset, som ger köparen rätt att göra gällande felpåföljder enligt lagen mot säljaren, såvida det inte görs sannolikt att försämringen beror på en olyckshändelse, felaktig behandling eller liknande. De sålunda föreslagna reglerna gäller endast förhållandet mellan köparen och säljaren. Vi utgår emellertid från att regleringen i viss mån bör färga av sig även på förhållandet mellan konsumenten och garantigivaren. Också i förhållande till denne bör garantin betraktas som en funktionsgaranti. Vidare bör även här gälla att garantigivaren, för att han skall gå fri från de förpliktelser han har åtagit sig, måste göra sannolikt att felet beror på en olyckshändelse, felaktig behandling eller liknande. Däremot kan inte konsumenten göra gällande andra befogenheter mot garantigivaren än vad dennes åtagande omfattar. Om tillverkaren har åtagit sig att avhjälpna fel men inte gjort något åtagande därutöver, kan konsumenten alltså inte - annat än eventuellt med stöd av bestämmelsen om direktkrav - gentemot tillverkaren påfordra att få godset utbytt eller att få häva köpet. Inte heller kan han utan särskilt åtagande från tillverkarens sida få eventuella skador ersatta av denne.

I anslutning till vad som har anförts om tillverkargarantier och liknande vill vi ta upp en fråga som har väckts av konsumentverket i den till oss överlämnade rapporten

(KOV 1977:8-04) Att minska antalet reklamationer. Verket upplyser där att de flesta större leverantörer av hushållskapitalvaror har inrättat särskilda serviceföretag och att återförsäljarna i betydande utsträckning träffar avtal om att serviceföretagen skall ombesörja garantireparationer på sålda varor. Detta system har enligt verket medfört vissa problem för konsumenterna. Vid reklamation hos säljaren hänvisas konsumenten till serviceföretaget för rättelse. Det händer att serviceföretaget därvid bedömer reklamationen annorlunda och hänvisar konsumenten att vända sig till säljaren. Ett annat problem är enligt verket att serviceföretagens reparationer ofta tar lång tid i anspråk. Konsumentverket har därför föreslagit att konsumentköpsutredningen överväger att ge konsumenten möjlighet att - i de fall då säljaren har överlåtit åt ett fristående serviceföretag att fullgöra säljarens garantiansvar - framställa samma anspråk mot serviceföretaget som han kan ställa mot säljaren. Vi har emellertid, på de skäl som framgår av vad vi har anfört i det föregående, inte ansett oss böra föreslå någon sådan reglering som konsumentverket har antytt. Med de förstärkningar av konsumentens rättigheter, särskilt när det gäller avhjälpande av fel och skadestånd, som vårt förslag innebär finns det enligt vår mening inte tillräcklig anledning att komplicera lagstiftningen med ett särskilt ansvar för serviceföretag av den typ konsumentverket har berört. Vi vill också erinra om vad vi i flera sammanhang framhållit om vikten av att säljarens primära ansvar mot konsumenten inte luckras upp.

Den gällande konsumentköplagen innehåller i 13 § en särskild reklamationsregel för det fall att köparen vill åberopa ett åtagande från tredje man att avhjälpa fel. Regeln innebär att köparen har uppfyllt sin reklamationsplikt, om han har reklamerat enligt reglerna i lagens 11 § antingen hos säljaren eller hos den som har gjort åtagandet. Eventuella föreskrifter som ålägger köparen att iaktta särskilda formaliteter eller mycket korta frister för reklamation blir alltså inte bindande mot denne. Om man, såsom vi föreslår, inför en legal skyldighet för säljaren att avhjälpa fel föreligger inte något egentligt behov av en lagregel som skyddar köparen mot betungande reklamationsföreskrifter när han vill göra gällande ett avhjälpningsåtagande av någon annan än säljaren. Vi har därför inte funnit anledning att föreslå någon motsvarighet till 13 § i den gällande konsumentköplagen.

Den andra bestämmelsen i den gällande konsumentköplagen som ålägger näringsidkare i bakre led ett direkt ansvar mot konsumenten gäller ansvar för marknadsföringen (14 §). En tillverkare eller annan som i tidigare säljled

har tagit befattning med en vara kan bli skadeståndsskyldig mot konsumenten, om han vid marknadsföringen för egen eller säljarens räkning uppsåtligen eller av vårdslöshet har lämnat en vilseledande uppgift om varan eller dess användning och denna uppgift kan antas ha inverkat på konsumentens köp. Motsvarande skadeståndsansvar gäller vid underlåtenhet att fullgöra informationskyldighet som har föreskrivits med stöd av marknadsföringslagen. Liksom i 12 § är i 14 § inte någon begränsning angiven såvitt avser skadans art. Föreligger de förutsättningar som anges i paragrafen är tredje man skyldig att ersätta även t.ex. följdförlust.

Bestämmelsen skall ses mot bakgrund av de bestämmelser i 7 § i den gällande konsumentköplagen som reglerar den situationen att en köpare förmåtts att köpa en vara genom vilseledande uppgifter om denna i reklam e.d. Som närmare framgått i avsnitt 3.4.3 kan vilseledande uppgifter som vid marknadsföringen har lämnats av varans tillverkare eller annan, som i tidigare säljled tagit befattning med varan, medföra att varan anses felaktig. Härför krävs emellertid enligt nuvarande regler att säljaren har åberopat uppgiften eller att han har underlåtit att rätta den, fastän han insett eller uppenbarligen bort inse att den var vilseledande. På motsvarande sätt gäller att godset är felaktigt, om varans tillverkare eller annan som i tidigare säljled tagit befattning med varan underlåtit att lämna sådan information om varan som han enligt marknadsföringslagen har ålagts att lämna, under förutsättning att säljaren har känt till eller bort känna till underlåtenheten att fullgöra åläggandet.

Den begränsning av säljarens ansvar som sålunda gäller enligt 7 § i den nuvarande konsumentköplagen innebär att en köpare, som har förletts att köpa en vara genom att tillverkaren eller annan i ett bakre led har lämnat vilseledande uppgifter om varan eller underlåtit att lämna föreskriven information om den, i vissa situationer inte har några rättsliga möjligheter att häva köpet eller få kompensation i annan form från säljaren. Det är främst med tanke på sådana situationer som det har ansetts rimligt att ge köparen en rätt att vända sig med ett skadeståndskrav direkt mot den som svarar för den oriktiga uppgiften. Även i andra fall har emellertid en sådan möjlighet ansetts kunna vara av intresse, exempelvis om säljaren är oanträffbar eller insolvent.³

³ Prop. 1973:138 s.147.

I förslaget till konsumenttjänstlag (33 §) upptas bestämmelser om tredje mans marknadsföringsansvar mot konsumenten som nära överensstämmer med 14 § i den gällande konsumentköplagen. Av motiven till lagförslaget framgår att intresset av enhetliga regler för konsumentköp och konsumenttjänster har tillmätts stor betydelse vid utformningen av bestämmelserna.

Vi har i det föregående (3.4.3) föreslagit att säljarens ansvar för uppgifter om godset, vilka har lämnats av någon i tidigare säljled, skall skärpas utöver vad som nu gäller. Förslaget innebär att säljaren blir ansvarig för sådana uppgifter i samma mån som om han själv hade lämnat dem. Det krävs alltså inte att han har åberopat uppgiften eller ens känt till att den lämnats. För fall då en näringsidkare i bakre led har försummat att iaktta en upplysningsskyldighet enligt marknadsföringslagen föreslås på motsvarande sätt att säljaren skall bli ansvarig, oavsett om han känt till underlåtenheten eller inte. Mot bakgrund härav har vi inte funnit det påkallat att - utöver vad som kan följa av regeln om direktkrav - ge konsumenten några särskilda befogenheter mot näringsidkare i bakre led som lämnat felaktiga eller ofullständiga uppgifter vid marknadsföringen av godset. Vi anser sålunda att en regel motsvarande 14 § i gällande konsumentköplag kan undvaras i en ny lag.

Om vårt förslag i denna del godtas, medan en motsvarighet till den gällande regeln i konsumentköplagen införs för konsumenttjänster, uppnås inte den parallellitet mellan köp och tjänster som har eftersträvat vid utformningen av konsumenttjänstlagen. Vi har i det föregående förklarat oss förutsätta att frågan om införande av regler om direktkrav i konsumenttjänstlagen tas upp till övervägande om vårt förslag till sådana regler godtas. Det synes oss naturligt att i det sammanhanget även den nu berörda regeln i konsumenttjänstlagen blir föremål för omprövning.

3.14 Kostnadseffekter

De av oss föreslagna nya lagreglerna medför inte i och för sig några kostnadsökningar för det allmänna. Genomförandet av lagförslagen ställer emellertid krav på samhälleliga informations- och utbildningsinsatser. Det är en av konsumentverkets huvuduppgifter att ge information till konsumenter om lagstiftning som är väsentlig för dem. En särskild informationsbyrå vid verket svarar för allmän information och utbildning från centralt håll i bl.a. konsumenträttsliga frågor. På det lokala planet är vägledning och information till konsumenter en arbetsuppgift för den kommunala konsumentverksamhet som nu i

någon form finns inrättad i flertalet av landets kommuner. Regionalt sker en samordning av information till konsumenter genom hemkonsulenterna vid länsstyrelserna. I årets budgetproposition (prop. 1983/84:100 Bil. 15) föreslås emellertid att hemkonsulentorganisationen avvecklas fr.o.m. den 1 januari 1985, vilket innebär att verksamheten i fortsättningen blir koncentrerad till central, statlig och lokal, kommunal nivå. Vi anser det särskilt viktigt att de personer som skall ge allmänheten vägledning i konsumentfrågor får den information och utbildning rörande en ny konsumentköplag som de behöver. Vi förutsätter att erforderliga informations- och utbildningsinsatser skall kunna genomföras inom ramen för tillgängliga resurser.

Även för näringslivets del medför en ny lagstiftning behov av information. Vidare behöver förekommande avtalsvillkor ses över och anpassas till de nya lagreglerna. Vårt förslag innebär inte att företagen åläggs att vidta några särskilda kostnadskrävande åtgärder. Däremot förstärks konsumenternas rättsställning på en rad punkter i förhållande till vad som nu gäller. Sålunda tillförsäkras köparen exempelvis ett bättre skydd i bl.a. skadeståndshänseende vid kontraktsbrott på säljarens sida. Härigenom sker en kostnadsöverföring från köparen till säljaren. Att detta medför en viss ökad ekonomisk belastning på säljarsidan är ofrånkomligt. Några konkreta kostnadsberäkningar har vi inte kunnat göra. Vi anser oss dock vid utformningen av vårt förslag ha tagit all rimlig hänsyn till intresset av att undvika ogynnsamma ekonomiska effekter.

3.15 Ikraftträdande

Vårt förslag innefattar en rad betydelsefulla förstärkningar av konsumenternas rättsskydd. Det är på olika punkter anpassat till vad som skall gälla beträffande tjänster enligt det förslag till konsumenttjänstlag som nyligen har remitterats till lagrådet. Om även vårt förslag genomförs uppnås därför en god samordning av lagstiftningen på dessa närliggande rättsområden. Mot denna bakgrund anser vi det önskvärt att vårt förslag till ny konsumentköplag kan genomföras så snart som möjligt.

Vi har utarbetat vårt lagförslag i nära anslutning till det förslag till ny allmän köplag som f.n. förbereds i nordiskt samarbete. Med hänsyn härtill skulle det i och för sig vara lämpligt om den fortsatta beredningen av de båda lagförslagen kunde samordnas så att nya lagar kan träda i kraft samtidigt. Man kan emellertid inte bortse från risken att arbetet med den allmänna köplagen drar ut på tiden. Med anledning härav vill vi framhålla att en ny

konsumentköplag på grundval av vårt förslag kan genomföras utan att slutresultatet av detta arbete avvaktas. På vissa punkter, där vårt förslag har utformats efter mönster av köplagsförslaget och detta innefattar principiella nyheter, bör man dock i så fall välja andra lösningar, som närmare anknyter till gällande rätt. Detta gäller särskilt utformningen av ansvarsbegränsningen i skadestandsreglerna. De justeringar i vårt lagförslag som sålunda skulle behöva göras synes inte innebära några större problem. De bör utan svårighet kunna åstadkommas inom ramen för den fortsatta beredningen av förslaget. Om en ny konsumentköplag skall genomföras medan 1905 års köplag alltså gäller, bör i den lagen införas en särskild bestämmelse som anger att lagen inte är tillämplig på köp som omfattas av den nya konsumentköplagen. Vidare kommer i så fall givetvis 1905 års lag att få tjäna till ledning i de fall där vi har förutsatt att den allmänna köprättens regler skall tillämpas analogt på konsumentköp.

I enlighet med allmänna grundsatser bör den nya lagen tillämpas endast på köp som ingås efter ikraftträdandet. Beträffande köp som har ingåtts dessförinnan bör alltså den äldre lagen alltså gälla.

SPECIALMOTIVERING

Inledande bestämmelser

1 §

Denna lag gäller köp av lös egendom, som är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål, om köparen är konsument och säljaren en näringsidkare som säljer godset i sin yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller även om säljaren inte är en näringsidkare som avses i första stycket, såvida köpet förmedlas för säljaren av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I sådana fall svarar näringsidkaren jämte säljaren för de skyldigheter som enligt lagen vilar på denne och meddelanden som enligt 18 eller 20 § skall lämnas till säljaren kan i stället lämnas till näringsidkaren.

Lagen gäller i tillämpliga delar även byte. Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Detta behandlas i den allmänna motiveringen i avsnitt 3.2.

Första stycket upptar huvudregeln om lagens tillämpningsområde. Liksom köplagsförslaget täcker förslaget till konsumentköplag i princip alla köp av lös egendom. Begreppet lös egendom bestäms enligt svensk rätt negativt på det sättet att det omfattar alla förmögenhetsrättigheter vilka inte är att hänföra till fast egendom. För att bedöma vad som är fast egendom får man gå till 1 och 2 kap. jordabalken. I 1 kap. 1 § fastslås att fast egendom är jord och att denna är indelad i fastigheter. Till fastighet hör bl.a. byggnad (2 kap. 1 §) och till denna hör i sin tur fast inredning och annat som byggnaden har blivit försedd med, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller en del av denna (2 kap. 2 §). Om emellertid byggnad eller tillbehör inte tillhör fastighetsägaren utan t.ex. en arrendator, ingår de inte i den fasta egendomen (2 kap. 4 §). Byggnad på annans mark är sålunda lös egendom. Beteckningen lös egendom är alltså den gemensamma benämningen för tillgångar av högst skiftande art: lösa saker (lösöre), byggnader på annans mark, arrende- och hyresrätter, andra nyttjanderätter, panträtter, fordringar, aktier och andra värdepapper m.m. Tillämpningsområdet är sålunda mera omfattande än vad som nu är fallet enligt konsumentköplagen, vilken endast omfattar köp av varor, dvs. lösa saker.

I princip är lagen tillämplig också på avtal om leverans av gas och vatten. Hur det förhåller sig med elektrisk ström är mera tveksamt, men i och för sig bör en analog tillämpning kunna komma i fråga.

För att konsumentköpsreglerna skall bli tillämpliga krävs vidare att köparen är en konsument som gör förvärvet huvudsakligen för enskilt ändamål samt att säljaren är en näringsidkare som säljer godset i sin yrkesmässiga verksamhet. Med uttrycket "konsument" åsyftas en enskild fysisk person.¹ Om köparen är en juridisk person, t.ex. en ideell förening eller en stiftelse, blir alltså lagen inte tillämplig. Ett dödsbo som exempelvis köper möbler till ett boet tillhörigt fritidshus bör dock kunna likställas med en fysisk person i detta sammanhang. Det är inte nödvändigt att det är köparen själv som skall använda godset. Detta kan också vara avsett exempelvis för en familjemedlem, eller det kan vara ämnat som present åt en annan privatperson. Om godset skall användas både för privat bruk och i näringsverksamhet blir det avgörande vilken användning som är den huvudsakliga.

I regel bör det inte vara någon svårighet för säljaren att bedöma om ett köp sker för privat bruk. Gäller köpet en vara som normalt inte används på detta sätt, t.ex. en traktor eller en större ljudinspelningsanläggning, bör det dock, för att köpet skall kunna betraktas som ett konsumentköp, krävas att köparens avsikt med detta har varit uppfattbar för säljaren. Vid inköp för en rörelse begär köparen i allmänhet faktura med mervärdeskatten särskilt redovisad. Om en sådan begäran framställs bör säljaren i allmänhet kunna utgå från att det inte är fråga om ett konsumentköp.

Om en konsument anlitar en kommissionär, vilket är vanligt framför allt vid köp av värdepapper, blir köpet inte att betrakta som ett konsumentköp, eftersom det då är kommissionären, dvs. en näringsidkare, som uppträder som köpare.

Med näringsidkare avses en fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur. Det krävs inte att verksamheten drivs i vinstsyfte. Detta innebär bl.a. att bestämmelsen är tillämplig på statliga och kommunala organ som idkar näring. Verksamheten behöver alltså inte drivas i privaträttslig form. För att konsumentköplagen skall bli tillämplig krävs också att försäljningen lig-

¹ Se vidare redogörelsen i prop. 1979/80:9 s. 186 ff.

ger inom ramen för näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Detta krav får anses uppfyllt inte bara vid sådan försäljning som normalt ingår i näringsidkarens rörelse utan även exempelvis vid utförsäljning av inventarier. Lagen bör sålunda anses tillämplig exempelvis om en livsmedelshandlare säljer ut kontorsutrustning eller en varubil men inte om han säljer privata möbler eller sportutrustning.

Har näringsidkaren handlat som kommissionär blir lagen tillämplig enligt första stycket. Den som säljer lös egendom på frivillig auktion för annans räkning är i regel att betrakta som kommissionär för ägaren. Detta framgår bl.a. av rättsfallet NJA 1975 s. 152, som rörde försäljning av en tavla genom Stockholms stads auktionsverk. Från huvudregeln att auktionsföretag är att betrakta som kommissionär finns det dock undantag. Om t.ex. ett dödsbo anordnar en utförsäljning av boets egendom eller en privatperson anordnar försäljning av visst bohag och det därvid uppdras åt ett auktionsföretag att ombesörja försäljningen men det är allmänt känt vems egendom som säljs, bör företaget närmast betraktas som fullmäktig. I så fall blir företaget att anse som en förmedlare enligt andra stycket.

Vad nu sagts gäller i första hand auktion av traditionell typ, där flera närvarande spekulanter erbjuds att köpa lös egendom och bereds tillfälle att sinsemellan tävla om den utbudna egendomen genom bud och överbud. Det förekommer emellertid också att försäljning sker genom vad som kan kallas "anbudsauktion". Som exempel härpå kan nämnas Prynbanken i Stockholm. Försäljningen sker där genom att intressenterna får lämna in skriftliga anbud på varorna, vilka sedan säljs till den som har lämnat det högsta budet. I den juridiska litteraturen har gjorts gällande att ett sådant förfarande inte faller in under begreppet auktion.² I detta sammanhang kan nämnas att regeringsrätten haft att ta ställning till om en s.k. anbudsauktion på frimärken skulle vara befriad från mervärdeskatt enligt punkt 3 i anvisningarna till 2 § lagen (1968:430) om mervärdeskatt. Denna punkt talar om försäljning på auktion. Regeringsrätten ansåg inte att anbudsauktion var en sådan auktion som avses i anvisningarna.³ Frågan om dessa försäljningsformer har

² Almén, Om auktion såsom medel att åvägbringa avtal, del I 1897 s. 21 ff.

³ RÅ 1971 ref. 47.

nyligen belysts genom en dom av högsta domstolen (NJA 1982 s. 863; se särskilt s. 895), vari förklarats att Prylbanken är att betrakta som försäljningskommissionär. Härav följer att lagen enligt första stycket blir tillämplig på verksamhet av detta slag.

Vad beträffar frågan om konsumentköplagens tillämplighet på exekutiv försäljning kan nämnas följande. I utlåtande över förslaget till utskökningsbalk anförde lagrådet att utgångspunkten borde vara att en exekutiv försäljning leder till ett köpeavtal och att exekutivköparens rättigheter och skyldigheter bestäms av allmänna avtals- och köprättsliga regler.⁴ En sådan ståndpunkt hade enligt lagrådet stöd i den juridiska litteraturen. Departementschefen redovisade emellertid härvidlag en uppfattning som i viss mån avvek från lagrådets. Han underströk den exekutiva försäljningens karaktär av offentligrättslig förrättning men medgav att köprättsliga regler i viss utsträckning kunde komma till användning.⁵ Frågan om tillämpligheten av de särskilda reglerna om konsumentköp berördes inte av vare sig lagrådet eller departementschefen. Det torde emellertid vara bäst förenligt med departementschefens inställning att anta att konsumentköplagen inte skall kunna tillämpas på sådana köp vare sig det är kronofogdemyndigheten själv som ombesörjer försäljningen eller denna omhändertas av någon annan för myndighetens räkning. Det kan nämnas att, om utmätt gods säljs på auktion, vilket torde vara vanligt, försäljningen sker i kronofogdemyndighetens namn, något som innebär en avvikelser från förfarandet vid försäljning för enskilds räkning.⁶ Auktionsföretaget uppträder alltså i detta fall inte som kommissionär och såsom förmedlare blir företaget inte ansvarigt, om enligt det nyss sagda konsumentköplagen inte anses tillämplig. Skulle utmätt gods någon gång försälas genom en kommissionär, bör emellertid vanliga regler anses tillämpliga.

Det nu sagda innebär att en konsument som förvärvar gods vid exekutiv försäljning har ett sämre rättsskydd än i andra fall. Vi har emellertid inte ansett oss böra förorda att denna fråga tas upp till omprövning nu. De förhållanden under vilka sådan försäljning äger rum torde under alla omständigheter lämna ett mycket ringa utrymme för att göra dröjsmåls- och felpåföljder gällande.

Om köpet förmedlats för säljaren av en näringsidkare i

4 Prop. 1980/81:8 s. 1143 ff.

5 Prop. 1980/81:8 s. 1223 f. I Walin m.fl., Utskökningsbalken s. 490 talas om "analogisk tillämpning" av köprättsliga regler.

6 Se Svensk Juristtidning 1981 s. 626.

dennes yrkesmässiga verksamhet blir konsumentköplagen enligt andra stycket tillämplig, även om säljaren själv inte är näringsidkare, förutsatt att köparen är en privatperson som gör förvärvet huvudsakligen för enskilt ändamål. Detta motsvarar vad som nu följer av 1 § andra stycket gällande konsumentköplag. Däremot innehåller andra meningen en nyhet i förhållande till gällande rätt. Där föreskrivs att förmedlaren ansvarar solidariskt med säljaren för dennes förpliktelser.

Kravet att köpet skall ha förmedlats av näringsidkaren innebär, i enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen (3.2.5), inte att köpeavtalet måste ha slutits av näringsidkaren. Regeln omfattar också fall då en säljare själv formellt uppträder som part, t.ex. genom att underteckna avtalet, men en förmedlande näringsidkare aktivt medverkat vid köpet och exempelvis ställt ett kontraktsformulär till förfogande. Om näringsidkaren endast har satt köpare och säljare i förbindelse med varandra utan att ha direkt deltagit i förhandlingarna om köpet blir andra stycket emellertid inte tillämpligt. Liksom enligt första stycket krävs att näringsidkaren har handlat inom ramen för sin yrkesmässiga verksamhet. Denna kan bestå exempelvis i förmedling av varor i allmänhet eller i försäljning av sådana varor som den förmedlade affären avser.

När andra stycket är tillämpligt ansvarar således förmedlaren solidariskt med säljaren. Detta innebär att köparen kan välja om han vill rikta sina krav på grund av fel eller dröjsmål mot säljaren eller mot förmedlaren. Förmedlaren har därvid samma befogenhet som säljaren att undgå andra påföljder genom att avhjälpa felet enligt 23 §. I köparens valrätt ligger att han, om ett krav mot den ene av de båda ansvariga inte tillgodoses, har möjlighet att i stället vända sig mot den andre.

Av paragrafen framgår vidare att köparen kan reklamera enligt 18 eller 20 § även hos förmedlaren. Om han har reklamerat hos antingen säljaren eller förmedlaren har han bevarat sin rätt mot dem båda. Det är därför av betydelse att den som har mottagit en reklamation under rättar den andre härom.

Den slutliga fördelningen av ansvaret mellan säljaren och förmedlaren behandlas inte i lagen. I de allra flesta fall torde emellertid ansvaret stanna på säljaren. Förmedlaren har sålunda normalt regressrätt mot denne för vad han kan ha gett ut till konsumenten.

Reglerna i andra stycket förutsätter att säljaren inte är en näringsidkare. Om en näringsidkare förmedlar en för-

säljning för en annan näringsidkares räkning drabbas alltså förmedlaren inte av det särskilda ansvaret. Däremot svarar säljaren givetvis enligt lagen på grund av den allmänna regeln i paragrafens första stycke.

I tredje stycket föreskrivs att konsumentköplagen i tillämpliga delar gäller även byte. Detta motsvarar 1 § andra stycket köplagsförslaget.

Vidare anges att konsumentköplagen inte gäller överlåtelse av tomträtt. En motsvarande bestämmelse finns i 1 § tredje stycket köplagsförslaget. Undantaget avser, förutom själva tomträtten, även tillhör till denna, exempelvis en tomträtthavaren tillhörig byggnad. Köp av byggnad från fastighetsägaren som sker i samband med att tomträtten upplåts har däremot ansetts skola i princip bedömas enligt reglerna om köp av lös egendom (NJA 1977 s. 138). Sådan försäljning omfattas därför inte av undantaget i tredje stycket.

2 §

Beställning av gods som skall tillverkas anses som köp, om inte beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet. Avtal om uppförande av en byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten anses dock aldrig som köp.

Ett avtal enligt vilket den som skall leverera gods även skall utföra arbete eller någon annan tjänst anses inte som köp, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

Paragrafen motsvarar 2 § köplagsförslaget. Den anger hur gränserna mot konsumenttjänstlagen skall dras. I den allmänna motiveringen diskuteras detta i avsnitt 3.2.4.

Första stycket handlar om tillverkningsavtal. Avgörande för om ett sådant avtal skall betecknas som köp eller tjänst är vilken av parterna som skall tillhandahålla materialet.

I andra stycket regleras det fallet att avtalet innefattar både leverans av gods och utförande av arbete. Det är givet att det i konkreta fall kan vara svårt att bedöma om ett sådant avtal skall hänföras till köp eller tjänst. I första hand torde de olika delarnas värde få läggas till grund för gränsdragningen, men även andra faktorer bör beaktas, exempelvis hur kvalificerat det arbete är som skall utföras. Ofta blir gränsdragningen inte av någon avgörande betydelse, eftersom en tillämpning av köprättsliga och tjänsterättsliga regler skulle leda till samma resultat. Bestämmelsen utgår från att

förpliktelsen är att betrakta som odelbar. Ofta kan en överenskommelse anses innefatta två skilda avtal, låt vara med visst funktionellt samband, och då kan olika regler bli att tillämpa. Sålunda kan t.ex. ett avtal om köp av brandskyddsutrustning och om årlig service på utrustningen naturligen ses som dels ett köpeavtal och dels ett tjänsteavtal.

3 §

Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen.

Av paragrafen följer att lagens bestämmelser är tvingande till köparens förmån. I avtal om konsumentköp får alltså inte tas in villkor som är mindre förmånliga för köparen än lagens bestämmelser annat än när det särskilt anges att dessa är dispositiva. Har så ändå skett blir villkoret ogiltigt och i stället skall vad som följer av lagen gälla. I den allmänna motiveringen har detta behandlats i avsnitt 3.1.3.

Vid bytesavtal kan båda parter sägas ha ställning av såväl säljare som köpare. Lagens bestämmelser blir då tvingande till förmån för konsumenten.

4 §

Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren eller någon annan enligt 16, 18, 20, 22 eller 41 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får köparen åberopa meddelandet, även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Motsvarande gäller ett sådant krav på betalning från säljarens sida som avses i 34 och 35 §§.

Som huvudregel gäller att avsändaren bär risken för att ett meddelande inte kommer fram. Denna paragraf föreskriver undantag från denna huvudregel, innebärande att vissa meddelanden, om de avsänts på ett ändamålsenligt sätt, går på mottagarens risk. Bestämmelsen motsvarar 7 § köplagsförslaget. En liknande bestämmelse finns i 18 § gällande konsumentköplag. Som exempel på ett ändamålsenligt sätt för avsändande av ett meddelande kan i första hand nämnas att det sänts per post. Andra befordrings-sätt, som dock inte torde bli så vanliga vid konsumentköp, är telegraf och telex. Beträffande meddelanden som inte anges i denna paragraf gäller huvudregeln. Som exempel på sådana meddelanden kan nämnas köparens avbeställning av köpet enligt 31 § och säljarens anfordran till köparen att betala priset enligt 30 § andra stycket.

Avlämnande

5 §

Godset skall hållas tillgängligt för avhämtning hos säljaren, om inte annat får anses avtalat.

Godset är avlämnat när det har tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning eller på annat sätt har överlämnats till köparen.

Denna och följande paragrafer innehåller regler om avlämnande av godset. Detta har behandlats i avsnitt 3.3.1 i den allmänna motiveringen.

Enligt första stycket skall godset hållas tillgängligt för avhämtning hos säljaren, om inte annat får anses avtalat. Denna regel är således dispositiv och det möter inga hinder att säljaren och köparen kommer överens om att godset skall hämtas t.ex. hos tillverkaren eller på någon annan plats där det befinner sig. Parterna kan givetvis också komma överens om att säljaren skall leverera godset hos köparen eller på annat sätt ordna en transport av godset.

Har någon överenskommelse om var godset skall hämtas inte träffats skall godset alltså hämtas hos säljaren. Detta innebär att godset skall hämtas i säljarens butik eller där han annars driver sin rörelse. Skyldighet för köparen att hämta godset på en annan plats, där han vid ingående av köpet visste att det fanns, föreligger endast om parterna kan anses ha träffat överenskommelse härom.

I andra stycket föreskrivs att godset skall anses avlämnat när det har tagits om hand av köparen eller någon för hans räkning eller på annat sätt har överlämnats till köparen. I motsats till vad som gäller enligt köplagsförslaget görs inte någon skillnad mellan de fall då godset skall av säljaren sändas inom orten resp. det fall då säljaren skall sända godset från en ort till en annan. Någon skillnad mellan distans- och platsköp föreligger alltså inte enligt konsumentköplagen.

Skall köparen hämta godset personligen eller ombesörja transport av det, avlämnas godset när det hämtas hos säljaren. Det åligger givetvis säljaren att hålla godset tillgängligt för avhämtning. Innebär avtalet att säljaren skall överbringa godset till någon, exempelvis ett åkeriföretag som enligt överenskommelse med köparen skall transportera godset till denne, är godset avlämnat när det har tagits om hand av den som sålunda åtagit sig den fortsatta transporten. Detta omhändertagande får nämligen anses innebära att godset har tagits om hand för köparens

räkning. Transportföretaget handlar ju då som företrädare för köparen. Stundom innebär säljarens åtagande inte att godset skall transporteras ända hem till köparen, utan att det ankommer på denne att hämta godset t.ex. på ett postkontor eller godsmagasin. I så fall sker avlämnandet då godset hämtas där.

För att godset skall anses ha blivit överlämnat till köparen är det inte alltid nödvändigt att det faktiskt har omhändertagits av denne eller någon företrädare för honom. En vara som har lagts i köparens brevlåda får anses därigenom ha överlämnats till denne, även om han inte är hemma vid tillfället. Motsvarande gäller exempelvis om eldningsolja har fyllts i köparens oljetank. Även varor som har ställts av på en villatomt får anses därigenom ha blivit överlämnade till innehavaren. Däremot kan varor som placerats utanför entrén till en lägenhet i ett flerbiljshus inte anses överlämnade till lägenhetsinnehavaren. Den omständigheten att kravet på överlämnande är uppfyllt exempelvis om en vara läggs i en villabrevlåda eller placeras på tomten utanför köparens hus innebär inte i och för sig att säljaren alltid är berättigad att avlämna varan på detta sätt. Säljaren är skyldig att ta hänsyn till köparens intressen och inte onödigtvis utsätta denne för risken att godset förstörs eller försvinner. Detta innebär att säljaren kan bli skadeståndsansvarig mot köparen, om denne lider skada till följd av att godset har levererats på angivet sätt utan att detta har varit överenskommet eller underförstått mellan parterna.

Det förhållandet att godset skall anses avlämnat först när det har överlämnats till köparen får betydelse i flera avseenden. Säljaren får svara för transportkostnaden i de fall då det är han som skall ombesörja transporten, om parterna inte har kommit överens om annat (7 §). Tidpunkten när godset skall anses avlämnat har också betydelse för farans övergång (8 § andra stycket), och för bedömningen av huruvida dröjsmål föreligger (15 §). Slutligen skall frågan om godset är felaktigt som huvudregel bedömas med hänsyn till godsets beskaffenhet då det avlämnades (13 §).

Regeln i andra stycket är tvingande. Det är således inte möjligt för parterna att avtala om att godset skall anses avlämnat innan det har blivit överlämnat till köparen.

6 §

Om det inte får anses avtalat att godset skall avlämnas vid en bestämd tidpunkt eller utan uppskov, skall det avlämnas inom skälig tid.

Säljaren är inte skyldig att lämna ut godset förrän köparen betalar priset. Detta gäller dock inte vid kreditköp eller om köparen har fått anstånd med betalningen och inte heller i den mån köparen har rätt att hålla inne betalningen enligt 29 §.

Första stycket anger när godset skall avlämnas, om avtal inte har träffats om tidpunkten för avlämnandet. Bestämmelsen motsvarar 11 § första stycket köplagsförslaget. I stället för vad som där sägs om att avlämnandet skall ske utan uppskov föreskrivs emellertid i konsumentköplagen att godset skall avlämnas inom skälig tid. Skälet för denna avvikelse framgår av den allmänna motiveringen.

Vid de allra flesta konsumentköp sker avlämnandet i direkt samband med själva köpet. Om så inte är fallet - avtalet innebär t.ex. att godset skall sändas till köparen - torde det ofta stå klart att avlämnandet skall ske utan uppskov. Denna paragraf avser fall då leverans inte skall ske genast och det inte heller har avtalats om en bestämd tidpunkt för avlämnandet. För att en bestämd tidpunkt skall kunna anses avtalad fordras att det vid avtalstillfället står klart vilken dag avlämnandet skall ske. Tidpunkten är alltså inte att betrakta som bestämd, om den beror på någon framtida händelse. Som exempel kan nämnas att godset enligt avtalet skall avlämnas när det är färdigt, när säljaren har fått leverans från fabriken eller liknande. I sådana fall gäller att godset skall avlämnas inom skälig tid. Vad som är skälig tid beror på omständigheterna, bl.a. vad som är normal leveranstid för gods av ifrågavarande slag, vilka besked som har lämnats i samband med köpet, arten av hinder som kan ha kommit i vägen etc. Bestämmelsen är tvingande till köparens förmån. Detta innebär att köparen, även om säljaren i avtalet skulle ha förbehållit sig en mycket långtgående rätt att själv bestämma tid för leveransen, får möjlighet att göra gällande påföljd för dröjsmål, om leveransen dröjer längre tid än vad som är skäligt.

I 11 § andra stycket köplagsförslaget föreskrivs att det, om viss tidrymd har avtalats för avlämnandet, i princip tillkommer säljaren att bestämma den närmare tidpunkten. Någon motvarighet till denna regel har inte tagits upp i konsumentköplagen. Regeln bör dock kunna ges analog tillämpning på konsumentköp med den viktiga begränsningen att säljaren inte har rätt att utsträcka tiden för leverans utöver vad som är skälig tid.

Andra stycket motsvarar 12 § första stycket köplagsförslaget men vad som där sägs om avlämnande mot dokument har fått utgå; den situationen är knappast praktisk vid konsumentköp. Regeln ger möjlighet för säljaren att sända godset mot postförskott eller efterkrav.

Paragrafen innehåller inte någon motsvarighet till 12 § andra stycket köplagsförslaget. Denna regel, som gäller vid distansköp, får ingen praktisk betydelse vid konsumentköp med hänsyn till vad som där skall gälla i fråga om när godset är avlämnat.

7 §

Säljaren svarar för kostnaderna för godset tills det är avlämnat, om inte annat får anses avtalat.

Paragrafen motsvarar 13 § köplagsförslaget.

Regeln innebär bl.a. att säljaren, om inte annat får anses avtalat, får bekosta transporten när det är han som skall ombesörja den. Praktiskt har regeln den betydelsen att en säljare som åtagit sig att sända godset till köparen måste ge denne besked om att transporten kostar extra, om han vill debitera transportkostnaden. För att en sådan ordning skall anses avtalad bör det ofta vara tillräckligt att detta tillkännages genom anslag i säljarens butik, genom upplysning i försäljningskatalog eller på annat liknande sätt. Om säljaren inte har lämnat något sådant besked blir han emellertid skyldig att svara för kostnaden för en transport som han har åtagit sig att ombesörja. Avtalsvillkor som ålägger köparen att svara för transportkostnader torde knappast kunna betraktas som oskäligen vid konsumentköp.

Regeln innebär inte att säljaren blir skyldig att bekosta någon annan transport än den han har åtagit sig. Man kan exempelvis tänka sig att en kund i en möbelaffär köper en soffa som kan levereras först två månader senare. Möbeln skall sändas till kunden som uppger en adress inom affärens normala försäljningsområde. Eftersom företaget inte brukar ta särskilt betalt för sådana transporter nämns inget om transportkostnaden. En tid före avtalad leverans meddelar emellertid kunden att han har flyttat till en avlägsen ort och vill ha möbeln levererad till den nya orten. Säljaren blir då inte - lika litet som om han direkt hade åtagit sig att leverera till den adress kunden först uppgett - utan vidare skyldig att bekosta transport till den nya adressen. Han kan sålunda avböja att leverera soffan där, om han inte får ersättning för transportkostnaden.

När köparen skall hämta godset får han själv svara för transportkostnaden. Godset är då enligt 5 § avlämnat innan transporten börjar.

Paragrafen får betydelse inte bara för transportkostnaderna utan också exempelvis för kostnaderna för vård av

godset och för försäkring. Enligt vad som har antytts i den allmänna motiveringen bör dock köparen svara för kostnader som har uppkommit till följd av köparens dröjsmål med att hämta eller ta emot godset. Om t.ex. säljaren levererar godset hem till köparen vid en överenskommen tidpunkt men godset då inte kan avlämnas därför att det inte finns någon som kan ta emot det, bör säljaren inte vara skyldig att bekosta ytterligare en transport.

Faran för godset

8 §

Står köparen faran för godset, skall han betala priset även om godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda.

Faran för godset går över på köparen när godset avlämnas.

Har öppet köp avtalats och godset avlämnats, står köparen faran för godset tills det lämnas tillbaka.

Denna paragraf reglerar faran för godset. Frågan har behandlats i avsnitt 3.3.2 i den allmänna motiveringen.

Första stycket överensstämmer i sak med 14 § köplagsförslaget. Bestämningen av begreppet stå faran överensstämmer med vad som nu gäller. Med uttrycket "våda" åsyftas inte bara rena olyckshändelser utan också exempelvis det fallet att godset blir stulet. Även om det inte kan utredas hur godset gått förlorat blir regeln tillämplig.

Andra stycket motsvarar 15 § första stycket köplagsförslaget. Någon motsvarighet till 15 § andra stycket köplagsförslaget finns däremot inte i konsumentköplagen. Säljaren står alltså vid konsumentköp faran för godset även när köparen är i dröjsmål. Köparen får emellertid i sådana fall stå risken för att godset förstörs genom sin egen beskaffenhet (se 13 § andra stycket nedan).

Tredje stycket överensstämmer med 18 § köplagsförslaget. Bestämmelsen innebär att köparen står faran ända till dess säljaren har fått tillbaka godset. Återtransporten till säljaren sker alltså på köparens risk.

Enligt 8 § andra stycket hemförsäljningslagen har konsumenten rätt att utöva sin ångerrätt och frånträda avtalet trots att godset förstörts eller förändrats efter avlämnandet, såvida detta beror på någon omständighet som inte kan hänföras till konsumenten. Vid detta slags köp

står alltså säljaren till skillnad från vad som gäller enligt förevarande stycke faran för godset, trots att det finns hos köparen.

Bestämmelserna i paragrafen är tvingande till köparens förmån. Avtalsvillkor som innebär att köparen skall stå faran för godset i större omfattning än vad som anges i lagen blir alltså utan verkan.

Godsets beskaffenhet

9 §

Godset skall med hänsyn till art, mängd, kvalitet och andra egenskaper samt förpackning överensstämma med vad som får anses avtalat. Det skall vara åtföljt av de anvisningar som behövs för dess monterring, användning och skötsel.

Godset är felaktigt, om det avviker från vad som sägs i första stycket.

I denna paragraf anges vissa allmänna krav på godsets beskaffenhet. Detta har behandlats i avsnitt 3.4.1 i den allmänna motiveringen.

Regeln i första stycket första meningen överensstämmer med första meningen i 19 § köplagsförslaget. Den ger uttryck åt den allmänna principen att godset skall motsvara vad parterna har avtalat. Här ligger exempelvis att godset är felaktigt om det har en annan färg eller annan storlek än den köparen har beställt.

Av uttryckssättet "vad som får anses avtalat" framgår att hänsyn skall tas inte bara till vad som uttryckligen är överenskommet utan också till vad som får anses underförstått mellan parterna. Om inte något annat framgår får det anses avtalat att godset skall kunna användas för sitt normala ändamål och att det skall ha normal hållbarhet. Som exempel kan nämnas att ett regnplagg skall tåla vatten, att en klocka skall visa rätt tid, att sulorna på ett par skor skall hålla för mer än ett par veckors användning och att handtaget på en resväska inte skall gå sönder om väskan packas full. Hur stora krav på exempelvis hållbarhet som kan ställas på en vara beror i viss mån på omständigheterna, exempelvis varans pris, den beteckning under vilken den har bjudits ut etc. Vidare får ett avtal om köp av en ny vara anses innebära att varan inte skall ha några yttre skador, oavsett dessas betydelse för användbarheten. En möbel skall exempelvis inte ha några repor i lackeringen och ett par byxor skall inte ha några fläckar.

Av 10 § framgår att godset alltid skall anses felaktigt om det är underkastat ett försäljningsförbud som syftar till att avvärja risker för ohälsa och olycksfall. Normalt får det redan av parternas avtal anses följa att godset inte får vara belagt med något användningsförbud, vare sig detta är uppställt med tanke på människors säkerhet eller av andra motiv, t.ex. hänsyn till allmän ordning eller risk för skada på egendom eller på den yttre miljön.

Om köpet har skett sedan köparen har haft tillfälle att granska ett prov eller en modell, får avtalet i princip anses innebära att godset skall överensstämma med provet eller modellen. Bedömningen kan dock bli en annan om det klart framgår att avsikten med provet eller modellen bara var att klargöra godsets beskaffenhet i något visst hänseende.

Om konsumenten har klargjort för säljaren att han avser att använda godset för ett visst bestämt ändamål bör avtalet i regel anses innebära att godset är felaktigt om det inte kan användas för detta ändamål. I synnerhet gäller detta givetvis om konsumenten direkt har tagit säljaren till hjälp vid sitt val. Som exempel kan nämnas att konsumenten vid köp av en bilreservdel har upplyst säljaren om till vilken typ av bil delen skall användas. Om delen då inte passar till denna biltyp får det anses föreligga fel i godset. Givetvis bör dock säljaren kunna undgå ansvar om han klargör för konsumenten att han inte kan bedöma om godset är användbart för det avsedda ändamålet.

Beträffande godsets förpackning torde i många fall några mera bestämda krav inte kunna härledas ur avtalet. Om godset skall transporteras kan emellertid krävas att det är förpackat på sådant sätt att det inte skadas under transporten. I fråga om fabrikstillverkade varor som tillhandahålls i leverantörsförpackning har konsumenten, om inte annat avtalats, rätt att fordra att förpackningen är obruten.

Såsom har påpekats i den allmänna motiveringen (3.4.5) får köparen i princip inte såsom fel åberopa en egenskap hos godset som han kände till vid köpet. I viss mån gäller detta också fel som han hade bort upptäcka vid en undersökning av godset.

I andra meningen föreskrivs att godset skall vara åtföljt av de anvisningar som behövs för dess montering, användning och skötsel. Bestämmelsen tar inte sikte på de fall där konsumentens felaktiga uppfattning om hur godset skall hanteras har påverkat hans köpbeslut. Då blir i stället 11 § tillämplig.

Med uttrycket montering avses hopsättningen av själva varan. Anvisningar för hur exempelvis en reservdel skall monteras in i en maskin är att betrakta som anvisningar för reservdelens användning.

Skyldigheten att lämna upplysningar om hur varan skall användas får inte tolkas så vidsträckt att därunder faller också upplysning om självklara förhållanden. I princip är det den individuella köparens behov av upplysningar som skall vara avgörande, men i praktiken kan säljaren i de flesta fall utgå från att köparen har för konsumenter i allmänhet normala kunskaper. Regeln tar endast sikte på skötselråd och anvisningar om handhavande av godset i fråga och inte på hur man rent allmänt hanterar gods av det aktuella slaget. Den som exempelvis säljer en hobby-svarv bör alltså lämna en till den speciella svarven anpassad bruksanvisning men naturligtvis inte en lärobok i hur man svarvar. Och den som säljer reservdelar till en bil behöver inte lämna allmänna instruktioner om hur reservdelen skall infogas i bilen.

- De anvisningar bestämmelsen gäller tar sikte på godsets användning inom det område för vilket det är avsett. Upplysningar om gränserna för detta område är inte att betrakta som bruksanvisningar enligt denna bestämmelse. Som exempel kan nämnas uppgifter om att ett klädesplagg inte tål fuktig väderlek eller att en tv-apparat saknar mot-tagningsmöjligheter för satellitsändningar. Upplysningar av detta slag kan dock säljaren vara skyldig att lämna enligt den tvingande regeln i 11 §. Bruksanvisningen behöver inte ge besked om hur godset skall hanteras under säregna och ovanliga förhållanden.

Bestämmelsen blir i praktiken i första hand tillämplig på enkla upplysningar såsom enligt vilken metod ett plagg skall tvättas, vilken strömstyrka som skall användas till en maskin, hur en möbel monteras samman, hur en matvara skall förvaras etc.

Saknar godset en korrekt bruksanvisning eller dylikt som behövs för att köparen skall kunna rätt hantera detta är godset enligt andra stycket i paragrafen felaktigt. Detta gäller inte endast om bruksanvisning saknas utan också om den är ofullständig eller vilseledande. Normalt måste krävas att anvisningen är avfattad på svenska eller utgörs av allmänt kända eller begripliga symboler. När det gäller varor som är avsedda för en kundkrets med speciell sakkunskap, exempelvis avancerade elektroniska eller fotografiska apparater, bör dock en bruksanvisning på engelska vara tillfyllest. Anvisningen kan lämnas på varan, på förpackningen, i ett medföljande instruktionsblad eller på annat lämpligt sätt.

Det är inte nödvändigt att frånvaron av bruksanvisning eller en felaktig sådan leder till att varan skadas för att fel skall anses föreligga. Blotta frånvaron av en behövlig bruksanvisning gör att varan är att anse som felaktig. Däremot påverkar de konsekvenser detta fel får de påföljder köparen kan göra gällande. Anmärker köparen på att han inte vet hur godset skall hanteras redan innan han börjat använda det, kan säljaren enkelt avhjälpa felet genom att överlämna en bruksanvisning. Köparen kan i en sådan situation göra gällande andra påföljder endast om användandet blir besvärligare än han vid köpet med rätta förutsatte med den information han då hade. Ett sådant krav kan emellertid inte grundas på den nu diskuterade bestämmelsen utan får byggas på den allmänna grundsatsen att godset skall vara användbart eller på felregeln i 11 §.

Leder frånvaron av en bruksanvisning eller en felaktig sådan till att godset skadas kan säljaren naturligtvis inte längre avhjälpa felet endast genom att överlämna en bruksanvisning. Köparen har då möjlighet att göra mera långtgående påföljder gällande; efter omständigheterna kan han kräva att säljaren avhjälper den uppkomna skadan, att få prisavdrag eller att få häva köpet.

Det skall avslutningsvis nämnas att regeln inte blir tillämplig i de fall där säljaren efter köpet lämnar vilseledande uppgifter som leder till att godset skadas. Om säljaren i ett sådant fall kan anses ha handlat vårdslöst torde dock köparen ofta kunna fordra skadestånd av honom med stöd av allmänna skadeståndsrättsliga regler.

Andra stycket överensstämmer med andra meningen i 19 § köplagsförslaget.

10 §

Godset är felaktigt, om det

1. säljs i strid mot ett förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (1975:1418) eller mot ett annat försäljningsförbud, som har meddelats i författning eller av en myndighet väsentligen i syfte att förebygga att den som använder godset drabbas av ohälsa eller olycksfall eller för att annars hindra användning av gods som inte är tillförlitligt från säkerhetssynpunkt, eller

2. är så bristfälligt att dess användning medför allvarlig fara för köparens eller någon annans liv eller hälsa.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i köplagsförslaget, preciserar säljarens ansvar för fel i godset då detta har sålts i strid mot ett försäljningsförbud av visst slag eller är farligt för köparens eller någon annans liv eller hälsa. Ämnet har behandlats i avsnitt 3.4.2 i den allmänna motiveringen.

Paragrafen motsvarar nuvarande 8 § konsumentköplagen¹ och den föreslagna formuleringen överensstämmer med den nu gällande med det undantaget att i styckets andra punkt uttrycket "uppenbar fara" ersatts med "allvarlig fara". Uttrycket "uppenbar fara" i nuvarande regel har enligt förarbetena² valts för att markera att bestämmelsen endast träffar fall då det av omständigheterna framgår att det bristfälliga godset medför en påtaglig risk för användaren. Man har därmed velat förhindra den felaktiga tolkningen av bestämmelsen att den skulle kunna åberopas beträffande varje köp av gods, vars användning abstrakt sett är förenad med viss risk för någons liv eller hälsa, t.ex. köp av en kökskniv för hushållsändamål. I 4 § marknadsföringslagen uttrycks skaderiskens betydelse så att det skall föreligga "särskild risk för skada". Enligt förarbetena till den regeln³ avses därmed att risken skall vara så betydande att ett förbud inte uppenbart är ett alltför långtgående ingrepp. Uttrycket "allvarlig fara" innebär en viss skärpning i förhållande till gällande lydelse i konsumentköplagen men går inte så långt som 4 § marknadsföringslagen. Uttryckssättet stämmer enligt vår mening väl med vissa uttalanden i den gällande lagens motiv. Där framhålls sålunda att det skall vara fråga om risker som kan uppstå inom ramen för ett normalt begagnande av varan men att detta uttryck får ges en ganska vidsträckt innebörd. Som exempel anges att det får anses ingå i ett normalt begagnande av en leksak att barnet plockar sönder leksaken. Ett annat exempel som nämns då regeln bör kunna tillämpas är att en bil är i så bristfälligt skick att den inte skulle godkännas vid en obligatorisk kontrollbesiktning.⁴

1 Riktlinjekommittén har i betänkandet (SOU 1983:40) Konsumentpolitiska styrmedel föreslagit en ändrad lydelse av 8 § i den gällande konsumentköplagen. Detta förslag har inte beaktats här.

2 Prop. 1973:138 s. 224

3 Prop. 1975/76:34 s. 128.

4 Prop. 1973:138 s. 230 f.

11 §

Godset är även felaktigt,

1. om det inte överensstämmer med en uppgift om godsets egenskaper eller användning, som säljaren har lämnat vid köpet, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet, eller

2. om säljaren före köpet har underlåtit att lämna upplysning om något förhållande rörande godsets egenskaper eller användning, som han kände till eller borde ha känt till och som köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om, samt underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet.

Vad som sägs i första stycket 1 gäller även en uppgift som säljaren eller någon annan, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, har lämnat vid marknadsföringen av godset före köpet, om inte uppgiften har rättats i tid på ett tydligt sätt.

Godset är också felaktigt, om någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, vid marknadsföringen av godset har underlåtit att lämna information om godsets egenskaper eller användning, som han enligt 3 § marknadsföringslagen (1975:1418) har ålagts att lämna, och denna underlåtenhet kan antas ha inverkat på köpet.

Denna paragraf gäller säljarens ansvar för uppgifter som har lämnats eller borde ha lämnats om godset. Frågan har behandlats i avsnitt 3.4.3 i den allmänna motiveringen.

Första stycket motsvarar 21 § köplagsförslaget.

Första punkten reglerar säljarens ansvar för uppgifter som han har lämnat i samband med köpet. Beträffande uppgifter som har lämnats tidigare blir andra stycket tillämpligt. Bestämmelsen motsvarar med denna begränsning 7 § första stycket i den nuvarande konsumentköplagen. Där anknyts visserligen felansvaret till att det har lämnats en "vilseledande" uppgift om godset, medan den nu föreslagna regeln talar om att godset inte överensstämmer med en lämnad uppgift. I sak är emellertid reglerna likvärdiga och rörande den föreslagna bestämmelsens innebörd kan därför hänvisas till prop. 1973:138 s. 200 f.

I första stycket andra punkten anges när godset skall anses felaktigt till följd av att säljaren har underlåtit att lämna upplysningar, I motsats till vad som nu gäller enligt 7 § konsumentköplagen är upplysningsskyldigheten inte beroende av att säljaren ålagts att lämna informa-

tion enligt marknadsföringslagen. Vi har valt uttrycket "underlåtenhet" i stället för det i köplagsförslaget begagnade uttrycket "försummelse" för att markera att någon särskild vårdslöshet från säljarens sida inte behöver ha förekommit.

Liksom enligt första punkten skall det vara fråga om en upplysning rörande godsets egenskaper eller användning och underlåtenheten att lämna upplysningen skall kunna antas ha inverkat på köpet.

För att säljaren skall ha upplysningsplikt enligt motsvarande bestämmelse i köplagsförslaget krävs att han måste ha känt till förhållandet, men för konsumentköpens del har upplysningsplikten skärpts till att gälla vad säljaren borde ha känt till. Frågan vad säljaren borde ha känt till får avgöras efter omständigheterna, varvid särskilt godsets art och det aktuella förhållandets natur får betydelse. Även säljarens ställning måste beaktas. Man kan förvänta större sakkunskap hos säljaren om godset köps i en specialaffär än då det köps i ett lågprisvaruhus eller hos en mindre detaljhandel med blandat sortiment. Är det fråga om begagnade varor som säljaren regelmässigt undersöker närmare när han köper in dem (t.ex. begagnade bilar), kan man i allmänhet utgå från att han borde känna till sådant som normalt iakttas vid en sådan undersökning. I en sådan situation kan säljaren inte fredda sig genom att hävda att försäljningspersonalen inte borde ha känt till förhållandet därför att undersökningen av godset, när detta köptes in, gjordes av annan personal. Över huvud taget kan säljaren inte undgå ansvar för underlåtenhet att lämna information när kännedom om det förhållande det gäller faktiskt fanns i hans försäljningsorganisation.

Vilka uppgifter om godsets egenskaper eller användning köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om får avgöras efter omständigheterna. Härvid får redan det förhållandet att fråga är om ett konsumentköp tillmätas stor betydelse. Köparen kan i dessa fall typiskt sett anses ha större behov av upplysning än när köparen själv är näringsidkare. Vid bedömningen av vilka förhållanden som säljaren borde ha upplyst köparen om måste man också ta hänsyn till försäljningsformerna, i vilken utsträckning godsets användning diskuterats, godsets art och beskaffenheten av det förhållande köparen gör gällande att säljaren bort upplysa honom om.

Upplysningsskyldigheten är i princip beroende av vad som är av betydelse för den enskilde konsumenten i det individuella fallet i motsats till den upplysningsskyldighet som regleras i marknadsföringslagen, vilken ju anknyter till vad som är av betydelse för konsumenter i allmänhet. I praktiken torde dock skillnaden inte bli så stor. Vad köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om skall bedömas objektivt mot bakgrund av vad som är känt om dennes förutsättningar. Köparens rent subjektiva förväntningar är alltså inte avgörande. Normalt bör säljaren kunna utgå från att köparen har samma insikter om godset och dess användning som konsumenter i allmänhet har, om inte annat framgår av sammanhanget eller direkt av upplysningar som köparen lämnar. Säljaren måste också kunna utgå ifrån att godset skall användas för sitt huvudsakliga ändamål, så länge inte annat framgått.

Av särskild betydelse för köparen är att få upplysning om eventuella begränsningar i varans användbarhet jämfört med hur man normalt kan använda liknande varor, exempelvis att en handväska inte tål väta eller kyla. En annan typ av information som typiskt sett är av stor betydelse för köparen rör eventuella hinder för godsets användning som berör på föreskrifter av olika slag, t.ex. att en telefonapparat inte får anslutas till det allmänna telenätet. Viktigt är också att köparen får upplysning om särskilda risker som kan vara förenade med varans användning, exempelvis brand- eller explosionsrisk samt, naturligtvis, risker för personskador.

Upplysningsskyldigheten gäller i princip vid alla slag av köp. Det ligger emellertid i sakens natur att den vid vissa slag av affärer blir ganska begränsad, exempelvis vid försäljning av begagnade varor på auktion.

De allmänna normer som utvecklas för informationslämnande till konsumenter får givetvis stor betydelse för bedömningen av vad en säljare borde ha upplyst om. Sådana normer kan ha utbildats inom näringslivet eller följa av beslut från marknadsdomstolen eller riktlinjer från konsumentverket. Även avgöranden av allmänna reklamationsnämnden eller av domstol i tvister om fel i köpt gods kan givetvis vara av betydelse. Normalt bör en säljare inte kunna gå fri från ansvar för underlåtenhet att lämna en upplysning under hänvisning till att han trodde att just denne konsument inte hade något behov av information.

Som en ytterligare förutsättning för att godset skall anses felaktigt gäller att säljarens underlåtenhet att lämna information kan antas ha inverkat på köpet. Det skall alltså kunna antas att konsumenten, om han hade fått den uteblivna informationen, inte skulle ha köpt

godset eller åtminstone inte skulle ha avtalat på de villkor som överenskommits. Någon särskilt stark bevisning för ett samband mellan den uteblivna informationen och köpet fordras inte, men regeln innebär att försummelser från säljarens sida som varit helt utan betydelse för konsumenten inte kan åberopas av denne.

Om en privatperson är säljare men köpet har förmedlats av en näringsidkare (1 § andra stycket) gäller vad som sägs i stycket också beträffande förmedlarens agerande. Orikliga eller bristfälliga upplysningar från dennes sida kan alltså föranleda att godset blir att anse som felaktigt.

Andra stycket behandlar uppgifter som lämnats före köpet vid marknadsföring av godset. Uppgifterna kan ha lämnats antingen av säljaren själv eller av någon annan för säljarens räkning eller i tidigare säljled. Kretsen av personer är inte närmare angiven, men det krävs att uppgiften har lämnats vid marknadsföring av det ifrågavarande godset. Bestämmelsen överensstämmer med 22 § köplagsförslaget. I den nuvarande konsumentköplagen behandlas ämnet i 7 § första stycket såvitt rör uppgifter av säljaren och i övrigt i paragrafens andra stycke.

Beträffande en uppgift som lämnats av en företrädare för säljaren, t.ex. av någon som har ställningsfullmakt att handla på dennes vägnar (biträde i butik m.fl.), i samband med köpet gäller i princip första stycket. En nödvändig förutsättning för dessa fall är att den som lämnat uppgiften har en sådan ställning som företrädare för säljaren att han har behörighet att lämna uppgifter om godset. Av 12 § hemförsäljningslagen torde få anses följa att sådan behörighet tillkommer ombud som anlitas vid sådan hemförsäljning och försäljning per telefon som regleras i lagen.

Till uppgifter som lämnats av "annan än säljaren" kan räknas uppgifter som härrör från en näringsidkare som har till uppgift att bistå säljaren med marknadsföringen av det aktuella godset eller från en branschorganisation, som bedriver marknadsföring för sina medlemmars räkning. Hit hör också uppgifter som lämnats av representanter vilka inte har behörighet att sluta avtal på säljarens vägnar. Detta innebär att frågan om en försäljares ställning i förhållande till huvudmannen inte behöver ställas på sin spets när det gäller frågan om vilseledande uppgifter. Så snart uppgiften har lämnats som led i marknadsföringen blir säljaren ansvarig. Det skall vara fråga om den marknadsföring som har lett fram till det aktuella köpet, vilket innebär att uppgiften skall ha lämnats av eller för någon som ingår i säljkedjan. Däremot svarar säljaren inte för uppgifter som har lämnats av en annan näringsidkare vilken saluför samma varor.

Till uppgifter som enligt den föreslagna bestämmelsen inte kan åberopas hör uppgifter som lämnats t.ex. av säljarens konkurrenter eller av privatpersoner. Upplysningar som lämnats av myndigheter, konsumentorganisationer eller liknande, kanske i samband med offentliggörandet av en undersökning, eller som förekommer i tidningsartiklar kan heller inte åberopas, om inte säljaren eller någon annan som marknadsför godset gentemot köparen har åberopat en sådan undersökning eller uppgift. Uppgifterna får i så fall betraktas som lämnade vid marknadsföringen.

Enligt bestämmelsen har säljaren eller den som har lämnat den vilseledande uppgiften möjlighet att rätta den. De krav som vid konsumentköp f.n. gäller på att rättelse, för att få någon verkan, skall ske på ett tydligt sätt kommer att gälla även i fortsättningen. Tydlighetskravets innebörd åskådliggörs av de exempel som finns angivna i prop. 1973:138 s. 204.

I bestämmelsen uppställs inte krav på att säljaren bort känna till den av någon annan lämnade vilseledande uppgiften. Även om säljaren saknar sådan kännedom skall godset anses felaktigt.

I tredje stycket finns en regel som anger att godset skall anses felaktigt om någon annan än säljaren har underlåtit att följa ett åläggande att lämna viss information, vilket har meddelats med stöd av marknadsföringslagen, och denna underlåtenhet kan antas ha inverkat på köpet. Personkretsen är här densamma som enligt andra stycket. Liksom enligt andra stycket krävs det att åläggandet skall avse det gods som blir föremål för köp. Regeln blir alltså inte tillämplig t.ex. i det fallet att åläggandet meddelats en konkurrent som säljer likadant gods. I den nuvarande konsumentköplagen finns motsvarande bestämmelse i 7 § tredje stycket andra punkten.

12 §

Har godset sålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll, anses det trots detta felaktigt, om det är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till dess pris och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta.

När begagnat gods säljs på auktion skall det anses sålt i befintligt skick.

Denna paragraf behandlar försäljning "i befintligt skick" eller med ett liknande förbehåll. Frågan har diskuterats i den allmänna motiveringen, avsnitt 3.4.4.

Paragrafens första stycke överensstämmer med 22 § andra stycket köplagsförslaget. Någon motsvarighet till första stycket i förslaget har inte ansetts nödvändig eftersom 11 § är tvingande vid konsumentköp.

Rörande tillämpningen av bestämmelsen hänvisas till förarbetena till 9 § gällande konsumentköplag, vars andra mening överensstämmer med den föreslagna regeln (prop. 1973:138 s. 234 ff). Det kan anmärkas att med uttrycket "väsentligt sämre skick" inte åsyftas att det måste vara fråga om ett "väsentligt fel" i godset. Regeln blir tillämplig även om det i avtalet sägs att köparen har undersökt och godkänt godset.

Andra stycket överensstämmer med 22 § tredje stycket köplagsförslaget. Det skall framhållas att säljaren även i sådana fall kan bli ansvarig exempelvis på grund av vilseledande eller otillräcklig information om godset. Vidare kan erinras om att auktionsverk, som sålt gods för en inlämnares räkning, därvid ansetts handla som kommissionär och alltså ha ställning som säljare i förhållande till inroparen (NJA 1975 s. 152). Regeln gäller endast vid försäljning av begagnat gods. En näringsidkare som säljer nya varor på auktion har samma ansvar för dessas beskaffenhet som vid vanlig butiksförsäljning. Beträffande innebörden av begreppet auktion kan hänvisas till specialmotiveringen till 1 §.

13 §

Godset skall vara felfritt när det avlämnas. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt, även om felet visar sig först senare.

Om köparen underlåter att i rätt tid hämta eller ta emot gods som hålls tillgängligt för hans räkning, svarar säljaren dock inte för försämring, som inträder därefter och som beror enbart på godsets egen beskaffenhet.

Uppkommer en försämring av godset efter avlämnandet, skall fel anses föreligga, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott.

Paragrafen behandlar tidpunkten för felbedömningen. I den allmänna motiveringen har denna fråga diskuterats i avsnitt 3.4.6.

Enligt regeln i första stycket skall frågan om godset är felaktigt bedömas med hänsyn till dess beskaffenhet när det avlämnas. Principiellt motsvarar detta vad som gäller enligt 24 § första stycket köplagsförslaget. Där föreskrivs visserligen att den avgörande tidpunkten är när

faran för godset går över på köparen, men enligt 8 § andra stycket i vårt förslag går faran för godset över på köparen först när godset avlämnas.

Den här intagna bestämmelsen betyder att säljaren får svara för transportskador och annan försämring av godset som uppkommer under en transport som han har att ombesörja, oberoende av vem som skall stå för transportkostnaden.

Regeln är i princip tillämplig även om köparen själv har skadat godset, exempelvis vid provning före avlämnandet. Köparen kan alltså då göra gällande att godset är felaktigt och eventuellt vägra att ta emot det. En annan sak är att köparen i ett sådant fall kan bli skadeståndsskyldig mot säljaren för att han har vållat skadan genom vårdslöshet.

I andra stycket görs ett undantag från huvudregeln att godsets beskaffenhet skall bedömas efter hur det är vid avlämnandet. Om köparen inte tar emot eller hämtar godset i rätt tid kan han inte göra gällande felpåföljd därför att godset försämrats under hans dröjsmål. Regeln blir dock tillämplig endast när försämringen beror enbart på godsets egen beskaffenhet. Har skada orsakats av att säljaren försummat att ta vård om godset blir regeln inte tillämplig. Om exempelvis säljaren lämnar en möbel oskyddad utomhus på köparens tomt och möbeln skadas av regn innan köparen har hunnit ta hand om den blir säljaren ansvarig för skadan.

För att undantaget skall bli tillämpligt krävs att avtalet innebär att köparen skall ta emot eller hämta godset vid en viss tidpunkt. Denna behöver dock inte vara på förhand bestämd till en viss dag, utan det är t.ex. tillräckligt att man har kommit överens om att köparen skall hämta försålda bär när säljaren meddelar att dessa är plockade.

Regeln får också ses i samband med 6 § andra stycket, enligt vilken bestämmelse säljaren inte är skyldig att lämna ut godset utan att köparen betalar priset, om inte annat är avtalat. I kravet att köparen skall i rätt tid hämta eller motta godset innefattas också att han vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att få ut godset, t.ex. betalar priset om kredit inte har avtalats.

Tredje stycket motsvarar första delen av 24 § andra stycket köplagsförslaget. Enligt bestämmelsen skall en försämring som uppkommer efter avlämnandet anses som fel om den är en följd av säljarens avtalsbrott. Av regeln får t.ex. anses följa att en skada som uppkommer på

godset sedan detta avlämnats blir att anse som ett fel, om den beror på att köparen behandlat godset felaktigt därför att han fått felaktiga eller bristfälliga instruktioner från säljaren. Säljaren har ju då åsidosatt sin skyldighet enligt 9 § att lämna anvisningar för godsets behandling. Ett annat exempel är att godset skadas under en transport som köparen har hand om och detta beror på att säljaren har förpackat det dåligt.

14 §

Har säljaren eller någon annan för hans räkning genom en garanti eller liknande utfästelse åtagit sig att under en viss tid svara för godset eller en del därav eller för en egenskap hos godset, skall fel anses föreligga, om godset under den angivna tiden försämras i det avseende som utfästelsen omfattar. Detta gäller dock inte, om det görs sannolikt att försämringen beror på en olyckshändelse eller på felaktig behandling eller något liknande förhållande på köparens sida.

Denna paragraf innehåller en bestämmelse om tidsbestämda garantier. Den har vissa motsvarigheter i 24 § andra stycket köplagsförslaget och 10 § gällande konsumentköplag. Paragrafen har utformats i tämligen nära anslutning till 14 § förslaget till konsumenttjänstlag. Frågan har behandlats i avsnitt 3.4.6 i den allmänna motiveringen.

Paragrafen avser att ge uttryck åt att en tidsbestämd garanti alltid har karaktären av funktionsgaranti. Har säljaren åtagit sig att under viss tid svara för godset i dess helhet eller till viss del eller i fråga om viss eller vissa egenskaper blir godset i princip att anse som felaktigt, om det under garantitiden uppkommer en försämring i något avseende som garantin täcker. Säljaren är med andra ord ansvarig för att godset är fullt funktionsdugligt under hela garantitiden. Regeln skall dock givetvis inte tolkas så, att godset under hela tiden skall vara i skick som nytt. Visst slitage, som inte märkbart påverkar funktionen, måste godtas, såvida inte garantin uttryckligen har angetts omfatta t.ex. färgbeständighet.

En tidsbegränsad garanti behöver inte nödvändigt avse en viss tidsrymd, uttryckt i år eller månader. Den kan också anges exempelvis i körsträcka eller liknande. Det är vidare möjligt att förse garantin med särskilda villkor, exempelvis att den förutsätter att godset underkastas regelbunden översyn eller att den inte gäller om godset brukas på visst sätt, såsom att en bil inte får användas som tävlingsfordon. Om säljaren inte är beredd att garantera funktionsdugligheten hos alla delar i godset skall

detta anges. I annat fall får garantin anses gälla godset i dess helhet. Någon helt uttömmande uppräknig av förslitningsdetaljer bör dock inte vara nödvändig, utan det bör kunna räcka med en exemplifiering som tillräckligt tydligt anger vad som åsyftas. En garanti kan också begränsas till viss eller vissa egenskaper hos godset. I så fall gäller ett vanligt felansvar för övriga egenskaper.

Säljaren kan undgå ansvar för en uppkommen försämring genom att göra sannolikt att den beror på en olyckshändelse - varmed får jämföras exempelvis skadegörelse från någon utomstående - eller på vanvård eller annan felaktig behandling från köparens sida. Beror den felaktiga behandlingen på att köparen har fått oriktiga eller ofullständiga instruktioner från säljaren är dock denne ansvarig (jfr 13 § tredje stycket).

Om säljaren inte lyckas fullgöra sin beviskyldighet skall det anses föreligga ett fel i godset. Köparen kan då göra gällande de påföljder som enligt lagen följer härav. Det är sålunda inte möjligt att i en garanti begränsa köparens befogenhet att bara omfatta vissa sådana påföljder. Detta hindrar dock inte att säljaren gör ett åtagande att t.ex. under en viss tid från köpet för lågt pris utföra vissa angivna reparationer på godset som inte beror på fel. Det måste emellertid då klargöras att det inte är fråga om en garanti eller över huvud taget om en utfästelse att svara för godset under viss tid utan om ett helt fristående åtagande.

Paragrafen blir tillämplig även om det är någon annan, t.ex. tillverkaren eller en generalagent, som har utställt garantin för säljarens räkning. Köparen kan alltså även i en sådan situation göra gällande påföljder av fel i godset mot säljaren, om en försämring uppkommer under garantitiden. Uttrycket "för säljarens räkning" används här i vidsträckt bemärkelse. Det innebär inte något krav på att det skall föreligga ett fullmakts- eller uppdragsförhållande mellan säljaren och garantigivaren. Förhållandet dem emellan måste emellertid vara sådant att de i förevarande hänseende för köparen framstår som en enhet. Det typiska fallet är att köparen i samband med köpet har mottagit en särskild garantiutfästelse från tillverkaren eller annan tredje man.

Paragrafen reglerar i princip inte garantigivarens förpliktelser mot köparen i fall då det är en annan än säljaren som lämnar garantin. En begränsning av garantigivarens åtagande till att gälla endast avhjälpande av fel är sålunda i detta fall i och för sig giltig. Om garantigivaren inte uppfyller ett sådant åtagande kan köparen

inte på denna paragraf grunda några befogenheter mot garantigivaren. Däremot kan han göra felpåföljder gällande mot säljaren. Sätillvida bör dock paragrafen färga av sig på förhållandet till garantigivaren att garantin även gentemot denne tolkas som en funktionsgaranti.

Påföljder av dröjsmål med avlämnandet

15 §

Avlämnas inte godset eller avlämnas det för sent och beror detta inte på köparen eller på ett förhållande på hans sida, får köparen enligt vad som sägs i 16-18 §§ kräva att godset avlämnas eller häva köpet. Dessutom har han rätt till skadestånd enligt 26 och 28 §§. Han får hålla inne betalningen enligt 29 §.

I denna och följande paragrafer regleras köparens befogenheter vid säljarens dröjsmål. I den allmänna motiveringen behandlas detta i avsnitt 3.5.

Förevarande paragraf motsvarar 26 § köplagsförslaget. Frågan om ett dröjsmål föreligger är beroende av när avlämnande skall ske. Om tidpunkten härför inte är bestämd kan det fordras att köparen har uppmanat säljaren att leverera för att man skall kunna säga att leveranstidpunkten och därmed säljarens dröjsmål har inträtt. Den regel om avlämnande som har upptagits i 5 § medför att dröjsmål i lagens mening föreligger om säljaren har åtagit sig att ombesörja transport av godset till köparen och denna transport försenas. Som exempel på fall då det beror på köparen att godset inte avlämnas i tid kan nämnas att köparen underlåter att själv eller genom någon annan hämta godset enligt överenskommelse eller att köparen inte presterar en betalning som är ett villkor för att godset skall lämnas ut. Med att förseningen beror på köparen jämställs att den beror på ett förhållande på köparens sida. Härav framgår att det inte krävs att köparen har visat någon försummelse för att säljaren skall gå fri från ansvar. Även om köparen exempelvis på grund av sjukdom eller olyckshändelse har hindrats att hämta godset är förseningen att hänföra till honom. Detsamma gäller om han har hindrats genom ett stopp i de allmänna kommunikationerna.

16 §

Har godset inte avlämnats, får köparen kräva att det avlämnas. Säljaren är dock inte skyldig att avlämna godset så länge det föreligger ett hinder som han inte kan övervinna eller avlämnandet skulle förutsätta uppoffringar som är orimliga med hänsyn till köparens intresse av att säljaren avlämnar godset.

Paragrafen reglerar köparens rätt att kräva att säljaren avlämnar godset och motsvarar 27 § första stycket köplagsförslaget.

Med att det föreligger ett hinder som säljaren inte kan övervinna avses närmast situationer då avlämnande har blivit fysiskt omöjligt, såsom då det gods köpet avser har gått förlorat. Det har i detta sammanhang inte någon betydelse om säljaren har haft skäl att räkna med hindret eller inte. För situationer då det inte föreligger ett hinder av detta slag framgår av paragrafens lydelse att säljaren endast i undantagsfall kan undgå leveransskyldighet. Regeln är strängare mot säljaren än regeln i 22 § om avhjälpande av fel. I den allmänna motiveringen har nämnts ett exempel på en undantagssituation då regeln kan bli tillämplig. Vid prövningen får en avvägning göras mellan intressena på ömse sidor. Endast om denna prövning leder till att det skulle vara orimligt mot säljaren att kräva att han fullgör sin leveransskyldighet går säljaren fri därifrån. Härvid bör också hänsyn tas till om säljaren haft möjlighet att förutse utvecklingen. Om säljaren medvetet har tagit en risk lär det knappast kunna anses orimligt att han får ta konsekvenserna av att risken realiserar. Säljarens uppostringar skall vägas mot köparens intresse av att säljaren avlämnar godset. Vad det gäller är alltså köparens intresse av att just den ingångna affären genomförs. Om han visserligen har stort behov av godset men lätt kan skaffa det från annat håll på villkor som inte är mindre förmånliga, inverkar detta på bedömningen av de uppostringar säljaren behöver underkasta sig.

Om säljaren i princip är befriad från skyldighet att fullgöra leveransen skulle det kunna tänkas att köparen kan bevara möjligheten till fullgörelse genom att låta på säljarens bördor. Detta kan ske på olika sätt, t.ex. genom att erbjuda ett pristillägg, genom att förlänga tiden för leverans, acceptera ett annat ställe för leverans osv. Frågan om en sådan ändring av villkoren skall göras beror emellertid helt på köparen. Säljaren kan sålunda aldrig påfordra att avtalet upprätthålls med ändrade villkor.

Stundom kan hinder eller svårigheter vara av övergående natur. I så fall blir säljaren ånyo leveransskyldig när hindret eller svårigheterna inte längre föreligger, under förutsättning att köparen då allttjämt är beredd att ta emot leveransen.

Paragrafen innehåller inte någon motsvarighet till reklamationsregeln i 27 § andra stycket köplagsförslaget, enligt vilken köparen förlorar rätten att kräva avläm-

nande om han väntar orimligt länge med att framställa sitt krav. Det bör dock framhållas att allmänna passivitetssatser torde leda till att en köpare, som låtit mycket lång tid förflyta utan att reagera, därmed har försuttit möjligheten att göra sina befo genheter gällande.

Av 4 § framgår att ett krav på avlämnande befordras på adressatens risk.

17 §

Köparen får häva köpet, om säljarens dröjsmål är av väsentlig betydelse för honom. Detsamma gäller, om köparen har krävt avlämnande enligt 16 § men godset inte avlämnas inom en av köparen utsatt skäligen tilläggstid eller, om någon sådan tid inte har satts ut, inom skäligen tid efter det att kravet framställdes.

Har godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning, så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan, får köparen häva köpet endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

Paragrafen anger under vilka förutsättningar köparen har rätt att häva köpet på grund av säljarens dröjsmål. Det är inte möjligt att avtala om en längre gående begränsning av hävningsrätten.

Första stycket första meningen motsvarar 29 § första stycket köplagsförslaget. Vad som skall beaktas vid väsentlighetsprövningen vid konsumentköp har närmare angivits i prop. 1973:138 s. 169. Sammanfattningsvis sägs där att bedömningen skall ske ur köparens synvinkel. Det skall således beaktas vilken olägenhet dröjsmålet medfört för den enskilde köparen med hänsyn till hans förhållanden. I princip krävs inte att säljaren har insett att dröjsmålet var väsentligt. I händelse av tvist mellan parterna får emellertid bevisbördan för dröjsmålet väsentlighet anses ligga på köparen. Detta synes innebära att denne åtminstone vid kortvarigt dröjsmål måste förebibringa särskilda omständigheter, som ger vid handen att dröjsmålet trots sin kortvarighet var av väsentlig betydelse för honom. Situationen kan givetvis stundom vara sådan att även ett mycket kortvarigt dröjsmål är väsentligt. Om köpet exempelvis gäller färdiglagad mat som skall serveras vid en måltid kan redan någon timmes försening vara ytterst besvärande för köparen.

Frågan om ett dröjsmål är väsentligt torde sällan komma att ställas på sin spets. Någon väsentlighetsbedömning behöver nämligen inte göras om köparen sedan dröjsmål inträtt har krävt att godset avlämnas. I så fall blir regeln i första stycket andra meningen tillämplig. Där uppställs ett Nachfristförfarande liknande det som finns i 28 § första stycket och 29 § andra stycket köplagsförslaget. Har konsumenten inte utsatt någon tilläggstid utan bara begärt att säljaren skall leverera, måste säljaren göra detta inom skälig tid för att undgå hävning. På denna punkt avviker konsumentköplagen från förslaget till köplag. Det har vidare inte ansetts nödvändigt att uttryckligen föreskriva att köparen har hävningsrätt om säljaren i förväg förklarar att han inte kommer att leverera inom den utsatta tilläggstiden.

Vad som är skälig tid måste bero av omständigheterna i det enskilda fallet. Avgörande är köparens behov av snabb leverans, varans art och säljarens leveransmöjligheter. Fastställer köparen en frist för leverans, som säljaren finner orimlig, bör han protestera hos köparen. Gör han inte det bör man normalt kunna utgå från att fristen har godtagits av säljaren, och köparen kan då häva köpet om leverans inte sker innan fristen har löpt ut. Hävning inträder dock inte automatiskt som följd av att säljaren försitter fristen utan kräver en hävningsförklaring från köparens sida. Köparen kan välja att även fortsättningsvis kräva fullgörelse. I så fall bör han meddela säljaren detta.

Någon motsvarighet till regeln i 28 § första stycket köplagsförslaget, enligt vilken en köpare som förelagt en säljare en Nachfrist i princip inte får häva köpet medan fristen löper, har inte tagits med i konsumentköplagen. Regeln får emellertid ändå anses gälla. Den bör också anses tillämplig i det fall att någon frist inte har satts ut. Sedan köparen i ett sådant fall uppmanat säljaren att leverera bör han inte kunna häva köpet förrän en skälig frist för leverans har löpt ut, såvida det inte redan tidigare står klart att leverans inte kommer att ske inom en sådan frist.

Inte heller innehåller konsumentköplagen någon motsvarighet till 28 § andra stycket köplagsförslaget. Om exempelvis säljaren har meddelat köparen att han kommer att leverera godset vid en viss senare tidpunkt, såvida inte köparen protesterar däremot, får det bedömas med hänsyn till omständigheterna om köparens underlåtenhet att reagera på detta besked skall uppfattas som ett godtagande av leveransförseningen, med verkan att köparen inte kan häva köpet om säljaren levererar inom den angivna tiden.

Andra stycket innefattar en särskild begränsning av köparens hävningsrätt. Regeln överensstämmer med 29 § tredje stycket köplagsförslaget. Till belysning av regelns innebörd hänvisas till prop 1973:138 s. 166 och 172. För att det skall kunna anses att säljaren inte har möjlighet att avyttra godset till någon annan "på rimliga villkor" är det inte tillräckligt att han måste realisera det till lägre pris än det ursprungligen betingade, utan det förutsätts att han måste nöja sig med ett uppenbart underpris. Till skillnad från motsvarande regel i gällande lag krävs inte förbehåll i avtalet för att bestämmelsen skall bli tillämplig.

18 §

Har säljaren avlämnat godset men har detta skett för sent, får köparen häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet endast om han inom skälig tid efter det han fick kännedom om avlämnandet meddelar säljaren att han vill åberopa dröjsmålet.

Paragrafen, som motsvarar 32 § köplagsförslaget, ålägger köparen skyldighet att reklamera, om han vill åberopa säljarens dröjsmål sedan leverans har skett. Det är tillräckligt med en neutral reklamation, dvs. köparen behöver inte ange vilken påföljd han vill göra gällande.

Beträffande vad som är att betrakta som skälig tid kan hänvisas till vad som sägs om motsvarande uttryck i specialmotiveringen till 20 §, som behandlar reklamation vid fel. Det problem som uppkommer där, nämligen vid vilken tidpunkt köparen borde ha märkt felet, har emellertid ingen egentlig motsvarighet vid dröjsmål. Den tid som står köparen till buds för reklamation blir därför i allmänhet kortare vid dröjsmål än vid fel.

Av 1 § andra stycket framgår att köparen också kan reklamera hos en näringsidkare som har förmedlat ett köp från en privatperson.

Av 4 § framgår att reklamationen befordras på adressatens risk.

Påföljder av fel i godset

19 §

Är godset felaktigt, får köparen enligt vad som sägs i 20-25 §§ kräva avhjälpande av felet, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom har han rätt till skadestånd enligt 26-28 §§. Han får hålla inne betalningen enligt 29 §.

Paragrafen anger köparens befogenheter vid fel i godset och motsvarar 33 § köplagsförslaget. Där görs särskilt undantag för det fallet att felet beror på köparen eller ett förhållande på hans sida. Vi har inte tagit upp något motsvarande undantag i konsumentköplagen. I ett sådant fall bör, såsom har framhållits i specialmotiveringen till 13 §, godset ändå anses felaktigt, men köparen kan bli skadeståndsskyldig mot säljaren.

20 §

Vill köparen åberopa att godset är felaktigt, skall han lämna säljaren meddelande om felet (reklamera). Reklamerar köparen inte inom skäligen tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, får han inte åberopa felet.

Har någon annan än säljaren åtagit sig att för dennes räkning avhjälpa fel i godset, kan reklamationen i stället göras hos honom.

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har mottagit godset, förlorar han rätten att åberopa fel i godset, såvida inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

Första stycket motsvarar 35 § första stycket köplagsförslaget. Den tid köparen har på sig för att reklamera är dock något längre än vid köp i allmänhet. Det är sålunda tillräckligt att köparen reklamerar inom skäligen tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet. Motsvarande uttryck används i 18 § som behandlar reklamation vid dröjsmål.

Vid bedömningen av vad som skall räknas som skäligen tid gör sig i huvudsak två synpunkter gällande. Å ena sidan bör konsumenten, även om någon undersökningsplikt motsvarande den som föreskrivs i 34 § köplagsförslaget inte gäller, inte helt kunna underlåta att vidta någon åtgärd för att konstatera om godset är i avtalat skick. Han bör normalt ganska omgående göra åtminstone en ytlig granskning av godset, men det bör i allmänhet inte krävas att han gör en noggrann genomgång och provar alla funktioner. Å andra sidan bör han kunna åberopa även t.ex. tillfälliga hinder, såsom sjukdom, som giltig ursäkt för att han inte har märkt ett fel i godset och påtalat detta hos säljaren. För en konsument kan det även framstå som tveksamt, om felet är sådant att han kan åberopa det mot säljaren. Det kan därför vara nödvändigt för honom att rådgöra med någon som är insatt i reklimationsfrågor för att avgöra, om han skall påtala felet hos säljaren. Allt efter omständigheterna får avgöras, huruvida felet är sådant att det bort märkas tidigare än konsumenten enligt

egen uppgift uppmärksammat det och i vad mån konsumentens personliga förhållanden bör inverka på bedömningen av om ett dröjsmål med framställande av anmärkning mot godset kan anses ligga inom den tid som skäligen bör stå honom till buds. Omständigheter av sist nämnda slag bör tillmätas förhållandevis stor betydelse vid konsumentköp. I praktiken får man godta att det kan förflyta ganska avsevärd tid innan konsumenten reklamerar mot ett fel, som inte märks vid en ytlig granskning av varan och inte heller omedelbart kommer i dagen vid en normal användning av den.

Som framgår av den allmänna motiveringen anser vi att köparens reklamationsplikt vid konsumentköp - liksom f.n. enligt 11 § konsumentköplagen - bör inskränkas till en skyldighet att göra s.k. neutral reklamation. Han behöver med andra ord inte ge till känna vilken påföljd han önskar göra gällande. Detta framgår av att 20 § är tvingande och att lagen saknar motsvarighet till de i 38 och 42 §§ köplagsförslaget föreskrivna kraven på särskilt meddelande, då köparen vill kräva avhjälpande av fel eller omleverans eller vill häva köpet. De tvingande bestämmelserna lämnar således öppet inom vilken tid köparen vid konsumentköp behöver ge till känna om han önskar häva köpet. Ett villkor som inskränker konsumentens befogenhet härvidlag är ogiltigt. Skulle konsumenten dröja oskäligt länge med att meddela sin eventuella avsikt att häva köpet, bör det dock stå säljaren fritt att avkräva konsumenten besked härom. Det bör då kunna förväntas att denne ger till känna sin inställning i hävningsfrågan. Även om en interpellationsrätt av nämnda slag undantagsvis kan bli aktuell har någon lagbestämmelse i ämnet inte ansetts behövlig.¹

Det förhållandet att köparens skyldighet vid konsumentköp är begränsad till att avge neutral reklamation innebär emellertid inte att det är tillräckligt att konsumenten i allmänna ordalag säger att han är missnöjd med köpet. Reklamationen skall enligt lagtexten innefatta en under rättelse om felet. Detta innebär att köparen skall ange vari felet huvudsakligen består. Naturligtvis fördras ingen teknisk beskrivning av orsaken till felet utan det är tillräckligt att köparen talar om hur felet yppar sig, exempelvis att en tv-apparat ger otydlig bild eller att en klocka stannar kort tid efter uppdragningen.

Av bestämmelsens formulering och det förhållandet att den är tvingande till köparens förmån följer motsatsvis att underlåtenhet av köparen att iaktta sådan särskild ordning för reklamationsskyldighetens fullgörande som kan ha

¹ Jfr prop. 1973:138 s. 248 och s. 148 f.

föreskrivits i köpeavtalet, t.ex. att reklamation skall ske skriftligen eller inom viss fixerad, kortare tid, inte kan beröva köparen hans rättigheter, om han fullgjort sin i lagen föreskrivna reklamations skyldighet. Lagen lägger emellertid inte hinder i vägen för att säljaren vid konsumentköp rekommenderar ett visst förfaringsätt från köparens sida vid reklamation. Detta kan tvärtom ofta vara till fördel för bägge parter genom att underlätta reklamationshanteringen. Sålunda kan köparen exempelvis genom att förete garantisedel eller kvitto undvika att säljaren ifrågasätter om varan över huvud taget härrör från honom. En klausul som till en rekommendation av nämnda slag knyter den rättsföljden att köparen vid underlåtenhet att iaktta vad säljaren rekommenderar går miste om sina rättigheter blir emellertid ogiltig vid konsumentköp.

Enligt första stycket skall köparen rikta sin reklamation till säljaren. I andra stycket ges köparen därutöver rätt att reklamera hos den som för säljarens räkning har åtagit sig att avhjälpa fel i godset. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i köplagsförslaget men däremot i 11 § i gällande konsumentköplag.

För att bestämmelsen skall bli tillämplig krävs att åtagandet att avhjälpa fel i godset har gjorts "för säljarens räkning". Angående innebörden av detta uttryck hänvisas till specialmotiveringen till 14 §. Åtagandet kan ha lämnats av exempelvis tillverkaren eller generalagenten eller ett till denne eller säljaren knutet serviceföretag. Åtagandet skall avse avhjälpan av fel i godset, antingen ursprungliga fel eller fel som beror på att godset inte svarar mot en utställd garanti. Regeln blir inte tillämplig om köparen i samband med köpet har ingått ett särskilt avtal med någon annan än säljaren om service på det sålda. Om exempelvis den som har köpt brandskyddsutrustning samtidigt därmed har tecknat avtal med ett särskilt företag om regelbunden översyn av utrustningen och det senare visar sig att utrustningen var felaktig, skall alltså reklamation göras hos säljaren och inte hos serviceföretaget.

En reklamation som görs hos den som för säljarens räkning har åtagit sig att avhjälpa fel i godset blir gällande mot säljaren även om den påföljd som kommer att utkrävas blir en annan än ett avhjälpan. Köparen har exempelvis efter en sådan reklamation möjlighet att senare vända sig till säljaren med ett krav på hävning av köpet, om felet inte blir avhjälpt.

Av 1 § andra stycket framgår att reklamation också kan göras hos en näringsidkare som har förmedlat köpet för en säljare som inte är näringsidkare.

Av 4 § framgår att reklamation befordras på adressatens risk.

Enligt tredje stycket preskriberas köparens krav på grund av fel i godset i allmänhet efter två år. Detta gäller dock inte om säljaren genom en garanti eller liknande har utfäst sig att svara för godset under längre tid och felet omfattas av garantin. Detta motsvarar vad som föreskrivs i 35 § andra stycket köplagsförslaget. Om säljaren har lämnat en utfästelse att svara för godset under viss tid får köparen anses ha rätt att reklamera även en kortare tid efter denna tids utgång, om felet omfattas av utfästelsen och har upptäckts först i slutskedet av den utfästa tiden. Detta får anses följa av utfästelsen, såvida det inte uttryckligen anges att utfästelsen bara gäller fel som reklameras inom den utsatta tiden.

21 §

Utän hinder av vad som sägs i 20 § får köparen åberopa fel i godset, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder eller om felet är sådant som avses i 10 §.

Paragrafen motsvarar 36 § köplagsförslaget. Utöver det undantag som anges där görs också undantag för det fallet att godset är bristfälligt från säkerhetssynpunkt på sådant sätt som anges i 10 §. En förutsättning för att felet skall kunna göras gällande är givetvis - om någon särskild garanti inte har lämnats - att det kan konstateras ha förelegat redan vid tiden för avlämnandet. Om den tvååriga preskriptionstiden inte gäller på grund av bestämmelsen i denna paragraf kommer köparens krav i stället att enligt allmänna regler preskriberas efter tio år.

22 §

Köparen får kräva att säljaren avhjälpes felet, om det kan ske utan oskäligen kostnad eller olägenhet för säljaren. Är felet av väsentlig betydelse för köparen, får han i stället kräva omleverans.

Avhjälpan eller omleverans skall ske inom skälig tid efter det att köparen framställt sitt krav och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för denne.

Första stycket överensstämmer i huvudsak med 37 § köplagsförslaget. Här ges köparen rätt att kräva att säljaren avhjälpes felet, om detta kan ske utan oskäligen kostnad eller olägenhet för säljaren. Är felet av väsentlig betydelse för köparen har han rätt att i stället kräva omleverans. Det är givetvis ingenting som hindrar att säljaren låter någon annan avhjälpa felet. Om någon annan

än säljaren har åtagit sig att avhjälpa fel - köpevillkoren innebär exempelvis att reparation kan ske hos auktoriserad serviceverkstad - kan ett krav på avhjälpande riktas mot denne i stället för mot säljaren.

Vid bedömning av om det är möjligt för säljaren att låta avhjälpa felet "utan oskälig kostnad eller olägenhet" kan det ofta vara av betydelse om säljaren brukar åta sig att avhjälpa fel i motsvarande fall. Om så är förhållandet talar detta för att han bör vara skyldig att avhjälpa även det aktuella felet. Hänsyn får vidare tas till avståndet mellan den ort där säljaren bedriver sin rörelse och den ort där avhjälpanDET skall ske, till kostnaden för att skaffa erforderliga reservdelar osv. Vid bedömningen av om kostnaden och olägenheten är skälig bör också betydelsen för köparen av att ett avhjälpanDE sker beaktas. En säljare bör ha större skyldighet att avhjälpa ett fel som är väsentligt för köparen än ett som blott rör en bagatell. Skulle ett avhjälpanDE genom säljarens försorg vara förenat med betydande kostnader, medan köparen själv utan större svårigheter kan ombesörja att felet avhjälps, bör säljaren inte vara skyldig att avhjälpa felet. Om säljaren i och för sig inte har bättre resurser än köparen för att avhjälpa felet kan detta vara ett skäl mot avhjälpaningsskyldighet.

I stället för att begära att felet avhjälps kan köparen kräva omleverans, vilket innebär att godset ersätts med felfritt gods. För att köparen skall ha sådan rätt krävs att felet är väsentligt. Beträffande innebörden av väsentlighetskravet kan hänvisas till vad som sägs i specialmotiveringen till 25 §. Säljarens skyldighet att företa omleverans betingas också av att åtgärden kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Med hänsyn härtill har vi inte ansett det erforderligt att i paragrafen ta upp någon motsvarighet till köplagsförslagens regler att sådan skyldighet inte föreligger, om säljaren skulle vara befriad från leveransplikt enligt 27 § eller hävningsrätt skulle vara utesluten enligt 41 § andra stycket köplagsförslaget. Det bör slutligen framhållas att 23 § leder till att det i praktiken ofta blir säljaren som får avgöra om godset skall repareras eller inte.

Om köparen har framställt krav på avhjälpanDE eller omleverans har säljaren enligt paragrafens andra stycke en skälig tid på sig för att företa den begärda rättelsen. Sker rättelsen inom denna tid kan köparen inte göra gällande andra påföljder på grund av felet - bortsett från skadestånd. Detta framgår av 24 §. Motsvarande regel har i köplagsförslaget kommit till uttryck i 40 §.

Den angivna tidsfristen skall räknas från den tidpunkt då köparen har preciserat sina anspråk på grund av felet och kan alltså vara en senare tidpunkt än den då köparen reklamerat enligt 20 §. Om det är fråga om ett avhjälpande krävs naturligtvis också att köparen ställer godset till säljarens förfogande. I regel bör säljaren i samband med att köparen framställer sitt anspråk kunna lämna ett besked om hur lång tid han räknar med att behöva för att avhjälpa felet. Köparen kan då bedöma om han skall utnyttja sin rätt till avhjälpande eller göra någon annan påföljd gällande. Godtar köparen den tid säljaren uppger får han inte före den tidens utgång göra gällande några andra påföljder. Skulle han å andra sidan avstå från att begära avhjälpande kan säljaren å sin sida med stöd av 23 § påfordra att få avhjälpa felet.

Av det sagda framgår att frågan om längden av den tidsfrist säljaren har på sig enligt andra stycket knappast ställs på sin spets annat än om antingen köparen låter säljaren utföra en reparation utan att ha fått något besked om den beräknade tidsåtgången eller säljaren inte förmår hålla den utfästa tiden. Bedömningen av vad som är skälig tid bör i första hand ske med hänsyn till köparens intressen. Härvid är främst dennes behov av godset av betydelse. Även säljarens möjlighet att avhjälpa felet måste emellertid beaktas. Hänsyn bör exempelvis kunna tas till att reparationen visar sig mer komplicerad än man från början hade anledning att räkna med. Också andra oförutsedda omständigheter bör kunna inverka på bedömningen. Ett längre dröjsmål än annars bör kunna godtas om säljaren ställer en ersättningsvara till köparens disposition under väntetiden.

Utöver vad nu sagts kan i detta sammanhang hänvisas till specialmotiveringen till 23 §. En för säljaren något förmånligare bedömning bör dock kunna godtas i fall då köparen själv har framställt önskemål om ett avhjälpande av felet än då det är säljaren som påfordrar att få göra detta.

I andra stycket föreskrivs vidare att avhjälpande eller omleverans skall ske utan kostnad för köparen. Däremot kan köparen få finna sig i visst besvär i samband med att felet avhjälpas eller godset byts ut så länge det inte blir fråga om några väsentliga olägenheter. Har köparen haft utgifter i sammanhanget har han rätt till ersättning för dem.

Om säljarens kostnader i samband med ett avhjälpande skulle bli oskäligt höga bortfaller hans skyldighet att

avhjälpa felet. Den plikt att svara för samtliga kostnader för avhjälpan som i princip åvilar säljaren hindrar inte att köparen i ett sådant fall åtar sig viss kostnad, exempelvis för transport av godset, och därigenom överkommer det hinder för säljarens avhjälpnings-skyldighet som kostnaderna utgör.

Principen att avhjälpan skall ske på säljarens bekostnad är givetvis tillämplig bara då det verkligen föreligger ett fel i godset. Den hindrar inte att säljaren debiterar köparen kostnader för en undersökning av godset, om denna ger vid handen att godset inte är felaktigt utan exempelvis har skadats genom vårdslös hantering. Om säljaren vill förbehålla sig en rätt att ta ut sådan kostnad bör han dock göra detta klart för köparen redan innan undersökningen utförs.

23 §

Även om köparen inte kräver det, får säljaren avhjälpa felet eller företa omleverans, om han när köparen reklamerar genast erbjuder sig att göra detta samt åtgärden kan ske inom skäligen tid efter reklamationen och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

Paragrafen motsvarar 39 § köplagsförslaget. Den ger säljaren en rätt att undvika andra påföljder än skadestånd genom att avhjälpa felet eller lämna nytt felfritt gods. Paragrafen är tvingande och anger bl.a. gränserna för i vilken utsträckning säljaren genom villkor vid köpet kan förbehålla sig rätt att avhjälpa fel för att undvika andra påföljder. Säljarens rätt enligt paragrafen att avhjälpa fel innebär en viktig inskränkning i principen att köparen kan välja vilken påföljd han vill göra gällande. Även om felet är väsentligt och köparen begär att få nytt gods eller att få häva köpet kan säljaren undvika detta genom att avhjälpa felet. Det krävs då emellertid att avhjälpan kan ske inom skäligen tid efter reklamationen och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen. Även om köparen skulle begära att få felet avhjälpd kan säljaren välja att i stället företa omleverans, om inte detta medför väsentlig olägenhet för köparen. Sådan olägenhet kan stundom uppkomma exempelvis om varan har installerats hos köparen eller på annat sätt bearbetats av denne.

Om säljaren önskar utnyttja sin rätt att avhjälpa felet eller företa omleverans skall han tillkännage detta för köparen genast då denne reklamerar. Denna föreskrift, som har en motsvarighet i förslaget till konsumenttjänstlag,

innebär dock inte att säljaren alltid måste bestämma sig i omedelbar anslutning till reklamationen. Stundom kan han behöva någon tid för att undersöka varan och konstatera om det föreligger något fel. Han bör då kunna dröja med sitt besked under en kortare tid i avvaktan på resultatet av undersökningen. Han kan emellertid också erbjuda sig att avhjälpa felet för den händelse undersökningen skulle ge vid handen att det föreligger ett sådant.

Det är inte nödvändigt att säljaren själv utför avhjälpandet. Han kan också hänvisa köparen att vända sig till en angiven serviceverkstad. Köparen är då skyldig att göra detta, om det inte medför väsentlig olägenhet för honom. Det händer att säljarna uppställer allehanda formkrav som konsumenten skall uppfylla, han skall t.ex. uppsöka en särskild reklamationsavdelning, fylla i blanketter etc. Som vi har anført i den allmänna motiveringen får det godtas att konsumenten får underkasta sig visst besvär för att få en rättelse till stånd. Det är emellertid angeläget att onödigt byråkratiskt krångel undviks. Över huvud taget bör man kunna kräva av säljarna att de handlägger konsumenternas reklamationer på ett smidigt och effektivt sätt.

Den erbjudna rättelsen skall ske inom skäligen tid. Annars blir köparen berättigad att göra de i 24 § angivna påföljderna gällande. Tiden skall räknas från reklamationen. I princip bör säljaren, om han vill utnyttja sin rätt att avhjälpa felet, vara beredd att omgående ta hand om godset för reparation. Om felet är av sådant slag att det inte nämnvärt påverkar godsets användbarhet bör dock säljaren kunna få dröja något med att ta sig an saken. Om säljaren, exempelvis på grund av semestrar, inte kan ombesörja reparation omgående och godset inte kan användas i det skick det befinner sig i bör köparen kunna göra anspråk på att få disponera en ersättningsvara under väntetiden.

Paragrafen innebär att säljaren har rätt att avhjälpa felet och därmed undgå andra påföljder. Härav följer att köparen är skyldig att ställa godset till säljarens förfogande. Om han utan godtagbar anledning underlåter att göra detta har han inte rätt att göra någon annan påföljd av felet gällande. När säljaren har fått hand om godset bör han skyndsamt avhjälpa felet. Vissa fel är emellertid av sådan beskaffenhet att felsökningen kan ta viss tid i anspråk; ett exempel som har nämnts är periodiskt återkommande fel i en tv-apparat. En annan anledning till att avhjälpandet kan ta längre tid är att godset måste sändas tillbaka till fabrikanter eller till en central serviceverkstad. Om några sådana problem inte föreligger bör man

normalt kunna räkna med att avhjälpandet skall klaras av på ett par dagar från det säljaren fick hand om godset. Om köparen måste vara utan varan mer än en vecka bör det i regel kunna krävas att säljaren ställer en ersättningsvara till köparens förfogande under reparationstiden. Skulle köparen ändå inte använda varan - det är t.ex. fråga om en båt som skall läggas upp för säsongen - blir dock detta givetvis onödigt.

Det bör inte tillåtas att säljaren gör upprepade misslyckade försök att avhjälpa samma fel. Återkommer ett fel efter två avhjälpningsförsök bör köparen normalt kunna vägra att gå med på flera försök. Är det fråga om olika fel kan man stundom få godta ett något större antal reparationer. Även i sådana fall når man emellertid ganska snart en gräns där ytterligare sådana åtgärder måste anses medföra sådana olägenheter för köparen att denne blir berättigad att motsätta sig avhjälpande.

I paragrafen anges att avhjälpande eller omleverans skall ske utan kostnad för köparen. Detta har behandlats i den allmänna motiveringen. Bestämmelsen är tvingande och det är alltså inte möjligt för säljaren att i försäljningsvillkoren föreskriva att köparen skall svara för vissa kostnader i samband med ett avhjälpande. Säljaren får inte avkräva köparen någon ersättning för avhjälpandet och är skyldig att ersätta dennes utlägg i sammanhanget.

Av allmänna principer får anses följa att köparen är skyldig att i görligaste mån begränsa de kostnader som säljaren skall stå för. Ofta kan köparen inte begära att få företa en särskild resa på säljarens bekostnad för att lämna in godset för avhjälpande av felet utan får göra detta vid ett senare tillfälle när han ändå skall företa resan. Medför det en oskäligen olägenhet för köparen att inte kunna använda godset - eller att få använda godset trots att det är felaktigt - under denna tid blir däremot förhållandet ett annat. Bor köparen avlägset och är det nödvändigt för honom att företa en särskild resa kan detta medföra att säljaren avstår från att begära att få avhjälpa felet, eftersom ett sådant avhjälpande skulle ådra honom ansvar för köparens resekostnad.

De kostnader köparen har rätt att få ersätta enligt denna paragraf är sådana kostnader som krävs för att få felet avhjälp. Felet kan emellertid också föranleda andra kostnader. Konsumenten kan t.ex. på grund av fel i en tvättmaskin få utgifter för tvätt på annat håll medan maskinen repareras. Ett annat exempel är att konsumenten på grund av fel i en nyinköpt bil måste avbryta en inledd resa eller fortsätta med ett annat färdmedel och därigenom får extra utgifter för transporter, inkvartering m.m.

Huruvida köparen har rätt till ersättning också för sådana kostnader blir att bedöma enligt reglerna om skadestånd i 26-28 §§. Så blir också fallet beträffande rätten till ersättning för inkomstförlust om köparen t.ex. måste ta ledigt från sitt arbete för att köra bilen till verkstad eller ta emot en reparatör i hemmet.

I att avhjälpandet skall ske utan kostnad för köparen ligger naturligtvis också att säljaren saknar möjlighet att ta ut en självrisk av konsumenten.

Det är ingenting som hindrar att säljaren i samband med en reklamation erbjuder köparen att få byta ut varan mot en annan, dyrbarare vara, om han betalar mellanskillnaden. Det är då inte fråga om någon omleverans i lagens mening utan om en hävning i förening med ett nytt köp, och det står givetvis alltid köparen fritt att avgöra om han skall acceptera erbjudandet eller inte.

Om ett avhjälpande inte leder till åsyftat resultat bör det åligga köparen att anmäla detta till säljaren inom skälig tid. Gör han inte det får han anses ha godtagit avhjälpandet. En sådan anmälan är inte att betrakta som en reklamation i lagens mening och kan därför göras även efter utgången av den i 20 § tredje stycket föreskrivna preskriptionstiden av två år från köpet. Detsamma bör gälla om rättelse har skett i den formen att det felaktiga godset har bytts ut mot nytt. Tvåårsregeln bör emellertid ges analog tillämpning såtillvida att anmärkningar måste göras inom två år från reparationen eller omleveransen. Om å andra sidan, sedan ett fel i godset har avhjälpats, detta visar sig behäftat med ett annat fel, som inte har samband med den utförda reparationen, måste en ny reklamation göras, och härvid är preskriptionsregeln tillämplig.

24 §

Om varken felet avhjälpas eller omleverans sker enligt 22 eller 23 §, får köparen kräva prisavdrag som svarar mot felet eller enligt vad som sägs i 25 § häva köpet.

I stället för prisavdrag får köparen kräva ersättning för vad det kostar att avhjälpa felet, i den mån denna kostnad inte är oskäligt hög.

Första stycket motsvarar 40 § köplagsförslaget. Bestämmelsen anger vilka påföljder som står köparen till buds om felet inte avhjälpas och inte heller omleverans sker. Detta kan bero antingen på att köparen inte har framställt någon begäran härom och inte heller säljaren har erbjudit sådan rättelse eller på att begärd eller erbjudit

den rättelse inte har kommit till stånd inom skäligen tid. Det kan också tänkas att felet har avhjälpats endast till viss del.

Rätten till prisavdrag står till köparens förfogande oavsett om felet är väsentligt eller inte. Avdraget skall vara av en storlek som "svarar mot felet". Detta innebär att avdraget skall utgöras av så stor del av priset som motsvarar skillnaden i värde mellan felfritt gods och det felaktiga. Det ligger i sakens natur att denna bedömning ofta måste bli ganska schablonmässig. Även om felet inte påverkar godsets marknadsvärde - detta har exempelvis levererats i en färg som avviker från vad som var överenskommet - bör ett prisavdrag kunna komma i fråga.

Enligt andra stycket kan köparen i stället för prisavdrag kräva ersättning för att avhjälpa ett fel om inte säljaren gör det. Bestämmelsen är i och för sig tillämplig inte bara om köparen har begärt att få felet avhjälpd men säljaren inte har tillmötesgått hans begäran. Den kan också åberopas om någon sådan begäran inte har framställts. En köpare bör emellertid inte låta reparera godset utan att ha gett säljaren tillfälle att utöva sin rätt enligt 23 § att avhjälpa felet. Om han gör detta riskerar han nämligen att säljaren vägrar att ersätta reparationskostnaden under hänvisning till att han hade varit beredd att själv svara för reparationen. Endast om det står helt klart att säljaren inte själv eller genom någon annan skulle ha kunnat ombesörja ett avhjälpande inom skäligen tid och utan oskälig olägenhet för köparen - exempelvis därför att köparen befinner sig med varan på avlägsen ort utomlands och felet är sådant att avhjälpandet inte kan anstå tills han återvänder till Sverige - bör denne därför låta avhjälpa felet utan föregående kontakt med säljaren. Det är då också lämpligt att köparen försöker få ett bevis om felet som han kan förete när han kräver säljaren på ersättning för reparationskostnaden.

Rätt till ersättning för avhjälpningskostnad föreligger inte i den mån denna kostnad är oskäligt hög. Denna fråga får bedömas med hänsyn till bl.a. godsets värde och felets betydelse för konsumenten. Även om säljaren inte är skyldig att avhjälpa felet därför att detta skulle medföra oskälig kostnad eller olägenhet för honom kan köparen ha rätt till ersättning för avhjälpningskostnaden, om en annan näringsidkare kan avhjälpa felet till betydligt lägre kostnad än säljaren, t.ex. därför att hans transportkostnader är avsevärt lägre. Detta medför att köparen kan kräva ersättning för en kostnad som har uppstått för avhjälpande av felet utomlands eller annars långt från säljaren. Skulle kostnaden för att avhjälpa felet

där ha blivit betydligt högre än om åtgärden hade utförts i Sverige - exempelvis på grund av höga priser på reservdelar - kan dock köparen få godta en ersättning som inte fullt motsvarar den faktiska kostnaden. Är säljaren inte skyldig att avhjälpa felet därför att kostnaderna i sig är för höga i förhållande till felets betydelse, kan köparen inte tvinga fram ett avhjälpande genom att i stället åberopa 24 § andra stycket; en kostnad som är "oskäligen" enligt 22 § får också betraktas som "oskäligt hög" enligt det nu behandlade stycket.

Bestämmelsen tar i första hand sikte på ersättning för kostnad som har uppstått genom att köparen har låtit någon annan avhjälpa felet. Härvid skall hänsyn tas inte bara till vad konsumenten har fått betala för reparationen utan också till hans utgifter i övrigt, t.ex. för transport. Bestämmelsen lämnar även utrymme för att köparen betingar sig ersättning för att han själv har avhjälpit felet. Sedan köparen har fått ersättning för avhjälpandet kan han inte göra gällande ytterligare påföljder på grund av felet, exempelvis därför att avhjälpandet inte har medfört önskad effekt.

25 §

Köparen får häva köpet, om felet är av väsentlig betydelse för honom.

Har godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning, så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan, får köparen häva köpet endast om felet medför att hans syfte med köpet är väsentligen förfelat.

Paragrafen överensstämmer i huvudsak med 41 § köplagsförslaget och anger under vilka förutsättningar köparen får häva köpet på grund av fel. Någon mot 42 § köplagsförslaget - där det uppställs krav på särskild hävningsförklaring - svarande bestämmelse finns däremot inte i konsumentköplagen.

För att köparen skall ha rätt att häva köpet krävs enligt första stycket att felet är väsentligt. Frågan om felet är väsentligt skall bedömas från köparens synpunkt. Är godset behäftat med fel som är väsentligt för konsumenterna i allmänhet får man utgå från att detta gäller också den aktuella köparen. Om felet är sådant att det för en köpare i allmänhet är av ringa betydelse får det ankomma på köparen att visa att felet av särskild anledning är väsentligt just för honom. Kan han visa detta blir han emellertid hävningsberättigad även om säljaren inte har haft anledning att inse väsentligheten. Givetvis är det

dock önskvärt att en köpare som fäster speciell vikt vid en viss egenskap, som för köpare i allmänhet inte har så stor betydelse, upplyser säljaren om detta redan i samband med köpet.

I andra stycket begränsas rätten att häva ytterligare när godset är tillverkat eller anskaffat särskilt för köparens räkning så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan. Om inte felet medför att köparens syfte med köpet är väsentligen förfelat begränsas i sådant fall köparens befogenheter till en rätt att kräva prisavdrag eller ersättning för avhjälpningskostnad, såvida inte felet avhjälpas av säljaren.

Säljarens skadeståndsskyldighet

26 §

Lider köparen skada genom säljarens dröjsmål med avlämnandet eller genom att godset är felaktigt, har han rätt till skadestånd av säljaren. Sådan rätt föreligger dock inte i den mån dröjsmålet eller underlåtenheten att avlämna felritt gods beror på ett hinder utanför säljarens kontroll, som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet eller underlåtenheten att avlämna felritt gods på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet eller på säljarens leverantör eller någon annan i tidigare säljled, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den andre skulle vara fri enligt första stycket.

Denna paragraf reglerar köparens möjligheter att kräva ersättning för den skada som blir en följd av ett dröjsmål på säljarens sida eller av att godset är felaktigt. Paragrafen är tvingande och omfattar även produktansvaret såvitt avser sakskador (se 27 §). I den allmänna motiveringen behandlas säljarens allmänna skadeståndsansvar i avsnitt 3.7 och produktansvaret i avsnitt 3.8.

Första stycket innehåller huvudregeln och reglerar skadeståndsansvaret såväl vid dröjsmål som vid fel. Bestämmelsen överensstämmer med vad som stadgas om dröjsmål i 30 § första stycket köplagsförslaget och vad som är huvudregeln vid fel enligt 43 § första stycket. Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen har i konsumentköplagen inte tagits upp några motsvarigheter till 44 och 45 §§ köplagsförslaget. Samma regel gäller alltså oberoende av vad slags gods köpet avser.

Regeln i första stycket bygger på ett strikt ansvar med undantag för force majeure. Huvudprincipen är att köparen har rätt till skadestånd oavsett om någon försummelse kan läggas säljaren till last. Säljaren undgår emellertid skadeståndsansvar, om det har förelegat ett hinder utanför säljarens kontroll, som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följderna han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Detta force-majeure-undantag är mera vidsträckt än de undantag som nu gäller enligt 24 § och 43 § andra stycket köplagen.

Ett hinder utanför säljarens kontroll kan bestå exempelvis i en naturhändelse eller ett ingripande från någon utomstående person. Som exempel kan nämnas att godset går förlorat genom en eldsvåda eller ett inbrott i säljarens lager eller att det i samband med leveransen skadas genom en trafikolycka som inte beror på säljaren eller någon som företräder honom. Även en arbetskonflikt får normalt betraktas som ett hinder utanför säljarens kontroll. Felaktigt handlande av anställda i tjänsten kan däremot inte hänföras till sådant hinder. För att en händelse skall kunna befria säljaren från skadeståndsansvar fordras att den innebär ett hinder för att fullgöra just det köp som det är fråga om. Skulle exempelvis en stor del av säljarens varulager gå förlorat vid en eldsvåda är han ändå skyldig att fullgöra åtagna leveranser i den mån han har oskadade exemplar i behåll, och om han inte gör det kan han bli skadeståndsskyldig.

För att ett hinder skall kunna medföra befrielse från skadeståndsansvar krävs vidare att säljaren inte kunde förväntas ha räknat med hindret vid köpet och inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit dess följderna. Om exempelvis säljaren har åtagit sig leverans av en vara, som han inte har i lager, i förlitan på att han skall kunna skaffa varan från sin grossist men denne visar sig inte heller ha något exemplar att leverera, får alltså prövas dels om säljaren hade haft anledning att räkna med denna eventualitet och dels vilka möjligheter han skulle ha haft att i den uppkomna situationen anskaffa varan från annat håll. Normalt får man nog räkna med att säljaren bör vara beredd på vissa problem med leveranser från sin grossist. Skulle åter godset skadas genom någon oförutsedd händelse efter köpet men före avlämnandet, får bl.a. bedömas om säljaren borde ha förvarat det på ett säkrare sätt. Även om den händelse som faktiskt inträffat har varit i hög grad oväntad, kan det tänkas att säljaren av hänsyn till andra, mera närliggande risker borde ha tagit bättre vård om godset. Om en tillverkning har försenats exempelvis genom ett sjukdomsfall eller ett maskinhaveri, får prövas om förseningen hade kunnat av-

hjälpas genom insatser av extra arbetskraft, övertidsarbete eller liknande.

Av uttrycket "skäligen" framgår att säljaren kan undgå skadeståndsansvar även om det inte skulle ha varit helt omöjligt för honom att undvika eller övervinna följderna av hindret men detta skulle ha krävt oskäligt stora upppoffringar från hans sida. Om säljaren som hinder för leverans åberopar en oväntad prisstegring på godset bör han inte kunna undgå skadeståndsskyldighet annat än om denna prisstegring är extremt stor.

Enligt andra stycket svarar säljaren också för avtalsbrott som beror på någon som han har anlitat eller på hans leverantör eller någon annan i tidigare säljled. Detta motsvarar vad som följer av 30 § andra stycket och 43 § köplagsförslaget.

Bestämmelsen innebär en betydande utvidgning av säljarens ansvar. Han kan sålunda inte undgå skadeståndsskyldighet vid fel t.ex. genom att hänvisa till att godset hade ett fabriktionsfel som han inte hade någon anledning att räkna med och inte heller själv hade bort upptäcka. Inte heller kan han undgå ansvar för en leveransförsening genom att hänvisa till att den beror på att hans leverantör inte hållit avtalad leveranstid. Skulle avlämnandet bli försenat eller godset skadas på grund av en försummelse av den som transporterar godset till köparen för säljarens räkning, kan säljaren inte gå fri från skadeståndsansvar genom att hänvisa till att han inte hade någon anledning att räkna med detta. Motsvarande gäller exempelvis om säljaren har uppdragit åt en fristående installatör att installera en apparat hos köparen och detta arbete blir fördröjt eller utförs felaktigt. I den mån säljaren blir skyldig att utge skadestånd till köparen på grund av ett dröjsmål eller fel som har sin orsak hos någon annan torde säljaren i regel i sin tur kunna kräva ersättning härför av den andre i den mån inte någon friskrivning lägger hinder i vägen härför.

Om situationen är sådan att exempelvis leverantören eller transportören skulle gå fri från ansvar vid en tillämpning av kriterierna i första stycket på honom, följer inte därav med nödvändighet att säljaren går fri från ansvar. Härför krävs nämligen bl.a. att inte han å sin sida skäligen kunde ha övervunnit följderna av det uppkomna hindret, exempelvis genom att vända sig till en annan leverantör eller ordna transporten på annat sätt.

Om godset har ett fel som skall avhjälpas genom säljarens försorg men något avhjälpande inte kommer till stånd eller avhjälpandet drar ut på tiden samt köparen lider sär-

skild skada på grund härav, omfattar säljarens skadeståndsskyldighet på grund av felet även denna skada. Detsamma får anses gälla om godset i samband med avhjälpandet tillfogas en skada som inte har med felet att göra. Av allmänna skadeståndsregler får vidare anses följa att säljaren blir skadeståndsskyldig om köparen på annat sätt lider skada på grund av vårdslöshet eller försummelse av den som utför avhjälpandet, exempelvis om denne vid reparation av en diskmaskin skadar köksinredning eller rörledningar. Med hänsyn till vad nu sagts har vi inte ansett det behövt att i lagen ta upp någon motsvarighet till ersättningsregeln i 46 § andra meningen köplagsförslaget.

Köplagsförslaget innehåller i 31 § en särskild föreskrift om att en säljare som hindras att avlämna godset i rätt tid skall underrätta köparen om hindret. Om köparen inte får en sådan underrättelse inom skälig tid har han rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått underrättelsen i tid. Motsvarande skall enligt 43 § gälla vid fel. Vi har inte ansett det tillräckligt motiverat att belasta konsumentköplagen med någon motsvarighet till dessa bestämmelser. Detta bör dock inte utesluta att köplagsförslagets regler ges analog tillämpning vid konsumentköp.

27 §

Säljarens skadeståndsskyldighet enligt 26 § på grund av fel i godset omfattar även skada, som till följd av felet uppkommer på annan egendom, vilken tillhör köparen eller någon medlem av dennes hushåll och är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål.

Lagen är inte tillämplig på personskada.

Denna paragraf rör produktansvaret, dvs. ansvaret för skador som orsakas av en skadebringande egenskap hos godset och träffar något annat än detta. Frågan behandlas i den allmänna motiveringen i avsnitt 3.8.

Första stycket anger att säljarens skadeståndsskyldighet enligt lagen omfattar vissa produktskador som drabbar egendom. Bestämmelsen är en principiell nyhet såtillvida som produktansvar tidigare i princip har ansetts falla utanför köprätten, och den saknar motsvarighet i köplagsförslaget. I den allmänna motiveringen berörs säljarens möjligheter att föra det produktansvar som åläggs honom tillbaka till bakre led och möjligheterna att genom försäkring skydda sig mot betungande ersättningsskyldighet.

Förutsättningarna för produktansvaret är desamma som för skadestånd i övrigt vid fel. Är säljaren fri från skadeståndsskyldighet enligt 26 § är han således inte heller ansvarig för produktskadan. För att produktansvar skall föreligga krävs att skadan beror på ett fel i godset. Normalt skall felet ha förelegat när godset avlämnades. Har säljaren lämnat en garanti för viss tid kan emellertid en försämring av godset som inträder under garantitiden vara att betrakta som ett fel (jfr 14 §) och sålunda medföra ansvar för en produktskada. För att produktansvaret skall kunna göras gällande fordras vidare att köparen har reklamerat enligt 20 §.

Produktskadan skall för att vara ersättningsgill enligt bestämmelsen vara en sakskada. I den allmänna motiveringen har lämnats olika exempel på skador som kan uppstå. Som ytterligare exempel kan nämnas att ett frysskåp inte håller kylan, vilket medför att varor som finns i skåpet blir förstörda, att rengöringsmedel som köparen använder på sitt lackerade bord orsakar repor på bordsytan, att ett fel i ett strykjärn orsakar skador på det plagg som stryks eller att matjord innehåller giftiga ämnen som skadar växterna. Det kan också vara fråga om ett fel i en komponent som av konsumenten monteras in i annan egendom och orsakar skada på denna egendom. Som exempel kan nämnas att taktäckningsmaterial inte skyddar mot regn med påföljd att den därmed täckta byggnaden skadas. Bestämmelsen gäller bara skada som orsakas av fel i godset. Skulle ett dröjsmål med en leverans bli orsak till att annan köparens egendom skadas blir det fråga om en följdskada som avses i 28 § tredje stycket.

I bestämmelsen görs vissa inskränkningar i ansvarets omfattning. För det första omfattar ansvaret endast skada som orsakas på egendom som är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål. Innebörden av detta begrepp har behandlats i specialmotiveringen till 1 §. För produktansvarets del gäller följaktligen dels att det gods som orsakar skadan skall vara avsett huvudsakligen för enskilt ändamål, dels att den egendom som skadas skall vara på samma sätt avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål. Den skadade egendomen kan vara såväl fast som lös egendom.

För det andra är säljaren endast skyldig att utge ersättning för skada på egendom som tillhör köparen eller någon medlem av dennes hushåll. Sistränmda uttryck används även i vissa andra lagar såsom 12 kap. 24 § jordabalken. Hit hör familjemedlemmar och andra, som lever i en hushållsgemenskap av viss varaktighet med köparen. Tillfälliga besökande och gäster medräknas inte, inte heller personer som utför arbete i köparens hem utan att tillhöra dennes hushåll. Däremot blir regeln i och för sig tillämplig

även om skadan uppkommer utanför den gemensamma bostaden, t.ex. i samband med att egendomen medförs på en resa som en hushållsmedlem företar eller vid tillfällig vistelse på annan ort. Produktskador som drabbar tredje man utanför denna snäva krets regleras inte i lagen. Så t.ex. omfattar inte bestämmelsen sakskada orsakad av gods som en privatperson köpt och sedan lämnat som gåva till en annan privatperson utanför det egna hushållet, om skadan drabbar gåvotagarens egendom. Inte heller omfattar den skada på annans egendom, som köparen innehar t.ex. såsom lån.

Om skadan drabbar en annan hushållsmedlem än köparen är det den skadelidande som har att göra gällande anspråk enligt lagen mot säljaren, men han kan därvid givetvis företrädas av köparen. Detta kan vara praktiskt i synnerhet om också denne har egna krav med anledning av felet.

Av andra stycket, som har en motsvarighet i 19 § gällande konsumentköplag, framgår att lagens regler om skadestånd inte är tillämpliga på personskada. Här skall även fortsättningsvis allmänna regler om produktansvar tillämpas. Undantaget omfattar inte bara själva personskadan utan också eventuella följdförluster till denna.

28 §

Skadestånd på grund av säljarens dröjsmål eller fel i godset omfattar ersättning för

1. utgifter och inkomstförlust som beror på dröjsmålet eller felet,
2. sådan prisskillnad som avses i andra stycket samt,
3. i fall som avses i 27 § första stycket, egendomens värde eller reparationskostnad och värdeminskning.

Har köpet hävts och köparen gjort ett täckningsköp till högre pris, omfattar skadeståndet ersättning för prisskillnaden mellan de båda köpen. Har något täckningsköp inte gjorts och överstiger gängse pris för sådant gods som köpet avser vid tiden för hävningen priset enligt köpet, omfattar skadeståndet denna prisskillnad.

Om inte annat har avtalats, omfattar skadeståndet även annan förlust till följd av dröjsmålet eller felet än sådan som avses i första och andra styckena.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna rörande omfattningen av skadeståndet vid säljarens dröjsmål eller fel i godset. Frågorna behandlas i den allmänna motiveringen i avsnitt 3.7.3 och 3.7.5. Bestämmelserna har motsvarigheter i 72-74 §§ köplagsförslaget.

Första och andra styckena är tvingande. Det är alltså inte möjligt för säljaren att genom avtalsvillkor begränsa omfattningen av köparens ersättningsrätt enligt bestämmelserna i dessa stycken. I tredje stycket, vilket gäller s.k. följdförluster, har däremot öppnats en möjlighet för säljaren att friskriva sig.

I första stycket 1 tillförsäkras köparen rätt till ersättning för utgifter och inkomstförlust som beror på dröjsmålet eller felet.

Vad som skall förstås med utgifter har belysts i den allmänna motiveringen. Hit hör t.ex. utgifter som föranleds av köparens åtgärder för att få till stånd rättelse med anledning av dröjsmålet eller felet, såsom kostnad för telefonsamtal, porto m.m. i samband med reklamation och för återtransport av varan till säljaren i samband med hävning eller omleverans. Andra slag av utgifter är sådana som direkt föranleds av den situation i vilken köparen har försatts genom dröjsmålet eller felet, t.ex. utgifter för bärgning av bil, eller som krävs för att kompensera avsaknaden av en försenad eller obrukbar vara, t.ex. utgifter för hyra av en ersättningsvara.

Vad beträffar utgifter i samband med avhjälpande av fel är följande att anföras. För att säljaren skall ha rätt att avhjälpa ett fel och därmed undgå andra påföljder krävs enligt 23 § att avhjälpandet kan ske utan kostnad för köparen. Redan av denna paragraf framgår alltså att köparen har rätt till ersättning för egna eventuella utgifter i sammanhanget, och någon tillämpning av skadeståndsregler blir därför inte aktuell. Som skadestånd kan däremot utgå ersättning för utgifter som köparen har haft innan säljaren lämnar sitt erbjudande, t.ex. för att uppsöka denne, samt för utgifter som inte direkt har med själva avhjälpandet att göra, t.ex. för hyra av en ersättningsvara. Enligt 22 § har köparen rätt att få ett fel avhjälpat utan kostnad. Säljaren är emellertid inte skyldig att avhjälpa felet om detta skulle medföra oskälig kostnad eller olägenhet för honom. En sådan kostnad kan bestå i en skyldighet att ersätta köparen betydande utgifter i sammanhanget. Härvid får hänsyn tas även till en eventuell skadeståndsskyldighet. Som har påpekats i specialmotiveringen till 22 § kan emellertid köparen uppstå att säljaren blir avhjälpningsskyldig genom att åta sig att helt eller delvis själv stå för utgifterna i

samband därmed. Skadeståndsregelns tvingande karaktär hindrar inte att köparen, när ett krav på avhjälpande framställs, gör ett bindande sådant åtagande.

Regeln i 6 § i den gällande konsumentköplagen ger köparen rätt till skälig ersättning för utgifter. Ordet "skälig" har inte tagits upp i förevarande paragraf. Detta innebär dock inte att köparen har en obegränsad rätt till ersättning för alla utgifter som står i orsakssamband med dröjsmålet eller felet. Som har framhållits i den allmänna motiveringen följer av allmänna principer att en skadelidande är skyldig att begränsa sin förlust och att skadeståndet kan sättas ned om han inte gör det. Köparen kan alltså inte kräva ersättning för högre utgifter än som har varit påkallade för att kompensera skadan. Han får exempelvis inte välja en onödigt dyrbar ersättningsvara eller ett onödigt kostsamt transportsätt. Om köparen exempelvis har rätt att få fel avhjälpnt inte bara hos säljaren utan också på en annan verkstad, bör han inte kunna kräva ersättning för högre transportkostnad än den som skulle ha uppkommit vid val av det billigaste alternativet.

Vid bedömningen av köparens ersättningskrav får hänsyn tas till såväl godsets värde som felets betydelse. Om felet avser en vara som köparen har dagligt behov av, t.ex. en barnvagn, och innebär att varan inte kan användas, bör köparens krav kunna bedömas mera generöst än om det är fråga om en vara som används mera sällan, t.ex. en filmkamera. Skulle köparen av särskild anledning, t.ex. en förestående resa, behöva få en sådan vara reparerad snabbt bör dock givetvis detta beaktas. Gäller köpet en billig vara, exempelvis något livsmedel, bör köparen inte få lägga ned särskilda kostnader på att få varan utbytt eller köpet hävt ens om varan skulle användas omedelbart, ifall han lika väl skulle kunna skaffa sig en likvärdig vara på annat håll utan särskild kostnad och vänta med att återlämna den felaktiga till ett lägligare tillfälle.

I första stycket 1 ges köparen också rätt till ersättning för inkomstförlust föranledd exempelvis av att han kommer för sent till arbetet på grund av fel på bilen eller av att han har måst ta ledigt för att uppsöka säljaren. Även här gäller att köparen är skyldig att begränsa sin förlust, och han bör inte utan vidare kunna få ersättning för löneavdrag, om han lika gärna hade kunnat utnyttja sin fritid. Köparen är skyldig att styrka sin förlust, exempelvis genom ett intyg från arbetsgivaren.

Den tvingande rätt till ersättning för utgifter och inkomstförlust som ges köparen i första stycket innebär att det inte är möjligt för säljaren att som avtalsvillkor föreskriva att köparen själv får stå för vissa utgifter, t.ex. för transport av varan i samband med hävning av köpet, eller att köparen inte har rätt till ersättning för eventuell förlorad arbetsinkomst för den tid en sådan transport tar. Inte heller är det möjligt att i avtalet maximera köparens ersättningsrätt till visst belopp. Det kan däremot vara praktiskt och underlätta skaderegleringen, om det i avtalet anges ett visst schablonbelopp som köparen blir berättigad att erhålla, om han inte visar att hans förlust är högre.

Såsom har berörts vid behandlingen av frågor om avhjälpande av fel (3.6.4) kan köparen få finna sig i visst besvär i samband med de krav han gör gällande vid ett kontraktsbrott. Praktiska hänsyn talar för att köparen får svara t.ex. för återlämning av godset eller återtransport till säljaren vid hävning eller omleverans när det är fråga om en mindre vara. Skulle köparens transport därvid medföra särskilda utgifter har han rätt till ersättning för dem. När det gäller tyngre eller mer skrymmande varor bör det däremot i allmänhet åligga säljaren att låta hämta varan hos köparen. Om varan av köparen har transporterats till en ort dit säljaren inte har några egna transporter kan det dock vara rimligt att köparen ombesörjer återtransporten och därefter får ersättning för sina utgifter av säljaren.

Enligt första stycket 2 har köparen vidare alltid rätt till ersättning för prisskillnad enligt andra stycket.

Första stycket 3 anger slutligen att skadeståndet vid produktskada omfattar ersättning för den av skadan drabbade egendomens värde eller för reparationskostnad och värdeminskning. Denna regel har sin förebild i bestämmelsen om sakskada i 5 kap. 7 § 1 skadeståndslagen. Det bör vara möjligt för säljaren att undgå ersättningsskyldighet för reparationskostnad genom att själv ombesörja reparationen.

Den som råkar ut för en produktskada kan givetvis drabbas av utgifter och inkomstförlust av liknande slag som kan uppstå i andra sammanhang vid fel i godset eller dröjsmål. Beträffande rätten till ersättning härför gäller regeln i första stycket 1. Vad som sägs i kommentaren till denna regel om skyldighet för den skadelidande att begränsa sin förlust och att underkasta sig visst besvär i sammanhanget gäller även i detta fall. Om produktskadan medför följd förluster får frågan om rätt till ersättning för dem prövas enligt tredje stycket i denna paragraf.

Andra stycket innehåller regler om den rätt till ersättning för eventuell merkostnad för täckningsköp som tillkommer köparen om han häver köpet på grund av säljarens kontraktsbrott. I bestämmelsen regleras både fall då köparen faktiskt har gjort ett täckningsköp och fall då han inte gjort något täckningsköp. I det senare fallet skall eventuell merkostnad i stället fastställas med en abstrakt beräkningsmetod. Bestämmelsen, som motsvarar 73 och 74 §§ köplagsförslaget, har behandlats i avsnitt 3.7.5 i den allmänna motiveringen.

Ett täckningsköp innebär att köparen förvärvar annat gods av samma slag som det hävda köpet avsåg. Ett köp bör emellertid kunna godtas som täckningsköp även om det inte gäller en exakt likadan vara som den ursprungligen köpta utan exempelvis en liknande vara av annat fabrikat. Det bör dock krävas att varorna är i allt väsentligt likvärdiga. Om köparen visserligen gör ett ersättningsköp men varorna skiljer sig åt på ett mera väsentligt sätt, kan regeln i första meningen inte tillämpas, utan då får ersättningen i stället beräknas enligt andra meningen. Ett alternativ härtill är att det nya köpet tas till utgångspunkt för bedömningen men att ersättningen korrigeras med hänsyn till skillnaden mellan de båda varorna. Korrigering kan också behöva ske om försäljningsvillkoren är olika, exempelvis om det ena köpet är ett kontantköp och det andra ett kreditköp.

I 73 § köplagsförslaget anges att ett företaget täckningsköp för att kunna läggas till grund för ersättningsberäkningen skall ha skett med omsorg och inom skälig tid efter hävningen. Denna princip bör gälla även vid konsumentköp, men man bör därvid inte ställa alltför stora krav på konsumenten.

Regeln i andra meningen skiljer sig från 74 § köplagsförslaget därigenom att jämförelsen med gängse pris alltid skall avse priset vid tiden för hävningen. Köplagsförslaget innehåller vidare en särskild föreskrift om att gängse pris skall beräknas enligt prisnivån för gods av samma slag på den ort där avlämnandet hade bort ske. Det samma bör i princip gälla vid konsumentköp, men någon uttrycklig regel härom har inte ansetts behövlig i konsumentköplagen.

I vissa situationer torde det inte finnas utrymme för tillämpning av vare sig en konkret eller en abstrakt regel grundad på kostnader för ett täckningsköp. Om köpet avser en unik vara, som inte kan bytas ut mot någon annan, är det nämligen inte möjligt att göra något täckningsköp eller fastställa något gängse pris vid hävnings-tillfället.

Bestämmelsen i tredje stycket ger köparen - eller en medlem av hans hushåll som har lidit en ersättningsgill produktskada - rätt till ersättning även för annan ekonomisk skada än sådan som han enligt de tvingande bestämmelserna i första och andra styckena har rätt att få ersatt. Bestämmelsen omfattar förluster av många olika slag. Vissa exempel har lämnats i den allmänna motiveeringen. Som där har nämnts ersätts inte enligt bestämmelsen rent ideella skador, utan det skall vara fråga om ekonomiska skador. Detta begrepp skall emellertid ges en relativt vidsträckt tolkning och omfatta även vissa besvär och olägenheter som inte direkt kan mätas i pengar.

Till skillnad från reglerna i första och andra styckena skall vad som sägs i tredje stycket gälla bara om inte annat har avtalats. Säljaren kan med andra ord friskriva sig från ansvar för förluster av det slag som avses här. En sådan friskrivning kan vara total eller partiell. Sålunda kan i avtalet anges ett visst maximibelopp för ersättningen eller en viss schablon enligt vilken ersättningen skall beräknas. Det kan exempelvis föreskrivas att ersättning skall utgå med visst belopp per dag vid försenad leverans eller när godset är omhändertaget för avhjälpande av fel. I den mån ett sådant belopp skall täcka även utgifter och inkomstförlust som avses i första stycket 1 har dock köparen alltid rätt att få ut full ersättning härför, även om beloppsgränsen därigenom skulle överskridas.

En friskrivning från skadeståndsansvar bör ha kommit till tydligt uttryck. För att markera detta används i lagtexten uttrycket "om inte annat har avtalats" i stället för det i andra sammanhang brukade "om inte annat får anses avtalat". Det är inte nödvändigt att friskrivningen sker i viss form. Avtalet kan sålunda vara såväl muntligt som skriftligt. En säljare som påstår att ett muntligt avtal har träffats om begränsning av skadeståndsansvaret har emellertid bevisbördan för detta påstående, om det strids från motsidan. För att en friskrivning i skriftlig form skall vara bindande för köparen krävs att han åtminstone har haft tillfälle att ta del av den i samband med köpet. Om varans förpackning innehåller en handling med särskilda villkor som köparen inte får se förrän vid uppackningen efter köpet, kan dessa villkor inte åberopas mot honom. En friskrivningsklausul som ingår i ett skriftligt avtal bör inte vara placerad på en undanskymd plats eller under en missvisande rubrik. Den måste också vara formulerad på ett sådant sätt att dess innebörd klart framträder. Om formuleringen är otydlig får klausulen enligt en allmänt erkänd princip tolkas till nackdel för säljaren.

Den omständigheten att lagen i princip lämnar utrymme för friskrivning innebär, såsom har påpekats i den allmänna motiveringen, inte att en sådan friskrivning alltid skall godtas. Om ett sådant villkor är oskäligt mot konsumenten kan det sättas åt sidan.

Rätt att hålla inne betalningen

29 §

Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att godset är felaktigt och skall priset helt eller delvis betalas vid eller efter tiden för avlämnandet, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som fordras för att ge honom säkerhet för kravet.

Paragrafen överensstämmer med 49 § köplagsförslaget och reglerar köparens rätt att hålla inne betalningen vid dröjsmål och fel då godset skall betalas vid eller efter tiden för avlämnandet. Vid konsumentköp har köparen nu en motsvarande rätt enligt 3 § andra stycket, 4 § andra stycket och 5 § andra stycket sista meningen konsumentköplagen.

Paragrafen gäller inte om avtalet innebär att betalning skall erläggas i förskott. Om en viss dag har bestämts för betalningen och det framgår att parterna åsyftat att godset skulle avlämnas senast vid den tidpunkten är paragrafen däremot tillämplig.

Köparen har rätt att hålla inne betalningen inte bara medan han väntar på att säljaren skall avlämna godset eller avhjälpa ett fel utan också därefter, om han alltjämt har krav på säljaren, exempelvis för skadestånd. Han får dock inte hålla inne mer än vad som behövs för att ge honom säkerhet för sitt krav. Vid dröjsmål med att avlämna godset i dess helhet innebär detta att köparen har rätt att hålla inne hela priset. Detsamma bör gälla om det föreligger ett väsentligt fel och det alltså kan bli fråga om hävning. I andra fall måste köparen uppskatta storleken av ett eventuellt prisavdrag eller en skälig ersättning för att avhjälpa felet jämte ett eventuellt skadestånd. Vid bedömningen av om köparen har överskridit sina befogenheter får beaktas att det naturligtvis kan vara svårt att göra en korrekt sådan uppskattning. För att säkerheten skall kunna anses betryggande bör avdraget få innefatta en viss säkerhetsmarginal. Om betalning skall erläggas vid olika tidpunkter och köparen har rätt att hålla inne viss del av priset får han utnyttja denna rätt genom att hålla inne de poster som närmast förfaller till betalning. Han behöver alltså inte fortsätta att erlagga

förfallande poster tills restskulden motsvarar det belopp han har rätt att hålla inne.

Paragrafen är tvingande, och avtalsvillkor som inskränker konsumentens rättigheter blir alltså utan verkan.

Betalning av priset

30 §

Om bestämt pris inte får anses avtalat, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

Om inte annat får anses avtalat, skall priset betalas vid anfordran, dock inte förrän godset hålls köparen till handa.

Paragrafen gäller betalning av priset. Detta behandlas i den allmänna motiveringen i avsnitt 3.9.

Första stycket anger vilket pris som skall betalas när detta inte klart framgår av avtalet. Stycket motsvarar 52 § köplagsförslaget.

Förutsättningarna för tillämpning av bestämmelsen är att bestämt pris inte får anses avtalat. För att priset skall anses avtalat är det inte nödvändigt att parterna uttryckligen har kommit överens om ett visst pris. I många fall, t.ex. vid normal butikshandel, har köparen anledning att utgå från att säljaren tillämpar bestämda priser. Om han då har beställt varor utan att priset direkt har varit på tal, får avtalet anses innebära att han skall betala det pris som sålunda gäller. Om köparen har beställt en vara med ledning av en annons där priset har satts ut får parterna antas ha varit överens om det annonserade priset, såvida inte annat uttryckligen har avtalats.

I princip blir regeln tillämplig så snart det inte är möjligt att vid köpetillfället slå fast vilket belopp köparen har att betala för godset. Detta hindrar dock inte att priset anges till visst belopp per kg eller liknande så att det exakta priset för köpeobjektet blir beroende av kvantiteten. Likaledes är priset att anse som bestämt om det anges till visst belopp med tillägg för transportkostnad enligt gällande taxa. Bestämt pris kan däremot inte anses avtalat, om prissättningen har gjorts beroende av framtida förhållanden och priset därför inte kan fastställas vid tiden för avtalet. Som exempel kan nämnas att det vid köp av en vara, som skall levereras vid en viss senare tidpunkt, anges att leveransdagen

pris skall gälla. Ett annat exempel är att säljaren förbehåller sig att, om vissa omständigheter inträffar, frångå ett i avtalet angivet preliminärt pris. Eftersom lagregeln är tvingande till konsumentens förmån kan säljaren inte genom prisklausuler av detta slag undgå att regeln tillämpas. En annan situation då lagregeln blir tillämplig föreligger, om parterna vid ett tillverkningsavtal har kommit överens om att säljaren skall debitera köparen för materialkostnad samt för arbete med visst belopp per timme. Totalpriset kan då inte anses bestämt.

När priset inte är på angivet sätt bestämt skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

Bland de omständigheter som skall beaktas nämns alltså i första hand godsets "art och beskaffenhet". Utgångspunkten måste alltid vara vad för slag av gods köpet avser. Kvaliteten har betydelse för bedömningen av vad som är ett skäligt pris vid både nya och begagnade varor.

Därefter nämns "gängse pris" vid tiden för köpet. Gängse pris är det pris som säljare i allmänhet tillämpar under motsvarande omständigheter. Den enskilde säljarens prisnivå har således ingen avgörande betydelse för att fastställa vad som är gängse pris. Finns det ett marknadspris är detta vanligen utslagsgivande. Det måste dock givetvis prövas om försäljningen skedde under sådana omständigheter att det är rimligt att tillämpa marknadspriset. Av betydelse blir härvid bl.a. den servicenivå säljaren håller och de betalningsvillkor som skall gälla.

Enligt paragrafen är det i första hand gängse pris vid tiden för köpet som är det avgörande. Om leverans skall ske vid en senare tidpunkt blir det alltså i princip säljaren som får stå risken för att prisnivån stiger mellan köpet och leveranstillfället. Detta förefaller rimligt med hänsyn till att säljaren vid konsumentköp typiskt sett har större möjligheter än köparen att överblicka den sannolika pris- och kostnadsutvecklingen. Skulle ett prisfall inträffa synes emellertid goda skäl tala för att detta får komma konsumenten till godo genom att hänsyn tas till prisnivån vid leveransen. Även i andra fall kan det stundom vara motiverat att ta hänsyn till gängse pris på leveransdagen, exempelvis om det är fråga om en såsångvara för vilken priset fluktuerar. Har parterna avtalat att leveransdagens pris skall gälla bör detta också tillmätas betydelse. Säljaren bör i ett sådant fall kunna debitera ett pris som motsvarar gängse pris för varan vid leveranstillfället, även om detta skulle överstiga vad som var gängse pris när avtalet slöts.

Också i andra fall bör innehållet i parternas avtal kunna inverka på prövningen enligt paragrafen. Om exempelvis avtalet anger ett pris med tillägg att detta skall justeras efter ett visst index, bör man vid tillämpning av lagregeln godta det angivna priset och inrikta bedömningen på frågan om den avtalade indexuppräknings skälighet. Om parterna vid avtal om köp av en vara som skall importeras av säljaren har kommit överens om att köparen skall erlägga vad säljaren får betala plus ett i och för sig skäligen vinstpåslag, bör det sålunda framräknade totalpriset också normalt godtas.

I bestämmelsen hänvisas också till "omständigheterna i övrigt". Hänsyn kan bära tas exempelvis till att det har varit förenat med särskilda kostnader för säljaren att skaffa just den vara som köparen begärt och att denne måste ha insett detta, att köparen begärt leverans vid en för säljaren obekvämd tidpunkt m.m. Sådana omständigheter kan verka höjande på priset. Omständigheterna kan emellertid också tala för att priset bör vara lägre än det gängse, t.ex. om köparen har hämtat godset på tillverkningsorten och därigenom besparat säljaren kostnader som denne vanligen har.

Om det inte finns något gängse pris, vilket särskilt får antas vara fallet med unika eller ovanliga varor och med specialtillverkat gods, får priset bestämmas mer fritt genom en skälighetsbedömning. Ofta torde säljarens kostnader kunna bilda en utgångspunkt för bedömningen. Hänsyn bör dock inte tas till exceptionella kostnader, som har uppkommit exempelvis genom att säljaren råkat förstöra det första exemplar som han skulle tillverka eller genom att han har anlitat sin personal till övertidsarbete i stor omfattning utan att detta har varit nödvändigt för att tillgodose köparens krav.

Bestämmelsen i första stycket tar bara sikte på det fallet att ett bestämt pris inte följer av avtalet. Den ger alltså inte utrymme för någon skälighetsprövning av ett avtalat pris. Om ett sådant pris är oskäligt kan dock - liksom i fråga om andra avtalsvillkor - jämkning komma i fråga med stöd av 36 § avtalslagen.

Andra stycket, som motsvarar 56 § första stycket köplagsförslaget, anger när priset skall betalas om detta inte får anses avtalat. Bestämmelsen innebär att köparen kan dröja med betalningen till dess han har fått en räkning eller liknande krav från säljaren. Sedan sådant krav framställts bör dock betalning ske tämligen omgående för att inte köparen skall komma i dröjsmål.

Av 29 § framgår att köparen har rätt att hålla inne betalningen om han har krav på säljaren på grund av dröjsmål med avlämnandet eller fel i godset. Även om säljaren inte har gjort sig skyldig till något kontraktsbrott har köparen enligt förevarande paragraf rätt att hålla inne betalningen tills godset hålls honom till handa. Detta gäller dock inte om det får anses avtalat att betalning skall ske i förskott.

Beträffande platsen för betalningen och vissa andra frågor som rör priset kan reglerna i köplagsförslaget tillämpas analogt på konsumentköp.

Avbeställning

31 §

Till dess godset avlämnas eller eljest hålls tillgängligt för köparen har denne rätt att avbeställa köpet.

I paragrafen, som saknar motsvarighet i köplagsförslaget, ges köparen rätt att avbeställa köpet. I den allmänna motiveringen behandlas detta i avsnitt 3.10.2. Reglerna är tvingande till köparens förmån.

Rätten att avbeställa är generell och konsumenten behöver alltså inte uppge något särskilt skäl för avbeställningen. Rätten att avbeställa gäller såväl tillverkningsavtal som andra köp. Avbeställningen görs genom att köparen meddelar säljaren att han inte vill ha godset. Med säljaren avses den näringsidkare som är avtalspart. Denne kan självfallet representeras av en behörig ställföreträdare eller av en anställd eller annan som enligt allmänna regler har ställningsfullmakt. Om köpet har förmedlats av en näringsidkare för säljarens räkning (jfr 1 § andra stycket) kan avbeställningen göras hos denne. Underrättelsen kan vara muntlig eller skriftlig men köparen måste se till att han i händelse av tvist kan styrka att meddelandet har kommit säljaren eller dennes företrädare till handa. Regeln i 4 § är inte tillämplig vid avbeställning, vilket innebär att det är köparen som står risken för att meddelandet inte kommer fram.

Om köparen har lämnat ett bindande anbud men något köpeavtal ännu inte har kommit till stånd därför att säljaren förbehållit sig en acceptfrist eller därför att den som förhandlat med köparen för säljarens räkning inte är behörig att sluta avtal, innebär avbeställningsrätten en befogenhet för köparen att frånträda det sålunda lämnade anbudet.

Avbeställningen medför att köparen inte behöver ta emot godset och betala priset. Däremot skall han i princip betala ersättning till säljaren. Hur ersättningen skall beräknas anges i 32-33 §§. Har köparen betalat i förskott kan avbeställningen ge honom rätt att få tillbaka en viss del av vad han har erlagt. Om säljaren, exempelvis genom att medge öppet köp, får anses ha godtagit att köparen avbeställer köpet utan att betala någon ersättning, skall detta givetvis gälla.

Vid hemförsäljning har köparen enligt hemförsäljningslagen alltid rätt att frånträda köpet inom en vecka utan att bli ersättningsskyldig mot säljaren. Efter utgången av denna tid kan han utöva avbeställningsrätt enligt denna paragraf, om godset ännu inte har avlämnats eller hållits tillgängligt för honom.

Köparens avbeställningsrätt upphör när godset avlämnas eller eljest hålls tillgängligt för köparen. Detta innebär till en början att någon avbeställningsrätt enligt lagen inte kommer i fråga om godset är omedelbart tillgängligt för avhämtning i samband med köpet men köparen av en eller annan anledning föredrar att dröja något härmed. Om exempelvis köparen har låtit lägga undan en vara i en butik i avsikt att hämta ut den vid ett senare tillfälle, kan han alltså inte på denna paragraf grunda någon rätt att dra sig undan från köpet. Emellertid torde i en sådan situation överenskommelsen ofta endast innebära att köparen har tillförsäkrats en rätt att inom viss tid köpa varan på de villkor säljaren har erbjudit. Har köparen redan betalat varan får dock ett bindande avtal anses ingånget, och köparens rätt att frånträda köpet blir då beroende av om avtalet har karaktären av ett öppet köp. Om köparen har gjort en delbetalning i form av en handpenning kan avtalet vara att uppfatta så, att köparen har rätt att dra sig tillbaka från köpet men att säljaren därvid får behålla handpenningen. Skulle handpenningen utgöra ett betydande belopp kan det dock vara oskäligt att den i sin helhet förverkas.

Om parterna vid köpet har kommit överens om att godset skall avlämnas eller hållas tillgängligt en viss senare dag, har köparen rätt att avbeställa köpet intill denna dag men inte därefter. Säljaren kan alltså inte undgå avbeställning genom att tillhandahålla godset tidigare, såvida inte köparen då frivilligt tar emot det. Om avlämnandet blir försenat på grund av dröjsmål på säljarens sida har köparen kvar sin avbeställningsrätt. Detta kan vara av praktisk betydelse för köparen så länge dröjsmålet inte är av den väsentliga karaktären att det ger köparen hävningsrätt.

Innebär avtalet att godset skall avlämnas vid en framtida tidpunkt som inte är klart fixerad, består köparens avbeställningsrätt till dess godset blir avlämnat eller köparen får besked om att det finns tillgängligt för avhämtning. Om i ett sådant fall säljaren har att ombesörja transport till köparen påverkar det förhållandet att säljaren sänt iväg godset inte köparens rätt att avbeställa. Denna rätt har han intill dess han får besked om att godset kan hämtas på järnvägsstationen, posten etc. Den sena avbeställningen leder emellertid till att han blir skyldig att ersätta säljaren för frakten. Inte heller det förhållandet att godset vid ett tillverkningsavtal är färdigställt hindrar i och för sig köparen från att avbeställa köpet. Däremot är det en faktor som har betydelse för köparens skyldighet att utge ersättning till säljaren.

32 §

Om köparen avbeställer köpet enligt 31 §, har säljaren rätt till ersättning för de särskilda kostnader han har haft för att ingå och fullgöra avtalet, i den mån han inte kan tillgodogöra sig dessa på annat sätt, samt för sina särskilda kostnader till följd av avbeställningen.

Säljaren har vidare rätt till ersättning för sin förlust i övrigt på grund av avbeställningen med ett belopp som är skäligt med hänsyn till priset för godset, tidpunkten för avbeställningen, omfattningen av nedlagt arbete och omständigheterna i övrigt.

Paragrafen reglerar säljarens rätt till ersättning vid avbeställning. Detta behandlas i den allmänna motiveringen i avsnitt 3.10.3. Paragrafen är tvingande till köparens förmån. Säljaren får alltså i princip inte kräva högre ersättning än vad som följer av paragrafen. Visst undantag härifrån gäller dock enligt 33 §.

Reglerna i paragrafen bygger - liksom bestämmelserna i 42 § förslaget till konsumenttjänstlag - på den s.k. additionsmetoden. Säljaren har rätt till ersättning för särskilda kostnader som hänför sig till köpet och avbeställningen och dessutom till en skälig ersättning för sina kostnader i övrigt och för utebliven vinst.

Enligt första stycket har säljaren rätt till ersättning för de kostnader som han har haft för att ingå och fullgöra avtalet, i den mån han inte kan tillgodogöra sig

dessa på annat sätt. Ersättningen avser endast särskilda kostnader, dvs. kostnader som kan direkt hänföras till det avbeställda köpet. Rätten till kompensation för uteblivet bidrag till säljarens allmänna kostnader regleras i andra stycket.

Bland kostnaderna för att ingå avtalet kan inräknas kostnader för förhandlingar, utarbetande av offerter, provisioner till försäljare eller förmedlare, undersökning av köparens kreditvärdighet osv.

Kostnaderna för att fullgöra avtalet varierar bl.a. med hänsyn till vilken typ av avtal det är fråga om och på vilket stadium avbeställningen sker. Avbeställer köparen redan innan säljaren har hunnit vidta några åtgärder för att fullgöra avtalet, föreligger normalt inte några särskilda kostnader härför som köparen blir skyldig att ersätta. Motsvarande torde gälla då köpet avser gods som säljaren har i lager vid avtalstillfället eller som han då redan har beställt från sin leverantör; orsaken till att köpet ingås en tid före avlämnandet är då närmast att köparen vill i förväg försäkra sig om att godset kommer att finnas tillgängligt. Kan säljaren påvisa att han har haft särskilda kostnader för godsets vård eller förvaring för köparens räkning, är han emellertid berättigad till ersättning för dessa.

Vid tillverkningsavtal hänför sig säljarens kostnader för att fullgöra avtalet närmast till införskaffande av material och halvfabrikat samt till arbetslöner och socialavgifter. Vid andra köp kan det bli fråga om kostnader för inköp av godset och för frakt. En förutsättning för att sådana kostnader skall kunna ersättas enligt första stycket är emellertid att godset av säljaren har anskaffats särskilt för den aktuella köparens räkning.

När köparen avbeställer köpet får säljaren behålla godset. Säljaren har inte rätt till ersättning för de nyss angivna kostnaderna i den mån han kan tillgodogöra sig dessa på annat sätt. Detta kan vid tillverkningsavtal ske t.ex. genom att säljaren använder inköpt material till annan tillverkning eller genom att han färdigställer godset, eventuellt med vissa ändringar, och säljer det till någon annan. Har säljaren tagit hem godset särskilt för köparens räkning kan han kanske tillgodogöra sig hela eller större delen av kostnaderna härför genom att sälja godset till någon annan eller genom att skicka tillbaka det till sin leverantör. Enligt allmänna principer gäller härvid att säljaren är skyldig att begränsa sin förlust. Får säljaren täckning för alla sina kostnader genom att sälja godset till någon annan, begränsas hans rätt till ersättning till vad som kan utgå med stöd av andra styc-

ket. Kan inte säljaren genom att förfoga över godset få täckning för alla sina kostnader, t.ex. därför att han måste sälja det till ett lågt pris eller därför att hans leverantör betingar sig en ersättning för att ta tillbaka godset, är köparen skyldig att ersätta mellanskillnaden. Har säljaren kontrakterat en fristående företagare för att utföra visst arbete som blir onödigt genom avbeställningen, har han rätt till ersättning för vad han vid ett återtagande av detta uppdrag måste utge till den andre.

Säljaren har också rätt till ersättning för kostnader till följd av avbeställningen. Vid tillverkningsavtal kan det vara fråga om kostnader som uppstår genom att säljaren avvecklar en tillverkning som redan är i gång. Vid andra köp kan kostnaden t.ex. avse frakt för transport tillbaka till säljarens leverantör. Det kan också vara fråga om kostnader för bortmontering av extra utrustning som köparen har beställt eller för att på annat sätt återställa godset i dess ursprungliga skick. Om köpet exempelvis gäller en kappa som har ändrats för att passa köparen, har säljaren alltså rätt till ersättning dels för vad ändringen har kostat dels för vad det kostar att återställa kappan i ursprungligt skick, om detta är möjligt.

Av andra stycket framgår att säljaren dessutom har rätt till viss ersättning för sin förlust i övrigt på grund av avbeställningen. Härmed åsyftas det belopp säljaren har gått miste om genom att affären inte har kommit till stånd. Det högsta belopp som kan komma i fråga är i princip skillnaden mellan det avtalade priset och säljarens särskilda kostnader för anskaffning av godset. I vissa fall är dessa kostnader helt eller delvis ersättningsgilla enligt första stycket, men det är inte alltid fallet. Om köpet avser en vara som säljaren redan har i lager kan någon ersättning för anskaffningskostnaden inte utgå enligt första stycket, och den högsta ersättning som kan komma i fråga enligt andra stycket uppgår då till skillnaden mellan anskaffningskostnaden och det avtalade priset.

Normalt är säljaren inte berättigad att uppbära full ersättning för sin förlust. Detta ligger i att ersättning skall utgå med skäligt belopp. Skälighetsbedömningen skall göras med hänsyn till ekonomiska faktorer. Köparens motiv för avbeställningen är alltså i princip utan betydelse.

Bland de faktorer som skall beaktas vid skälighetsbedömningen nämns i första hand priset. Vad som härvid är särskild betydelse är hur stor del av priset som utgörs av säljarens påslag utöver hans egen anskaffningskostnad.

Även prisnivån är emellertid av intresse. Det är rimligt att avbeställningsersättningen i kronor räknad är högre för en dyr vara än för en billig. En ersättning med samma andel av priset eller av säljarens påslag oavsett prisnivån kan emellertid leda till oskäliga resultat. Generellt sett bör det kunna godtas att ersättningen bestäms till en större andel av priset när köpet avser en jämförelsevis billig vara än när det är fråga om en dyr vara.

Vid ersättningsbestämningen skall vidare tas hänsyn till tidpunkten för avbeställningen och omfattningen av nedlagt arbete. Såsom har framhållits i den allmänna motiveringen är det en grundtanke att säljaren tjänar in sin vinst och bidrag till sina allmänna kostnader inte bara genom att träffa avtalet utan också genom att fullgöra det. De angivna faktorerna har särskild betydelse vid tillverkningsavtal, men också vid andra köp bör de kunna inverka på bedömningen. Även om avbeställning sker i ett mycket tidigt skede, innan säljaren ännu har hunnit vidta några nämnvärda åtgärder för att fullgöra avtalet, bör säljaren i princip ha rätt till viss ersättning för att affären går om intet. Ju längre tid som har förflutit från avtalet, ju närmare man har kommit den avtalade leveransdagen, och ju större del av det erforderliga arbetet som har utförts, desto större del av säljarens förlust bör också ersättas. Inte ens om säljaren har vidtagit alla de åtgärder som ankommer på honom för att avtalet skall kunna fullgöras bör han dock normalt vara berättigad till ersättning för hela sin förlust.

När det gäller att bestämma vad som är skälig ersättning för säljarens förlust skall slutligen hänsyn tas också till omständigheterna i övrigt. Härvid blir bl.a. av betydelse säljarens möjligheter att finna en ny köpare. Om utsikterna härtill är mycket små kan detta motivera att säljaren ges ersättning med ett högre belopp än annars, kanske ända upp till det positiva kontraktsintresset. Det bör ankomma på den säljare som vill göra anspråk på ersättning, därför att han genom det avbeställda köpet har gått miste om en vinstgivande affär, att visa eller åtminstone göra troligt att så är fallet. En avbeställning kan naturligtvis också tänkas medföra att resurser frigörs, som säljaren kan utnyttja på ett ekonomiskt mer förmånligt sätt än om han hade varit skyldig att fullfölja köpet. I så fall kan detta vara en anledning att begränsa köparens ersättningsskyldighet.

När det inte är fråga om tillverkningsavtal av större omfattning kan man troligen räkna med att säljarna i allmänhet vid avbeställning kommer att begära ersättning för styrkta särkostnader samt en viss procentuell andel av priset.

Det förhållandet att säljaren har rätt till en viss ersättning vid avbeställning enligt 31 § innebär naturligtvis inte att sådan alltid kommer att utgå. Säljaren kan i avtalet ha gått med på att avbeställning sker utan avgift, eller han kan utan sådant avtal avstå från att kräva ersättning när köparen gör en avbeställning. Om köpet är av sådant slag att säljaren normalt tillämpar öppet köp får han förutsättas inte ha någon rätt till ersättning vid avbeställning. Om, för att ta ett exempel, en säljare av mattor eller möbler normalt går med på att ta tillbaka en levererad vara utan ersättning för annat än eventuell transportkostnad, bör härav följa att en köpare som ångrar sitt köp redan före leveransen har rätt att avbeställa köpet utan någon ersättningskyldighet mot säljaren.

33 §

Säljaren får förbehålla sig en på förhand bestämd ersättning vid avbeställning (avbeställningsavgift), om den är skäligen med hänsyn till vad som vid avbeställning normalt kan antas tillkomma en säljare som ersättning enligt 32 §.

Ersättningsreglerna i 32 § är onekligen svåra att tillämpa. Genom 33 § möjliggörs emellertid att parterna träffar särskild överenskommelse om vilken ersättning som köparen skall erlägga vid avbeställning. Eftersom 32 § är tvingande till konsumenternas förmån skulle, utan den nu aktuella bestämmelsen, sådana villkor inte kunna göras gällande mot köparen, om en beräkning i det individuella fallet leder till en lägre ersättning.

Paragrafen överensstämmer med 43 § i förslaget till konsumenttjänstlag.

Bestämmelsen syftar framför allt till att möjliggöra villkor om avbeställningsavgift i standardavtal. Det är dock inget som hindrar att ett individuellt avtal reglerar frågan om ersättning vid avbeställning. Ett avtal om handpenning kan i många fall vara att uppfatta på detta sätt. Det ligger i båda parternas intresse att redan från början veta vad konsumenten skall betala i händelse av avbeställning. Vidare minskar man risken för tvister om hur ersättningen skall beräknas.

För att ett avtalsvillkor som anger en avbeställningsavgift skall vara giltigt krävs att ersättningen är skäligen med hänsyn till vad som normalt kan antas tillkomma en säljare vid en beräkning enligt 32 §. Detta är inte

detsamma som att avgiften skall motsvara en genomsnittlig avbeställningsersättning. Snarare bör den ligga något i underkant. Sannolikheten bör med andra ord vara större för att en ersättning bestämd enligt 32 § skulle över-skrida än att den skulle underskrida avgiften.

Avbeställningsavgiften kan konstrueras på olika sätt. Vanligast torde bli att den antingen bestäms som ett fast belopp eller som viss procent på priset, eventuellt med tillägg för styrkta särkostnader, exempelvis för transporter eller för särskilda arbeten. Vid tillverkningsavtal bör det finnas vissa möjligheter att åstadkomma en godtagbar schablon genom att avgiften anges till olika belopp beroende på när i förhållande till den avtalade leveranstidpunkten avbeställningen sker.

Vi förutsätter att förhandlingar om avbeställningsavgifter kommer att tas upp mellan konsumentverket och de branscher där frågan är särskilt aktuell. Resultatet av sådana förhandlingar liksom av motsvarande förhandlingar på tjänsteområdet bör kunna ge viss vägledning för bedömningen även i andra fall. Vi vill emellertid tillägga att det inte finns anledning att införa standardklausuler om avbeställningsavgift på andra områden än sådana där avbeställningar skapar särskilda problem för säljarna. Hit hör framför allt köp av gods som har specialtillverkats för köparen eller särskilt anpassats efter dennes önskemål.

Påföljder av dröjsmål med betalningen

34 §

Betalar inte köparen priset i rätt tid och beror detta inte på säljaren eller på ett förhållande på hans sida, får säljaren kräva betalning eller enligt vad som sägs i 35-37 §§ häva köpet och kräva skadestånd. Han får hålla inne godset enligt 6 §.

Paragrafen, som anger vilka påföljder som står säljaren till buds vid köparens dröjsmål med betalningen, motsvarar 58 § köplagsförslaget. Frågan har behandlats i avsnitt 3.11 i den allmänna motiveringen. Utöver de påföljder som anges i paragrafen kan säljaren ha rätt till dröjsmålsränta enligt räntelagen.

Paragrafen behandlar bara köparens dröjsmål med betalningen. Köparen har emellertid också andra skyldigheter, framför allt att ta emot godset. Om köparen inte fullgör en sådan skyldighet kan reglerna i denna och följande paragrafer ofta ges analog tillämpning. Ofta innebär

emellertid ett dröjsmål med mottagandet samtidigt ett betalningsdröjsmål, eftersom betalning skall ske i samband med att godset avlämnas. Om köparen inte i rätt tid hämtar ut gods, som skall betalas kontant, får han alltså anses ha gjort sig skyldig till ett dröjsmål med betalningen. Beror det på säljaren att avlämnandet fördröjs kan det däremot inte läggas köparen till last att betalningen blir försenad. Om t.ex. godset skall levereras hos köparen och parterna har kommit överens om en viss tidpunkt för leveransen men säljaren kommer först senare och det då inte finns någon hemma som kan släppa in honom, får det därigenom uppkomna dröjsmålet med mottagandet anses bero på säljaren och alltså inte berättiga denne att göra några påföljder gällande mot köparen.

I lagen har inte tagits upp någon motsvarighet till bestämmelserna i 59 § köplagsförslaget, som innebär att säljaren genom passivitet kan förlora sin rätt att kräva betalning. Som har angetts i den allmänna motiveringen bör emellertid dessa regler kunna tillämpas analogt på konsumentköp. Om säljaren har en rätt att kräva betalning innebär detta att han kan utverka en dom som ålägger köparen att betala mot att han får ut godset, om detta ännu inte är avlämnat.

När säljaren framställer ett krav på betalning sedan köparen har kommit i dröjsmål befordras kravet enligt 4 § på köparens risk.

35 §

Säljaren får häva köpet, om köparens dröjsmål är väsentligt. Detsamma gäller, om säljaren har krävt betalning men köparen inte betalar inom en av säljaren utsatt skäligen tilläggstid.

Har godset kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han har förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar godset. Är priset i sin helhet betalt, får säljaren inte häva köpet.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 61 § köplagsförslaget. I andra stycket andra meningen har dock tagits upp en särskild begränsning i hävningsrätten som ersätter 62 § köplagsförslaget.

Paragrafen är tvingande till köparens förmån och säljaren kan alltså inte förbehålla sig en längre gående rätt att häva köpet.

För att säljaren skall få häva köpet krävs enligt första stycket att köparens dröjsmål är väsentligt. Vid väsentlighetsbedömningen får hänsyn tas framför allt till den tid som har förflutit och hur stor del av priset som är obetald. Det anges inte att dröjsmålet skall vara av väsentlig betydelse för säljaren. Hänsyn skall sålunda inte tas till att säljarens ekonomiska ställning kan vara sådan att ett dröjsmål, som normalt inte är väsentligt, blir av mycket stor betydelse för hans del. Å andra sidan kan ett dröjsmål vara att anse som väsentligt även om det inte på något märkbart sätt påverkar säljarens ekonomi.

Regeln i första stycket andra meningen ger säljaren möjlighet att förelägga köparen en skälig tilläggstid för betalningen. En sådan tid kan sättas ut i samband med att säljaren kräver betalning sedan köparen har kommit i dröjsmål men inte dessförinnan. Detta Nachfristförfarande överensstämmer i sak med vad som följer av köplagsförslaget, även om bestämmelsen fått en något annorlunda utformning. Betalar inte köparen inom den uppställda fristen har säljaren rätt att häva utan att han behöver visa att dröjsmålet är väsentligt. Så länge fristen löper bör å andra sidan säljaren - i enlighet med regeln i 60 § köplagsförslaget - inte kunna häva köpet på grund av dröjsmålet. Vid avgörande av vad som skall anses vara en skälig tilläggstid får beaktas att en köpare som är konsument kan behöva längre rådrum än som annars är motiverat.

Andra stycket föreskriver vissa begränsningar i säljarens hävningsrätt. Enligt första meningen fordras särskilt förbehåll i avtalet för att säljaren skall ha rätt att häva köpet sedan köparen har fått godset i sin besittning. Härmed åsyftas i första hand sådana förbehåll om återtaganderätt som brukar förekomma vid avbetalningsköp. Närmare regler om förutsättningarna för att ett sådant förbehåll skall få göras gällande finns i konsumentkreditlagen. Säljaren är också bevarad vid sin hävningsrätt om köparen avvisar godset, exempelvis därför att han anser att det är felaktigt.

Av andra stycket andra meningen framgår att säljaren inte får häva köpet på grund av köparens dröjsmål sedan priset är betalt. På denna punkt skiljer sig förslaget till konsumentköplag från köplagsförslaget. När köparen använder postgiro anses betalning ha skett den dag då transaktionen bokförs hos postgirot och således inte först när säljaren får underrättelse om att betalning skett (NJA 1982 s. 366). Det krävs att hela priset är betalt. Av regeln får anses följa att säljaren inte får häva köpet under hänvisning exempelvis till att han har ett krav på ränta eller skadestånd på grund av köparens dröjsmål.

Beträffande säljarens rätt att återta gods som sålts på kredit med förbehåll om återtaganderätt finns särskilda regler i konsumentkreditlagen. Det är inte avsett att den nu föreslagna regleringen skall innebära någon ändring i vad som sålunda gäller.

36 §

Häver säljaren köpet och lider han skada genom köparens dröjsmål med betalningen, har han rätt till skadestånd av köparen. Sådan rätt föreligger dock inte i den mån dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller något annat liknande hinder, som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Har avtal träffats om avbeställningsavgift enligt 33 §, får säljaren i stället för skadestånd kräva att köparen betalar denna avgift.

Första stycket, som motsvarar 64 § första stycket köplagsförslaget, ger säljaren rätt till skadestånd vid köparens dröjsmål med betalningen. En förutsättning för att skadeståndsansvar skall inträda är att köpet hävs på grund av dröjsmålet och att hävningen sker innan full betalning har erlagts. Om köparen betalar men betalningen sker för sent, kan säljaren inte häva köpet, och han har då inte heller rätt till skadestånd. Däremot kan han ha rätt till dröjsmålsränta. Detta framgår av räntelagen.

Även om köparens dröjsmål närmast rör något annat än själva betalningen, t.ex. mottagandet av godset, är det ofta samtidigt att betrakta som ett dröjsmål med betalningen, exempelvis därför att godset skall betalas vid mottagandet. Oavsett hur det förhåller sig härmed kan ett dröjsmål med mottagandet medföra att köparen blir ersättningsskyldig mot säljaren på grund av att denne får kostnader för godsets vård. Detta följer, såsom anförts i den allmänna motiveringen (3.12.4), av en analog tillämpning av köplagens regler härom. Köparen bör också utan stöd av någon uttrycklig lagregel kunna bli skadeståndsskyldig mot säljaren, om han inte fullgör sina förpliktelser enligt avtalet och därmed förorsakar denne extra kostnader. Sådana kostnader kan uppkomma exempelvis genom att köparen inte tillhandahåller säljaren närmare anvisningar eller ställer viss egendom till förfogande, som säljaren behöver för att kunna fullgöra sin del av avtalet.

Köparens skadeståndsansvar enligt paragrafen är i princip strikt. Han kan alltså inte till sitt fredande åberopa exempelvis att han utan egen förskyllan har hamnat i ekonomiskt trångmål. Han kan inte heller undgå skade-

ståndsansvar under hänvisning till att han på grund av sjukdom eller någon annan oförutsedd orsak har blivit förhindrad att ta emot godset eller att en oväntad händelse har medfört att han inte längre har något behov av gods som han har beställt. De enda omständigheter som kan befria köparen från skadeståndsskyldighet är sådana mycket ovanliga hinder som nämns i andra meningen.

Det ankommer på säljaren att styrka storleken av den förlust han lider genom att köparen inte fullgör sina skyldigheter enligt avtalet. Regeln i andra stycket innebär att säljaren kan undgå dessa bevisvårigheter, om parterna vid köpet har kommit överens om en avbeställningsavgift, som tillgodoser det krav på skälighet som ställs upp i 33 §. Säljaren har då valrätt mellan att kräva skadestånd, beräknat enligt reglerna i 37 §, eller att kräva betalning av avbeställningsavgiften. Utnyttjar han det senare alternativet kan han inte dessutom fordra skadestånd.

Lagens skadeståndsregler är inte tillämpliga vid kreditköp med återtaganderätt. För dessa fall innehåller konsumentkreditlagen uttömmande regler om parternas uppgörelse då köparen försummar sin betalningsskyldighet.

37 §

Skadestånd på grund av köparens dröjsmål med betalningen omfattar ersättning för säljarens utgifter, förlorad vinst och annan förlust med anledning av dröjsmålet. Om köparen vid tiden för hävningen hade kunnat avbeställa köpet, får skadeståndet dock inte överstiga den ersättning som säljaren skulle ha varit berättigad till vid en avbeställning.

Skadeståndet kan jämkas i den mån det är oskäligt högt med hänsyn till den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall och köparens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt till omständigheterna i övrigt.

Första stycket första meningen anger vad skadeståndet omfattar. I princip är säljaren berättigad till ersättning för all förlust som beror på köparens dröjsmål med betalningen, inbegripet utebliven vinst. Vad som skall ersättas är med andra ord det positiva kontraktsintresset, men säljaren är, såsom har påpekats i den allmänna motiveringen, skyldig att vidta skäligen åtgärder för att begränsa sin förlust. I säljarens förlust kan ingå prisskillnad som uppkommer vid en ny försäljning av godset. Vid beräkning av sådan prisskillnad kan köplagsförslagets regler liksom bestämmelserna i 28 § andra stycket konsumentköplagen tillämpas analogt.

Av 31 § framgår att köparen har rätt att avbeställa köpet fram till den tidpunkt då godset avlämnas eller hålls tillgängligt för honom. Vid en sådan avbeställning har säljaren rätt till ersättning beräknad enligt 32 §. Om säljaren häver köpet medan köparen ännu har möjlighet att avbeställa, bör inte säljaren kunna bli berättigad till högre ersättning än han skulle ha kunnat kräva i händelse av en avbeställning. En regel av denna innebörd har tagits upp i första stycket andra meningen i förevarande paragraf.

Andra stycket innehåller en jämningsregel motsvarande 76 § köplagsförslaget. Jämkning kan komma i fråga framför allt när förlusten av särskild orsak, som inte beror på köparen, har blivit avsevärt högre än vad som kan betraktas som normalt. Hänvisningen till "omständigheterna i övrigt" lämnar emellertid visst utrymme för att också ta hänsyn till köparens förhållanden, däribland anledningen till betalningsförsummelsen. Om t.ex. köpet avser en vara som skall betalas vid leveransen och köparen genom ett olycksfall eller någon liknande oförutsedd händelse har blivit förhindrad att hämta ut varan vid överenskommen tidpunkt, kan skälig hänsyn tas till hindrets karaktär när det gäller att bestämma skadeståndets storlek. Jämkningsregeln bör dock inte gå så långt att köparen kommer i ett bättre läge än vid en avbeställning.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

38 §

Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att avlämna godset och köparens skyldighet att betala priset.

I den mån köpet har fullgjorts får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har tagit emot. Var och en får därvid hålla inne vad han har tagit emot tills den andre ger ifrån sig vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlägga.

Kräver köparen omleverans, får han hålla inne vad han har tagit emot tills omleverans sker.

Denna och följande paragrafer innehåller vissa allmänna regler om hävning och omleverans. Frågorna har behandlats i avsnitt 3.12.2 i den allmänna motiveringen.

Paragrafen överensstämmer i sak med 69 § köplagsförslaget.

Första stycket anger huvudregeln för det fallet att köpet hävs innan någon fullgörelse ännu har ägt rum. Formuleringen avviker från motsvarande bestämmelse i köplagsförslaget såtillvida som det inte föreskrivs att köparens skyldighet att i övrigt medverka till köpet upphör. Någon saklig skillnad är detta inte avsett att innebära.

I andra stycket regleras parternas återbäringsskyldighet när köpet helt eller delvis har fullgjorts innan hävning sker. Vardera parten har rätt att hålla inne vad han har mottagit inte bara till säkerhet för motpartens återbäringsskyldighet utan också för skadestånd och ränta. Sålunda kan en köpare som har hävt köpet vägra att lämna tillbaka godset, om inte säljaren dels betalar tillbaka priset och dels ersätter den förlust köparen anser sig ha lidit. Om säljaren inte skulle godta köparens skadeståndsanspråk kan han ändå få tillbaka godset genom att ställa säkerhet. Det blir då köparens sak att - eventuellt genom att väcka talan mot säljaren - kräva ut sitt anspråk. Möjligheten att ställa säkerhet gäller bara skadestånd och ränta. Säljaren kan alltså inte t.ex. kräva att få tillbaka godset mot att han ställer säkerhet för återbetalning av priset.

Om den part som skall lämna ut godset har haft kostnad för godsets vård bör han kunna hålla inne godset också till säkerhet för sitt anspråk på ersättning för denna kostnad. Någon uttrycklig regel härom finns visserligen inte i konsumentköplagen, men enligt vad som har anförts i den allmänna motiveringen (3.12.4) bör köplagsförslaget regel härom (81 §) tillämpas analogt vid konsumentköp.

Beträffande avräkningen mellan parterna när godset återtas i enlighet med ett förbehåll därom vid kreditköp finns särskilda bestämmelser i konsumentkreditlagen.

Paragrafen innehåller inte några regler om var godset skall återlämnas. I princip är köparen inte skyldig att svara för transport av godset tillbaka till säljaren. Såsom har påpekats i specialmotiveringen till 28 § talar dock praktiska skäl för att köparen i vissa situationer ombesörjer denna transport mot en rätt att få eventuella utgifter ersatta av säljaren.

Regeln i tredje stycket ger - till skillnad från vad som föreskrivs i andra stycket - inte köparen någon rätt att hålla inne godset till säkerhet för krav på skadestånd. Detta torde emellertid inte ha någon större betydelse för köparen, eftersom hans intresse i första hand går ut på att få det felaktiga godset ersatt. Regeln är tillämplig oavsett om godset är betalt eller inte. Den avser enligt

sin lydelse bara det fallet att det är köparen som kräver omleverans. Det ligger emellertid i sakens natur att, om det i stället är säljaren som erbjuder omleverans för att därigenom undgå andra påföljder, denne aldrig kan påfordra att få tillbaka det felaktiga godset förrän omleveransen sker.

Avslutningsvis skall påpekas att reglerna i paragrafen inte hindrar att en köpare, om säljaren begär att få avhjälpa ett påtalat fel i godset, kan vara skyldig att ge säljaren tillfälle härtill genom att ställa godset till hans förfogande.

39 §

Om köpet hävs eller omleverans sker, skall köparen lämna ifrån sig den avkastning han har fått och betala skälig ersättning för annan nytta som han har haft av godset.

I paragrafen, som i sak överensstämmer med 70 § första stycket köplagsförslaget, behandlas köparens skyldighet att vid hävning eller omleverans ge ut den avkastning han har fått av godset och ersättning för annan nytta han har haft av detta. Vid konsumentköp torde det endast undantagsvis bli aktuellt att godset har lämnat någon avkastning.

När köparen har haft nytta av godset skall han betala skälig ersättning härför. När det gäller att bedöma om och i vilken mån sådan ersättning skall utgå bör, såsom har påpekats i den allmänna motiveringen, skälig hänsyn tas till de besvär och obehag som säljarens kontraktsbrott har medfört för köparen. I de flesta fall torde därför prövningen leda till att det inte finns utrymme för att beräkna någon ersättning för nytta. För att det skall framstå som skäligt att köparen alls utger ersättning för nyttan bör krävas att denna har varit ganska betydande, t.ex. då köparen har använt en köpt bil eller båt i rätt stor omfattning. Om godset har brukats under en längre tid - det är t.ex. fråga om en päls som köparen har använt under en eller ett par säsonger innan den visar sig vara behäftad med ett väsentligt fel - är det ofta skäligt att köparen får utge viss ersättning härför.

Bestämmelsen är tillämplig också vid omleverans, dvs. när köparen får det felaktiga godset utbytt. I sådana fall torde det dock endast undantagsvis kunna anses skäligt att ta ut särskild ersättning för nytta.

Såsom har påpekats i motiven till 2 § andra stycket rän-
telagen¹ kan det ibland vara naturligt att vid hävning
låta den ränta säljaren skall erlägga vid återbetalning
av priset gå i kvittning mot den nytta köparen har haft
av godset.

Om köparen har haft kostnader för godsets vård är han en-
ligt vad som har påpekats i den allmänna motiveringen
(3.12.4) berättigad till ersättning härför. Om dessa
kostnader har varit av någon betydelse bör de ofta kunna
kvittas mot den nytta köparen har haft av godset.

Enligt 40 § tredje stycket skall köparen i vissa fall be-
tala ersättning för värdeminskning. I en sådan situation
bör inte dessutom utgå ersättning för köparens nytta av
godset.

40 §

Köparen förlorar rätten att häva köpet eller kräva
omleverans, om han inte kan lämna tillbaka godset
väsentligen oförändrat och oförminskat.

Första stycket gäller inte,

1. om godset har förstörts, kommit bort, försämrats
eller minskat av våda, endast genom sin egen beska-
fenhet eller till följd av något annat förhållande
som inte beror på köparen, eller

2. om godset har förstörts, försämrats eller minskat
till följd av en åtgärd, som har varit nödvändig för
att undersöka godset, eller till följd av att det
har använts av köparen för avsett bruk innan han in-
såg eller borde ha insett att det förelåg ett fel,
som ger honom rätt att häva köpet eller kräva om-
leverans.

Har godset försämrats eller minskat av annan anled-
ning än som sägs i andra stycket, förlorar köparen
inte rätten att häva köpet eller kräva omleverans,
om han ersätter säljaren för minskningen i godsets
värde.

Denna paragraf motsvarar 71 § köplagsförslaget.

I första stycket upptas huvudregeln att köparen inte får
häva köpet eller kräva omleverans, om han inte kan lämna
tillbaka godset väsentligen oförändrat eller oförminskat.
De båda följande styckena innehåller undantag från denna
huvudregel.

¹ Prop. 1975:102 s. 116.

Av andra stycket 1 framgår att säljaren i princip står faran för godset även efter avlämnandet, om köparen är berättigad att häva köpet eller kräva omleverans. Regeln gäller oavsett om köpet hävs resp. omleverans begärs före eller efter den händelse som gör återställandet omöjligt. En förutsättning för att köparen skall kunna åberopa regeln är givetvis att den uppkomna skadan inte beror på att köparen har försummat att ta vård om godset.

Som exempel på att godset har förstörts eller försämrats genom sin egen beskaffenhet kan nämnas att färskvaror ruttnar. Även det fallet att ett klädesplagg har blivit missfärgat vid tvätt enligt givna instruktioner bör räknas hit. Detta kan emellertid också ses som ett uttryck för den i och för sig självklara principen att köparen inte kan gå miste om rätten till hävning eller omleverans därför att godset har blivit förstört just på grund av det fel som köparen åberopar. Som exempel kan nämnas att upphängningsanordningen för en taklampa är för svag med påföljd att lampan faller ned och går sönder. Köparen har då givetvis rätt att häva köpet trots att lampan är förstörd.

Regeln i andra stycket 2 motsvarar punkterna 2 och 3 i motsvarande paragraf i köplagsförslaget. Det där upptagna undantaget för fall då godset har sålts vidare i normal handel har dock inte tagits med, eftersom det saknar intresse vid konsumentköp. Vidare har bestämmelsen formulerats så att det klart framgår att det förutsätts att godsets förändring beror på att det har använts för avsett bruk. Av bestämmelsen följer bl.a. att slitage som beror på normal användning av godset innan felet har upptäckts inte kan leda till att köparen går miste om sin rätt till hävning eller omleverans. Detsamma gäller om godset helt eller delvis har förbrukats innan felet har kommit till synes. Även åtgärder av andra slag, såsom tillklippning av ett tygstycke eller målning av en trävit möbel, får anses ligga inom ramen för sådant bruk av godset som åsyftas i bestämmelsen.

Även om godset har förändrats genom att köparen använt det efter det att han märkte eller borde ha märkt felet, kan han vara berättigad att återlämna godset utan skyldighet att ersätta säljaren för värdeminskningen. Detta gäller exempelvis om köparen visserligen har märkt felet men varken insett eller bort inse att detta var av så väsentlig betydelse att det gav honom rätt att häva köpet. Köparen förlorar inte heller sin hävningsrätt eller rätt till omleverans, om han efter att ha upptäckt ett fel och begärt att säljaren avhjälpes detta fortsätter att använda godset i förlitan på att säljaren skall låta avhjälpa felet men något sådant avhjälpande sedermera inte kommer till stånd.

Tredje stycket ger köparen en generell rätt att häva köpet och kräva omleverans trots att han inte kan återställa godset i oförändrat skick, om han ersätter säljaren för värdeminskningen.

Anspråk mot näringsidkare i tidigare säljled

41 §

Om säljaren är på obestånd, har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas, har köparen rätt att rikta anspråk på grund av fel i godset mot en näringsidkare i tidigare säljled.

Vad som sägs i första stycket gäller endast i den mån motsvarande anspråk på grund av felet hade kunnat göras gällande mot näringsidkaren i tidigare säljled av den som har förvärvat godset från honom. Avtal som inskränker rätten att göra anspråk gällande får dock åberopas mot köparen endast om en sådan inskränkning med bindande verkan hade kunnat avtalas mellan denne och säljaren. Bristande reklamation i tidigare led är utan betydelse för köparens rätt.

Vill köparen rikta anspråk enligt denna paragraf mot en näringsidkare i tidigare säljled, kan reklamation enligt 20 § göras hos denne eller hos säljaren. Har reklamation inte gjorts hos näringsidkaren i tidigare säljled, förlorar köparen sin rätt mot denne, om han inte underrättar honom om sitt anspråk inom skäligen tid efter det att han insett eller borde ha insett att han hade anledning att framställa anspråket.

Denna paragraf ger köparen en viss rätt att rikta krav direkt mot en näringsidkare i ett tidigare led i säljkedjan. Som framgår av den allmänna motiveringen (3.13.3) är rätten till direktkrav en nyhet för konsumentköp och saknar motsvarighet i köplagsförslaget.

Av första stycket framgår att köparen inte har någon generell rätt att framställa direktkrav. Det krävs att det föreligger särskilda omständigheter, som innebär att köparen i praktiken nästan helt saknar möjlighet att få sitt anspråk tillgodosett av säljaren. Ett fall då paragrafen blir tillämplig är att säljaren är på obestånd. Om säljaren har gått i konkurs eller inlett ett ackordsförfarande får det anses klarlagt att han är på obestånd. Detsamma gäller exempelvis om han har förklarat sig inställa sina betalningar. Paragrafen kan vidare tillämpas när säljaren har upphört med sin näringsverksamhet. Som exempel på sådana situationer kan nämnas att en enskild näringsidkare har slagit igen sin butik eller överlåtit

sin rörelse eller att ett aktiebolag har lagt ned sin verksamhet, vare sig detta har skett i samband med likvidation eller inte. Det är inte tillräckligt att säljaren har slutat att handla med sådant gods som köpet avser eller att han har stängt den butik där konsumenten gjorde sitt inköp, utan det krävs att han helt har upphört med näringsverksamheten. Detta är inte fallet exempelvis om han fortsätter sin verksamhet på annan ort eller om en näringsidkare som drivit både detaljhandel och grossiströrelse fortsätter som enbart grossist. Om näringsidkaren har övergått till att driva rörelse inom en helt annan bransch - en radiohandlare har övergått till fastighetsförmedling eller en livsmedelshandlare har övergått till åkerirörelse - får han dock anses ha upphört med sin näringsverksamhet i paragrafens mening. Slutligen gäller paragrafen också det fallet att säljaren inte kan anträffas. Ett exempel kan vara att köpet har skett vid en marknad eller annan tillfällighetsförsäljning och att det inte är möjligt att spåra säljaren. Ett annat exempel är att säljaren har lämnat landet.

Om säljarens rörelse har övertagits av någon annan, som därvid inträtt i den förre innehavarens förpliktelser, vilket kan vara fallet exempelvis om en enskild näringsidkares rörelse efter dennes död drivs vidare av hans arvingar, bör lagregeln inte anses tillämplig. Ägarskiftet innebär ju då inte i och för sig något hinder för konsumenten att få sitt anspråk tillgodosett från säljarsidan.

Om någon av de i första stycket angivna situationerna föreligger har köparen rätt att rikta krav på grund av fel i godset direkt mot en näringsidkare i bakre led. Köparen kan vända sig inte bara mot säljarens närmaste avtalspart, t.ex. en grossist, utan han kan också gå längre tillbaka i omsättningskedjan, t.ex. till importören eller tillverkaren. Ibland bör det vara möjligt för köparen att vända sig mot den som har tillverkat en felaktig komponent i godset. Vid fel i en ny båts rigg bör t.ex. köparen kunna vända sig mot den som har levererat riggen till båtillverkaren. En förutsättning för att köparen skall kunna vända sig mot en underleverantör bör dock vara att felet direkt kan hänföras till leveransen från denne. Denna förutsättning torde endast sällan vara uppfylld. Normalt kan därför vid fel i gods som tillverkats av komponenter från olika underleverantörer dessa inte betraktas som säljare i bakre led i detta sammanhang.

Det är i och för sig ingenting som hindrar att konsumenten samtidigt riktar krav mot flera bakre led eller både mot säljaren och ett eller flera bakre led. Ett sådant förfarande får dock inte leda till att konsumenten får dubbel kompensation.

Bestämmelsen gäller bara köparens krav vid fel i godset och kravet kan endast riktas mot säljare i bakre led som är näringsidkare. En privatperson som säljer sin bil till en bilhandlare, vilken sedan säljer den vidare till en konsument, riskerar alltså inte att få utge ersättning till konsumenten, t.ex. om bilhandlaren har gått i konkurs när ett krav görs gällande. Den mot vilken kravet riktas skall vidare kunna betraktas som ett led i den kedja som leder fram till den slutliga konsumenten. Detta krav är inte uppfyllt om ett mellanliggande led har innehaft varan för eget bruk. Vid fel i begagnat gods kan med andra ord direktkrav inte göras gällande exempelvis mot tillverkaren, även om det är fråga om ett fabriktionsfel.

Enligt andra stycket begränsas konsumentens befogenheter genom att det krävs att ett motsvarande anspråk på grund av felet i princip skulle ha kunnat göras gällande mot näringsidkaren i bakre led av den som förvärvat godset från denne. En förutsättning för att någon i ett bakre led skall kunna göras ansvarig för ett fel i godset blir därmed att felet förelåg redan när han avlämnade godset. Enligt gängse bevisregler ankommer det på köparen att styrka att godset är felaktigt och att felet förelåg redan vid den tidpunkt till vilken felbedömningen skall hänföras, dvs. i princip när godset avlämnades. En konsument som vill framställa ett krav direkt mot tillverkaren måste alltså visa att godset var felaktigt inte bara vid köpet från detaljisten utan redan när det lämnade tillverkaren. I många fall kan man, sedan ett fel väl har konstaterats föreligga, med stor säkerhet slå fast att felet måste ha uppkommit vid tillverkningen. I vissa situationer kan emellertid konsumenterna komma att ställas inför bevisvårigheter. Detta kan antas bli fallet när felet är av en art som kan uppkomma under lagring eller vid transport.

Frågan om godset är felaktigt kan inte bedömas efter samma kriterier när det gäller olika säljled. Vid bedömningen måste nämligen tas hänsyn till vad som har förekommit mellan köpeavtalsparterna. Detta medför att felbedömningen kan bli en annan när man hänför sig till säljarens förvärv från sin leverantör än när man ser till konsumentens köp, även om godsets beskaffenhet är oförändrad. Om exempelvis godset objektivt sett är utan fel, kan det ändå vara felaktigt enligt avtalet mellan säljaren och konsumenten. Detta kan bero på att godset saknar en egenskap som konsumenten har anledning att förutsetta med hänsyn till vad som avtalats mellan honom och säljaren eller till vad säljaren har uppgett i sin marknadsföring. Godset kan också vara felaktigt enbart beroende på att säljaren inte har lämnat information som det

ankommer på honom att ombesörja. Säljaren kan t.ex. ha försummat att lämna instruktioner som krävs när godset säljs till en konsument men som inte behövs vid annan försäljning. I sådana fall har konsumenten inte möjlighet att göra något direktkrav gällande mot bakre led, eftersom godset inte är att betrakta som felaktigt enligt det avtal som träffats med det bakre ledet. Situationen kan också vara den att säljaren vid sitt förvärv visste att godset var objektivt sett felaktigt - han har t.ex. medvetet köpt upp sekunda eller skadade varor. I detta läge kan konsumenten inte göra något direktkrav gällande mot säljarens leverantör. Denne har ju då inte sålt i köprättslig mening felaktigt gods, eftersom godset får anses överensstämma med vad som har avtalats mellan honom och säljaren. På samma sätt torde godset rent juridiskt inte vara behäftat med fel, om säljaren på sätt som anges i 47 § köplagen (23 § köplagsförslaget) före sitt köp har undersökt godset eller ett prov på detta utan att märka felet, trots att han hade bort göra det, eller om han utan giltig anledning har undandragit sig att undersöka godset.

En annan konsekvens av regeln att anspråket i princip skall kunna göras gällande av det bakre ledets medkontrahent blir att konsumenten inte kan göra något direktkrav gällande mot säljarens leverantör, om säljaren själv har reklamerat hos denne på grund av felet och fått rättelse, t.ex. i form av ett avdrag på priset.

I andra meningen i andra stycket föreskrivs att ett avtal i tidigare omsättningsled som inskränker rätten att göra anspråk på grund av fel i godset gällande får återopas mot konsumenten endast om en sådan inskränkning med bindande verkan hade kunnat avtalas mellan honom och säljaren. Detta innebär att konsumenten i princip alltid mot bakre led kan göra gällande rättigheter han har enligt tvingande bestämmelser i konsumentköplagen i den mån motsvarighet härtill finns i den allmänna köplagen eller i avtalet med det bakre ledet. Om exempelvis säljaren i förhållande till sin leverantör har avstått från rätt att göra gällande anspråk på grund av smärre fel som han själv kan avhjälpa, blir detta inte bindande för konsumenten, och detsamma gäller en friskrivning från skadeståndsansvar som går utöver vad konsumentköplagen medger.

Att rätten till direktkrav i princip begränsas att avse endast de anspråk den som förvärvat varan från det tidigare säljledet hade kunnat göra gällande innebär bl.a. att konsumenten i allmänhet inte kan räkna med att få lika stor ekonomisk ersättning då han vänder sig mot en näringsidkare i bakre led som han skulle ha fått om han

hade vänt sig mot detaljisten. Detta följer av lagregelns konstruktion. Den praktiska betydelsen härav begränsas dock av att konsumenten i allmänhet kan välja att i stället kräva nytt gods eller avhjälpande av felet. Skillnaden mellan vad en konsument kan få ut från en detaljist och vad han kan få ut från ett bakre led kan ibland också reduceras genom att detaljisten, om någon friskrivning inte har skett från det bakre ledets sida, skulle ha en rätt till skadestånd gentemot det bakre ledet som konsumenten kan räkna sig till godo.

Om konsumenten kräver att felet avhjälpas av en näringsidkare i bakre led blir frågan om dennes skyldighet att tillmötesgå denna begäran beroende av om avhjälpandet kan ske utan oskäligen kostnad eller olägenhet för honom (det förutsätts härvid att en avhjälpningsskyldighet införs i enlighet med 37 § första stycket köplagsförslaget). Den möjlighet säljaren har att avvärja andra påföljder genom att avhjälpa felet, även om köparen inte begär detta, kan utnyttjas också av en näringsidkare i bakre led som utsetts för ett direktkrav.

När det gäller hävning torde vid direktkrav i praktiken få krävas att felet är objektivt sett väsentligt. Det är alltså inte tillräckligt att säljaren har insett att felet var väsentligt för den enskilde köparen. Säljarens insikt kan nämligen inte åberopas mot det bakre ledet.

Konsumentens rätt till "eget" skadestånd kan göras gällande även mot en näringsidkare i bakre led oberoende av friskrivningar, i den mån skadeståndet avser sådant som omfattas av de tvingande skadestandsreglerna i konsumentköplagen. Konsumentens möjlighet att därutöver få ersättning för skada blir beroende dels på avtalet mellan honom och detaljisten dels på avtalet mellan näringsidkaren i bakre led och den som förvärvat godset därifrån.

Om konsumentens krav inte har stöd vare sig i den allmänna köplagen eller i avtal med det bakre ledet kan kravet inte göras gällande. Denna inskränkning blir av betydelse bl.a. om säljaren i konsumentköplagen görs ansvarig för vissa produktskador, medan något motsvarande ansvar inte tas upp i den allmänna köplagen. Härvid bör emellertid erinras om att det ofta med stöd av allmänna regler om produktansvar torde vara möjligt för den som drabbas av en sådan skada att fordra ersättning av den som har tillverkat det skadebringande godset.

Tredje meningen i andra stycket innehåller ett speciellt undantag från kravet att anspråket skall ha kunnat göras gällande mot näringsidkaren i bakre led av den som förvärvat godset därifrån. Om denna befogenhet är utesluten

på grund av att det bakre ledets medkontrahent inte har reklamerat i tid påverkar detta inte konsumentens rätt att framställa direktkrav.

Vad härefter beträffar konsumentens reklamations-skyldighet är det i princip tillräckligt att han har reklamerat hos säljaren enligt reglerna i 20 §. Av tredje stycket första meningen framgår emellertid att ett direktkrav kan framställas även om reklamation inte har gjorts hos säljaren. Det krävs då att reklamation i stället har gjorts hos det bakre ledet enligt 20 §, dvs. inom skäligen tid från det konsumenten märkt eller borde ha märkt felet och - om inte garanti för längre tid har lämnats av det bakre ledet - inom två år från det att konsumenten mottog godset.

Innebörden av lagens reklamationsregler är alltså följande. Genom att reklamera hos säljaren bevarar konsumenten sin rätt - förutom mot denne - mot samtliga bakre led. Genom att reklamera hos en näringsidkare i bakre led bevarar han sin rätt mot denne men inte mot säljaren och inte heller mot andra bakre led. Regeln i 21 §, som befriar konsumenten från reklamationsplikt bl.a. om felet är sådant som avses i 10 §, kan åberopas också mot en näringsidkare i bakre led.

Om konsumenten har reklamerat endast hos säljaren, är han enligt andra meningen skyldig att tillkännage sitt anspråk hos det bakre ledet inom skäligen tid efter det att han insett eller borde ha insett att han hade anledning att framställa anspråket eller med andra ord att det förelåg en sådan situation som anges i paragrafens första stycke. Bestämmelsen innebär att en konsument som vill bevara sin möjlighet att rikta krav mot flera bakre led måste lämna underrättelse härom till dem alla. Vid bedömningen av vad som är skäligen tid bör inte alltför stränga krav ställas på konsumenten.

Av 4 § framgår att en underrättelse till en näringsidkare i bakre led enligt tredje stycket andra meningen befordras på adressatens risk.

Om konsumenten vid direktkrav inte får sitt rättmätiga anspråk täckt i visst avseende eller till viss del har han naturligtvis kvar sin rätt att rikta kravet mot säljaren, under förutsättning att han har reklamerat enligt 20 § med verkan mot denne eller att han enligt 21 § är befriad från sådan reklamations-skyldighet. Med hänsyn till de begränsningar i rätten att framställa direktkrav som anges i första stycket torde det dock endast i undantagsfall bli aktuellt att utnyttja denna möjlighet.

Denna lag träder i kraft den

Genom lagen upphävs konsumentköplagen (1973:877). I fråga om köp som har ingåtts före ikraftträdandet gäller dock äldre bestämmelser.

Såsom har anförts i den allmänna motiveringen (3.15) är det önskvärt att lagen träder i kraft så snart som möjligt. Det är i och för sig lämpligt att den träder i kraft samtidigt med en ny allmän köplag, men det är också möjligt att efter vissa justeringar genomföra lagen utan samband med en reform på den allmänna köprättens område.

I enlighet med vad som har föreslagits i den allmänna motiveringen skall 1973 års konsumentköplag alltjämt tillämpas på köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

SÄRSKILDA YTTRANDEN

Särskilt yttrande av de sakkunniga Bergström och Holm

Föreliggande förslag till reviderad och utvidgad konsumentköplag har enligt vår mening fått en i allt väsentligt välavvägd utformning. På en hel del punkter flyttas konsumenternas rättsliga och ekonomiska positioner fram om förslaget genomförs. Med dagens ansträngda marknads läge på konsumentvaruområdet och till stor del prekära lönsamhetssituation - som av allt att döma kommer att bestå under överskådlig tid - kommer ytterligare konsumentskyddskostnader att behöva föras vidare till konsumenterna. Denna aspekt bör beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

I regeringens proposition 1983/84:92 med förslag till lag om avtalsvillkor mellan näringsidkare föreslås en förstärkt rättslig position för bl.a. detaljister och servicegivare dvs. vilka företräder branscher som antalsmässigt domineras av små och medelstora företag. Vårt ställningstagande till nu föreliggande regler baseras på förutsättningen att regeringspropositionen om den nya avtalsvillkorlagen av riksdagen upphöjs till lag. Den nya konsumentköplagen måste enligt vår mening koordineras med denna lagstiftning så att ansvaret för konsumentskyddskostnaderna slutligen kommer att belasta det tillverknings- eller distributionsled ur vilket ansvaret emanerar.

Näringslivets företrädare i Konsumentköpsutredningen ingav den 14/11 1983 en gemensam skrivelse (se bilaga till yttrandet) i vilken vi fäste uppmärksamheten på en del väsentliga sakfrågor. Därutöver önskar vi kommentera några detaljfrågor.

Den föreslagna regeln om s.k. täckningsköp kan komma att leda till vissa tillämpningsbekymmer med tanke på att prisnivåerna för även identiska varor kan fluktuera, inte minst över tiden. Säsongsvariationer, tillfällig varubrist, inkuransrisker kan påverka prissättningen. Det kan således ej sällan bli svårt att med en tillfredsställande grad av rättvisa fastställa den prisdifferens som skall vara ersättningsgrundande.

Beträffande köparens leveransupplmaning vid utebliven leverans bör beaktas säljarens berättigade intresse av att köparens ensidigt angivna leveransfrist ej blir alltför snäv.

Vid bedömning av förslaget om en betydande ökning av säljarens ansvar för uppgift om varan som lämnats av

"någon annan" (11 § 2 mom. 2 och 3 st.) måste beaktas säljarens problem att kunna överblicka den marknadsföring som kan komma ifråga, inte sällan på internationell nivå och i icke-svenska media. Konsumenternas informationsvägar är i dag betydligt fler än vad som tidigare var vanligt. Vi ifrågasätter om en så långtgående ansvarsnivå är motiverad.

Vad vidare avser förslagen om skadestånd vid produktskador understryks att man entydigt måste undanta alla de skador som uppstår som en följd av konsumentens felaktiga användning eller hantering av varan.

Vi vill även fästa uppmärksamheten på de speciella problem som föreligger vid reguljär handel med begagnat gods, exempelvis motorfordon och andra kapitalvaror. Det torde vara angeläget att på detta område, bibehålla en i vissa avseenden lägre ansvarsnivå. Alltför långtgående regler kan få betydande negativa marknadseffekter, främst innebärande att den reguljära handelns möjligheter att marknadsföra dylikt gods ytterligare försämras.

Det är slutligen angeläget att skadestandsreglerna generellt får en balanserad nivå och utformning och inte minst att de blir tillämpade på ett överskådligt sätt. Härvid bör branschvisa normalregler kunna tas fram efter förhandlingar mellan Konsumentverket och vederbörande branschorganisation.

Bilaga: Skrivelse överlämnad vid konsumentköpsutredningens sammanträde den 14 november 1983.

Till Konsumentköpsutredningen

Undertecknade näringslivsföreträdare vill inför Konsumentköpsutredningens avslutande arbete framföra följande synpunkter rörande vissa av de inom utredningen diskuterade förslagen. Vi vore tacksamma om de av oss framförda synpunkterna kunde beaktas i utredningens fortsatta arbete.

Inom Konsumentköpsutredningen diskuteras utformningen av reglerna i en ny Konsumentköplag. Diskussionen förs med utgångspunkt från det vid varje tillfälle föreliggande materialet från det pågående nordiska gemensamma arbetet med ny allmän köplag. Även om köplagsreglerna föreligger i utkast saknas emellertid lagtekniska motiv. Det är mot denna bakgrund mycket svårt att kunna ta ställning till innebörden och följderna av Konsumentköpsutredningens nu föreliggande förslag. Både av praktiska och principiella skäl borde utredningens arbete avslutas efter det att ett köplagsförslag föreligger.

Det är dessutom allmänt sett tveksamt att utan närmare analyser göra dispositiva regler till tvingande. Även om konsumentköpsbestämmelserna såsom skyddslagstiftning på vissa punkter måste vara tvingande medför ett överförande av köplagens normalregler till tvingande minimiregler en stelhet som ofta gör det svårt - eller rentav omöjligt - att beakta de mångskiftande förhållanden, som kan uppstå vid försäljning av en mängd artskilda produkter. En större flexibilitet, bl.a. genom ett ökat utrymme för dispositiva regler, är till gagn både för konsumenterna och företagen. Härvid är att beakta att ökad flexibilitet inte är liktydig med att konsumenten lämnas oskyddad. I det sammanhanget bör nämligen också tilltron till konkurrensen mellan företag värderas. Den svenska konsumentvarumarknaden är nämligen i konkurrenshänseende en av de hårdaste i världen. Dessutom finns lagstiftningen mot oskäligen avtalsvillkor med räckvidd även utanför det område, som regleras av tvingande regler. Den utgör därmed en regulator och garant för balanserade avtalslösningar.

I Konsumentköpsutredningens intresse bör också ligga att närmare analysera genomsnittskonsumentens skyddsbehov och kostnadskonsekvenserna främst beträffande vissa av förslagen, bl.a. reklamationsfristens utsträckning till två år och avsaknaden av möjlighet att i normalfallet göra en fördelning av kostnaderna mellan säljaren och konsument (särskilt för transport vid avhjälpningsåtgärd).

Beträffande de av utredningen diskuterade skadeståndsreglerna bedöms från näringslivets sida ett presumtionsansvar med friskrivningsmöjlighet för följdskador och en jämningsregel vara att föredraga dels p.g.a. osäkerheten inför innebörden av det nya force majeure-begreppet i köplagsförslaget dels och p.g.a. fördelen med likartad reglering för konsumenttjänster och konsumentköp. Dessutom bör friskrivning från följdskador av praktiska skäl accepteras även om en sådan friskrivning ej är uttryckligen avtalad.

Slutligen bedöms en valfrihet för konsumenten att vända sig mot säljare eller bakre led kunna bli onödigt kostnadshöjande. En inskränkning av konsumentens rätt att vända sig mot bakre led bör ske till fall då säljare gått i konkurs eller försvunnit från marknaden.

Ernst Olaf Holm

Knut-Elis Bergström

Lennart Wiberg

Lars Lindahl

Särskilt yttrande av de sakkunniga Lindahl och Wiberg

Konsumentköpsutredningen har haft att utföra sitt uppdrag under en tid då flera viktiga projekt på konsumentlags- och köplagsområdet ligger i stöpsleven. Sålunda kommer de pågående arbetena på en ny nordisk allmän köplag och en konsumenttjänstlag att resultera i nya rättsregler, vars slutliga utformning ännu inte är kända. Det mest grundläggande arbetet är naturligtvis utformandet av den nya allmänna köplagen. Både av praktiska och principiella skäl anser vi, att konsumentköpsutredningens arbete inte borde ha avslutats förrän efter det att det slutliga köplagsförslaget förelagat.

I betänkandets avsnitt 1.2 redogörs för utredningens arbete, varvid särskilt omnämns de problem som varit förknippade med att det inte funnits tillgång till några antagna motiv till köplagsförslaget. För oss har över huvud taget inga motiv varit tillgängliga.

Vi vill därför understryka såväl de svårigheter som varit förenade med den i vårt tycke olämpliga arbetsordning som anvisats utredningen som vikten av att de båda förslagen om allmän köplag och konsumentköplag i fortsättningen bereds samtidigt både på remisstadiet och i departementet.

I stor utsträckning har utredningen valt att göra det allmänna köplagsförslagets dispositiva normalregler till tvingande minimiregler för konsumentköpens del. Även om konsumentköpsbestämmelserna såsom skyddslagstiftning på vissa punkter måste vara tvingande, medför ett så utpräglat överförande av köplagens normalregler till tvingande minimiregler en stelhet som ofta gör det svårt - eller rentav omöjligt - att beakta de mångskiftande förhållanden, som kan uppstå vid försäljning av en mängd artskilda produkter. En större flexibilitet, bl.a. genom ett ökat utrymme för dispositiva regler, ger större utrymme både för olika produkter att sinsemellan marknadsföras olika och för säljare av likadana varor att konkurrera med olika priser eller med skilda försäljningsvillkor i övrigt, vilket allmänt måste gynna konsumenterna.

Beaktas skall också att ökad flexibilitet inte är liktydigt med att konsumenten lämnas mindre skyddad. I det sammanhanget bör nämligen också de för konsumenterna positiva effekterna av konkurrensen mellan företag vägas in. Den svenska konsumentvarumarknaden är nämligen i konkurrenshänseende en av de hårdaste i världen. Dessutom finns lagen om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och 36 § avtalslagen med räckvidd även utanför det område, som regleras av tvingande regler. De utgör därmed en flexibel regulator och garanterat för balanserade avtalslösningar. Den

relativt låga värdering av denna lagstiftning som utredningen gör, delas inte av oss.

Långtgående och komplicerade skyddsregler innebär förutom kostsamma ökade ansvarsåligganden - som säkerligen i sig inte alltid är i genomsnittskonsumtentens intresse - också en större administrativ belastning på företagen. De nya reglerna kräver utökade rutiner och medför ofrånkomligen onödigt byråkrati, vilket i sin tur medför kostnader som slår igenom på priserna och därmed måste bäras av konsumentkollektivet. Utredningen är i det närmaste i total avsaknad av kostnadsanalyser i detta avseende.

Vi menar att flera av de av utredningen föreslagna reglerna kan kritiseras utifrån dessa utgångspunkter, dvs. att reglerna brister i flexibilitet och ligger på en alltför hög skyddsnivå i förhållande till genomsnittskonsumtentens intresse med därmed följande kostnadsökningar för konsumentkollektivet. En mängd onödiga konfliktsituationer skapas, vilka kostar pengar och tar tid att lösa.

Som några exempel på sådana föreslagna regler vill vi ange preskriptionstidens förlängning från ett till två år, avsaknaden av möjlighet att också i normalfallet göra en fördelning av kostnaderna mellan säljare och konsument vid avhjälpande av fel samt skadestandsreglernas utformning.

Preskriptionstidens längd har naturligtvis ett nära samband med motsvarande regler i den allmänna köplagen och konsumenttjänstlagen. Enligt vår mening är emellertid en tvingande regel om en två-årig frist olämplig. Med hänsyn till att felbedömningen skall hänföras till tiden för godsets avlämnande kan det på goda grunder antas att utredningsproblemen blir avsevärda. Detta gäller inte bara för konsumenten, som ju utan en garanti har bevisbördan för felet, utan i praktiken i än högre grad för säljaren. Det måste nämligen bli säljaren - vilken är den i sammanhanget sakkunnige - som oftast får lägga ned ansträngningar på att utreda hur felet uppstått, även om det kan antas att reklamationen är oberättigad. De ökade utredningskostnaderna kan av säljaren undvikas endast genom större generositet gentemot konsumenten vid tveksamma reklamationer. Det är självklart att en fördubbling av preskriptionstiden härigenom leder till ökade kostnader.

Enligt gällande ordning är det möjligt för parterna i ett konsumentköp att komma överens om en viss fördelning av kostnaderna för avhjälpande, när ett avhjälpningsåtagande gjorts i samband med köpets ingående. Att några tvingande regler om kostnadsansvaret inte föreslogs i den nu gäl-

lande konsumentköplagen berodde på att det befanns vara svårt att utforma regler som skulle kunna vara tillämpliga på alla typer av varor och även i övrigt på ett tillräckligt nyanserat sätt kunna ta hänsyn till de olika förhållanden under vilka varorna används.

Vi ser det som angeläget, att möjligheterna till en viss kostnadsfördelning vid avhjälpande bibehålls också för normalfallet och inte bara när oskäligen kostnader skulle uppstå för säljaren. Särskilt angeläget är det att det ges möjlighet att fördela transportkostnaderna, vilket inte behöver bli särskilt betungande för konsumenterna. Det bör också tilläggas att möjligheten till en kostnadsfördelning vid avhjälpande av fel skapar utrymme för säljaren att för vissa varor åta sig ett mera omfattande ansvar än eljest, t.ex. i form av en längre garantitid. Möjlighet ges alltså att skapa lösningar som är anpassade till olika konsumentgruppers behov.

Beträffande skadeståndsregleringens utformning vill vi inledningsvis framhålla svårigheterna att bedöma konsekvenserna av förslaget, eftersom vi saknat motivskrivningar rörande den närmare innebörden av det nya force majeure-begreppet som lanserats i det nordiska förslaget till ny köplag. Vi vill också understryka de praktiska kontrollproblem och de därmed förenade kostnader, som den tvingande regeln om ersättning för inkomstförlust kan komma att medföra.

Utredningens förslag till skadeståndsreglering avviker från vad som föreslagits för konsumenttjänster. Med hänsyn till kraven på rimlig balans mellan parterna och till den komplexitet som vidlåder skadestånd anser vi att en likartad reglering för konsumenttjänster och konsumentköp dvs. med presumtionsansvar och jämningsmöjlighet, skulle vara att föredraga. Det kan enligt vår uppfattning inte vara ett primärt intresse att tillförsäkra konsumenterna en långtgående rätt till skadestånd utan möjlighet att jämkna fullt skadestånd bl.a. med hänsyn till priset på varan.

Utredningens tveksamhet inför lämpligheten av en jämningsregel på grund av att en sådan regel ytterligare skulle komplicera och fördyra skaderegleringen anser vi inte utgöra tillräckliga skäl för att avvisa möjlighet till jämkning, detta sett i relation till den komplexitet och de övriga kostnader som skadestånd ofrånkomligen innebär.

För att underlätta skaderegleringen och så långt som möjligt undvika kostnadskrävande utredningar och svårbedömda tvister anser vi däremot att det hade varit angeläget att

i likhet med konsumenttjänstutredningens förslag ge parterna möjlighet att i förväg träffa avtal om skadestånd vid fel i godset och säljarens dröjsmål i form av normalersättning att utges av säljaren. En sådan normalersättning kunde bransch- eller produktvis bestämmas för vissa typskador både vad avser skada vid dröjsmål och fel.

Utredningen föreslår möjlighet för säljaren att friskrivna sig från skadeståndsansvar för annan förlust än de i 28 § punkterna 1-3 angivna men att sådan friskrivning skall vara avtalad. Vi anser på samma grunder som utredningen angeläget att möjlighet till friskrivning ges. Såsom friskrivningsmöjligheten utformats med krav på att den skall vara avtalad är det dock i praktiken förenat med stora svårigheter att friskrivna sig från ansvar för svår-företsebara och ibland oföretsebara följskador. Detta gäller särskilt vid vanliga överdiskköp där det enligt utredningen torde vara avsett att en säljare bör ha en sådan möjlighet.

Vad slutligen gäller produktansvar för skador på annan egendom är denna fråga svårbedömd och bör sannolikt inte lösas genom en generell regel för alla typer av sakska-dor. Vi anser att resultatet av pågående internationellt lagstiftningsarbete inom detta område bör avvaktas. Vi anser dessutom att en närmare analys av konsekvenserna är erforderlig innan ställning kan tas till föreliggande förslag. Om produktskador på konsumentegendom - mot utredningens förmodan - i större omfattning komme att belasta företagens ansvarsförsäkringar, skulle oenkligen kraftigt ökade premiekostnader kunna befaras. Det synes oss dessutom inte möjligt att utesluta att regressansprå-ken mellan försäkringsbolagen från konsumenternas hemförsäkringar mot tillverkarnas, importörernas eller detalj-isternas produktansvarsförsäkringar skulle öka, vilket - med de normalt mycket kostnadskrävande utredningarna i skadeståndsärenden - inte kan anses vara en för konsumenten önskvärd utveckling. Det skall särskilt påpekas att kanaliseringen av produktansvaret för saksador bakåt inte innebär minskat behov av hemförsäkringar för konsumenten eller av ansvarsförsäkringar för tillverkarna, im-portörerna och detaljisterna så att kostnadsbesparingar uppkommer i administrationen i försäkringsbolagen. Ad-ministrationskostnaderna torde utgöra minst 20 - 30 % av premiekostnaderna.

Vi anser dessutom att utvecklingsskadorna bör hållas utanför det av utredningen föreslagna ansvarssystemet.

Utredningen föreslår att en rätt till avbeställning in-förs. Vi är tveksamma till om detta motsvaras av ett så brett önskemål i konsumentledet att det uppväger de nack-

delar som är förknippade med avbeställningsrätten i form av ökade kostnader och ett allmänt osäkerhetstillstånd för säljaren. Inställningen att ingångna avtal skall hållas är djupt rotad hos gemene man och behovet av en rätt att avbeställa torde knappast vara påtagligt.

Utkast (1983-09-15) tillKöplag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelserTillämpningsområdet

1 § Denna lag gäller köp av lös egendom.

Lagen gäller i tillämpliga delar även byte av lös egendom.

Lagen gäller inte överlåtelse av tomträtt.

2 § Beställning av gods, som skall tillverkas anses som köp, om inte beställaren skall tillhandahålla en väsentlig del av materialet och det inte är fråga om uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten.

Ett avtal enligt vilket den som skall leverera gods även skall utföra arbete eller någon annan tjänst anses inte som köp, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse.

Avtalsfrihet

3 § Lagen tillämpas inte i den mån annat får anses avtalat eller följer av handelsbruk eller annan sedvänja, som måste anses bindande för parterna. Sådan sedvänja anses som en del av avtalet.

Konsumentköp

4 § Lagen tillämpas inte i den mån annat följer av konsumentköplagen (1973:877) eller i övrigt är särskilt föreskrivet.

Internationella köp

5 § Lagen tillämpas inte i fall lagen (1900:00) om internationella köp av lösa saker är tillämplig.

/Har säljaren och köparen sina affärsställen i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge tillämpas denna lag på köpet./

Affärsställe

6 § Anges det i lagen att något skall ske hos en part, avses partens affärsställe vid köpet.

Om parten saknade affärsställe som hade samband med köpet, avses hans hemvist.

Risken för meddelanden

7 § Har ett meddelande som köparen skall lämna säljaren enligt 27, 29, 32, 35, 38, 42 eller 53 § avsänts på ett ändamålsenligt sätt, får köparen åberopa meddelandet även om det försenas, förvanskas eller inte kommer fram. Motsvarande gäller meddelande som säljaren skall lämna köparen enligt 8, 60 och 62 §§ (och meddelanden som den ena parten skall lämna den andra enligt 11 och 66 §§).

Avlämnande

Hämtningsköp

8 § Godset skall hållas tillgängligt för avhämtning hos säljaren. Fanns godset eller det varuparti varifrån godset skall tas vid köpet på en annan plats och visste parterna detta, skall godset hållas tillgängligt för avhämtning där det fanns. Godset är avlämnat när det har tagits om hand av köparen eller någon för hans räkning.

Skall godset hämtas av köparen utan säljarens medverkan, skall säljaren se till att det finns tillgängligt för avhämtning och i tid meddela köparen när det kan hämtas.

Transportköp

9 § Skall godset transporteras till köparen, sker avlämnandet genom att godset överlämnas till denne.

Skall godset transporteras från en ort till en annan och utanför det område inom vilket säljaren vanligen svarar för transport av liknande gods och utför säljaren inte själv transporten, sker dock avlämnandet genom att godset överlämnas till den som åtagit sig transporten från avsändningsorten.

10 § Skall säljaren ordna transporten av godset till köparen, skall han ingå avtal om transport till bestämmelseorten med lämpligt transportmedel och på sedvanliga villkor för en sådan transport.

Tiden för avlämnandet

11 § Om det inte får anses avtalat att godset skall avlämnas vid en viss tidpunkt eller först efter anfordran, skall det avlämnas utan uppskov.

Har en viss tidrymd avtalats för godsets avlämnande och framgår det inte av omständigheterna att det ankommer på köparen att välja tidpunkt, skall säljaren bestämma tidpunkten för avlämnandet. I så fall skall säljaren i tid lämna meddelande till köparen, i fall godset skall hämtas av köparen, om när detta kan ske och i annat fall, såvida det får antas vara av betydelse för köparen, om när avlämnandet kommer att ske.

Rätt att hålla inne godset

12 § Säljaren är inte skyldig att lämna ut godset eller, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frångå sin förfoganderätten över godset förrän köparen betalar priset. Detta gäller dock inte vid kreditköp eller i fall köparen har fått anstånd med betalningen och inte heller i den mån köparen har rätt att hålla inne betalningen enligt 49 §.

Skall godset sändas från den ort där det skall avlämnas, får säljaren inte med stöd av första stycket underlåta att avsända godset. Han får dock sända det på sådana villkor att gods eller dokument inte lämnas ut till köparen förrän denne har betalat priset.

Kostnaderna för godset

13 § Säljaren svarar för kostnaderna för godset tills det är avlämnat dock inte för kostnader på grund av att avlämnandet har försenats till följd av förhållanden på köparens sida.

Faran för godset

14 § Står köparen faran för godset, skall han betala priset trots att godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda.

Farans övergång

15 § Faran för godset går över på köparen, när godset avlämnas.

Avlämnas godset inte i rätt tid och beror det på köparen eller förhållande på hans sida, går faran över på köparen vid tidpunkten för dennes dröjsmål.

Skall köparen hämta godset på en annan plats än hos säljaren och utan dennes medverkan, går faran över när tiden för avlämnandet är inne och köparen har fått veta att godset finns tillgängligt för avhämtning.

16 § Faran går inte över på köparen förrän godset genom märkning, transportdokument eller på annat sätt har skilts av för hans räkning.

Gods under transport

17 § Avser köpet gods under transport, går faran över på köparen vid köpet, om det inte framgår av omständigheterna att köparen har åtagit sig att stå faran från och med att godset överlämnades till den fraktförare som har utfärdat transportdokument. Säljaren står dock även i sistnämnda fall faran för förlust eller skada som han vid köpet kände till eller borde ha känt till men inte upplyst köparen om.

Öppet köp

18 § Har öppet köp avtalats och godset avlämnats, står köparen faran för godset tills det lämnas tillbaka.

Godsets beskaffenhet

Överensstämmelse med avtalet m.m.

19 § Godset skall med hänsyn till art, mängd, kvalitet och andra egenskaper samt förpackning överensstämma med vad som får anses avtalat. I annat fall är det felaktigt.

20 § Godset anses även felaktigt,

1. om det inte överensstämmer med uppgift om godsets egenskaper eller användning, som säljaren har lämnat vid köpet, och uppgiften kan antas ha inverkat på köpet, eller
2. om säljaren före köpet har försummat att lämna en sådan upplysning om godsets egenskaper eller användning, som han måste ha känt till och som köparen rimligen kunde räkna med att bli upplyst om, och försummelsen kan antas ha inverkat på köpet.

21 § Vad som sägs i 20 § 1 gäller även en uppgift som säljaren eller någon annan i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av godset, om inte uppgiften har rättats i tid på ett tydligt sätt.

22 § Vad som sägs i 20 och 21 §§ gäller även om godset har sålts i befintligt skick eller med ett liknande allmänt förbehåll.

Har godset sålts med ett sådant förbehåll, anses det också felaktigt, om det är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till godsets pris och övriga omständigheter har haft anledning att förutsätta.

När begagnat gods säljs på auktion skall det anses sålt i befintligt skick.

Verkan av köparens undersökning

23 § Köparen får inte såsom fel åberopa en sådan egenskap hos godset som han vid köpet kände till eller måste ha känt till.

Om köparen före köpet har undersökt godset eller om han utan godtagbar anledning har underlåtit att följa säljarens uppmaning att undersöka godset, får han inte såsom fel åberopa det som han borde ha märkt vid undersökningen. Fel får dock åberopas i fall som avses i 20 § eller om säljaren annars har handlat i strid mot tro och heder.

Andra stycket gäller även när köparen har fått tillfälle att undersöka prov på godset och felet gäller en egenskap som skulle framgå av provet.

Avgörande tidpunkt för felbedömningen

24 § Godset skall vara felritt vid den tidpunkt då faran för godset går över på köparen. Säljaren svarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare.

Uppkommer en försämring av godset efter farans övergång, skall fel anses föreligga om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott eller om säljaren genom garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för en egenskap hos godset och försämringen omfattas av utfästelsen.

Rättsligt fel

25 § Rättsligt fel föreligger om tredje man har äganderätt, panträtt, nyttjanderätt eller annan liknande rättighet till godset. Ett rättsligt fel föreligger även när tredje man gör sannolikt att godset tillhör honom eller att han i övrigt har en sådan rätt till godset som begränsar köparens rätt att förfoga över det.

Påföljder av dröjsmål med avlämnandet

26 § Avlämnas inte godset eller avlämnas det för sent och beror det inte på köparen eller ett förhållande på hans sida, får han enligt vad som sägs i 27 - 32 §§ kräva avlämnande eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han får också hålla inne betalningen enligt 49 §.

Krav på avlämnande

27 § Har godset inte avlämnats, får köparen kräva avlämnande. Säljaren är dock inte skyldig att avlämna godset så länge det föreligger ett hinder som säljaren inte kan övervinna eller avlämnandet skulle förutsätta uppostringar som är orimliga med hänsyn till köparens intresse av köpet.

Köparen förlorar rätten att kräva avlämnande, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

Hävning

28 § Har köparen förelagt säljaren en bestämd tilläggs-tid under vilken denne skall avlämna godset, får köparen inte under denna tid häva köpet på grund av dröjsmålet, såvida inte säljaren har meddelat att han inte kommer att avlämna godset inom tilläggs-tiden.

Frågar en säljare, som ännu inte har avlämnat godset, om köparen trots dröjsmålet godtar avlämnande inom viss tid eller meddelar säljaren att han kommer att avlämna godset inom en viss tid och svarar köparen inte inom skälig tid efter det att han har fått frågan eller meddelandet, får köparen inte häva köpet om säljaren avlämnar godset inom den tid som han har angett.

29 § Köparen får häva köpet, om säljarens dröjsmål är väsentligt.

Har köparen förelagt säljaren en bestämd tilläggstid för godsets avlämnande, får köpet även hävas, om godset inte avlämnas inom tilläggstiden eller om säljaren meddelar att han inte kommer att avlämna godset inom denna tid.

Har godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning, så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan, får köparen häva endast om hans syfte med köpet är väsentligen förfelat genom dröjsmålet.

Skadestånd

30 § Lider köparen skada genom säljarens dröjsmål, har han rätt till skadestånd. Rätt till skadestånd föreligger dock inte så länge dröjsmålet beror på ett hinder utanför säljarens kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Det samma gäller om dröjsmålet beror på säljarens leverantörer eller någon annan i tidigare säljled.

31 § Hindras säljaren att avlämna godset i tid, skall han lämna köparen meddelande om hindret och dess inverkan på avlämnandet. Om köparen inte har fått ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att säljaren fått eller borde ha fått kännedom om hindret, har köparen rätt till ersättning för den skada som kunde ha undvikits om han hade fått meddelandet i tid.

Reklamation för hävning och skadestånd

32 § Har säljaren avlämnat godset men har detta skett för sent, får köparen häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet endast om han inom skälig tid efter det att han fick vetskap om avlämnandet meddelar säljaren att han vill göra gällande en sådan påföljd. Om köparen häver köpet, behöver han dock inte lämna särskilt meddelande om krav på skadestånd.

Påföljder av fel i godset

33 § Är godset felaktigt och beror det inte på köparen eller ett förhållande på hans sida, får köparen enligt vad som sägs i 34 - 46 §§ kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han får också hålla inne betalningen enligt 49 §.

Köparens undersökningsplikt

34 § Efter avlämnandet skall köpare /som är näringsidkare/ undersöka godset i enlighet med god affärssed och så snart som skäligen kan krävas med hänsyn till omständigheterna.

Skall godset transporteras från en ort till en annan, kan undersökningen uppskjutas tills godset nått bestämmelseorten.

Bestämmer köparen en ny bestämmelseort för godset medan det är på väg eller sänder han det vidare utan att ha haft skäligen möjlighet att undersöka det och kände eller borde säljaren vid köpet ha känt till möjligheten av sådan omdirigering eller vidareändring, kan undersökning uppskjutas tills godset har nått den nya bestämmelseorten.

Reklamation

35 § Vill köparen åberopa att godset är felaktigt, skall han lämna säljaren meddelande om felet (reklamera). Reklamerar köparen inte utan oskäligt uppehåll efter det att han märkt eller borde ha märkt felet, får han inte åberopa felet.

Reklamerar köparen inte inom två år från det att han har mottagit godset, förlorar han rätten att åberopa fel i godset, såvida inte annat följer av en garanti eller liknande utfästelse.

36 § Utan hinder av vad som sägs i 35 § får köparen åberopa fel i godset, om säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

Avhjälpande och omleverans

37 § Köparen får kräva att säljaren på egen bekostnad avhjälpes felet, om avhjälpande kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. I stället för avhjälpande får säljaren företa omleverans.

Är felet väsentligt, får köparen kräva omleverans. Detta gäller dock inte om det föreligger ett sådant hinder eller missförhållande som avses i 27 § eller det är fråga om gods som har tillverkats särskilt för köparen eller som /har sådana egenskaper att det/ inte rimligen kan ersättas med annat gods därför att parterna måste antas ha tillmätt valet av gods avgörande betydelse.

38 § Vill köparen kräva avhjälpande av fel eller omleverans, skall han meddela säljaren detta i samband med att han reklamerar eller inom skälig tid därefter. Om han inte gör det, får han inte framställa ett sådant krav, såvida inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

39 § Även om köparen inte kräver det, får säljaren på egen bekostnad avhjälpa felet eller företa omleverans, om detta kan ske utan väsentlig olägenhet för köparen och utan risk för att köparen inte får sina egna kostnader ersatta av säljaren.

Prisavdrag och hävning

40 § Om varken felet avhjälpes eller omleverans sker inom skälig tid efter reklamationen, får köparen kräva prisavdrag som svarar mot felet eller enligt vad som sägs i 41 § häva köpet.

41 § Köparen får häva köpet, om felet är väsentligt.

Har godset tillverkats efter köparens anvisningar eller önskemål eller anskaffats särskilt för hans räkning, så att säljaren inte har möjlighet att på rimliga villkor avyttra godset till någon annan, får köparen häva endast om felet medför att syftet med köpet blir väsentligen förfelat.

42 § Vill köparen häva köpet på grund av felet, skall han meddela säljaren detta i samband med att han reklamerar eller inom skälig tid därefter. Om han inte gör det, får han inte häva, såvida inte säljaren har handlat i strid mot tro och heder.

Skadestånd

43 § Lider köparen skada genom att godset är felaktigt och är det inte fråga om gods som avses i 44 §, har köparen rätt till skadestånd, såvida det inte har förelegat hinder som avses i 30 § mot att avlämna felfritt gods.

Hindras säljaren att avlämna felfritt gods gäller 31 §.

Om det föreligger fel till följd av att godset inte överensstämmer med uppgift som har lämnats av någon annan än säljaren, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet om han varken kände eller borde ha känt till uppgiften.

44 § Avser köpet gods som har tillverkats särskilt för köparen efter hans anvisningar eller önskemål, har köparen rätt till skadestånd på grund av fel. Säljaren är dock fri från skadeståndsskyldighet, om han visar att felet inte beror på försummelse på hans sida.

Avser köpet gods som fanns vid köpet och som /har sådana egenskaper att det/ inte rimligen kan ersättas med annat gods därför att parterna måste antas ha tillmätt valet av gods avgörande betydelse, har köparen rätt till skadestånd på grund av fel, om felet efter köpet har uppkommit till följd av säljarens försummelse.

45 § Även om det inte följer av 43 eller 44 §§, har köparen rätt till skadestånd på grund av fel, om

1. godset vid köpet avvek från vad som är särskilt utfäst av säljaren,
2. säljaren har lämnat en uppgift som avses i 20 § 1 och säljaren kände eller borde ha känt till att uppgiften var oriktig,
3. säljaren har försummat att lämna en sådan upplysning som avses i 20 § 2, eller
4. säljaren efter köpet har försummat att upplysa köparen om fel som han måste ha känt till eller annars har handlat i strid mot tro och heder.

46 § Om säljaren inte fullgör sin skyldighet att avhjälpa fel, har köparen även utan stöd av 43 - 45 §§ rätt till ersättning för kostnaderna för avhjälpande i den mån dessa inte är oskäligen. Köparen har även rätt till ersättning för den skada som han lider genom säljarens försummelse vid avhjälpandet.

Påföljder av rättsligt fel

47 § Föreligger ett rättsligt fel, gäller bestämmelserna om påföljder vid fel i godset med undantag av 34 § och 35 § andra stycket.

48 § Lider köparen skada genom ett rättsligt fel som förelåg vid köpet, har han alltid rätt till skadestånd, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Gemensamma bestämmelser om påföljder av säljarens avtalsbrott

Rätt att hålla inne betalningen

49 § Har köparen krav på grund av säljarens dröjsmål eller på grund av att godset är felaktigt och skall priset helt eller delvis betalas vid eller efter tiden för avlämnandet, får köparen hålla inne så mycket av betalningen som fordras för att ge honom säkerhet för kravet.

Partiellt avtalsbrott

50 § Är endast en del av godset försenat eller felaktigt tillämpas bestämmelserna om ifrågavarande avtalsbrott på denna del. Köparen får häva köpet i dess helhet om avtalsbrottet är väsentligt för hela köpet.

Kan det antas att säljaren har avslutat avlämnandet trots att allt gods inte har avlämnats, tillämpas bestämmelserna om fel.

Hävning vid successiv leverans

51 § Skall godset avlämnas efter hand i särskilda poster och föreligger det ett dröjsmål eller fel beträffande någon post, får köparen häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Ger avtalsbrottet anledning att anta att dröjsmål eller fel, som ger rätt till hävning, kommer att inträffa beträffande senare poster, får hävning ske i fråga om dessa, om meddelande om hävning lämnas inom skälig tid.

Om köparen häver i fråga om en post, får han samtidigt häva i fråga om tidigare eller senare poster om han på grund av sammanhanget mellan posterna skulle ha betydande olägenhet av att stå fast vid köpet beträffande dessa poster.

Betalning av prisetPrisets storlek

52 § Om priset inte får anses avtalat, skall köparen betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

53 § Har köparen mottagit en räkning, får han inte göra invändningar mot det pris som har angetts i räkningen, om han ej utan oskäligt uppehåll meddelar säljaren att han inte godkänner priset. Detta gäller dock ej om ett lägre pris får anses avtalat eller om det fordrade beloppet är oskäligt.

54 § Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, skall godsets mängd vid tidpunkten för farans övergång läggas till grund för beräkningen.

Om priset skall beräknas efter godsets vikt, avräknas först förpackningens vikt.

Platsen och sättet för betalningen

55 § Priset skall betalas hos säljaren.

Om betalning skall ske mot överlämnande av gods eller dokument, skall dock priset betalas där överlämnandet sker.

Köparens skyldighet att betala priset innebär även en skyldighet att i enlighet med avtalet acceptera växel och ställa remburs, bankgaranti och annan säkerhet samt att vidta de andra åtgärder som behövs för att möjliggöra betalning.

Tiden för betalningen

56 § Om det inte får anses avtalat att priset skall betalas utan uppskov eller vid viss tidpunkt, skall det betalas vid anfordran. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän godset hålls honom till handa eller säljaren, genom överlåtelse av dokument eller på annat sätt, frånhänder sig förfoganderätten över godset.

Köparen är inte heller skyldig att betala förrän han har haft tillfälle till en sådan undersökning av godset som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna.

Köparen får dock inte hålla inne betalningen därför att han inte har haft möjlighet att undersöka godset, om konossement har utfärdats för godsets transport till bestämmelseorten eller om godset annars transporterats till köparen på sådana villkor att säljaren efter betalningen ej längre får förfoga över godset eller om avtalat sätt för prisets betalning på annat sätt är oförenligt med en möjlighet för köparen att undersöka godset före betalningen.

/Godsets mottagande/

/57 § Köparen skall i rätt tid medverka till köpet genom att hämta eller ta emot godset och vidta de övriga åtgärder som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna avlämna godset./

Påföljder av köparens dröjsmål

58 § /Betalar inte köparen priset i rätt tid eller medverkar han inte till köpet/ och beror detta inte på säljaren eller förhållande på hans sida, får han enligt vad som sägs i 59 - 64 §§ kräva betalning eller häva köpet och dessutom kräva skadestånd. Han kan hålla inne godset enligt 12 § och har rätt till ränta enligt 77 §.

Krav på betalning

59 § Frågar en köpare, som inte har mottagit godset och inte heller har betalat priset, om säljaren trots dröjsmålet vill stå fast vid köpet, måste säljaren svara inom skälig tid, såvida han vill kräva betalning. Även om säljaren inte får någon fråga, förlorar han sin rätt att kräva betalning, om han väntar orimligt länge med att framställa kravet.

Hävning

60 § Har säljaren förelagt köparen en bestämd tilläggs-tid under vilken denne skall fullgöra köpet, får säljaren inte under denna tid häva köpet på grund av dröjsmålet, såvida inte köparen har meddelat att han inte kommer att fullgöra köpet inom tilläggs-tiden.

61 § Säljaren får häva köpet, om köparens avtalsbrott är väsentligt.

Har säljaren förelagt köparen en skälig tilläggs-tid för prisets betalning, får köpet även hävas, om köparen inte betalar inom tilläggs-tiden eller om han meddelar att han inte kommer att betala inom denna tid.

Har godset kommit i köparens besittning, får säljaren häva köpet endast om han har förbehållit sig rätt till detta eller köparen avvisar godset.

62 § Har köparen betalat priset men har detta skett för sent, får säljaren häva köpet på grund av dröjsmålet endast om han utan oskäligt uppehåll meddelar att han vill häva.

63 § Skall priset betalas efter hand i särskilda poster allteftersom godset avlämnas och föreligger dröjsmål med betalningen av någon post, får säljaren häva köpet i fråga om denna post enligt de bestämmelser som i övrigt gäller för hävning.

Säljaren får häva köpet även i fråga om en senare post, om det inte saknas anledning att anta att dröjsmål med betalningen som ger rätt till hävning kommer att upprepas. Meddelande om sådan hävning skall lämnas inom skälig tid.

Skadestånd

64 § Lider säljaren skada genom köparens dröjsmål med betalningen, har han rätt till skadestånd. Rätt till skadestånd föreligger dock inte så länge dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat liknande hinder, som köparen inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Säljaren har också rätt till skadestånd, om han lider skada genom köparens bristande medverkan, såvida det inte föreläggat hinder mot köparens medverkan motsvarande det som anges i 30 §. Beträffande köparens skyldighet att underrätta om hinder för sin medverkan gäller 31 § på motsvarande sätt.

Specifikation

65 § Skall köparen enligt avtalet specificera godsets form, mått eller andra egenskaper och underlåter han att göra det vid avtalad tid eller inom skälig tid efter att han fått begäran om detta från säljaren, får säljaren göra specifikationen i överensstämmelse med vad som får antas vara i köparens intresse.

Gör säljaren specifikationen, skall han underrätta köparen om den och förelägga köparen en skälig tid inom vilken denne kan ändra specifikationen. Har köparen fått en sådan underrättelse och ändrar han inte specifikationen inom den förelagda tiden, blir säljarens specifikation bindande.

Gemensamma bestämmelser om befarat avtalsbrott

Stoppningsrätt

66 § Visar det sig efter köpet att en parts handlingsätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att han får antas inte komma att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten avbryta fullgörelsen och hålla inne sin prestation.

Har ett förhållande som avses i första stycket inträffat på köparens sida och har säljaren redan avsänt godset, får säljaren hindra att godset lämnas ut till köparen även om denne innehar transportdokument som annars skulle ge honom rätt att få ut godset.

En part som utövar sin rätt enligt första eller andra stycket, skall genast meddela motparten detta. Om han inte gör det, har motparten rätt till ersättning för den skada som han lider genom detta. Om motparten ställer säkerhet för sin fullgörelse, skall den andre parten fortsätta fullgörelsen.

Hävning

67 § Står det klart att det kommer att inträffa ett avtalsbrott som ger motparten rätt att häva, får denne häva köpet redan före tiden för fullgörelsen.

Köparens konkurs m.m.

68 § Överlämnas godset till köparen eller hans konkursbo efter det att köparen har ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller försatts i konkurs och är priset inte betalt, får säljaren kräva att godset lämnas tillbaka. Detta gäller dock inte, om priset

betalas genast eller, i fall priset inte är förfallet till betalning, köparen eller konkursboet utan oskäligt uppehåll efter uppmaning ställer säkerhet för priset.

Om konkursboet har sålt godset eller på annat sätt förfogat över det så att det inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrat, skall konkursboet anses ha tillträtt köpet.

Gemensamma bestämmelser om hävning och omleverans

Verkningarna av hävning och omleverans

69 § Hävs köpet, bortfaller säljarens skyldighet att avlämna godset och köparens skyldighet att betala priset /och medverka till köpet/.

I den mån köpet har fullgjorts, får vardera parten kräva att motparten lämnar tillbaka vad han har mottagit. Var och en får därvid hålla inne vad han har mottagit tills den andre ger ut vad han skall lämna tillbaka samt betalar eller ställer säkerhet för skadestånd och ränta som han kan vara skyldig att erlägga.

Kräver köparen omleverans, får han hålla inne vad han har mottagit tills omleverans sker.

70 § Om köpet hävs eller omleverans sker, skall köparen ge ut den avkastning han har fått och skälig ersättning för annan nytta som han har haft av godset.

Om säljaren skall betala tillbaka priset, skall han betala ränta från den dag han mottog betalning.

Bortfall av rätt till hävning och omleverans

71 § Köparen förlorar rätten att häva köpet eller kräva omleverans, om han inte kan lämna tillbaka godset väsentligen oförändrat och oförminskat.

Första stycket gäller inte,

1. om godset har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat av våda, endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av något annat förhållande som inte beror på köparen,

2. om godset har förstörts, försämrats eller minskat till följd av åtgärd som har varit nödvändig för att undersöka godset, eller

3. om godset helt eller delvis sålts vidare i vanlig handel eller använts av köparen för avsett bruk innan han märkte eller borde ha märkt det fel på grund av vilket han vill häva köpet eller kräva omleverans.

Har godset försämrats eller minskat av annan anledning än som sägs i andra stycket, förlorar köparen inte rätten att häva köpet eller kräva omleverans, om han ersätter säljaren för minskningen i godsets värde.

Skadeståndets beräkning

72 § Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, förlorad vinst och annan förlust med anledning av avtalsbrottet.

Prisskillnad

73 § Har köpet hävts och har köparen gjort ett täckningsköp eller har säljaren sålt godset på nytt och har åtgärden vidtagits med omsorg och inom skälig tid efter hävningen, utgörs prisskillnaden av skillnaden mellan priset enligt köpet och priset vid täckningsköpet eller försäljningen.

74 § Har täckningsköp eller försäljning enligt 73 § inte gjorts och finns det ett gängse pris för sådant gods som köpet avser, utgörs prisskillnaden av skillnaden mellan priset enligt köpet och godsets gängse pris vid tiden för hävningen. Om köpet har hävts efter att godset har mottagits, skall i stället gängse pris vid tiden för mottagandet läggas till grund för beräkningen.

Gängse pris skall beräknas enligt prisnivån för gods av samma slag på den ort där avlämnandet hade bort ske.

Skyldighet att begränsa skadan

75 § Den skadelidande parten skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust. Försummar han detta, sätts skadeståndet ned i motsvarande mån.

Om köparen avbeställer ett avtal om tillverkning av gods, får säljaren inte fullfölja tillverkningen för köparens räkning. Detta gäller dock inte, om det skulle medföra väsentlig olägenhet för säljaren att inte fullfölja tillverkningen.

Jämkning

76 § Skadeståndet kan jämkas i den mån det är oskäligt högt med hänsyn till den förlust som vanligen uppkommer

i liknande fall och till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt till omständigheterna i övrigt.

Ränta

77 § I fråga om ränta på priset och andra fordringar gäller bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

I fall säljaren får kräva att priset betalas mot att gods eller dokument eller bevis för att godset transporteras till köparen på sådana villkor att säljaren ej längre får förfoga över godset hålls köparen till handa, utgår dock ränta enligt 6 § räntelagen redan från den dag säljaren framställer ett sådant krav. Detta gäller dock inte om säljaren ger ut gods, dokument eller bevis trots att priset inte betalas.

Godsets vård

78 § Hämtas eller mottas inte godset i rätt tid eller överlämnas det inte till köparen till följd av annat förhållande på hans sida, skall säljaren vidta skäligen åtgärder för godsets vård, om han har godset i sin besittning eller i övrigt kan ta hand om det.

79 § Vill köparen avvisa gods som han har mottagit, skall han vidta skäligen åtgärder för godsets vård.

Vill köparen avvisa gods som har sänts till honom och hålls honom till handa på bestämmelseorten, skall han ta hand om godset, om det kan ske utan att priset betalas och utan oskälig kostnad eller olägenhet. Detta gäller dock inte om säljaren eller någon, som på hans vägnar kan ta hand om godset, finns på bestämmelseorten.

Förvaring hos tredje man

80 § Den part som skall ta vård om godset får överlämna godset till tredje man för förvaring för motpartens räkning, såvida inte kostnaderna för förvaringen är oskäligt stora. Om förvararen har valts med omsorg, är den vårdpliktige parten fri från ansvar för godset, när förvararen har mottagit godset.

Rätt till ersättning

81 § Den part som skall ta vård om godset, har rätt till ersättning för skäligen kostnader på grund av vården. Till säkerhet för sådan ersättning får parten hålla inne godset.

Rätt att sälja godset

82 § Den part som skall ta vård om godset får sälja det, om han inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården eller om inte motparten /efter uppmaning/ tar hand om godset inom skäligen tid.

Om godset är utsatt för snabb förstörelse eller försämring eller om det snabbt faller i värde, skall godset säljas om det kan ske. Detsamma gäller om godset fordrar alltför kostsam vård.

Godset skall säljas med omsorg. Om det kan ske skall motparten underrättas före försäljningen.

83 § Kan godset inte säljas eller är det uppenbart att priset inte skulle täcka kostnaderna för en försäljning, får den part som har godset i sin vård förfoga över godset på annat lämpligt sätt.

84 § Det som en försäljning har inbringat eller det som på annat sätt har utvunnits av godset, skall redovisas till motparten i avräkning på dennes skuld. Överskott tillfaller motparten.

Godsets avkastning m.m.

85 § Avkastning, som godset ger innan det skall avlämnas tillfaller säljaren, såvida inte det med fog kunde beräknas att den skulle falla senare. Avkastning, som godset ger efter det att det skall avlämnas, tillfaller köparen, såvida inte det med fog kunde beräknas att den skulle falla tidigare.

86 § I köp av aktie ingår utdelning som inte har förfallit till betalning före köpet. I köpet ingår också sådan företrädesrätt för aktieägare att delta i emission som inte har kunnat utövas före köpet.

I köp av aktie i avstämningsbolag ingår utdelning och företrädesrätt för aktieägare att delta i emission, om aktien enligt köpet skall överlämnas till Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag för registrering av förvärvet på köparen senast på den i beslut om utdelning eller emission angivna avstämningsdagen.

87 § I köp av räntebärande värdepapper ingår ränta som är upplupen men ännu inte förfallen vid den tidpunkt som har avtalats för avlämnandet. Det som svarar mot sådan ränta skall köparen betala till säljaren utöver priset, såvida inte fordringen har sålts som osäker.

Statens offentliga utredningar 1984

Kronologisk förteckning

1. Sociala aspekter på regional planering. I.
 2. Värdepappersmarknaden. Fi.
 3. Domstolar och eko-brott. Ju.
 4. Långtidsutredningen. LU 84. Huvudrapport. Fi.
 5. Sektorstudier. LU 84. Bilagedel 1. Fi.
 6. Särskilda studier. LU 84. Bilagedel 2. Fi.
 7. Långtidsutredningen. LU 84. Bilagedel 3. Fi.
 8. Näringstillstånd. Ju.
 9. Förslag till lag om Kooperativa föreningar. I.
 10. Kompletterande motståndsformer. Fö.
 11. Rösträtt och medborgarskap. Ju.
 12. Rösträtt och medborgarskap. Bilaga. Ju.
 13. Samordnad narkotikapolitik. S.
 14. RF 10:5. Ju.
 15. Ekonomisk brottslighet i Sverige. Bakgrund, övervägande, åtgärder. Ju.
 16. Förvärv i god tro. Ju.
 17. Sveriges internationella transporter. K.
 18. Arbetsmarknadsstriden I. A.
 19. Arbetsmarknadsstriden II. A.
 20. Datorer och arbetslivets förändring. A.
 21. Förenklad självdeklaration. Fi.
 22. Panträtt. Ju.
 23. Folkbibliotek i Sverige. U.
 24. En bättre information om kemiska produkter. Jo.
 25. Ny konsumentköplag. Ju.
-

Statens offentliga utredningar 1984

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kommissionen mot ekonomisk brottslighet. 1. Domstolar och eko-brott. [3] 2. Näringstillstånd. [8] 3. Ekonomisk brottslighet i Sverige. Bakgrund, övervägande, åtgärder. [15]
1983 års rösträttskommitté. 1. Rösträtt och medborgarskap. [11] 2. Rösträtt och medborgarskap. Bilaga. [12]
RF 10:5. [14]
Förvärv i god tro. [16]
Panträtt. [22]
Ny konsumentköplag. [25]

Försvarsdepartementet

Kompletterande motståndformer. [10]

Socialdepartementet

Samordnad narkotikapolitik. [13]

Kommunikationsdepartementet

Sveriges internationella transporter. [17]

Finansdepartementet

Värdepappersmarknaden. [2]
Långtidsutredningen. 1. Långtidsutredningen LU 84. Huvudrapport. [4] 2. Sektorstudier. LU 84. Bilagedel 1. [5] 3. Särskilda studier. LU 84. Bilagedel 2. [6] 4. Långtidsutredningen. LU 84. Bilagedel 3. [7]
Förenklad självdeklaration. [21]

Utbildningsdepartementet

Folkbibliotek i Sverige. [23]

Jordbruksdepartementet

En bättre information om kemiska produkter. [24]

Arbetsmarknadsdepartementet

Konfliktutredningen. 1. Arbetsmarknadsstriden I. [18] 2. Arbetsmarknadsstriden II. [19]
Datorer och arbetslivets förändring. [20]

Industridepartementet

Sociala aspekter på regional planering. [1]
Förslag till lag om Kooperativa föreningar. [9]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningens nummer i den kronologiska förteckningen.

 Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-08172-5
ISSN 0375-250X